

Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla

Kohti joustavaa monikielisyyttä

Mikko Laitinen, Sirpa Leppänen, Paula Rautionaho ja Sara Backman

VALTIONEUVOSTON SELVITYS- JA
TUTKIMUSTOIMINNAN JULKAISUSARJA 2023:59

tietokayttoon.fi

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:59

Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla

Kohti joustavaa monikielisyyttä

Mikko Laitinen, Sirpa Leppänen, Paula Rautionaho ja Sara Backman

Valtioneuvoston kanslia Helsinki 2023

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Valtioneuvoston kanslia

CC BY-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-055-4

ISSN pdf: 2342-6799

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla Kohti joustavaa monikielisyyttä

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:59

Julkaisija Valtioneuvoston kanslia

Tekijä/t Mikko Laitinen, Sirpa Leppänen, Paula Rautionaho, Sara Backman

Kieli suomi

Sivumäärä

150

Tiivistelmä

Englannin kielen asema Suomessa on muuttunut edellisten vuosikymmenten aikana merkittävästi. Tämä raportti täydentää aiempaa perustutkimusta ja selvittää aineistolähtöisesti englannin kielen käytön laajuutta yhteiskunnan kolmella keskeisellä osa-alueella (julkishallinnossa, elinkeinoelämässä sekä korkeakouluissa ja tieteessä).

Tutkimusta varten kerättiin kolmenlaista tutkimusaineistoa. Digitaalisilla kyselylomakkeilla kerättiin vastaukset tutkimuksen kaikilta kolmelta osa-alueelta (n=1750). Lisäksi tiedekorkeakouluilta pyydettiin opinnäytteiden kielivalintoja koskevia tilastotietoja ja julkishallinnon aineistoa täydentää iso digitaalisena syntynyt sosiaalisen median materiaali.

Tulokset osoittavat, että merkkejä kansalliskielten marginalisoinnista suomalaisessa yhteiskunnassa on vähän. Julkisessa keskustelussa ylikorostuu englannin uhka kotimaisille kielille, mutta tämä ei vastaa havaintoihin perustuvaa kokonaiskuva.

Englanti on yksi monikielisen Suomen keskeisistä kielistä, mutta sen rooli ja merkitys vaihtelevat huomattavasti eri aloilla. Sen käytön rajoittaminen voi aiheuttaa merkittävää haittaa kansainväliselle yhteistyölle sekä vaikeuttaa kansainvälisten osaajien, työvoiman ja opiskelijoiden saamista ja kotoutumista Suomeen. Raportissa esitetään 10 toimenpide-ehdotusta, joita hyödyntämällä voidaan varmistaa englannin yhteiselo kansalliskielten rinnalla.

Klausuuli

Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. (tietokayttoon.fi) Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

Asiasanat

elinkeinoelämä, englannin kieli, julkinen hallinto, kansalliskielet, korkeakoulut, tutkimus, tutkimustoiminta

ISBN PDF 978-952-383-055-4

ISSN PDF

2342-6799

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-055-4>

Engelska vid sidan av finska nationalspråk Mot en flexibel flerspråkighet

Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2023:59

Utgivare Statsrådets kansli

Författare Mikko Laitinen, Sirpa Leppänen, Paula Rautionaho, Sara Backman

Språk finska

Sidantal

150

Referat

Engelskans ställning i Finland har förändrats avsevärt under de senaste decennierna. Denna rapport kompletterar tidigare grundforskning och använder ett datadrivet tillvägagångssätt för att undersöka omfattningen av engelsk språkanvändning inom tre viktiga samhällsområden (offentlig förvaltning, näringsliv och industri, högre utbildning och vetenskap).

Tre typer av undersökningsdata samlades in för studien. Digitala formulär användes för att samla in svar från alla tre delar av undersökningen (n=1750), och information om språkval i avhandlingar inhämtades från universiteten, medan omfattande digitalt material från sociala medier inkluderades i offentliga förvaltningsdata.

Resultaten visar att det finns få tecken på marginalisering av nationella språk i det finska samhället. I den offentliga debatten överbetonas hotet från engelskan mot de nationella språken, men detta reflekteras inte i resultaten i denna studie.

Engelskan är ett av de viktigaste språken i det flerspråkiga Finland, men dess roll och betydelse varierar avsevärt sektorer emellan. Att begränsa dess användning kan orsaka betydande skada för det internationella samarbetet och göra det svårare att locka och integrera internationella talanger, arbetskraft och studenter till Finland. I rapporten presenteras förslag på 10 politiska åtgärder för att säkerställa att engelskan kan samexistera med de nationella språken.

Klausul

Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan. (tietokayttoon.fi) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

Nyckelord

engelska, forskning, forskningsverksamhet, högskolor, national språk, näringsliv, offentlig förvaltning, forskning, forskningsverksamhet

ISBN PDF 978-952-383-055-4

ISSN PDF

2342-6799

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-055-4>

English alongside Finnish national languages Towards flexible multilingualism

Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2023:59

Publisher Prime Minister's Office

Author(s) Mikko Laitinen, Sirpa Leppänen, Paula Rautionaho, Sara Backman

Language Finnish

Pages

150

Abstract

The role of English in Finland has changed considerably over the past decades. Complementing previous basic research and adopting a data-driven approach, this study investigates the extent to which English is used in three key areas of the Finnish society (public administration, business and industry, higher education and science).

Three types of primary data were collected for the study. Digital questionnaires were used to collect responses from all three strands of the survey (n=1750), statistical data on language choices in theses were requested from universities, and a large born-digital social media material was added to the public administration data.

The results show that there are few signs of marginalisation of the national languages, Finnish and Swedish, because of the influx of English. The public discourse focuses mainly on possible threats of English to the national languages, but this is not corroborated in the findings.

The results show that English is one of the key languages of multilingual Finland, but its role and importance varies considerably from one sector to another. Restricting its use could cause significant harm to international cooperation and make it more difficult to attract and integrate international talent, labour, and students into Finland. The report makes ten policy recommendations to ensure that English can co-exist with the national languages.

Provision This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research. (tietokayttoon.fi) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

Keywords business sector, English language, higher education, national languages, public administration, research, research activities

ISBN PDF 978-952-383-055-4

ISSN PDF

2342-6799

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-055-4>

Sisältö

Esipuhe	8
1 Johdanto	9
2 Tausta	15
2.1 Englannin merkitys Suomessa: luokkahuoneesta osaksi arkipäivää	15
2.2 Aiemman tutkimuksen ja selvitysten huomioita englannin käytöstä, merkityksestä ja tehtävistä Suomessa	18
3 Tutkimusprosessin kuvaus	22
3.1 Kysymyslomakkeiden kuvaus.....	22
3.2 Kyselyiden otanta ja aineiston keruu	24
3.3 Taustamuuttajat.....	28
3.4 Twitter-aineiston otanta ja keruu	36
4 Kyselyjen tulokset	38
4.1 Englanti muiden kielten rinnalla Suomessa	38
4.1.1 Englannin käyttö elinkeinoelämässä	40
4.1.2 Englannin kielen käyttö julkishallinnossa	47
4.1.3 Englannin käyttö korkeakoulutuksessa	52
4.2 Englannin kielen käytön erityispiirteitä	60
4.2.1 Englanti asiointi- ja palvelukielenä	61
4.2.2 Englannin käytön tarpeellisuus elinkeinoelämässä, julkishallinnossa ja korkeakouluissa	68
4.2.3 Englanti ja palveluiden laatu ja saatavuus korkeakoulutuksessa, julkishallinnossa ja elinkeinoelämässä	75
4.2.4 Englanti tieteen kielenä.....	79
4.2.5 Englanti kansainvälistymisen välineenä	89
4.3 Kielivalikoima, kielellinen yhdenvertaisuus, ohjeistukset ja hyvät käytänteet	96
4.3.1 Työyhteisön kielivalinnat	97
4.3.2 Kielellinen yhdenvertaisuus	102
4.3.3 Ohjeistukset eri kielten käytöstä.....	109
5 Englanti kuntien viestinnässä sosiaalisessa mediassa	114
6 Johtopäätökset ja suositukset	123
6.1 Tutkimuksen päätulokset	123
6.2 Toimenpide-ehdotukset.....	127

Liitteet	133
Liite 1: Kunnille suunnattu kyselylomake	133
Liite 2: Tutkimuksen tietosuojaseloste	138
Liite 3: Tutkimukseen valitut kunnat aakkosjärjestyksessä	144
Lähteet	145

ESIPUHE

Tämä julkaisu on valtioneuvoston kanslian selvitys- ja tutkimustoiminnan rahoittaman hankkeen Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla loppuraportti. Tutkimushankkeen toteutti tutkijaryhmä, johon kuului tutkijoita Itä-Suomen yliopistosta ja Jyväskylän yliopistosta.

Tutkimuksen vastuullisena johtajana toimi professori Mikko Laitinen.

Tutkimusryhmä kiittää hankkeen ohjausryhmää tutkimusprosessin aikana saamastaan tuesta sekä hankkeen etenemistä edistäneistä kommentteista ja hedelmällisistä keskusteluista. Ohjausryhmään kuuluivat Corinna Tammenmaa (pj. OM), Jasmiina Jokinen (OM), Marjo Vesalainen (OKM), Markku Mölläri (VM) sekä Petra Lehto (TEM).

Rakentavista kommentteista tätä raporttia koskien kiitämme lämpimästi professori emerita Hannele Dufvaa Jyväskylän yliopistosta.

Samoin kiitämme antoisasta yhteistyöstä niitä useita tahoja, joita olemme tavanneet tämän projektin aikana ja jotka on mainittu tutkimuksen johdantoluvussa. Erytisen lämmin kiitos myös kaikille tutkimukseemme vastanneille julkishallinnon, elinkeinoelämän sekä korkeakoulujen edustajille. Teitä oli 1 750 ja ilman teitä meillä olisi huomattavasti vähemmän tietoa englannin kielen asemasta, käytön laajuudesta ja sen vaikutuksista kotimaisiin kieliin 2020-luvulla. Suurkiitos myös tiedekorkeakoulujen kirjastojen henkilökunnalle ja tietopalvelujen asiantuntijoille, jotka kärsivällisesti autoitte meitä julkaisutietojen kanssa. Samoin kiitämme kaikkien niiden Suomen kuntien viestintävastaavia, jotka ovat kuntien virallisia Twitter-sivuja ylläpitäneet vuosien aikana. Olette yli vuosikymmenen aikana tuottaneet mahtavan digitaalisen syntyneen aineiston tutkijoiden käyttöön.

Tutkimusryhmä

1 Johdanto

Englannin kielen asema suomalaisessa yhteiskunnassa muuttui merkittävästi 1900-luvun aikana ja varsinkin sen jälkimmäisellä puoliskolla. Tutkimus on osoittanut, että aina 1980-luvulle asti englanti oli selkeästi yksi vieraista kielistä muiden kielten joukossa, mutta sen jälkeen kielen merkitys ja käyttöala ovat laajentuneet niin, että englannin taito ja käyttö ovat tulleet välttämättömiksi useilla yhteiskunnan osa-alueilla. Syyt englannin aseman laajentumiseen ovat moninaiset. Niitä selvitetään tarkemmin seuraavassa kappaleessa, mutta yksi keskeinen tekijä on se, että englannin merkityksen kasvu ei ole yksittäinen ja erillinen ilmiö vaan se on kytkeytynyt eri tavoin suomalaisen yhteiskunnan, elinkeinoelämän, koulutusjärjestelmän ja kulttuurin muutoksiin. Englannin lisääntynyt käyttö ja näkyvyys Suomessa ja suomalaisessa yhteiskunnassa liittyvät siten esimerkiksi kansainvälistymiseen sekä taloudelliseen ja kulttuuriseen globalisaatioon – englannin kielessä itsessään ei sen sijaan ole erityisiä ominaisuuksia, jotka olisivat vaikuttaneet sen aseman muutokseen Suomessa.

Tässä raportissa selvitetään tuloksia tutkimuksesta, jossa tarkasteltiin englannin kielen roolia ja käyttöalaa suomalaisessa yhteiskunnassa 2020-luvun alkupuolella. Tutkimuksen pääasiallisena aineistona oli kolme laajaa kyselyä sekä niihin liittyvä iso sosiaalisen median aineisto. Tutkimuksen toteutti Itä-Suomen yliopistossa toimiva ryhmä, jossa oli mukana kielentutkijoita Itä-Suomen yliopistosta ja Jyväskylän yliopistosta. Ryhmän työtä rahoitti valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan organisaatio (VN TEAS). Tutkimuksemme taustana, aiempien tutkimusten ja selvitysten lisäksi, on vuonna 2021 hyväksytty Kansalliskielistrategia, jonka suuntaviivoissa asetetaan kolme laajaa kielipoliittista tavoitetta (2021: 118–147):

1. **Kansalaisten oikeus palveluihin omalla kielellään.** Tavoitteena on taata kielitaitoisen työvoiman saatavuus molemmilla kansalliskielillä, luonteva suomen ja ruotsin kielen käyttö erilaisissa asiointiympäristöissä, kielellisten oikeuksien turvaaminen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa, molemman kansalliskielen aktiivinen käyttö julkishallinnon kielinä ja digitalisaation tuki kielellisten oikeuksien toteutumisessa.
2. **Kansalliskielten aseman turvaaminen.** Päämääränä on suomen kielen elinvoimaisuuden vahvistaminen, kansalliskielten käyttöalan turvaaminen tieteessä, ja kansalliskielten aseman ja kielellisten oikeuksien turvaaminen suurissa hallinnollisissa uudistushankkeissa. Myös selkokielen roolia

painotetaan esteettömyyden edistämiseksi. Englannin kielen osalta todetaan, että englantia voidaan käyttää kansalliskielten rinnalla.

3. **Elävä kaksikielisyys.** Päämäärinä on vahvistaa äidinkielen osaamista, mahdollisuuksia oppia kansalliskieliä, molempien kansalliskielten näkymistä ja kuulumista yhteiskunnassa, sallivaa ja ennakkoluulotonta kieli-ilmapiriä Suomessa. Kansalliskielten käytön kautta pyritään vahvistamaan yhteyttä muihin Pohjoismaihin.

Strategiassa todetaan, että englantia käytetään suomalaisessa yhteiskunnassa monissa tilanteissa rinnakkain kotimaisten kielten kanssa ja että – muiden maailmankielten lisäksi – se on olennainen työväline elinkeinoelämässä, koulutuksessa ja tutkimuksessa. Englannin kieli on globaalisti yksi laajimmin käytetyistä yhteisistä kielistä (nk. *lingua franca*), ja sitä tarvitaan myös kansainvälisesti toimivassa Suomessa, jotta maa voi jatkossakin hyötyä liike-elämän ja kaupan maapalloistumisesta. Englantia tarvitaan myös edistämään kansainvälisten osaajien rekrytointia ja kotoutumista Suomeen. Samoja tavoitteita korostetaan myös valtioneuvoston vuonna 2021 julkaisemassa koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartassa: siinä tavoitteeksi määritellään asiantila, jossa julkisia palveluja tarjotaan laajasti englannin kielellä, mutta niin, että kotimaisilla kielillä annettava palvelutarjonta ei kuitenkaan vaarannu (2021: 30) (ks. [Koulutus- ja työperäisen maahanmuuton tiekartta](#)).

Kansalliskielistrategiassa esitetään kuitenkin myös huoli siitä, että englannin käytön ja merkityksen kasvun seurauksena ”kansalliskielten asema on vaarassa heiketä”. Strategian keskeiseksi tavoitteeksi määritelläänkin kansalliskielten tehtävien, aseman ja elinvoimaisuuden turvaaminen. Samalla todetaan, että tällä hetkellä kielipoliittisten linjausten laa-
timiseksi ei ole kuitenkaan saatavilla ajantasaista ja kattavaa tutkimustietoa englannin kielen käytön laajuudesta eikä sen vaikutuksista kansalliskieliin tai muihin kieliin (2021: 132).

Tämä raportti osaltaan korjaa tällaisen tutkitun tiedon puutetta: se selvittää aineisto-
lähtöisesti, kuinka laajaa ja järjestelmällistä englannin kielen käyttö on suomalaisen yhteiskunnan kolmella keskeisellä osa-alueella: julkisissa palveluissa, korkeakouluissa ja elinkeinoelämässä. Raportissa tarkastellaan erityisesti englannin kielen aseman vaikutusta Suomen kansalliskielten, eli suomen ja ruotsin, elinvoimaisuuteen ja käyttöalaan sekä niillä kielillä saataviin palveluihin.

Julkisten palveluiden kohteina tässä tutkimuksessa ovat kunnat, ELY-keskukset, Kansaneläkelaitos (Kela) sekä hyvinvointialueet. Julkisten palveluiden ulkopuolelle rajautui oikeuslaitos. Korkeakouluista mukana ovat 14 tiedekorkeakoulua (yliopistolain mukaiset 13 yliopistoa sekä puolustusvoimiin kuuluva sotatieteellinen Maanpuolustuskorkeakoulu)

ja 24 ammattikorkeakoulua. Tutkimuksen ulkopuolelle jäivät valtion tutkimuslaitokset. Elinkeinoelämää koskeva osa toteutettiin yhteistyössä Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) kanssa, ja se kohdistui suomalaiseen yrityskenttään (pl. metsäteollisuus).

Hankkeen tehtävänannon mukaisesti tässä tutkimusraportissa rakennetaan kokonaiskuva englannin kielen käytöstä palvelu- ja/tai asiointikielenä kolmella yhteiskunnan osa-alueella: julkisissa palveluissa, korkeakouluissa ja elinkeinoelämässä. Tämä tutkimus on siten laaja yleiskatsaus englannin vaikutuksesta kolmella yhteiskunnan osa-alueella. Sen tutkimusasetelma ei mahdollista näiden osa-alueiden yksityiskohtaisempaa tarkastelua, mutta lisävalaistusta niihin tuovat aiemman perustutkimuksen havainnot englannin kielen roolista, merkityksistä ja käyttöalasta Suomessa. Erityisen hyödyllisiä tässä suhteessa ovat Suomen Akatemian rahoittama English Voices in Finnish Society -projekti Jyväskylän yliopistossa sekä Suomen Akatemian Englannin kielen muutoksen, kontaktien ja vaihtelun huippututkimusyksikkö (VARIENG), joka toimi Helsingin yliopistossa ja Jyväskylän yliopistossa vuosina 2006–2011. Tänä aikana toteutettiin laaja kyselytutkimus, joka kattoi suomalaisen aikuisväestön ja jossa tarkasteltiin englannin käytön laajuutta ja kansalaisten kieliasenteita (ks. Leppänen ym. 2011 sekä luku 2 alla).

Raportin tavoitteena on myös antaa kyselytuloksiin perustuvia suosituksia siitä, millaisia hyviä käytänteitä englannin kielen käytölle tulisi luoda suomalaisessa yhteiskunnassa. Käytänteillä varmistettaisiin, että englannin kielen asema ei vaikuttaisi epäsuotuisasti kansalliskielten käyttöön mutta kuitenkin hyödyttäisi kansainvälistä vuorovaikutusta samoin kuin niitä Suomeen muuttavia ja siellä asuvia henkilöitä, jotka eivät osaa lainkaan tai riittävästi maan kansalliskieliä. Englannin kielellä on selvästi oma merkityksensä siinä, kuinka houkutteleva Suomi voi olla kansainvälisille työntekijöille, opiskelijoille ja tutkijoille ja miten sujuvaa heidän kotoutumisensa osaksi yhteiskuntaa on. Siten tämä tutkimus pyrkii antamaan pohjaa myös sille, että suomalainen yhteiskunta ja elinkeinoelämä voivat pysyä avoimina, verkottuneina, osallistavina ja osaavina.

Tehtävänantomme mukaisesti emme selvitä kielenhuoltoon liittyviä kysymyksiä, kuten lainasanojen käytön laajuutta tai englannin kielen vaikutusta nuorisokieleen. Tämän tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu myös kielen opetuksen järjestäminen koulutusjärjestelmässä. Emme tarkastele raportissa kielen osaamista tai sen laajuutta, mutta aiemman tutkimuksen pohjalta tiedetään (Leppänen ym. 2011) koko väestön osalta, että jo 2000-luvun alussa yli kolmannes suomalaisista kertoi osaavansa englantia hyvin ja käyttävänsä sitä paljon. Noin viidennes suomalaisista kuitenkin koki, että he eivät osaa englantia kuin muutaman sanan tai eivät ollenkaan. Tulokset kertoivat myös siitä, että nuorempien koulutettujen kaupunkilaisten osaaminen oli yleisempää kuin muiden väestöryhmien. Samanlaisia havaintoja on tehty koululaisten englannin osaamisesta. Vuonna 2021 toteutetussa A-englannin oppimistulosten arvioinnissa havaittiin, että toimivan peruskielitaidon (arvosana 8) oli saavuttanut luetun ymmärtämisessä noin puolet koululaisista, kun taas saman

tason puhumis- ja kirjoitustaidossa oli saavuttanut noin kolmasosa koululaisista. Tulosten mukaan taitotasot olivat hieman korkeampia kaupungeissa, kun taas sukupuolten välillä ei havaittu eroja (Karvi 2022).

Tutkimuksen keskeisin osa koostui kolmesta kyselystä, jotka kohdistettiin tutkimuksen fokusalueille ja toteutettiin syksyllä 2022 ja keväällä 2023. Kyselyt on kuvattu yksityiskoh-
taisemmin luvussa 3, ja niihin saatiin kaiken kaikkiaan 1 750 vastausta.

Tässä raportissa kuvatun tutkimushankkeen tavoitteena on vastata seuraaviin kolmeen tutkimuskysymykseen:

1) Miten englantia käytetään palvelu- ja/tai asiointikielenä julkishallinnossa?

Julkishallinnon toimijoille suunnatussa kyselyssä oli neljä keskeistä tavoitetta. Ensimmäinen osio keskittyi selvittämään, millainen kieliympäristö ja kielipolitiikka vastaajien julkishallinnon yksikössä on. Toisessa pääosassa kerättiin tietoa eri kielten käytöstä, ja kolmannessa osiossa huomio kohdentui englannin kielen tarpeeseen ja vaikutukseen yksikön toiminnassa. Erityisenä tavoitteena tässä osiossa oli selvittää, miten laajasti ja missä toiminnoissa julkishallinnon toimijat ovat ottaneet käyttöönsä englannin kielen palvelu- ja/tai asiointikielenä. Asiointikielillä tarkoitetaan tässä yhteydessä kieltä, jonka käyttöön viranomaisen sitoutuu toiminnassaan. Palvelukieli puolestaan tarkoittaa sitä, millä kielillä asiakkaiden on mahdollista saada palveluja ja hoitaa asioitaan. Tutkimme myös sitä, miten englannin kielen käyttö palvelu- ja/tai asiointikielenä vaikuttaa palveluiden saatavuuteen: onko se yksi mahdollinen lisäresurssi vai korvaako se joissain tilanteissa kotimaisien kielten käytön? Kyselyn neljäs osio kohdistui erityisiin kehityskohteisiin ja jo käytössä oleviin hyviin käytänteisiin. Vastaajilta kysyttiin, mitä julkisia palveluita tulisi tuottaa englannin kielellä, jotta se lisäisi Suomen houkuttelevuutta kansainvälisille osaajille, tutkijoille ja opiskelijoille ja tukisi heidän kotoutumistaan ja integroitumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämän lisäksi tutkimme kuntien sosiaalisen median käytön kielivalintoja, eli sitä, millä kielillä kunnan viestivät palveluistaan suoraan kuntalaisille. Tässä hyödynnettiin Twitterin (nykyään X:n) kautta tapahtuvaa viestintää, koska toisin kuin muut alustat, Twitter mahdollisti laajan ja automaattisen aineiston keräämisen aina loppukesään 2023 asti. Lisäksi se on Kuntaliiton tekemän selvityksen mukaan (2022) käytössä noin puolella suomalaisista kunnista pikaviestivälineenä kansalaisten suuntaan.

2) Miten englannin kieltä käytetään korkeakouluissa ja tieteessä?

Korkeakouluille suunnattu kysely mukaili pääosin julkishallinnolle kohdennettua kyselyä. Samalla se nosti esiin myös joitakin korkeakouluja koskevia kysymyksiä, erityisesti liittyen tutkimustoimintaan ja tutkimusjulkaisemiseen. Selvitimme, millainen on korkeakoulujen kieliympäristö ja kielipolitiikka. Tavoitteena oli tutkia, kuinka laajasti ja mihin tarkoituksiin

eri kieliä ja erityisesti englantia tarvitaan ja käytetään korkeakoulutuksessa, korkeakoulujen hallinnossa ja tieteessä. Erityisenä painopisteenä oli tunnistaa, missä määrin ja miten englannin kielen käyttö mahdollisesti vaikuttaa palveluiden saatavuuteen, opetukseen korkeakouluissa ja tieteellisiin julkaisuihin kotimaisilla kielillä. Myös tässä kyselyssä selvitettiin erityisiä kehityskohteita ja jo käytössä olevia hyviä käytänteitä.

3) Miten englannin kieltä käytetään elinkeinoelämässä?

Elinkeinoelämälle suunnattu kysely tarjoaa kokonaiskuvan englannin asemasta Elinkeinoelämän keskusliiton jäsenyritysten parissa. Kuten julkishallinnolle ja korkeakouluille kohdistetuissa tutkimuksissa, myös elinkeinoelämälle suunnattu kysely koostui neljästä pääosiosta. Siinä selvitettiin yritysten kieliympäristöä ja kielipolitiikkaa, niissä käytettyjä kieliä sekä englannin kielen tarvetta ja vaikutusta yritysten toimintaan. Lisäksi pyrittiin tunnistamaan erityisiä kehityskohteita ja hyviä käytänteitä, joita yrityksissä jo hyödynnetään. Erityinen painopiste tässä kyselyssä oli tutkia sitä, mikä on yritysten kielikäytänteiden vaikutus yritysten työvoiman saatavuuteen ja millaisia haasteita siihen liittyy. Keskeinen tavoite oli selvittää myös sitä, missä määrin ja millä tavoin englannin käyttö vaikuttaa elinkeinoelämässä palveluiden saatavuuteen kotimaisilla kielillä.

Kyselyjen suunnittelussa ja toteutuksessa tutkimusryhmä sai erinomaista apua useilta yhteistyökumppaneilta ja organisaatioilta. Heille esitämme lämpimän kiitoksemme. Keskustelut heidän kanssaan myös vahvistivat, että selvitys englannin kielen käytöstä ja tarpeista koetaan erittäin hyödylliseksi. Elinkeinoelämän keskusliiton Osaaminen ja digi-vastuualueen asiantuntijat Mikko Vieltojärvi ja Leena Nyman auttoivat tutkijaryhmäämme saamaan edustavan kokonaiskuvan elinkeinoelämän kielitilanteesta. ELY-keskusten vastaajien rekrytoinnissa saimme apua kotouttamispäällikkö Emine Ehrströmiltä Pohjanmaan ELY-keskuksesta. Kuntaliiton Tony Hagerlund ja Marianne Pekola-Sjöblom sekä Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajien Mervi Itkonen ja Sirpa Sivonen auttoivat meitä saamaan viestimme läpi kunnissa, ja saimme heidän avullaan laajan otoksen kuntakentän toimijoiden parissa. Kelan osalta kehittämisen asiantuntija Päivi Nyberg oli avuksi kyselyn levittämisessä Kelan organisaatiossa. Korkeakoulujen kyselyjä kommentoivat Haaga-Helian ammatikorkeakoulun rehtori KTT Teemu Kokko, Tampereen yliopiston Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunnan dekaani professori Päivi Pahta sekä Itä-Suomen yliopiston Humanistisen osaston johtaja FT Esa Penttilä. Kyselylomakkeiden ruotsinnoksen tekivät apulaisprofessori Jaana Kolu ja yliopisto-opettaja Sara Karhu Itä-Suomen yliopistosta.

Tämän lisäksi olemme käyneet erittäin hyödyllisiä keskusteluja seuraavien tahojen kanssa: Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto (Arene ry), dosentti Anna Solin ja FT Niina Hynninen Helsingin yliopistosta, dosentti Janne Saarikivi, Oma kieli ry, Suomen kielen lautakunta ja Kotimaisten kielten keskus, Valtioneuvoston käännös- ja kielitoimialan vieraiden kielten yksikkö, FT Minna Ruokonen ja FT Minna Kujamäki Itä-Suomen yliopistosta,

dosentti Heidi Rontu Metropolia-ammattikorkeakoulusta, ammattikorkeakoulujen koulutuksen vararehtorit ja koulutusjohtajat, Suomen opiskelijakuntien liitto (SAMOK), Tieteen tekijät, sekä Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL ry).

Julkisille palveluille suunnatun kyselyn lisäksi tässä hankkeessa kerätty sosiaalisen median aineisto koottiin avoimen ohjelmointirajapinnan (API) kautta. Aineiston keräämisessä vastuun kantoivat tietojenkäsittelytieteen jatko-opiskelija MSc. Masoud Fatemi ja projekti-työntekijä MSc. Mehrdad Salimi. Sen analyysin on toteuttanut Rahel Albicker osana pro gradu -tutkimustaan. Myös heille kuuluu iso kiitos heidän avustaan!

Raportin rakenne on seuraava. Luvussa 2 kuvataan lyhyesti niitä historiallisia prosesseja, jotka selittävät englannin kielen merkityksen kasvua Suomessa, ja tehdään yhteenveto englantia koskevasta perustutkimuksesta ja selvitystyöstä Suomessa. Luvussa 3 esittelemme yksityiskohtaisemmin käyttämämme tutkimusmenetelmät ja aineistot. Kyselyjen tulokset esitellään luvussa 4 ja sosiaalisen median havainnot luvussa 5. Tutkimuksen johtopäätökset, suositukset ja toimenpide-ehdotukset esitellään luvussa 6.

2 Tausta

2.1 Englannin merkitys Suomessa: luokkahuoneesta osaksi arkipäivää

Taustana tutkimuksemme tulosten raportoinnille käymme tässä kappaleessa lyhyesti läpi niitä historiallisia muutosprosesseja, joiden seurauksena englannista on tullut tärkein ja laajimmin käytetty vieras kieli Suomessa. Lisäksi esittelemme kiteytetysti aiemman tutkimuksen havaintoja englannin kielen käytöstä, tehtävistä ja merkityksestä Suomessa.

Englantia on opiskeltu vieraana kielenä Suomessa jo 1800-luvulla, jolloin perustettiin ensimmäiset opetustehtävät yliopistoon ja englanti tuli oppiaineeksi tyttökouluihin, reaalilyseoihin ja kaupan alan oppilaitoksiin. Virallisemmän aseman se sai 1910-luvulla, kun siitä tuli tyttökoulujen lukioluokilla vaihtoehtoinen kieli ranskan ja saksan rinnalle. Oppiaineeksi ylioppilaskirjoituksiin englanti tuli vuonna 1919 (Takala & Havola 1984; Pahta 2008; Birkstedt 2015). Erityisesti toisen maailmansodan jälkeen englannin merkitys, näkyvyys ja käyttö alkoivat kasvaa huomattavasti. Sen merkityksen kasvu kytkeytyy monella tapaa suomalaisen yhteiskunnan poliittisiin, taloudellisiin, sosiaalisiin, koulutuksellisiin, kulttuurisiin ja teknologisiin muutoksiin (ks. tarkemmin Leppänen & Nikula 2008; Taavitsainen & Pahta 2003; Leppänen ym. 2011; Laitinen, Paulasto & Meriläinen 2020). Seuraavassa kiteytetään näistä muutosprosesseista tärkeimmät:

1. Toisen maailmansodan jälkeinen poliittinen tilanne selittää osaltaan englannin merkityksen kasvua. Venäjän kielen opiskelusta vieraana kielenä ei koskaan tullut suosittua vaihtoehtoa. Saman kohtalon koki saksa, joka aina 1960-luvulle oli suomalaisten eniten opiskelema vieras kieli (Takala & Havola 1984; Birkstedt 2015). Joidenkin havaintojen mukaan englanti oli jo 1960-luvulla niin suosittu, että rehtorien oli enemmän tai vähemmän painostettava joitakin oppilaita valitsemaan saksan kieli (Takala & Havola 1984: 15).
2. Englannin kieli onkin usein nähty yhtenä modernin länsimaisuuden symbolina ja keskeisenä kansainvälisten yhteyksien ja viestinnän välineenä. Tämä merkitys konkretisoitui Suomen liittyessä Euroopan Unioniin vuonna 1995. Senaikaisessa kiivaassa yhteiskunnallisessa keskustelussa Unioniin liittymistä perusteltiin esimerkiksi Suomen "avautumisella" ja Suomen kansan "vuosisataisilla pyrkimyksillä" puolustaa "raskain uhrauksin vapautta, demokratiaa ja läntistä elämänmuotoamme" (Yle Areena 2014). Jäsenyyteen liittyi myös sitoutuminen EU:n kielipolitiikkaan, jonka mukaan kaikkien EU:n kansalaisten on opittava puhumaan äidinkieltänsä lisäksi vähintään kahta vierasta/toista/muuta kieltä.

3. Suomalaiset ovat tottuneet opiskelemaan muita kieliä kuin äidinkieltään ja pitävät muiden kielten osaamista arvokkaana ja hyödyllisenä (Leppänen ym. 2011; Veivo ym. 2023). Pienenä kaksikielisenä maana Suomi on aina korostanut kielten oppimisen merkitystä. Se on investoinut merkittävästi kielten opetukseen ja oppimiseen. Kansalliskielten oppimisen lisäksi myös englannin ja muiden nykykielten, vähemmistökielten ja suomen toisena kielenä oppimista on pidetty tärkeänä. Lisäksi vieraiden kielten opetuksella on Suomessa pitkä historia: niitä on opetettu suomalaisissa kouluissa koulutusjärjestelmän perustamisesta lähtien (Latomaa & Nuolijärvi 2005: 144).
4. 1970-luvun alun peruskoulu-uudistus vahvisti omalta osaltaan englannin asemaa Suomessa. Peruskoulu muutti suomalaista kielikoulutusjärjestelmää erityisesti sen suhteen, mitä kieliä opetettiin ja kuinka kauan niitä opiskeltiin. Ennen uudistusta vain lähinnä lukio- ja yliopisto-opiskelijoilla oli mahdollisuus opiskella vieraita kieliä kahden kansalliskielen lisäksi. Uudistuksen jälkeen yhden vieraan kielen opiskelusta (toisen kansalliskielen lisäksi) tuli pakollista kaikille (Nurmi 1989). 2000-luvulla suomalaiset koululaiset opiskelevat ensikielensä lisäksi vähintään kahta pakollista vierasta/toista kieltä sekä valinnaista kolmatta vierasta kieltä. Lukioissa englannin kieli on käytännössä ensimmäinen tai ainoa valinta vieraaksi kieleksi. Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen mukaan vuonna 2022 noin 97 % peruskoululaisista (1.–9. lk) opiskeli englantia, ja lukiolaisista noin 85 % opiskeli A-kielenä englantia. Englannin kielen opetuksen lisäksi myös perus-, ammatti- ja yliopistokoulutuksessa voidaan opettaa eri oppiaineita englannin kielellä (Nikula 2007), ja myös esiopetuksessa on annettu mahdollisuus käyttää englantia (tai muita kieliä) opetuskielenä.
5. Tehokkaiden ja modernien opetussuunnitelmien ja opetusmenetelmien ansiosta useimmat oppilaat saavuttavat hyvän englannin taidon jo neljän vuoden perusopetuksen jälkeen (Härmälä & Marjanen 2022). Joissakin kansainvälisissä arvioissa suomalaisten aikuisten englannin kielen taito onkin todettu yleisesti ottaen korkeaksi. Esimerkiksi vuonna 2012 Eurobarometrin tulosten mukaan niiden suomalaisten osuus, jotka raportoivat pystyvänsä keskustelemaan englanniksi, oli yli kaksinkertainen eurooppalaiseen keskiarvoon verrattuna. Samoin Eurostatin tilastojen mukaan suomalaisten itse raportoimat taidot heille parhaassa vieraassa kielessä, joka useimmiten oli englanti, olivat keskimääräistä eurooppalaista tasoa selvästi korkeammat (Eurobarometri 2012; Eurostat 2016; ks. myös [EF English Proficiency Index 2022](#)).

6. Suomalaisen yhteiskunnan muutos maa- ja metsätaloudesta teollisuus-, palvelu- ja teknologiapohjaiseksi on merkinnyt sitä, että englantia on tarvittu kansainvälisen liiketoiminnan ja kaupan välittäjäkielenä. Koska englanti on yksi suurista maailmankielistä, se valikoituu usein viestinnän välineeksi tilanteissa, jossa osanottajilla ei ole muuta yhteistä kieltä (Louhiala-Salminen, Charles & Kankaanranta 2005).
7. Tiedotusvälineiden ja tieto- ja viestintäteknologioiden nopea kehitys on osaltaan vahvistanut englannin merkitystä Suomessa. Tässä joukkotiedotusvälineiden rooli on ollut ratkaiseva. Erityisesti se, että suomalaiset elokuvateatterit ja televisiokanavat ottivat jo varhain taloudellisesti kannattavana ratkaisuna käyttöön tavan tekstittää ulkomaisia elokuvia ja ohjelmia, avasi englannin kielelle yhden kanavan suomalaisten arkeen (Leppänen ym. 2011; Laitinen tulossa). Samoin angloamerikkalainen populaarikulttuuri ja uutiset ovat tuoneet suomalaisten elämään kuvastoa, kertomuksia, kulttuurisia malleja ja elämäntyylejä, joissa englannilla on keskeinen rooli (Leppänen ym. 2009). Myös digitaaliset alustat ja sosiaalinen media ovat lisänneet joustavia mahdollisuuksia niin yrityksille, organisaatioille ja julkisille toimijoille kuin myös tavallisille ihmisille kansainväliseen viestintään ja kulttuuriseen vuorovaikutukseen, joissa englannin kielellä on ollut merkityksellisiä tehtäviä (Leppänen 2007; Kytölä 2008; Hiippala ym. 2020; Laitinen, Paulasto ja Meriläinen 2020).
8. Yhteiskunnan monikielistyminen on osaltaan vahvistanut englannin kielen merkityksen kasvua. Huolimatta siitä, että Suomi on virallisesti kaksikielinen maa, jossa kansalaisilla on perustuslaillinen oikeus saada palveluja omalla äidinkiellään, ja siitä, että maassa on useita vähemmistökieliä, maan kielellinen perusta on ollut käytännössä pitkään rinnakkainen yksikielisyys. Erityisesti suomenkielinen enemmistö (n. 86,5 % väestöstä) on pystynyt selviytymään jokapäiväisestä elämästään käyttämällä kaikilla elämänalueilla vain äidinkieltään. Viime aikoina suomalaisen yhteiskunnan moninaistuminen on kuitenkin lisännyt vieraskielisten¹ määrää niin, että heitä oli vuonna 2022 noin 496 000 eli noin 9 % väestöstä (Tilastokeskus 2023). Vieraskielisten lukumäärä on kaksinkertaistunut viimeisen yhdentoista vuoden aikana. Tällä hetkellä englanti on yksi viidestä eniten puhutusta vieraasta kielestä (muut kielet ovat venäjä, viro, arabia ja somali). Monikielisyys näkyy erityisesti isommissa kaupungeissa ja niiden kielimaisemissa. Usein niissä englannin kieli on erityisen näkyvä (Moore & Varantola 2005), mutta myös muita kieliä, kuten ruotsia, venäjää ja ei-eurooppalaisia kieliä, voi niissä nähdä ja kuulla. Monikielisyys näkyy myös muissa arkielämän konteksteissa, esimerkiksi populaarikulttuurissa, kouluissa, työpaikoilla ja sosiaalisessa mediassa (Paunonen 2006; Lehtonen 2015; Leppänen ym. 2017).

1 Tilastokeskuksen määritelmän mukaan vieraskielinen on henkilö, jonka kieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame.

2.2 Aiemman tutkimuksen ja selvitysten huomioita englannin käytöstä, merkityksestä ja tehtävistä Suomessa

Viimeisen 20 vuoden aikana englannin käyttöä, merkitystä ja tehtäviä on tutkittu ja selvitetty runsaasti ja useista eri lähtökohdista. Tässä kappaleessa esitellään lyhyesti näiden tutkimusten huomioita.

Perustutkimus on osoittanut englannin merkityksen yhtenä suomalaisten kielenä

Aiempi perustutkimus on tuonut esiin, että suomalaisten suhtautuminen englannin kieleen on pragmaattista ja käytännönläheistä: englantia käytetään, jos sitä tarvitaan, ja suurin osa suhtautuu siihen neutraalisti. Useat laadullisia menetelmiä hyödyntävät tutkimukset ovat osoittaneet, että suomalaiset ovat ottaneet englannin käyttöönsä monin eri tavoin (ks. esimerkiksi tutkimukset Leppäsen, Nikulan & Käännän toimittamassa teoksessa 2008). Englanti näyttää vakiinnuttaneen asemansa suomalaisten kielirepertuaarissa ja monenlaisissa viestintätilanteissa. Monelle suomalaiselle englanti on siten yksi heidän käyttökielistään, ja sen käytöstä on tullut monille suomalaisille osa heidän arkeaan.

Vuonna 2007 toteutettu laaja kansallinen kyselytutkimus (Leppänen ym. 2009 ja 2011) puolestaan osoitti, että varsin yleisesti englantia ei nähty uhkana kotimaisille kielille. Tutkimus tunnisti myös kolme eri vastaajaryhmää, joiden suhde englannin kieleen oli varsin erilainen. Suurin osa suomalaisista kuului ryhmään, joka käytti englantia satunnaisesti ja joka koki osaavansa sitä melko hyvin koulutustaustansa ansiosta, mutta joiden elämässä englannilla ei ollut kovinkaan suurta merkitystä. Heidän lisäksi tutkimuksessa tunnistettiin pieni joukko (noin joka 20. suomalainen) – tyypillisesti vähemmän koulutettua, maaseudulla asuvaa vanhempaa väkeä – joka ei osannut ja/tai halunnut käyttää englantia. Toisen ääripään muodosti joukko koulutetumpaa, kaupungissa asuvaa nuorempaa väkeä (noin joka 7. suomalainen), jolle englanti on elimellinen ja tarpeellinen osa heidän elämäänsä. Tämän kyselytutkimuksen perusteella suhde englannin kieleen sekä sen osaaminen ja käyttö näyttivät siis olevan yhteydessä suomalaisten sosiaaliluokkaan, ikään ja asuinpaikkaan (Leppänen ym. 2009 ja 2011).

Englanti on nähty myös uhkana

Kuva suomalaisten suhtautumisesta englannin kieleen on kuitenkin hyvin toisenlainen, jos tarkastellaan siitä käytyä julkista keskustelua. Tämä keskustelu on aika ajoin ollut hyvin kiivasta ja kärkevää, ja siinä usein toistuvana argumenttina on ollut huoli englannista uhkana kotimaisten kielten lisäksi myös muille maassa käytettäville tai opiskeltaville kielille ja jopa kansalliselle identiteetille ja kulttuurille (Blommaert ym. 2012; Leppänen & Pahta 2012). Se, että suomalaisten yleinen englannin kielen taito on suhteellisen korkea,

on nähty ongelmallisena myös siinä mielessä, että siirtyminen sen käyttöön on nähty jopa liian helppona tilanteissa, joissa on mukana osallistujia, joiden suomen tai ruotsin kielen taito koetaan jotenkin riittämättömäksi (Martin 2008; Kim ym. 2022; Ortiz Holmberg 2022). Englannin käytön helppous saattaa siten vaikeuttaa myös maahanmuuttajien kotoutumista (ks. esim. Tarnanen ja Pöyhönen 2011; Kotouttaminen Suomeen 2020).

Englannin näkyvyyden ja käytön isojen kaupunkien katukuvassa ja palveluissa on pelätty merkitsevän mahdollisesti myös sitä, että se kaventaa erityisesti suomen käyttöalaa, elinvoimaa ja ilmaisuvoimaisuutta. On arveltu, että englanti saattaa monella yhteiskunnan osa-alueella olla jopa syrjäyttämässä suomen kielen niin, että se rapautuu kieleksi, jota käytetään vain kotikielenä (Saarikivi & Koskinen 2023, mutta ks. Björnö & Saarinen 2023). Myös Suomen kielen lautakunta on todennut vuonna 2018 kannanotossaan huolensa englannin kielen näkyvyydestä. Siinä todetaan muun muassa, että englannin kielen näkyvyys ja suosio Suomessa uhkaa mitätöidä sen vuosisatojen ajan tehdyn työn, jolla on pyritty varmistamaan suomen kielen asema kaikilla yhteiskunnallisilla aloilla käytettävänä ja toimivana kielenä (Kotimaisten kielten keskus 2018).

Monikielisyiden haasteet ovat nousseet esiin viimeaikaisissa selvityksissä

Erilaisia selvityksiä englannin merkityksestä, käytöstä ja tarpeista on viime aikoina tehty useita. Selvitysten suuri määrä osoittaa, miten suomalaisen yhteiskunnan monimuotoistuminen ja tarve rekrytoida kansainvälisiä osaajia ja työntekijöitä ovat nostaneet esiin kysymyksiä ja huolta siitä, miten yhteiskunta ja sen organisaatiot voivat toimia monikielisesti niin, että kotimaisten kielten, erityisesti suomen, elinvoimaisuus ei vaarannu.

Esimerkiksi vuonna 2020 toteutettu Kielibarometri 2020 osoitti, että sekä suomen- että ruotsinkielinen väestö kaksikielisissä kunnissa koki, että englannin rooli palvelukielenä on selvästi kasvanut (Lindell 2021: 110–2). Vuonna 2021 Suomen Yrittäjien (2021) yhdessä markkinatutkimusyrittäjä Kantarin kanssa toteuttama kysely yritysten kielitaitotarpeista (n=1 018) puolestaan osoitti, että noin 14 prosentilla yrityksistä on tarvetta vieraita kieliä osaavalle työvoimalle ja yli 90 prosenttia yrityksistä arveli vieraiden kielten osaamisen tarpeen joko kasvavan tai vähintään pysyvän samana. Selvityksen mukaan yritysten yleisimmin käytetyt kielet olivat suomi (87 % vastaajista) ja englanti (87 %) – molempia käytettiin siis yhtä paljon.

Vuonna 2021 myös opetus- ja kulttuuriministeriö selvitti osana Eurostudent VII -tutkimusta ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden Suomeen saapumisen motiiveja sekä kiinnostusta työskennellä Suomessa opintojen jälkeen (n=600). Se toi esiin, että tutkinto-opiskelijoiden halukkuuteen jäädä Suomeen vaikuttaa sekä korkeakoulutuksen kieli- ja kansainvälistymispolitiikka että yhteiskunnan avoimuus (Juusola ym. 2021).

Vuonna 2022 monitieteinen, riippumaton tutkimuslaitos E2 toteutti kaksi kyselyä: yhden työn takia Suomeen muuttaneille tai Suomessa töitä hakeville korkeasti koulutetuille ulkomaan kansalaisille ja toisen kumppaninsa vuoksi Suomeen muuttaneille ulkomaan kansalaisille (n=753). Niiden tulokset osoittivat, että vastaajien mielestä suurin kotoutumista vaikeuttava tekijä on kielitaidon puute. Selvityksen toimenpide-ehdotuksissa painotetaan monikielisten käytänteiden kehittämisen tärkeyttä suomalaisessa työelämässä.

Vuosina 2021–24 toimiva opetus- ja kulttuuriministeriön ja korkeakoulujen yhteinen Kielibuusti-projekti selvittää kansainvälisten opiskelijoiden ja tutkijoiden kotoutumista Suomeen. Hanke on osa Talent Boost -toimenpideohjelmaa, jonka tavoitteena on edistää kansainvälisten osaajien houkuttelua, muuttoa ja kotoutumista Suomeen. Se on kartoittanut esimerkiksi korkeakoulujen kansainvälisille tutkinto-opiskelijoille ja kansainväliselle henkilökunnalle tarjottavaa kotimaisten kielten opetusta ja oppimisen tukea niin opintohallinnon kuin opettajien näkökulmasta. Selvityksen tulokset osoittavat, että muun muassa kotimaisten kielten opintoihin liittyvät linjaukset vaihtelevat niin eri korkeakouluissa kuin eri linjoillakin. Sen mukaan ylemmät englanninkieliset korkeakoulututkinnot sisälsivät huomattavasti vähemmän kotimaisten kielten opintoja kuin alempaan korkeakoulututkintoon tähtäävät englanninkieliset koulutusohjelmat (Asikainen-Kunnari ym. 2022a). Lisäksi noin kaksi kolmasosaa hankkeen kyselyyn vastanneista korkeakouluista ilmoitti järjestävänsä suomen ja/tai ruotsin kielen koulutusta kansainvälisille työntekijöilleen lukuvuonna 2021–2022. Opettajien näkökulmaa tarkasteltaessa kävi ilmi, että kotimaisten kielten opetuksessa on viime aikoina kehitetty etenkin digitaalisia oppimisympäristöjä, opetusmateriaaleja, monimuoto-opetusta ja työelämälähtöisten tarpeiden huomioimista (Asikainen-Kunnari ym. 2022b).

Kielibuusti-hankkeessa on tutkittu myös monikielisten työpaikkojen, erityisesti tietotyöalojen, kielellisiä ratkaisuja (Kotilainen ym. 2022). Yksi näistä on tilanne, jossa työpaikalla käytetään vierasta kieltä, useimmiten englantia, toinen vaihtoehto on kotimaisissa kielissä pitäytyminen ja kolmas vaihtoehto on tilanteen mukaisesti vaihteleva monikielisyys. Tutkimuksesta käy ilmi, että englannin käyttö ainoana kielenä työpaikoilla ei ole paras ratkaisu, sillä sen käyttö saatetaan kokea kuormittavaksi (ks. myös Jäppinen 2011: 205). Työyhteisöissä voi olla myös periaatteellista vastustusta muiden kielten kuin suomen käyttöön. Suomea pääasiallisena työkielenä käyttävissä yrityksissä puolestaan suomen kielen käyttäminen on etu suomea toisena kielenä puhuvalle kielen oppimisen kannalta, vaikkakin suomen käyttäminen myös sulkee ulkopuolelle ne työntekijät, jotka eivät osaa kieltä riittävän hyvin osallistuakseen keskusteluun tai edes ymmärtääkseen sitä. Joustavaa

rinnakkaiskielisyttä² hyödyntävät työyhteisöt sen sijaan mahdollistavat sen, että kaikki työntekijät voivat käyttää itselleen vahvinta kieltä. Tällaisen joustavan monikielisuuden hyödyntämistä vaikeuttaa kuitenkin se, että työyhteisön jäsenet eivät ole tietoisia toisensa kielitaidosta tai mahdollisista oppimistoiveista.

Vuonna 2022 Helsingin yliopisto käynnisti yhteistyössä Kielibuustin kanssa Monikielistyvä työelämä -hankkeen. Sen tavoitteena on selvittää, mitkä kielelliset käytännöt edesauttavat kaikkien työntekijöiden osallisuutta ja tukevat kielenoppimista monikielisyssä työyhteisössä. Hankkeessa on tutkittu muun muassa kansainvälisiä jatko-opiskelijoita ja tutkijoita suomen kielen käyttäjinä yliopistoissa (Komppa ym. 2017). Tutkimuksessa haastateltujen näkemys oli, että työyhteisöä hyödyttäisi, jos mahdollisimman moni sen jäsenistä osallistuisi yhä useammin erilaisiin tilanteisiin myös suomeksi ja hyödyntäisi suomen kielellä olevaa tietoa – tämä vahvistaisi myös työpaikan yhteisöllisyyttä. Kielenoppimisen kannalta haastateltavat toivoivat suomen kielen käyttöä erityisesti sosiaalisissa tilanteissa. Hanke on tutkinut myös monikielisuuden haasteita työyhteisöissä, joissa työskennellään tietotyön parissa (Lehtimaja ym. 2021). Tällaisia haasteita ovat esimerkiksi mahdollinen työkielen valinta, työntekijöiden vaihteleva kielitaito sekä työnjako työntekijöiden välillä ja tätä kautta heidän urakehityksensä. Ratkaisuksi tällaisiin haasteisiin ehdotetaan muun muassa kielten tarkoituksenmukaista hyödyntämistä, erilaisten kielitaitotasojen huomioon ottamista sekä kielenoppimisen tukemista.

Samaan aikaan oman tutkimushankkeemme kanssa vuonna 2023 on ollut käynnissä kaksi muuta valtiovallan tilaamaa selvitystä Suomen kielitilanteesta. Toinen niistä on professori Tiina Onikki-Rantajääskön suomen kielen asemaa koskeva selvitystyö, jonka tuloksia ei ole vielä julkaistu tätä raporttia kirjoitettaessa. Janne Saarikivi ja Jani Koskinen (2023) ovat puolestaan selvittäneet tiedekorkeakoulujen kielitilannetta Marinin hallituksen opetus- ja kulttuuriministeri Petri Honkosen toimeksiannosta. Selvityksessä tarkasteltiin korkeakoulujen opinnäytteiden kielivalintoja ja tehtiin ryhmähaastatteluja neljässä suomalaisessa yliopistossa (Aalto, Helsingin yliopisto, Itä-Suomen yliopisto ja Tampereen yliopisto) sekä joidenkin korkeakoulutoimijoiden parissa. Johtopäätöksissä tuodaan esiin voimakas huoli kotimaisten kielten kaventuudesta asemasta tiedekorkeakouluissa ja esitetään, että sekä suomen kielen opetusta että monikielisyttä olisi niissä lisättävä. Selvityksessä esitetään, että kotimaisten kielten aseman turvaamiseksi tarvitaan myös rakenteellisia uudistuksia.

2 Rinnakkaiskielisytydellä viitataan tilanteeseen, jossa useita kieliä käytetään samanaikaisesti yhdellä kielialueella. Rinnakkaiskielisyys perustuu yhteisön tietoiselle monikielisytydelle ja sillä voidaan viitata mm. englannin ja kielialueen pääkielen tai -kielten käyttöön rinnakkain (Lähde: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:rinnakkaiskielisyys>).

3 Tutkimusprosessin kuvaus

Tämän hankkeen tavoitteena on rakentaa kokonaiskuva englannin käytön laajuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa ja tarjota laaja yleiskatsaus englannin vaikutuksesta kotimaisiin kieliin kolmella yhteiskunnan osa-alueella: julkisessa hallinnossa, tieteessä ja korkeakouluissa sekä elinkeinoelämässä. Tehtävän toteuttamiseksi kerättiin kolmenlaista ensisijaista aineistoa: pääaineisto koostuu kyselylomakkeilla kerätystä vastauksista. Korkeakouluille suunnattujen kyselyjen tulosten täydentämiseksi korkeakouluilta pyydettiin opinnäytetöiden sekä väitöskirjojen kielivalintoja koskevia tilastotietoja. Kunnille suunnatun kyselyn tueksi kerättiin puolestaan niiden julkisilta Twitter-tileiltä lähetettyjä viestejä. Tässä luvussa kuvataan sekä kyselyiden että sosiaalisen median aineiston keruuprosessi ja selvitetään julkaisutietojen kokoamisen pääperiaatteet.

3.1 Kysymyslomakkeiden kuvaus

Kyselyaineisto kerättiin Webropol-ohjelmassa luotujen kysymyslomakkeiden avulla. Elinkeinoelämälle suunnattu kysely sisälsi 11 kysymystä, julkishallinnon kysely 16 kysymystä ja korkeakouluille suunnattu kysely kaikkiaan 18 kysymystä. Kieliversioiden määrä päätettiin vastaajaryhmien mukaan: korkeakouluille suunnattu kysely toteutettiin suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi, julkishallinnolle suomeksi ja ruotsiksi ja elinkeinoelämälle suomeksi. Lomakkeiden kysymykset olivat kaikille vastaajille pääosin samanlaisia, mutta ne sisälsivät myös joitakin kullekin yhteiskunnan osa-alueelle kohdennettuja kysymyksiä. Tästä syystä käytössämme oli kaiken kaikkiaan seitsemän versiota kyselylomakkeesta: yksi yrityksille, neljä julkishallinnolle (kunnille, Kelaan, ELY-keskuksille ja hyvinvointialueille) sekä kaksi korkeakouluille (ammattikorkeakouluille ja yliopistoille). Taulukossa 1 esitetään yhteenvedo lomakkeiden kuvailutiedoista. Esimerkkinä kyselylomakkeesta kunnille suunnattu lomake on nähtävissä liitteessä 1 (muille tahoille suunnatut lomakkeet ovat saatavissa raportin kirjoittajilta).

Taulukko 1. Yhteenvedo kyselylomakkeiden kuvailutiedoista.

Kuvailutiedot	Elinkeinoelämä	Julkishallinto	Korkeakoulut
Kysymyksiä	11	16	18
Kieliversiot	Suomi	Suomi, ruotsi	Suomi, ruotsi, englanti
Taustamuuttajat	Maakunta/suuralue, päätoimiala, henkilöstömäärä	Kunta/maakunta/suuralue, toimiala, tehtävä ³	Korkeakoulu, opetuksen tai tutkimuksen ala
Lomakkeita	1	4	2
Eriyiskysymyksiä	Englannin käytön yhteys osajien saatavuuteen ja vetovoimaan	Englanti asiointi- ja palvelukielenä; julkishallinnon palveluiden saatavuus englanniksi	Opetuksen, opinnäytteiden ja tutkimuksen kielivalinnat; englanninkielisten palveluiden riittävyys; toimintojen kielellinen mukauttaminen

Vastaajilta kerättiin vain muutamia taustatietoja liittyen heidän maantieteelliseen sijaintiinsa (ts. missä kunnassa tai maakunnassa he toimivat; myöhemmin tietojenkäsittelyn tehostamiseksi sijaintitietoja yhdistettiin suuralueeksi). Sen lisäksi kysyttiin yrityksen päätoimialaa ja henkilöstön kokoluokkaa, julkishallinnossa vastaajan toimialaa sekä korkeakouluissa vastaajan tieteenalaa (opetus ja/tai tutkimus).

Varsinaiset tutkimuskysymykset jaoteltiin neljään osa-alueeseen:

A. Kieliympäristö ja kielipolitiikka

Ensimmäisessä kysymysoiossa kartoitettiin vastaajan edustaman yksikön kieliympäristöä, eli yksikössä pääasiallisesti käytettäviä kieliä. Elinkeinoelämän sekä julkishallinnon kyselyissä kysyttiin erikseen asiointi- ja palvelukielistä, mutta korkeakouluille suunnatussa kyselyssä tätä jakoa ei tehty. Lisäksi ensimmäisessä osassa kysyttiin kielten käyttöön liittyvän ohjeistuksen olemassaolosta.

3 Taustamuuttujina kysyttiin sekä vastaajan toimialaa että tehtävää, mutta tietoja heidän tehtävästään ei huomioitu tuloksia analysoidessa vastaajan tunnistamisen estämiseksi.

B. Eri kielten käyttö

Toisessa osiossa tarkasteltiin yksityiskohtaisemmin eri kielten käyttöä eri toiminnoissa, esim. eri kielten käyttöastetta. Osiossa kysyttiin myös eri kielten tarpeellisuudesta erilaisissa toiminnoissa, kuten yrityksen asiakaspalvelussa tai kunnan sisäisessä viestinnässä. Lisäksi korkeakoulujen vastaajilta tiedusteltiin mielipiteitä liittyen opetuksen, opinnäytteiden sekä tieteellisen julkaisemisen kieliin.

C. Englannin kielen tarve ja vaikutus toimintoihin

Kolmannessa osiossa keskityttiin siihen, miten englannin lisääntynyt käyttö vaikuttaa muiden kielten käyttöön suomalaisessa yhteiskunnassa. Kysymykset koskivat esimerkiksi sitä, onko Englanti korvannut suomen tai ruotsin käyttöä tai vaikuttanut suomen- tai ruotsinkielisten palveluiden saatavuuteen tai laatuun. Korkeakoulujen ja julkishallinnon kohdalla tarkasteltiin myös kysymyksiä englanninkielisten palveluiden riittävydestä ja tarpeellisuudesta maahanmuuton näkökulmasta.

D. Kehityskohteet ja hyvät käytänteet

Kyselyiden viimeinen osio suuntasi huomion kehityskohteisiin sekä hyviin käytänteisiin englannin kielen käytöstä kansalliskielten rinnalla. Osiossa tiedusteltiin vastaajien mielipiteitä liittyen esimerkiksi tarjottavaan kielikoulutukseen, vaadittavaan kielitaitoon sekä englannin asemaan työyhteisössä. Lisäksi julkishallinnon ja korkeakoulujen kyselyissä karotettiin hyviä käytänteitä liittyen tilanteisiin, joissa osanottajat eivät osaa suomea tai ruotsia tai joissa heidän kielitaitonsa ei ole riittävä tehtävän hoitamiseen.

Kaikissa kyselyversioissa vastaajilla oli useita mahdollisuuksia antaa laajempia, avoimia vastauksia, ja kyselyn lopussa tarjottiin myös mahdollisuus palautteeseen. Kyselyn laadinnassa ja toteuttamisessa seurattiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita: kyselyyn osallistuminen oli täysin vapaaehtoista, eikä vastaajien henkilöllisyyttä ole mahdollista tunnistaa raportoiduista tuloksista. Kyselyaineisto tallennetaan Yhteiskunnalliseen tietovarastoon tulosten verifioimiseksi ja jatkotutkimuksia varten. Sosiaalisen median aineisto (kuntien virallisten Twitter-tilien viestit ja metadata) tallennetaan Kielipankkiin. Aineistojen tietosuojaseloste löytyy liitteestä 2.

3.2 Kyselyiden otanta ja aineiston keruu

Kyselyiden toteuttamisessa tehtiin yhteistyötä sidosryhmien kanssa sekä suunnitteluvaiheessa että aineiston keruussa. Tällä varmistettiin laaja ja kattava otos, joka kertoo kielitilanteesta kolmella tutkitulla yhteiskunnan osa-alueella. Tärkeimpiä sidosryhmiä ovat Elinkeinoelämän keskusliitto (EK), Kuntaliitto, Kunta- ja hyvinvointialueyönantajat (KT),

Kela sekä Pohjanmaan ELY-keskus, joiden edustajat osallistuivat keskusteluihin, kyselylomakkeiden sisällön kommentointiin sekä itse kyselylomakkeiden levittämiseen tai tiedon levittämiseen vastausten saamiseksi. Seuraavassa käydään läpi kyselyiden otanta ja aineiston keruu kunkin osa-alueen kohdalla.

Hankkeen resurssien rajallisuuden takia ei ollut mahdollista tehdä otantaa, jossa perusjoukkona olisivat olleet kaikki Suomen julkishallinnon, elinkeinoelämän tai korkeakoulusektorin työntekijät, joten otanta laadittiin kohdennetuksi. Vastaajaprofiili suunniteltiin siten, että tulokset olisivat kuitenkin vertailtavissa eri osa-alueiden välillä. Siksi kyselyiden vastaajiksi rajattiin kullakin osa-alueella yksiköiden esihenkilötaso. Perusteena tälle valinnalle oli se, että esihenkilöiden katsottiin kykenevän vastaamaan kyselyyn oman yksikönsä puolesta niin kielikäytänteiden kuin päivittäisten toimintojen osalta.

Elinkeinoelämälle suunnattu kysely toteutettiin yhteistyössä Elinkeinoelämän keskusliiton kanssa osana heidän yritysbarometriään marraskuussa 2022. Tämä aineistonkeruutapa mahdollisti sen, että järjestön jäsenkentän mielipiteistä saatiin edustava otos. EK:n jäsenliittoja ovat mm. Elintarviketeollisuusliitto ry, Finanssiala ry, Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry sekä Satamaoperaattorit ry, joten ne tarjoavat kattavan kuvan suomalaisesta yrityskentästä. Kysymyslomakkeen pituutta rajattiin jonkin verran barometrin vaatimusten mukaisiksi, ja EK huolehti kyselyn teknisestä toteuttamisesta. Kysely suunnattiin EK:n jäsenyritysten henkilöstö- ja toimitusjohtajille, ja vastauksia saatiin kaikkiaan 757 kappaletta 20 eri jäsenliitosta. Vastanneet yritykset edustavat kolmea päätoimialaa (palvelut, rakentaminen ja teollisuus) ja kolmea eri kokoluokkaa (alle 49 henkeä, 50–249 henkeä ja yli 250 henkeä työllistävät yritykset).

Julkishallinnon kysely suunnattiin neljälle julkisen hallinnon toimijalle: kunnille, ELY-keskuksille, Kansaneläkelaitokselle ja hyvinvointialueille. Kunkin toimijan kohdalla kyselyt suunnattiin vastaajajoukolle, joka oli rinnastettavissa elinkeinoelämän kyselyn vastaajiin ja jolla oli mahdollisuus vastata kyselyyn oman yksikönsä näkökulmasta. Kunnissa vastaajiksi valittiin toimialajohtajataso, esimerkiksi varhaiskasvatusjohtajat, työllisyysjohtajat ja hallintojohtajat. ELY-keskuksissa tavoiteltiin maahanmuuttopäälliköitä ja -yhdyshenkilöitä, TYÖ-yksiköiden päälliköitä sekä viestintäpäälliköitä, kun taas hyvinvointialueilta vastaajiksi valikoituivat henkilöstöjohtajat, hallintojohtajat, strategijohtajat, viestintäjohtajat sekä kaksikielisiltä hyvinvointialueilta kansalliskielilautakuntien puheenjohtajat. Kaikille vastaajille lähetettiin kohdennettu sähköposti, jossa oli linkki sähköiseen kyselylomakkeeseen. Kelan kohdalla kysely lähetettiin palvelutoimialan johtoryhmälle sekä viestinnän, kielenhuollon ja erityisyksiköiden johtajille, ja heitä pyydettiin jakamaan kyselyä edelleen yksikönsä sisällä harkintansa mukaan.

Kelan ja ELY-keskusten kyselyä levittivät sidosryhmien yhteyshenkilöt omien kanaviensa kautta, mutta hyvinvointialueiden ja kuntien kohdalla vastaajia tavoiteltiin kohdennettujen sähköpostien avulla. Hyvinvointialueiden henkilöstöstä valittiin 82 henkilöä, joille lähetettiin kyselylinkki. Kuntien kohdalla Suomen kunnista valittiin ensin noin kolmasosa (96 kpl) sen perusteella, että ne sijaintinsa, pääasiallisen kielensä, väestönsä ja väkimääränsä puolesta voisivat antaa monipuolisen kuvan suomalaisten kuntien tilanteista. Valittavien kuntien lukumäärä laskettiin tapauskohtaisesti maakunnittain suhteuttamalla maakunnan väkiluku sen kuntien lukumäärään, mutta kuitenkin niin, että jokaisesta maakunnasta valittiin vähintään kolme kuntaa. Kysely lähetettiin kaikkiin C23-kaupunkeihin, eli 21:een suurimpaan, yli 50 000 asukkaan kaupunkiin, sekä alle 50 000 asukkaan kaupungeista maakuntiensa keskuksiin Kajaaniin ja Kokkolaan (Kuntaliitto 2019: 3) ja lisäksi osaan seutukunnista, kehyskunnista sekä pienkunnista, eli alle 10 000 asukkaan kunnista (Kuntaliitto 2022; Kuntaliitto 2020; Kuntaliitto 2023). Myös kaksikielisten kuntien kohdalla otokseen valittiin hieman yli kolmasosa eli 14 kuntaa. Valitut kunnat on listattu liitteessä 3. Linkin kuntia koskevaan kyselyyn sai sähköpostilla n. 1 200 vastaajaa 96 kunnassa. Julkishallinnon neljä kyselyversiota olivat avoimena Webropol-sivustolla helmi-maaliskuussa 2023, ja tällä aikavälillä lähetettiin ensimmäisen yhteydenottoviestin lisäksi kaksi muistutusviestiä kullekin vastaanottajalle.

Korkeakoulujen kyselyiden vastaajiksi valittiin kaikkien suomalaisten ammattikorkeakoulujen sekä yliopistojen rehtorit ja vararehtorit, kollegioiden tai vastaavien hallintoelimiin jäsenet, hallinto- ja henkilöstöjohtajat sekä tutkimuspalveluiden, viestinnän, kansainvälisten asioiden sekä opintopalveluiden johtajat. Lisäksi kysely lähetettiin yliopistojen tiedekuntien ja osastojen tai yksiköiden johtajille (mm. dekaaneille ja osastojen johtajille) sekä tiedekuntien ja osastojen hallinto- tai opintoasioiden henkilökunnalle. Ammattikorkeakoulujen kohdalla kysely suunnattiin osaston tai yksikön johtajien sijasta koulutusohjelmien päälliköille. Kyselylomake toimitettiin sähköpostitse 770:lle yliopistojen henkilökunnan jäsenelle ja 541:lle ammattikorkeakoulujen henkilökunnan jäsenelle, ja lomakkeet olivat avoimena maaliskuussa 2023.

Julkishallinnon ja korkeakoulujen vastaajien sähköpostiosoitteet kerättiin organisaatioiden julkisilta verkkosivuilta, joiden oletettiin olevan ajan tasalla. Vastauksia seurattiin organisaatiotasolla, mutta ei yksittäisten vastaajien kohdalla. Tarkan vastausprosentin arviointi on vaikeaa.

Vastauksia saatiin kolmelta osa-alueelta yhteensä 1 750: elinkeinoelämän kyselyyn vastasi 757 henkilöä, julkishallinnon kyselyihin yhteensä 456 henkilöä ja korkeakoulukyselyihin yhteensä 537 henkilöä. Taulukko 2 esittelee kunkin kyselyn vastaajien lukumäärät (HUOM. desimaalipyörytysten vuoksi kokonaissumma on yli 100 prosenttia).

Taulukko 2. Kyselyiden vastausmäärät.

Kyselyversio	Vastauksia	Osuus kaikista vastauksista
ELINKEINOELÄMÄ	757	43,3 %
JULKISHALLINTO	456	26,1 %
Kunnat	406	23,2 %
ELY-keskukset	25	1,4 %
Hyvinvointialueet	17	1,0 %
Kela	8	0,5 %
KORKEAKOULUT	537	30,7 %
Ammattikorkeakoulut	212	12,1 %
Yliopistot	325	18,6 %
Yhteensä	1 750	100 %

Kaikista vastauksista 43 % edustaa elinkeinoelämän, 26 % julkishallinnon ja 31 % korkeakoulujen vastauksia. Kolmen osa-alueen vastaukset jakautuivat siis varsin tasaisesti, joten vertailut elinkeinoelämän, julkishallinnon ja korkeakoulujen välillä ovat mahdollisia. Julkishallinnon vastauksia kerättiin neljästä eri kohteesta, joista kunnat ovat hyvin edustettuja kokonaiskuvassa (23 % kaikista vastauksista on kunnista), mutta ELY-keskuksista, hyvinvointialueilta ja Kelasta saadut vastaukset edustavat yhteensä vain 2 %:a kaikista tuloksista. Tämä otetaan huomioon tulosten tarkastelussa, erityisesti silloin, kun vertaillaan vastauksia kunnista, ELY-keskuksista, hyvinvointialueilta ja Kelasta. Kun tarkastellaan julkishallinnon vastauksia muihin osa-alueisiin verrattuna, se tehdään aina siten, että tarkastellaan koko julkishallinnon vastauksia (n=456). Korkeakoulujen vastaukset jakautuvat siten, että vastaukset ammattikorkeakouluista edustavat 12 %:a kaikista vastauksista ja yliopistoista saadut vastaukset 19 %:a.

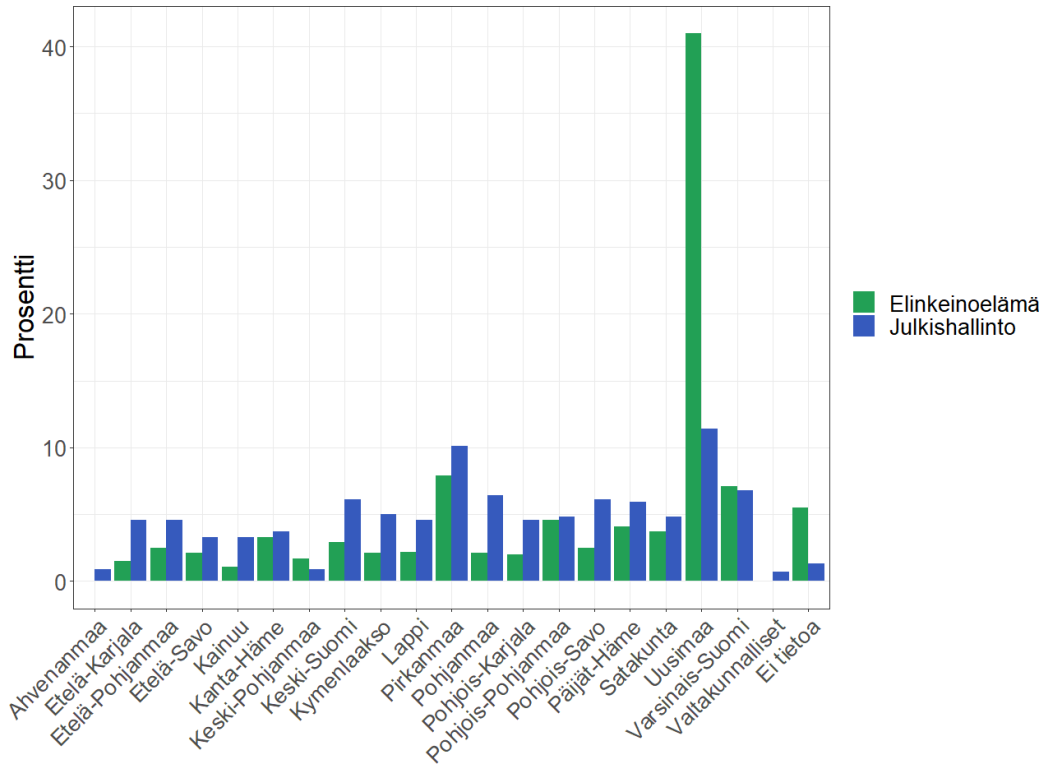
Osassa saaduista 1 750 vastauksesta vastaaja on jättänyt vastaamatta johonkin kysymykseen. Tällaista eräkatoa esiintyy kuitenkin vähän, lukuun ottamatta muita kieliä koskevia kysymyksiä, jolloin vastaamatta jättäminen voidaan tulkita niin, että yksikössä ei käytetä muita kieliä. Toisaalta ruotsin kielen käyttöä koskevien kysymysten kohdalla on nähtävissä hieman suurempaa eräkatoa kuin suomen tai englannin kieltä koskevien kysymysten kohdalla. Esimerkiksi julkishallinnon kyselyssä eri kielten tarpeellisuutta asiakaspalvelussa tarjoittavan kysymyksen eräkato on n. 1 % suomen kielen kohdalla, n. 2 % englannin kielen kohdalla ja n. 7 % ruotsin kielen kohdalla. Keskimäärin kysymyskohtaiset vastausprosentit kussakin kyselyversiossa ovat kuitenkin vähintään 95 %, eikä eräkadosta siis aiheudu

merkittävää harhaa kyselyn tuloksien tulkintaan. Tulosten esittelyssä eräkato huomioidaan merkitsemällä ”Ei vastausta”-vastausten osuus omana palkkinaan. Lisäksi mielipidevastauksia kuvaavien Likert-kuvioiden luomiseen käytetty ohjelma (likert-paketti Rstudio-ohjelmistossa) poistaa automaattisesti puuttuvat vastaukset kysymyskohtaisesti. Siten puuttuvien vastausten vähäinen määrä ei aiheuta harhaa mielipidekysymyksiä tulkittaessa.

Webropol-lomakkeilla kerätty tieto siirrettiin Excel-taulukoihin. Niissä tarkastettiin puuttuvien vastausten määrä (ks. yllä) sekä tehtiin pieniä muokkauksia, joilla varmistettiin eri kyselylomakkeilla kerättyjen tietojen vertailukelpoisuus (varmistimme esimerkiksi, että Likert-asteikot olivat koko aineistossa samanlaiset). Raportissa esitetyt kuviot luotiin R-ohjelmassa (versio 4.3.0, 2023) seuraavien pakettien avulla: dplyr (Wickham ym. 2023) ja ggplot2 (Wickham 2016). Ennen kuvioiden luomista tarvittava tieto muokattiin Excelissä taulukkomuotoon (vastausten lukumäärä sekä prosenttiosuus kaikista vastauksista), minkä jälkeen taulukon tiedot vietiin R-ohjelmaan kuvion luomista varten. Kuvioiden luomista varten kirjoitettu koodi on saatavilla pyydettyessä raportin kirjoittajilta.

3.3 Taustamuuttajat

Kyselyiden tuloksia tarkastellaan useiden taustamuuttajien kautta. Sekä elinkeinoelämän että julkishallinnon kyselyissä tärkeä taustamuuttaja on maantieteellinen alue: englannin kielen asema ja käyttö voi vaihdella suurestikin esimerkiksi pääkaupunkiseudun ja maaseutumaisten alueiden välillä tai alueilla, joihin kohdistuu runsaasti matkailua. Elinkeinoelämän kyselyssä saatiin tieto vastaajan yrityksen sijainnista maakuntatasolla. Julkishallinnon kyselyissä tiedusteltiin vastaajan yksikön sijaintia kuntatasolla (kunnille suunnattu kysely), maakuntatasolla (Kela, ELY-keskukset) tai hyvinvointialueella (rinnastettavissa maakuntatasoon). Korkeakoulujen kohdalla maantieteellisellä sijainnilla ei katsottu olevan merkitystä siinä määrin, että aluejako olisi relevantti taustamuuttaja. Kuviossa 1 kuvataan kyselyvastauksen jakautumista eri maakuntiin julkishallinnon ja elinkeinoelämän kyselyissä.

Kuvio 1. Kyselyvastausten jakauma maakunnittain julkishallinnossa ja elinkeinoelämässä.

Kuvion 1 mukaan julkishallinnon vastauksia saatiin varsin tasaisesti kaikista maakunnista; keskimääräistä (ka = 5 %) suuremmat osuudet vastauksia saatiin Uudeltamaalta (11 %), Pirkanmaalta (10 %) ja Varsinais-Suomesta (9 %). Huomattavaa on, että julkishallinnon eri yksiköistä (kunnat, ELY-keskukset, hyvinvointialueet ja Kela) saadut vastaukset painottuvat maakuntiin eri tavoilla ja että erityisesti muualta kuin kunnista saatuja vastauksia on hyvin vähän ja vain muutamista maakunnista. Tästä syystä julkishallinnon tapauksessa maakuntakohtaisia vertailuja on perusteltua tehdä vain koko aineiston osalta (n=456).

Elinkeinoelämän kyselyn vastauksista lähes puolet saatiin Uudeltamaalta (41 %), keskimääräisen maakuntakohtaisen osuuden ollessa 5 %. Pirkanmaalta (8 %) ja Varsinais-Suomesta (7 %) saatiin myös hieman keskimääräistä korkeampi osuus vastauksia. Vastausten painottuminen Uudellemaalle on siten perusteltua huomioida tuloksia analysoitaessa.

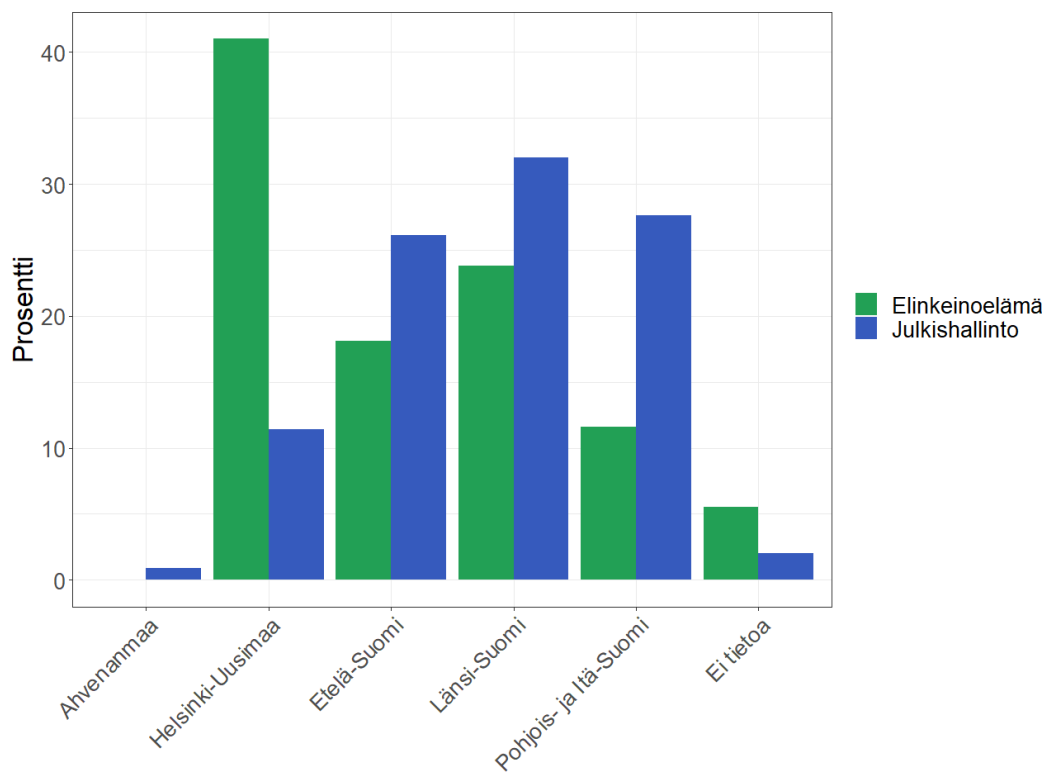
Maakuntien lukumäärä sekä maakuntakohtaisten vastausten pienehköt osuudet tekevät tilastolliset vertailut epävarmoiksi. Tästä syystä kyselyvastauksiin lisättiin uusi maantieteellinen taustamuuttuja: suuralue, joka on myös Tilastokeskuksen käyttämä alueellinen luokitus. Tässä luokituksessa Suomi on jaettu viiteen suuralueeseen maakuntia yhdistelemällä (ks. [Suuralueet 2023](#)). Tämä jako vastaa Euroopan Unionin alueluokitusjärjestelmän tasoa

NUTS II (ks. [NUTS 2021 classification](#)). Suomen suuralueiden ja maakuntien yhteydet on kuvattu taulukossa 3 ja julkishallinnon ja elinkeinoelämän vastausten jakautuminen suuralueittain kuviossa 2.

Taulukko 3. Suomen suuralueet ja maakunnat.

Suuralue	Maakunta
Länsi-Suomi	Keski-Suomi, Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Satakunta, Pirkanmaa
Helsinki-Uusimaa	Uusimaa
Etelä-Suomi	Varsinais-Suomi, Kanta-Häme, Päijät-Häme, Kymenlaakso, Etelä-Karjala
Pohjois- ja Itä-Suomi	Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa, Lappi
Ahvenanmaa	Ahvenanmaa

Kuvio 2. Kyselyvastausten jakauma suuralueittain julkishallinnossa ja elinkeinoelämässä.

Julkishallinnon kyselyihin saatiin vastauksia varsin tasaisesti Etelä-Suomesta (26 %), Länsi-Suomesta (32 %) sekä Pohjois- ja Itä-Suomesta (28 %), kun taas Helsinki-Uudeltamaalta saatujen vastausten osuus on pienempi (11 %). Sitä vastoin elinkeinoelämän kyselyssä suurin osa vastauksista saatiin Helsinki-Uudeltamaalta (41 %) ja osuudet Länsi-Suomesta (24 %), Etelä-Suomesta (18 %) ja Pohjois- ja Itä-Suomesta (12 %) ovat matalammat. Ahvenanmaalta saatiin hyvin vähän vastauksia ja vain julkishallinnon kyselyyn (n=4, osuus 1 %), ja tästä syystä Ahvenanmaalta saatuja vastauksia ei käsitellä tarkemmin. Käytämme kyselytulosten analysoinnissa alueellisena taustamuuttujana pääasiallisesti suuraluetta, sillä vastaukset ovat jakaantuneet tasaisemmin (mm. Uudenmaan osalta) ja muuttujan sisäisiä luokkia on vähemmän. Joissakin tapauksissa tarkastelemme myös maakuntakohtaisia eroja, sillä on mahdollista että samaan suuralueeseen kuuluvissa maakunnissa on havaittavissa englannin käyttöön liittyviä eroja.

Elinkeinoelämän kyselyssä selvitettiin kaksi vastanneisiin yrityksiin liittyvää taustamuuttujaa: yrityksen päätoimiala sekä henkilöstön kokoluokka. EK:n jäsenyritykset on tässä jaettu kolmeen päätoimialaan: palveluihin, rakentamiseen ja teollisuuteen. Kyselyyn vastanneisiin palvelualan yrityksiin kuuluu mm. apteekkeja, kiinteistönhoidon palveluita, päiväkotia, ravintoloita, työvoiman vuokrauspalveluita sekä vahinkovakuutusyhtiöitä. Rakentamisen alalla vastanneet yritykset toimivat mm. rakentamisessa, rakentamiseen tarvittavien tuotteiden valmistamisessa, asennustehtävissä sekä rakennuskoneiden vuokrauksessa. Teollisuuden alalta saimme vastauksia yrityksiltä, jotka valmistavat mm. paperia, elektronisia komponentteja, elintarvikkeita, keittiökalusteita, maitotaloustuotteita ja viestintälaitteita tai tekevät asennus- tai suunnittelutöitä mm. sähkö- tai tietoliikennealalla. Kyselyn vastaukset jakaantuivat siten, että 63 % kaikista vastauksista saatiin palvelualan toimijoilta, 30 % teollisuudesta ja vain 7 % rakentamisen alalta.

Toinen elinkeinoelämän kyselyä koskeva taustamuuttuja on henkilöstön koko. Siinä on käytössä kolme eri luokkaa: yritykset, jotka työllistävät alle 49 henkeä, 50–249 henkeä tai yli 250 henkeä. Vastauksista 62 % saatiin pienistä, alle 49 hengen yrityksistä, 20 % suurista, yli 250 henkeä työllistävästä yrityksistä, ja 18 % yrityksistä, joissa henkilöstömäärä on välillä 50–249. Tuloksia analysoitaessa on siis hyvä huomioida, että elinkeinoelämän vastauksista suurin osa edustaa palvelualoja (63 %) ja toisaalta pieniä yrityksiä (62 %).

Julkishallintoa tarkastellessamme käytämme taustamuuttujia kunnista saatujen vastausten kohdalla; ELY-keskuksista, hyvinvointialueilta ja Kelasta saatuja vastauksia on määrällisesti varsin vähän (n=50), mikä ei mahdollista luotettavaa jakoa pienempiin osuuksiin. Kunnista saatujen vastausten kohdalla käytämme siis taustamuuttujia, jotka koskevat kuntaryhmiä ja kunnan kielisuhdetta. Tilastollisia kuntaryhmiä on taajamaväestön osuuteen ja suurimman taajaman väkilukuun perustuen kolme: kaupunkimaiset kunnat, taajaan asutut kunnat sekä maaseutumaiset kunnat (ks. [Tilastollinen kuntaryhmitys](#)). Kaupunkimaisia ovat kunnat, joiden asukkaista 90 % asuu taajamissa tai suurimman taajaman väkiluku on

vähintään 15 000 (esim. Helsinki, Joensuu, Lahti), kun taas taajaan asuttuja kuntia ovat ne, joiden asukkaista 60–90 % asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on 4 000–15 000 (esim. Kuhmo, Muurame, Äänekoski). Muut kunnat lasketaan maaseutumaisiksi (alle 60 % asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 15 000, tai 60–90 % asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 4 000 asukasta, esim. Inari, Pukkila, Vesilahti).

Taulukon 4 mukaan suurin osa saamistamme vastauksista tuli kaupunkimaisista kunnista (55 %), hieman vajaa kolmasosa maaseutumaisista kunnista (27 %) ja n. 16 % taajaan asutuista kunnista.

Taulukko 4. Kyselyssä edustetut kuntaryhmät, niihin kuuluvat kunnat ja vastausten jakauma.

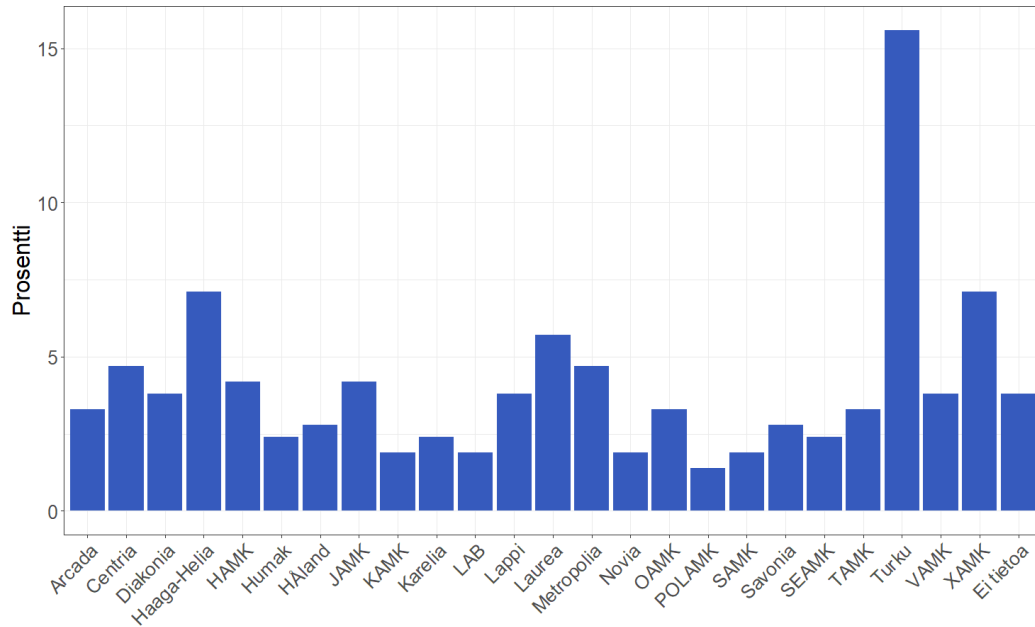
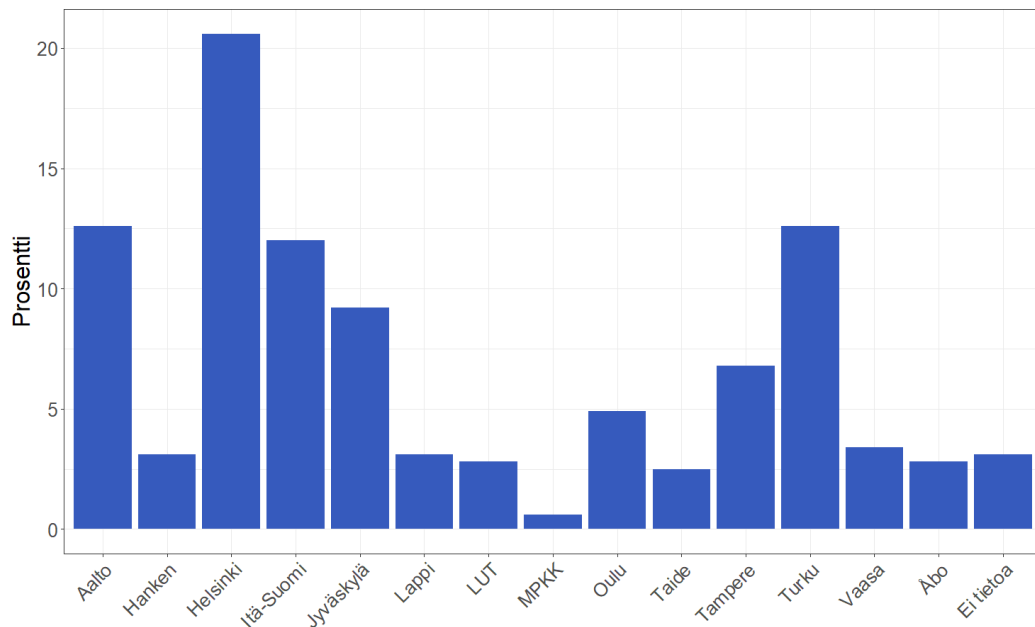
Kuntaryhmä	Kunnat	Vastausten lkm ja osuus
Kaupunkimaiset kunnat	Espoo, Forssa, Heinola, Helsinki, Hyvinkää, Hämeenlinna, Imatra, Joensuu, Jyväskylä, Kajaani, Kangasala, Kokkola, Kotka, Kouvola, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Lempäälä, Lohja, Mikkeli, Oulu, Pietarsaari, Pirkkala, Pori, Porvoo, Raahe, Rauma, Riihimäki, Rovaniemi, Salo, Savonlinna, Seinäjoki, Tampere, Tornio, Turku, Tuusula, Vaasa, Vantaa, Varkaus	222 (55,2 %)
Taajaan asutut kunnat	Iisalmi, Jämsä, Kuhmo, Kurikka, Kuusamo, Laihia, Lapua, Lieksa, Lieto, Muurame, Orimattila, Parainen, Pieksämäki, Sotkamo, Uusikaupunki, Äänekoski	64 (15,9 %)
Maaseutumaiset kunnat	Askola, Eurajoki, Humpplila, Inari, Karstula, Kaustinen, Kitee, Korsnäs, Kuhmoinen, Kuortane, Kustavi, Lapinjärvi, Lappajärvi, Merijärvi, Merikarvia, Närpiö, Padasjoki, Pello, Pomarkku, Pukkila, Pyhtää, Pyhäntä, Rautjärvi, Ruokolahti, Ruovesi, Rääkkylä, Salla, Sievi, Sysmä, Taivalkoski, Tervo, Urjala, Vesilahti, Vieremä, Virolahti	110 (27,4 %)

Toinen kuntia koskeva taustamuuttuja tarkastelee kuntien kielisuhdetta eli sitä, onko kunta suomenkielinen vai kaksikielinen. Aineistossamme kaikkiaan 76 kuntaa (ks. taulukko 5) on yksinomaan suomenkielisiä, kun taas kaksikielisistä kunnista sellaisia, joissa suomi on enemmistökieli, on 10 kappaletta (Espoo, Helsinki, Kokkola, Lapinjärvi, Lohja, Porvoo, Pyhtää, Turku, Vaasa, Vantaa) ja sellaisia, joissa ruotsi on enemmistökieli, on neljä (Korsnäs, Närpiö, Parainen, Pietarsaari). Yksinomaan ruotsinkielisiä kuntia ei aineistossa ole, sillä vastauksia Ahvenanmaalta todettiin olevan liian vähän tilastollista tarkastelua varten. Suomenkielisistä kunnista saatujen vastausten osuus aineistossa on 79 % ja kaksikielisistä kunnista saatujen 19 %.

Taulukko 5. Kyselyssä edustetut kunnat kielisuhteen mukaan, ja vastausten jakauma.

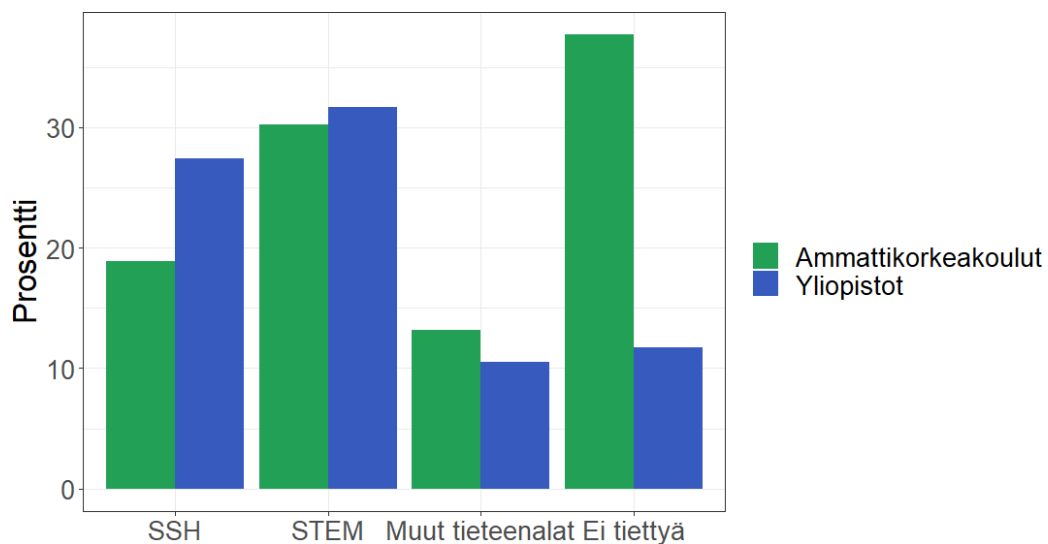
Kunnan kielisuhde	Kunnat	Vastausten lkm ja osuus
Suomenkielinen	Askola, Eurajoki, Forssa, Heinola, Humppila, Hyvinkää, Hämeenlinna, Iisalmi, Imatra, Inari, Joensuu, Jyväskylä, Jämsä, Kajaani, Kangasala, Karstula, Kaustinen, Kitee, Korsnäs, Kotka, Kouvola, Kuhmo, Kuhmoinen, Kuortane, Kurikka, Kuopio, Kustavi, Kuusamo, Laihia, Lahti, Lappajärvi, Lappeenranta, Lapua, Lempäälä, Lieksa, Lieto, Merijärvi, Merikarvia, Mikkeli, Muurame, Närpiö, Orimattila, Oulu, Padasjoki, Parainen, Pello, Pieksämäki, Pietarsaari, Pirkkala, Pomarkku, Pori, Pukkila, Pyhäntä, Raahel, Rauma, Rautjärvi, Riihimäki, Rovaniemi, Ruokolahti, Ruovesi, Rääkkylä, Salla, Salo, Savonlinna, Seinäjoki, Sievi, Sotkamo, Sysmä, Taivalkoski, Tampere, Tervo, Tornio, Tuusula, Urjala, Uusikaupunki, Varkaus, Vesilahti, Vieremä, Virolahti, Äänekoski	317 (78,9 %)
Kaksikielinen - suomi	Espoo, Helsinki, Kokkola, Lapinjärvi, Lohja, Porvoo, Pyhtää, Turku, Vaasa, Vantaa	63 (15,7 %)
Kaksikielinen - ruotsi	Korsnäs, Närpiö, Parainen, Pietarsaari	16 (4,0 %)

Korkeakouluille suunnattujen kyselyiden kohdalla taustamuuttujia on kaksi: korkeakoulu-tyyppi ja vastaajan edustama tieteenala. Korkeakoulut eivät ole alueellisesti sitoutuneita samalla tavalla kuin julkishallinnon tai elinkeinoelämän toimijat, joten alueellista taustamuuttujaa ei katsottu tarpeelliseksi. Sen sijaan tuloksia tarkastellaan korkeakoulun tyyppinäkökulmasta (ammattikorkeakoulu/yliopisto). Yksittäisten korkeakoulujen vertaaminen toisiinsa ei ole tilastollisesti perusteltua, sillä korkeakoulukohtaisia vastauksia on hyvin vaihteleva määrä (ks. kuvat 3 ja 4). Ammattikorkeakouluista saadut vastaukset vaihtelevat kolmen (Poliisiammattikorkeakoulu, osuus kaikista 1 %) ja 33:n (Turun ammattikorkeakoulu, osuus kaikista 16 %) vastauksen välillä. Yliopistojen kohdalla vaihtelu on kahdesta vastauksesta (Maanpuolustuskorkeakoulu, osuus kaikista 0,6 %) 67:ään vastaukseen (Helsingin yliopisto, osuus 21 %).

Kuvio 3. Ammattikorkeakoulukohtaisten vastausten jakauma.**Kuvio 4.** Yliopistokohtaisten vastausten jakauma.

Toinen korkeakouluja koskeva taustamuuttuja liittyy vastaajan edustamaan tieteenalaan (opetus ja/tai tutkimus). Kyselyn otannasta johtuen (vastaajiksi valittiin nk. johtajataso, ks. luku 3.2) osa vastaajista ei edusta mitään tiettyä tieteenalaa, joten lomakkeella tarjottiin seuraavat vaihtoehdot: luonnontieteet, tekniikka, lääke- ja terveystieteet, maatalous- ja metsätieteet, yhteiskuntatieteet, humanistiset tieteet, muut ja "ei tiettyä tieteenalaa". Vastauksia eri tieteenaloilta saatiin varsin epätasaisesti – esimerkiksi yliopistojen vastauksista n. 4 % saatiin lääke- tai terveystieteitä edustavilta vastaajilta ja n. 16 % yhteiskuntatieteitä edustavilta vastaajilta. Tästä syystä yhdistimme tieteenaloja siten, että tarkasteltavia luokkia on neljä: humanistis-yhteiskuntatieteelliset alat (SSH); luonnontieteet, lääketiede ja tekniikka (STEM); muut tieteenalat sekä ei tiettyä tieteenalaa (vrt. Hakulinen 2009). Kuviossa 5 esitetään tieteenalakohtaisten vastausten jakauma.

Kuvio 5. Tieteenalakohtaisten vastausten jakauma.

Sekä ammattikorkeakouluista että yliopistoista saaduista vastauksista noin kolmasosa edustaa luonnontieteitä ja noin 10–13 % muita tieteenaloja. Yliopistojen vastauksista n. 27 % edustaa humanistis-yhteiskuntatieteellisiä aloja, kun taas ammattikorkeakoulujen kohdalla vastaava osuus on hieman matalampi, n. 19 %. Ammattikorkeakouluissa on nähtävissä enemmän vastauksia henkilöiltä, jotka eivät edusta mitään tiettyä tieteenalaa (n. 38 %; yliopistot 12 %). Valitettavan teknisen ongelman takia yliopistoille suunnatusta kyselylomakkeesta puuttui muutaman päivän ajan kysymys tieteenalasta, joten 61 vastaajan (n. 19 %) kohdalla tämä tieto puuttuu.

Kyselyvastausten lisäksi tarkastelemme yliopistojen kohdalla myös maisteritason opin-
näytetöiden sekä väitöskirjojen kielivalintoja vuosina 2012, 2017 ja 2022. Koska julkisesti
saatavilla olevat tiedot tutkielmien ja väitöskirjojen määristä sekä kielivalinnoista osoit-
tautuivat alustavissa tarkasteluissa epätarkoiksi, otimme yhteyttä kaikkien yliopistojen
tietopalveluun, kirjastoon tai viestintään ja pyysimme tietoja suoraan heiltä. Yliopistoilta
saatuja lukuja voidaan pitää luotettavampina kuin avoimista rekistereistä saatavilla ole-
via, sillä useamman yliopiston kohdalla kävi ilmi, että suoraan heiltä saadut tiedot erosi-
vat avoimissa rekistereissä saatavilla olevista luvuista. Muutamit kanssamme viestineet
yliopistojen edustajat myös totesivat, ettei heillä ole saatavilla tarkkoja lukuja opinnäyttei-
den kielivalinnoista.

3.4 Twitter-aineiston otanta ja keruu

Hankkeessa kerättiin myös aineistoa kaikkien suomalaisten kuntien ja kaupunkien hal-
linnoimilta Twitter-tileiltä. Aineisto täydentää kyselytutkimuksen antamaa tietoa
julkishallinnon kielivalinnoista ja -käytänteistä, ja hankkeen resurssien puitteissa aineis-
tonkeruu ja analyysi pystyttiin toteuttamaan vain tällä yhdellä osa-alueella. Erityisen
huomion kohteena oli selvittää, kuinka paljon suomalaiset kunnat ja kaupungit käyttä-
vät suomea, englantia ja muita kieliä Twitter-tileillään ja onko kielten välillä toiminnalli-
sia eroja. Twitter-aineiston keruusta huolehtivat tietojenkäsittelytieteen nuorempi tutkija
Masoud Fatemi ja projektitutkija Mehrdad Salimi Itä-Suomen yliopistosta, ja sen analyys-
sin toteutti Linguistic Data Sciences -ohjelman opiskelija Rahel Albicker osana pro gradu
-tutkimustaan.

Aineistoon kerättiin kaikki suomalaisten kaupunkien tai kuntien hallinnoimat Twitter-ti-
lit, niiden sisältämät tviitit sekä tiedot seuraajista ja seurattavista. Keruu toteutettiin osin
automaattisesti lumipallomenetelmällä siten, että muutaman valitun kuntatilin kautta
päästiin keräämään tiedot myös muista vastaavista tileistä hyödyntämällä niiden seuraaj-
tietoja. Havainnollistaen: jos lähtötiliksi valittiin esimerkiksi Turun, Helsingin ja Inarin
Twitter-tilit, niitä seuraavien muiden kaupunkien tai kuntien tilien kautta tunnistettiin vuo-
rostaan näitä tilejä seuraavat kaupungit. Automaattisesti kerätyt kaupunkien ja kuntien
tilit käytiin läpi manuaalisesti, jotta lopulliseen aineistoon saatiin mukaan vain todelliset
kaupunkien ja kuntien viralliset Twitter-tilit.

Kerätty Twitter-aineisto koostuu 164 kaupungin tai kunnan Twitter-tilin sisällöstä, joi-
hin kuuluu yhteensä 347 605 viestiä ja 4 174 268 sanetta. Kerätty aineisto sisältää vuodet
2010–2023. Otoksessa käytetään kaiken kaikkiaan 42 eri kieltä. Luvussa 5 eritellään kun-
tien ja kaupunkien Twitter-tileillään käyttämiä kieliä.

Yhteenvetona hankkeen aikana kerättiin kyselyaineisto (n=1 750) elinkeinoelämän, julkishallinnon sekä korkeakoulujen edustajilta. Kyselylomakkeilla kerättiin tietoa mm. siitä kuinka usein eri kieliä käytetään ja mihin tarkoituksiin, ja samalla kartoitettiin vastaajien mielipiteitä koskien mm. englanninkielisten palveluiden riittävyyttä ja englannin lisääntyneen käytön vaikutusta suomen ja ruotsin kieliin. Kyselyiden tuloksia tarkastellaan useiden taustamuuttujien avulla – englannin kielen asema Suomessa voi vaihdella esim. maantieteellisen sijainnin, yrityksen koon, kunnan koon, tai tieteenalan mukaan. Kyselyaineiston lisäksi erityisesti kuntien tapaa hyödyntää englannin kieltä sosiaalisessa mediassa tarkastellaan kerätyn laajan Twitter-aineiston avulla, ja korkeakoulujen vastauksien lisäksi hyödynnämme opinnäytetöiden sekä väitöskirjojen kielivalintoja koskevia tietoja.

4 Kyselyjen tulokset

Tässä luvussa esitetään hankkeen aikana kerätyt kyselytulokset. Ne perustuvat yhteensä 1 750 vastaukseen kolmelta eri yhteiskunnan osa-alueelta: elinkeinoelämästä (757 vastausta), julkishallinnosta (456 vastausta) ja korkeakouluista (537 vastausta). Kyselyiden keruu ja taustamuuttujat esiteltiin luvussa 3.

4.1 Englanti muiden kielten rinnalla Suomessa

Tässä luvussa:

Tarkastellaan eri kielten käyttöä julkishallinnossa, elinkeinoelämässä ja korkeakoulutuksessa.

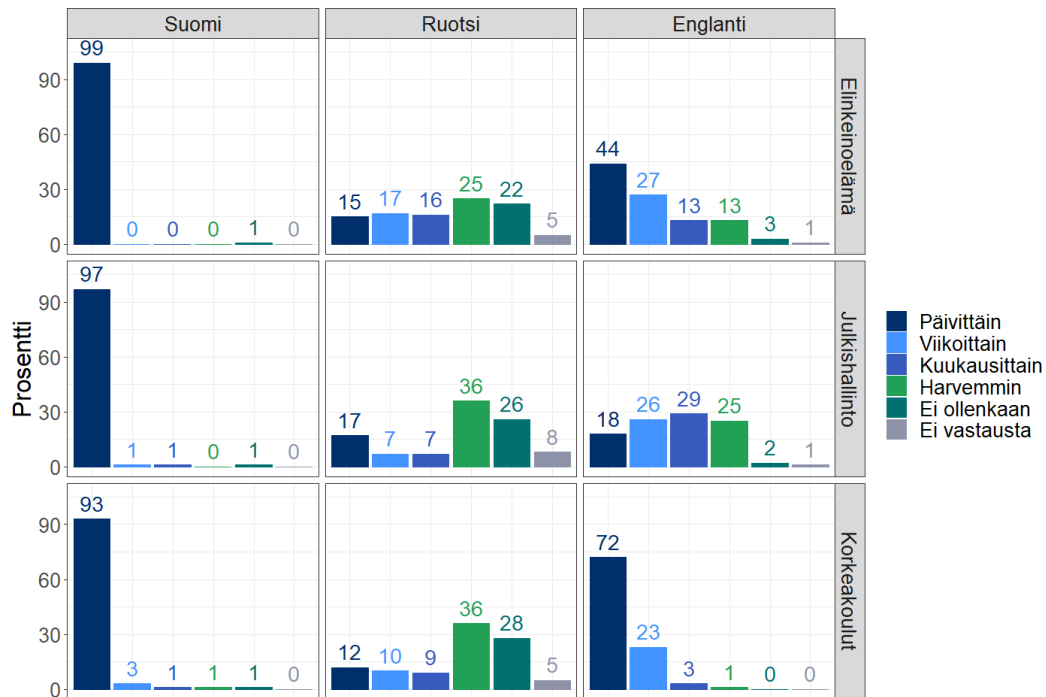
Verrataan englannin käytön laajuutta kotimaisten kielten käyttöön.

Esitellään, kuinka eri kielten käyttö vaihtelee yhteiskunnan eri osa-alueilla ja taustamuuttujien mukaan.

Jotta englannin kielen asema suomalaisissa yrityksissä, julkishallinnossa ja korkeakoulutuksessa voidaan suhteuttaa niiden kielitodellisuuteen, tutkimuksemme yhtenä tavoitteena oli tunnistaa niissä käytetty kielivalikoima, eli se, mitä muita kieliä niissä käytetään suomen ja ruotsin rinnalla.

Kuvio 6 kuvaa suomen, ruotsin ja englannin kielten kokonaiskäyttöasteen tutkimuksen kolmella osa-alueella. Vastaajia pyydettiin mainitsemaan eri kielten käytön taajuus päivittäin, viikoittain, kuukausittain, harvemmin, tai ei ollenkaan. Kuvioon on koottu suomen, ruotsin ja englannin käytön mainintojen taajuus eri osa-alueilla, jotka on esitetty vaakatasossa. Prosenttiluvut kertovat eri kielten saamat vastaukset, eli esimerkiksi 99 % elinkeinoelämän vastaajista raportoi yrityksessään käytettävän suomea päivittäin, kun vastaava osuus ruotsin osalta on 15 % ja englannin puolestaan 44 %. Kuvio 6 perustuu 1 750 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 6. Suomen, ruotsin ja englannin käyttöaste elinkeinoelämässä, julkishallinnossa ja korkeakouluissa.

Tulosten perusteella Suomi näyttyy selkeästi suomenkielisenä maana, jossa kaikilla tutkimuksen osa-alueilla suomea käytetään päivittäin (elinkeinoelämä 99 %, julkishallinto 97 %, korkeakoulut 93 %). Ruotsia päivittäin tai viikoittain käyttävien osuudet vaihtelevat niin, että eniten ruotsia vastausten mukaan käytetään elinkeinoelämässä (32 % päivittäin tai viikoittain). Julkishallinnon vastauksissa päivittäin ja viikoittain ruotsia käyttävien osuus on 24 % ja korkeakoulujen vastauksissa 22 %. Niiden vastaajien osuus, jotka käyttivät ruotsia vähän tai ei ollenkaan, on pieni elinkeinoelämässä (47 %), kun taas julkishallinnon ja korkeakoulujen osalta tällaisten vastaajien osuus on suurempi (62 % ja 64 %).

Englantia käytetään päivittäin tai viikoittain erityisesti korkeakouluissa (yhteensä 95 % vastanneista) mutta myös yritysmaailmassa (yhteensä 71 % vastanneista) ja julkishallinnossa (yhteensä 44 % vastanneista). Erityisesti korkeakouluissa on huomattavaa, että vain 1 % vastaajista käyttää englantia harvemmin kuin kuukausittain. Myös julkishallinnossa ja elinkeinoelämässä englantia harvoin tai ei lainkaan käyttävien osuus on pieni (julkishallinto 27 %, elinkeinoelämä 16 %).

Tämän kysymyksen vastausten perusteella on huomionarvoista, että kaikilla osa-alueilla englantia käytetään useammin kuin ruotsia. Vain julkishallinnossa ruotsin ja englannin käytön osuudet ovat lähellä toisiaan (17 % ruotsia ja 18 % englantia päivittäin), mikä

osaltaan kertoo ruotsin lainmukaisesta asemasta julkishallinnon asiointikielenä ja toisaalta englannin vähäisemmästä käytöstä julkishallinnossa verrattuna elinkeinoelämään ja erityisesti korkeakouluihin.

Avovastausten perusteella julkishallinnossa, ja erityisesti kuntapuolella, tarpeelliset kielet määräytyvät usein kunkin yksikön tarpeiden ja senhetkisen asiakaskunnan ja sidosryhmien mukaan. Englanti toimii usein sitä osaavien vieraskielisten kanssa yhteisenä yleiskielenä, mutta englantia ja kansalliskieliä osaamattomien kanssa käännetään usein tulkin puoleen. Tärkeiksi vieraiksi kieliksi englannin lisäksi mainitaan esimerkiksi arabia, somali sekä slaavilaiset kielet. Myös selkokieli sekä epävirallisempi, yksinkertaistettu ”selkeä kieli” niin suomeksi kuin englanniksikin mainitaan tärkeinä resursseina ja näiden kehittämisen tarve nostetaan esille.

Korkeakouluissa, ja etenkin yliopistoissa, englannin kieltä käytetään laajasti yliopiston toiminnoissa, tutkimuksessa ja opetuksessa. Hallinnon todetaan kuitenkin toimivan pitkälti suomeksi. Englannin käytön laajuus on ala- ja tutkintoriippuvaista. Lisäksi kieltä kuvataan kansainvälisyyden edellytykseksi ja tutkimusmaailman tärkeimmäksi kieleksi.

Opetus englanninkielistyy kansainvälisen henkilökunnan määrän lisääntyessä sekä sen takia, että englannin käyttö on joissakin tilanteissa vähiten resursseja vaativa vaihtoehto. Esimerkinä tilanne, jossa englanti on kurssin opetuskieli, mikä tarkoittaa sitä, että sen opetusohjelmatietoja ja muuta ohjeistusta ei tarvitse laatia muilla kielillä. Jos opetuskieli on sen sijaan suomi, kyseiset tiedot pitää tarjota sen lisäksi myös ruotsiksi ja englanniksi. Ruotsin kielen merkitystä vastauksissa kyllä korostetaan, mutta samaan aikaan todetaan, että kielen osaaminen ei ole riittävällä tasolla ruotsinkielisen opetuksen laadun varmistamiseksi.

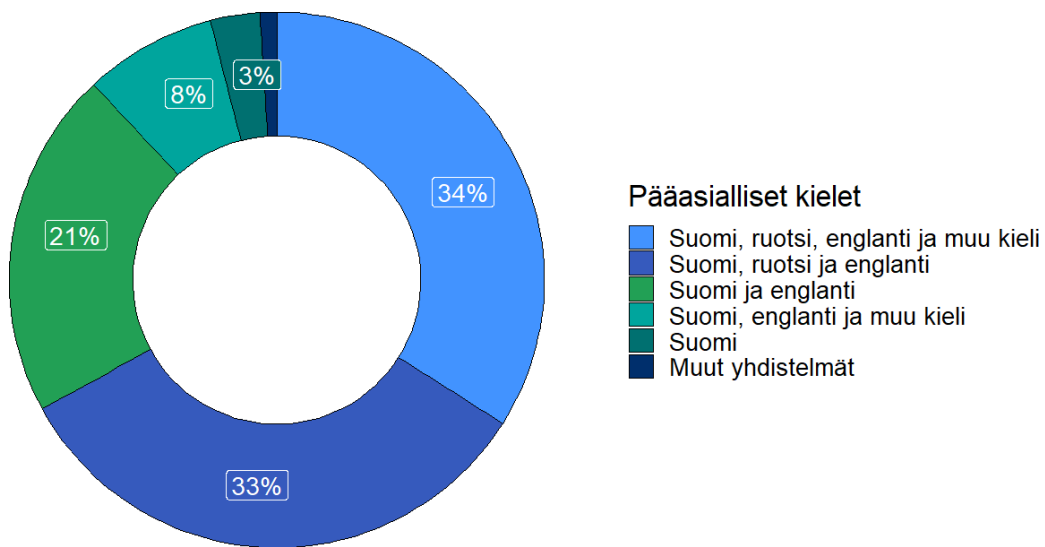
Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan tutkimuksen kolmea osa-aluetta tarkemmin.

4.1.1 Englannin käyttö elinkeinoelämässä

Elinkeinoelämän kielten käyttöä luotaavaan kyselyyn saatiin kaikkiaan 757 vastausta EK:n jäsenyrityksistä (ks. luku 3). Vastausten perusteella ilmenee, että englannin käyttö helpottaa erityisesti kansainvälistä kauppaa ja yhteistyötä sekä kansainvälisten osaajien rekrytointia. Tässä luvussa eritellään yksityiskohtaisemmin sitä, miten suomea, ruotsia, englantia ja muita kieliä käytetään suomalaisissa yrityksissä. Taustamuuttujina tarkastellaan yrityksen kokoa ja toimialaa sekä maantieteellistä sijaintia suuralueilla.

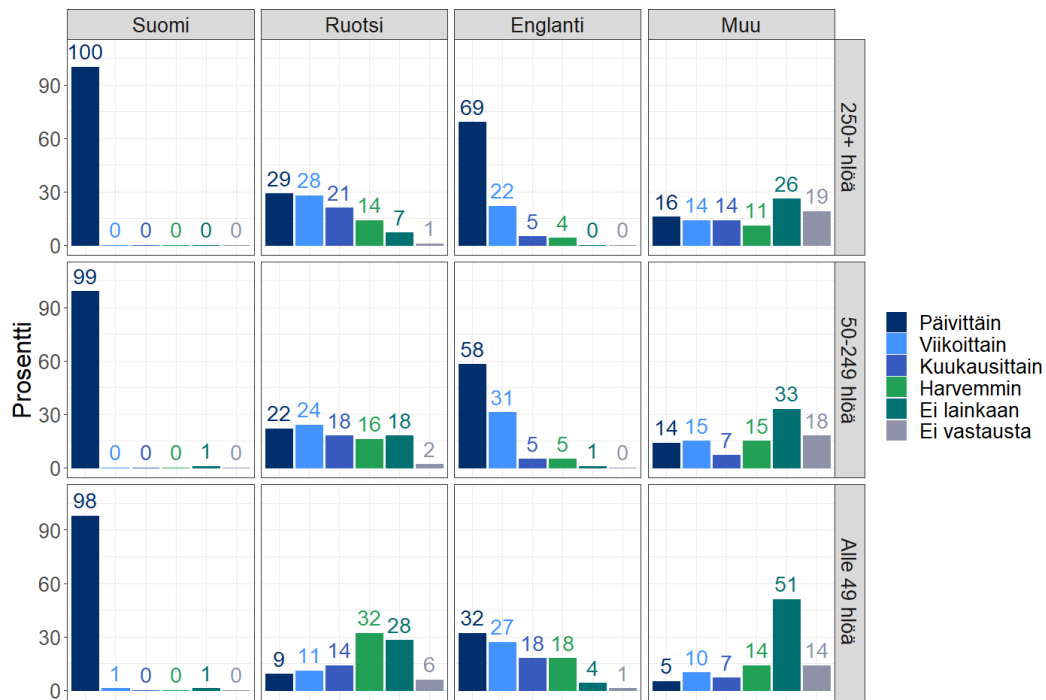
Kuviossa 7 tarkastellaan elinkeinoelämän pääasiallisesti käytettäviä kieliä: kuvioon on koottu erilaiset kieliyhdistelmät ja niiden prosenttiosuudet. Esimerkiksi 34 prosenttia kaikista elinkeinoelämän kyselyyn vastanneista raportoi, että heidän edustamassaan yrityksessä käytetään suomea, ruotsia, englantia ja muita kieliä. Kuvio 7 perustuu 757 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 7. Elinkeinoelämän pääasialliset kielet.

Kuvion 7 mukaan suomalainen elinkeinoelämä on monikielistä, sillä vain 3 % vastanneista raportoi, että yrityksessä käytetään ainoastaan suomea. Jopa 96 % vastaajista ilmoitti, että englantia käytetään joko yhdessä suomen kanssa (21 %), yhdessä suomen ja ruotsin kanssa (33 %), yhdessä suomen, ruotsin sekä muiden kielten kanssa (34 %) tai yhdessä suomen ja muiden kielten kanssa (8 %). Kaksi kolmasosaa (67 %) vastaajista toi esiin, että yrityksissä ruotsi ei ole koskaan ainoa käytetty kieli, vaan sitä käytetään aina jonkin muun kielen rinnalla.

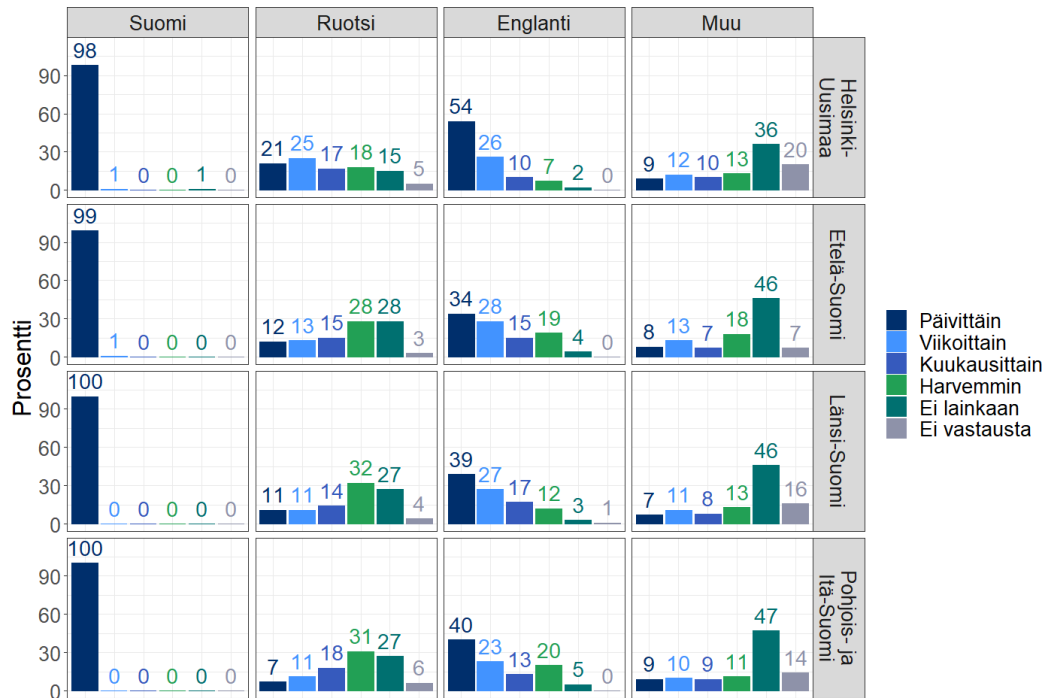
Kuviossa 8 tarkastellaan, kuinka usein eri kieliä käytetään erikokoisissa yrityksissä. Ylimpänä vaakapalkeissa kuvataan saadut vastaukset yli 250 henkeä työllistävistä yrityksistä, keskellä 50–249 henkeä työllistävistä yrityksistä ja alimpana alle 49 henkeä työllistävistä yrityksistä. Kuvio 8 perustuu 756 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 8. Eri kielten käyttöaste elinkeinoelämässä yrityksen koon mukaan.

Kuvio 8 osoittaa, että suomi on elinkeinoelämän valtakieli, sillä miltei kaikkien vastaajien mukaan (yli 98 %) suomea käytetään päivittäin kaikissa vastanneissa yrityksissä riippumatta sen koosta. Seuraavaksi eniten kyselyyn vastanneiden mukaan yrityksissä käytetään englantia – mitä suurempi yritys, sen useammin englantia käytetään. Suurissa ja keskikokoisissa yrityksissä jopa n. 90 % vastanneista raportoi, että yrityksessä käytetään englantia päivittäin tai viikoittain, kun pienissä yrityksissä vastaava osuus on 59 %. Suuremmilla yrityksillä voidaan olettaa olevan enemmän kansainvälistä yhteistyötä, mikä voi osaltaan selittää tilannetta.⁴ Ruotsia käytetään harvemmin kuin englantia, mutta sen käytössä näkyy samankaltainen trendi kuin englannin kohdalla: suuremmat yritykset käyttävät myös ruotsia useammin kuin pienet yritykset (suuret 57 %, keskikokoiset 46 %, pienet 20 %). Myös muita kieliä kuin suomea, ruotsia ja englantia käytetään suurissa ja keskikokoisissa yrityksissä useammin (päivittäin tai viikoittain 30 % ja 29 %) kuin pienissä yrityksissä (15 %). Avovastauksissa usein mainittuja yritysten käyttämiä muita kieliä ovat etenkin saksa ja venäjä, mutta myös viro.

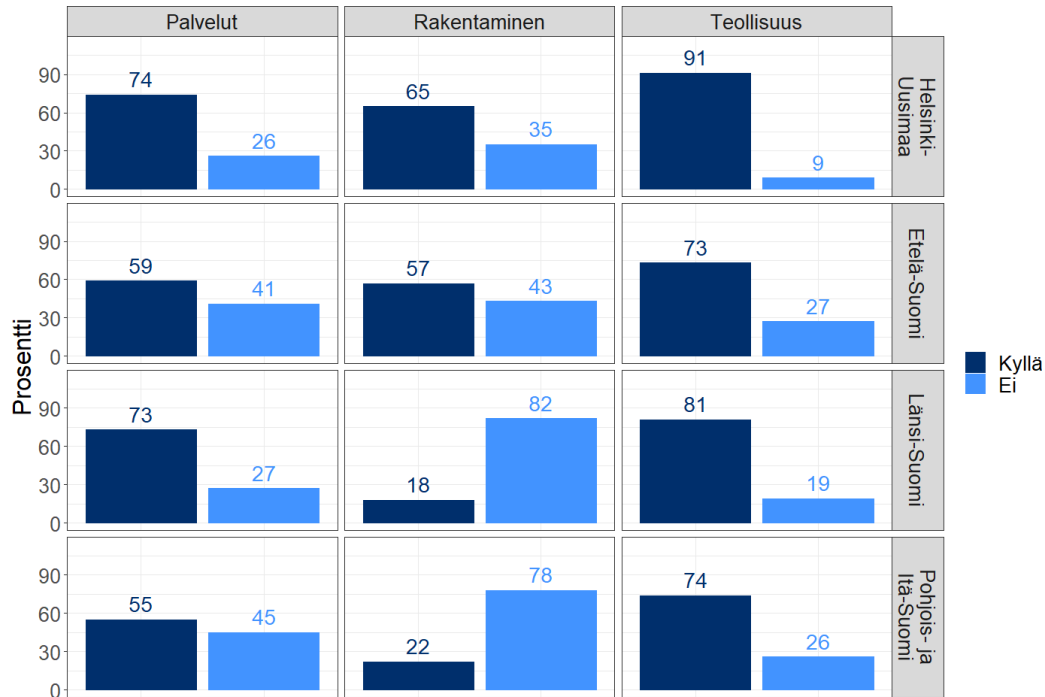
Kuvio 9 esittää vastaukset kysymykseen siitä, kuinka usein eri kieliä yrityksissä käytetään suhteessa siihen, mille suuralueelle (lukuun ottamatta Ahvenanmaata) yritys sijoittuu. Kuvio 9 perustuu 715 vastaajan vastauksiin.

4 Esimerkiksi OECD:n raportin (2015: 7) mukaan vuosina 2010–12 noin 65 % suurista suomalaisista yrityksistä oli mukana kansainvälisessä yhteistyössä, kun pienten ja keskisuurien yritysten osalta vastaava osuus oli noin 20 %.

Kuvio 9. Eri kielten käyttöaste elinkeinoelämässä suuralueittain.

Kuvio 9 osoittaa, että suuralueiden väliset erot eri kielten käyttöasteessa tiivistyvät suurelta osin Helsinki-Uudenmaan ja muun Suomen välille. Helsinki-Uudellamaalla ruotsin ja englannin käyttöaste on n. 20 prosenttiyksikköä korkeampi kuin muualla maassa. Lähes puolet (46 %) vastaajista Helsinki-Uudellamaalla raportoi, että ruotsia käytetään yrityksissä päivittäin tai viikoittain, ja 80 % vastaajista ilmoitti englantia käytettävän päivittäin tai viikoittain. Muualla maassa vastaavat osuudet ovat ruotsin osalta 18–25 % ja englannin osalta 62–66 %. Muiden kielten osuus yrityksissä näyttää varsin samanlaiselta kaikilla suuralueilla, mukaan lukien myös Helsinki-Uusimaa.

Kuvio 10 kertoo, käytetäänkö englantia eri toimialueilla ja millaisia eroja toimialojen välillä on suhteessa maantieteelliseen alueeseen, jolla yritykset toimivat. Kuviossa 10 pystypalkeissa esitetään yritysten päätoimialat – palvelut, rakentaminen ja teollisuus – ja vaakapalkeissa suuralueet. Kuvio 10 perustuu 714 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 10. Englannin kielen käyttö eri toimialoilla ja suuralueilla.

Kuviosta 10 selviää, että vastaajien mukaan englantia käytetään erityisesti teollisuusyrityksissä kaikkialla Suomessa. Englantia käyttävien teollisuusyritysten osuus vaihtelee Etelä-Suomen 73 prosentista Helsinki-Uudenmaan 91 prosenttiin. Palvelualalla englantia käyttävien yritysten osuus on hieman matalampi niin, että Helsinki-Uusimaalla sekä Länsi-Suomessa niiden osuus on n. 73 %, Etelä-Suomessa 59 % sekä Pohjois- ja Itä-Suomessa 55 %. Rakennusalalla maantieteelliset erot ovat huomattavasti suurempia kuin muilla sektoreilla. Etelä-Suomessa englantia käytetään n. 60 %:ssa vastanneista rakennusyrityksistä, mutta muualla Suomessa vastaava osuus on huomattavasti alhaisempi: Pohjois- ja Itä-Suomessa 22 % ja Länsi-Suomessa vain 18 % vastanneista yrityksistä raportoi käyttävänsä englantia yrityksensä toiminnoissa. Näitä havaintoja selittää osaltaan rakennusalan ulkomaisen työvoiman keskittyminen eteläiseen Suomeen (vuonna 2017 Talonrakennusteollisuuden jäsenyritysten työmailla noin 25 % ulkomaisesta työvoimasta sijaitsi Uudellamaalla ja vain 5 % muualla Suomessa).⁵ Avovastauksissa todetaankin, että rakennusalalla englantia ei välttämättä tarvita, sillä työntekijät osaavat suomea. Englantia tarvitaan lähinnä, kun luetaan englanninkielisiä teknisiä ohjeita ja kun viestitään kansainvälisten omistajien, yhteistyökumppaneiden tai joidenkin työntekijöiden kanssa. Toisaalta englannista ei aina

5 Lähde: <https://www.rt.fi/Tietoa-alasta/Tyoelama/Tietoja-tyovoimasta-rakennusalalla/Tyovoima-rakennusalalla/>

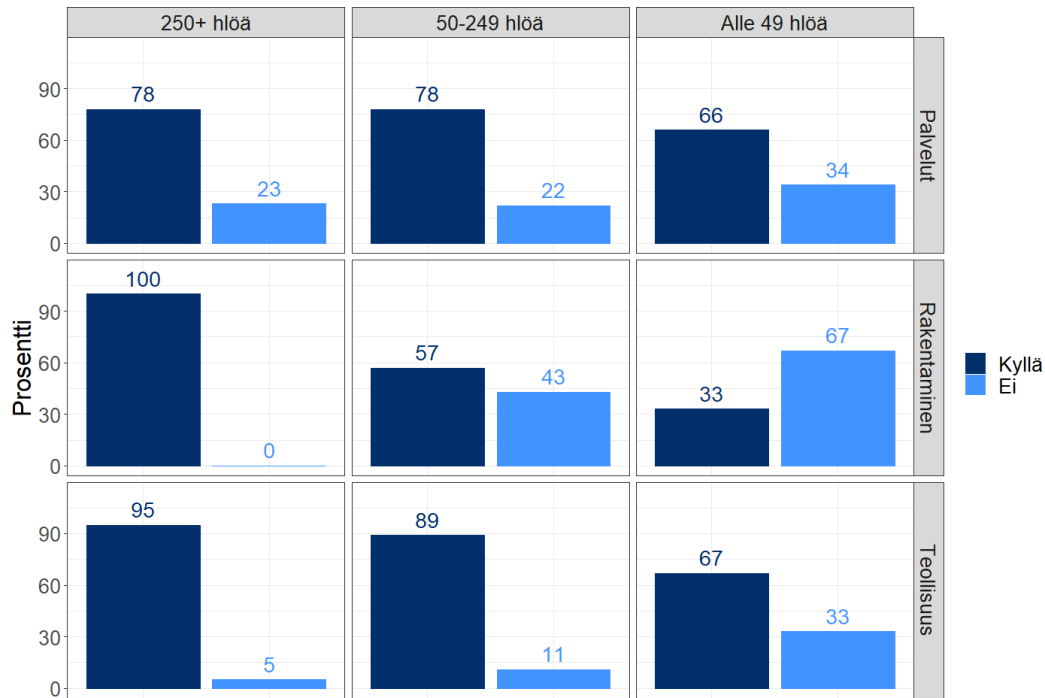
ole apua ulkomailta tulleiden työntekijöiden kanssa, sillä he eivät välttämättä osaa sitä. Kaiken kaikkiaan suomen kielen osaamista arvostetaan rakennusalalla, kuten esimerkiksi seuraava sitaatti osoittaa:

Suomen kielen hallinta on onnistuneen työn perusta ja sen tulisi olla vaateena aina ennen työpaikkaa. Urakatyömailla ei ole aikaa kielenopetukseen. (Sähkö-, vesijohto- ja muu rakennusasennus, Pirkanmaa)

Rakennusalan monikielistä todellisuutta kuvataan laajasti professori Niina Liljan johtamassa hankkeessa "Globalizing construction work and local language practices" (GLO-LO).⁶ Härmävaara ja Lilja (2023) kuvaavat erilaisia kielellisiä käytänteitä, joita rakennustyömailla on käytössä: englantia osaa lähinnä työmaan johto ja viro ja venäjä nousevat usein lingua francoiksi. Työntekijän kielitaito saattaa ohjata hänet tietynlaisiin tehtäviin ja työnohjaus saattaa tapahtua tarvittavaa kieltä osaavan välikäden kautta.

Kuvio 11 havainnollistaa eri kokoisten yritysten englannin kielen käyttöä suhteessa niiden toimialoihin. Kuviossa 8 todettiin englantia käytettävän erityisesti suurissa ja keskikokoisissa yrityksissä, ja kuviossa 10 nähtiin englannin olevan erityisesti teollisuuden sekä palvelualan kieli. Kuviossa 11 nämä seikat yhdistyvät siten, että pystypalkissa kuvataan yrityksen kokoa ja vaakapalkissa toimialaa. Kuvio 11 perustuu 754 vastaajan vastauksiin.

6 Hankkeen verkkosivu: <https://projects.tuni.fi/glo-lo/>

Kuvio 11. Englannin käyttö erikokoisissa yrityksissä sektoreittain.

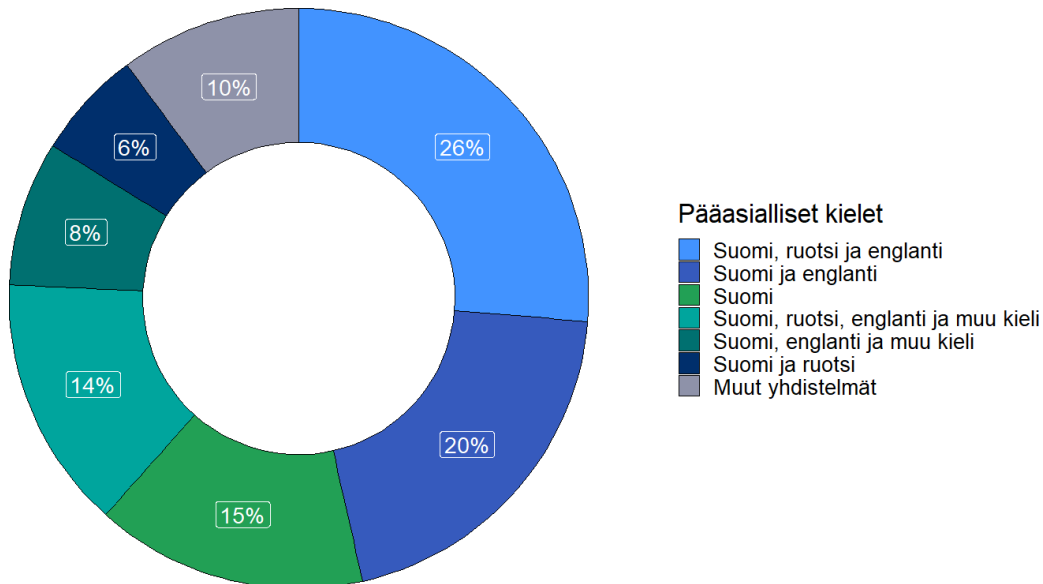
Toimialasta riippumatta englannin kielen tarve on suurin yrityksissä, jotka työllistävät enemmän kuin 250 henkilöä (78–100 % yrityksistä käyttää englantia). Palvelusektorilla erikokoisten yritysten välillä ei ole suuria eroja – vain pienet yritykset käyttävät englantia hieman vähemmän (suuret ja keskikokoiset 78 %, pienet 66 %). Myös teollisuudessa erikokoisten yritysten väliset erot ovat pienehköjä (67–95 %). Sen sijaan rakennusalan yrityksen koolla näyttäisi olevan merkitystä siihen, käytetäänkö yrityksessä englantia. Yli 250 henkeä työllistävästä rakennusalan yrityksistä vastaajien mukaan englantia käyttävät kaikki (100 %), kun taas pienistä, alle 49 henkeä työllistävästä yrityksistä, vain kolmannes käyttää englantia. Keskikokoiset yritykset sijoittuvat näiden väliin (57 % käyttää englantia).

Tässä luvussa tarkasteltiin englannin käyttöä muiden kielten rinnalla elinkeinoelämässä. Kyselytulosten mukaan suomi on yritysten valtiakieli, mutta englantia käytetään runsaasti erityisesti suurissa yrityksissä sekä teollisuudessa ja palvelualoilla. Alueellisesti englantia käytetään elinkeinoelämässä enemmän Helsinki-Uudellamaalla verrattuna muuhun maahan. Rakennusalan englannin käyttö näyttöytyy muita toimialoja maltillisempänä ja alueellisesti jakautuneempänä.

4.1.2 Englannin kielen käyttö julkishallinnossa

Julkishallinnon kysely suunnattiin kunnille, Kelalle, ELY-keskuksille sekä hyvinvointialueille (ks. luku 3.2), ja siihen saatiin yhteensä 456 vastausta (406 vastausta kunnista, 50 muilta). Kuviossa 12 annetaan yleiskuva julkishallinnossa käytetyistä kielistä ja niiden yhdistelmistä. Esimerkiksi kuvion 12 mukaan 26 % julkishallinnon kyselyyn vastanneista raportoi, että heidän yksikössään käytettyjä kieliä ovat suomi, ruotsi ja englanti. Kuvio 12 perustuu 456 vastaajan vastauksiin.

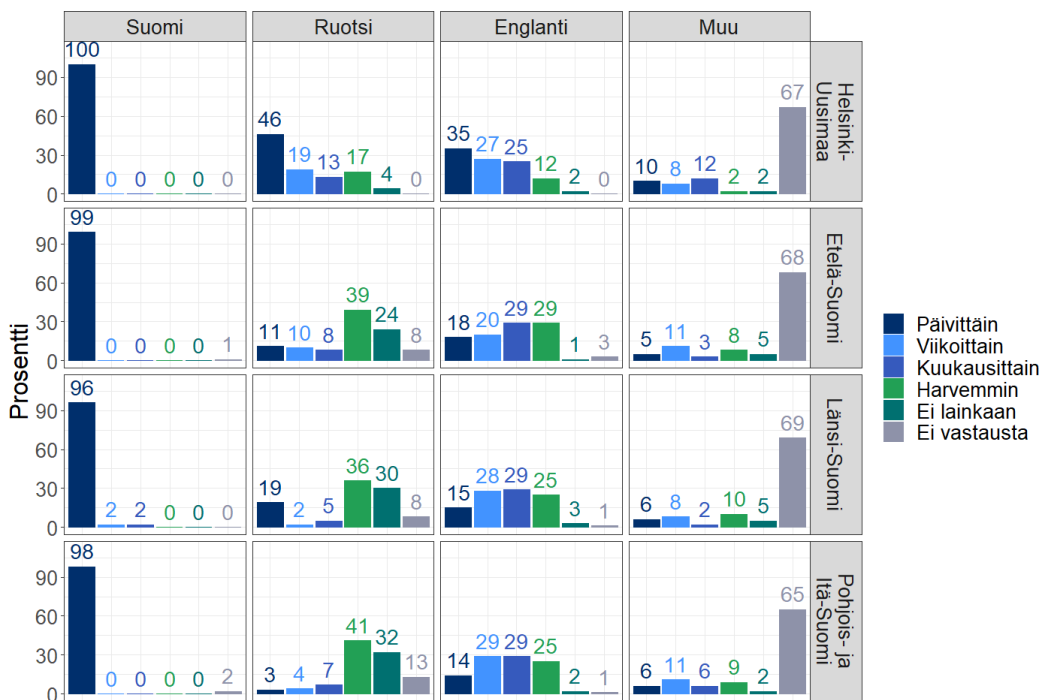
Kuvio 12. Julkishallinnon pääasialliset kielet.

Kuvio 12 paljastaa, että suomalainen julkishallinto on kaiken kaikkiaan monikielistä: vain 15 % vastaajista raportoi, että heidän edustamissaan yksiköissä käytetään pääasiallisesti vain suomen kieltä. Noin neljännes (26 %) vastaajista ilmoitti, että heidän yksikössään käytetään suomea, ruotsia ja englantia, ja viidennes (20 %) vastaajista kertoi yksikössään käytettävän suomea ja englantia. Merkille pantavaa on myös se, että noin viidesosa vastaajista ilmoitti, että heidän yksikössään käytetään myös muita kieliä: 14 % vastaajista kertoi toimivansa yksikössä, jossa käytetään sekä suomea, ruotsia ja englantia että jotain muuta kieltä, ja 8 % yksikössä, jossa käytetään jotain muuta kieltä suomen ja englannin lisäksi. Muita julkishallinnossa käytettyjä kieliä ovat esimerkiksi ukraina, venäjä, arabia ja somali (aiheesta lisää kuviossa 13). Vain 6 % vastaajista raportoi yksikössä käytettävän ainoastaan suomea ja ruotsia.

Kuviossa 13 tarkastellaan eri kielten käytön useutta julkishallinnossa suuralueittain. Kuten luvussa 3.3 todettiin, saatiin maakuntakohtaisia vastauksia niin vähän verrattuna maakuntien lukumäärään, että tilastollisesti toimivampi taustamuuttuja on suuralue eli yksittäisten maakuntien yhdistelmät (ks. taulukko 3). Kuvio 13 esittää vastaukset kysymykseen ”Kuinka usein toiminnoissanne käytetään seuraavia kieliä?” jaoteltuina vaihtoehtoihin ”päivittäin”, ”viikoittain”, ”kuukausittain”, ”harvemmin kuin kuukausittain” ja ”ei ollenkaan”, minkä lisäksi esitetään puuttuvien vastausten osuus. Kuviossa vaakatasossa esitetään suuralueet ja pystyakselilla eri kielet. Esimerkiksi Helsinki-Uudellamaalla 100 % vastaajista raportoi työyksikössään käytettävän päivittäin suomen kieltä, 46 % ruotsia, 35 % englantia ja 10 % muita kieliä. Kuvio 13 perustuu 456 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 13. Eri kielten käyttöaste julkishallinnossa suuralueittain.

Kaikilla suuralueilla selvästi useimmin käytetty kieli on suomi. Suomea käytetään päivittäin lähes kaikkien vastaajien mukaan (96–100 %). Helsinki-Uudellamaalla ruotsia käytetään useammin kuin muualla manner-Suomessa: Helsinki-Uudenmaan vastaajista 65 % kertoi ruotsin olevan käytössä päivittäin tai viikoittain, kun taas muualla vain noin neljännes vastaajista ilmoitti, että sitä käytetään päivittäin tai viikoittain. Myös englantia käytetään useammin Helsinki-Uudellamaalla kuin muualla maassa: 62 % Helsinki-Uudenmaan vastaajista ilmoitti, että sitä käytetään päivittäin tai viikoittain, kun taas muun maan vastaajista enimmillään 44 % raportoi päivittäisestä tai viikoittaisesta käytöstä. Etelä-Suomen,

Länsi-Suomen sekä Pohjois- ja Itä-Suomen suuralueilla julkishallinnossa eri kieliä käytetään suhteessa samankaltaisesti: suomen lisäksi asiakkaita palvellaan englanniksi (päivittäin tai viikoittain 38–44 %), ja ruotsia käytetään vähemmän kuin englantia (päivittäin tai viikoittain 21 %). Vain 7 % vastanneista ilmoitti, että Pohjois- ja Itä-Suomessa ruotsia käytetään päivittäin tai viikoittain. Kaikilla suuralueilla käytetään myös muita kieliä suomen, ruotsin ja englannin lisäksi. Muiden kielten osuus on kuitenkin huomattavasti matalampi, sillä vain 14–18 % vastanneista raportoi muita kieliä käytettävän päivittäin tai viikoittain.

Julkishallinnon muita kieliä ovat mm. ukraina, venäjä, arabia ja somali, mutta tarpeen vaatiessa asiakkaita voidaan palvella kymmenillä eri kielillä tulkkien ja kääntäjien avulla. Avovastauksista ilmenee, että muita kieliä kuin suomea tai ruotsia tarvitaan erityisesti asiakaspalvelutilanteissa vieraskielisten, kansalliskieliä osaamattomien asiakkaiden kanssa, erilaisten sidosryhmien ja yhteistyötahojen kanssa työskennellessä sekä verkkomateriaalien ja viestinnän tuottamisessa. Seuraavassa kaksikielisen kunnan työntekijä Uudeltamaalta kuvaa työyhteisönsä kieliä:

Suomi ja ruotsi ovat työkieliä organisaatiossa sekä niillä viestitään sidosryhmille, esim. matkailuyrittäjille, myös kuntalaisille suunnatut tiedotteet esim. tapahtumiin liittyen julkaistaan suomeksi ja ruotsiksi. Englantia käytetään työkielenä sidosryhmien ja asiakkaiden kanssa ja mm. Instagram-postaukset tehdään englanniksi.

Kielenä tällaisissa tilanteissa käytetään siis usein lähtökohtaisesti englantia. Jos asiakas tai yhteistyökumppani ei osaa englantia, pyritään etsimään jokin muu yhteinen kieli, jolla kommunikaatio mahdollisesti onnistuisi. Jos mitään yhteistä kieltä ei löydy, käännytään usein tulkkipalveluiden puoleen. Englanti ei siis aina riitä, mikä ilmenee esimerkiksi seuraavasta avovastauksesta:

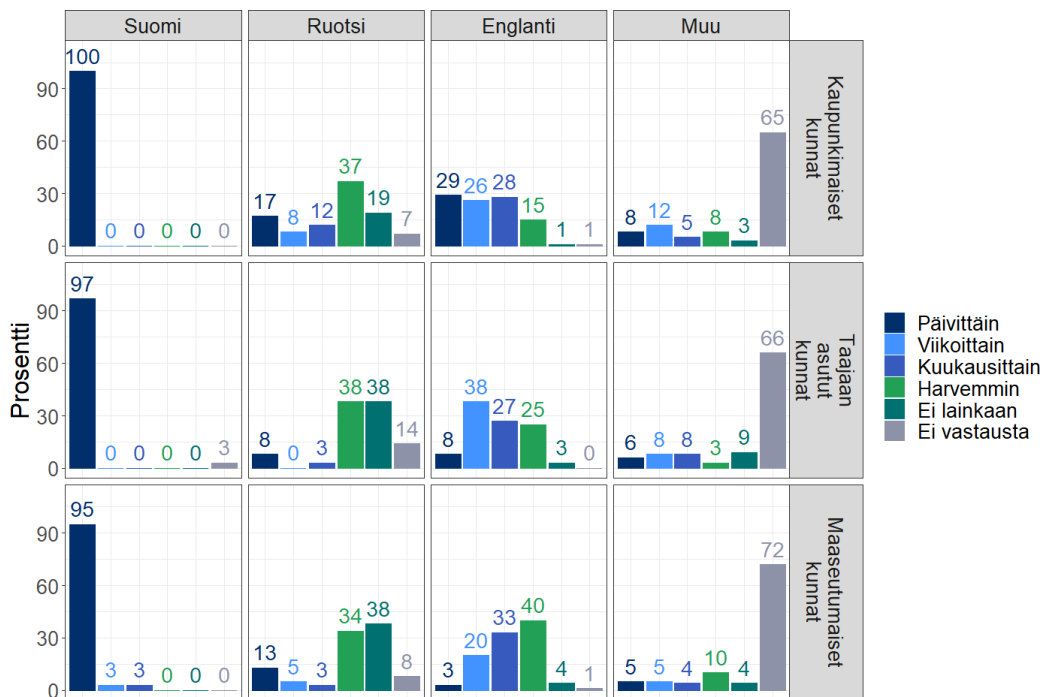
Pelkästään englannin kieleen tukeutuminen ei ole pitkällä tähtäimellä kestävä, koska asiakkaissa on paljon muiden kielten puhujia, jotka eivät osaa suomea, ruotsia tai englantia. (Kaksikielinen kunta Uudellamaalla)

Laajemman kielivalikoiman käyttö korostuu erityisesti kriisi- ja poikkeustilanteissa: tällaisia ovat viime vuosina olleet esimerkiksi COVID-19-pandemia ja Ukrainan sodan aiheuttama pakolaisten määrän lisääntyminen. Kuntakyselyn vastauksissa nousivat esiin lisäksi myös kielelliset haasteet, jotka liittyvät varhaiskasvatukseen ja oppivelvollisuuteen sekä kotoutumispalvelujen ja elinkeino- ja työllisyyspalvelujen toimivuuteen.

Kuviossa 14 siirrytään tarkastelemaan englannin kielen käytön useutta erilaisissa kuntatyypeissä: kaupunkimaisissa, taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa. Kaupunkimaisissa kunnissa 90 % asukkaista asuu taajamissa (esimerkkinä Helsinki), taajaan asutuissa

kunnissa 60–90 % asukkaista asuu taajamissa (esimerkkinä Kuhmo), kun taas muut kunnat luokitellaan maaseutumaisiksi, jos niissä alle 60 % väestöstä asuu taajamissa (esimerkkinä Inari) (ks. luku 3.3). Kuvio 14 perustuu 396 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 14. Eri kielten käyttöaste julkishallinnossa kuntatyypeittäin.

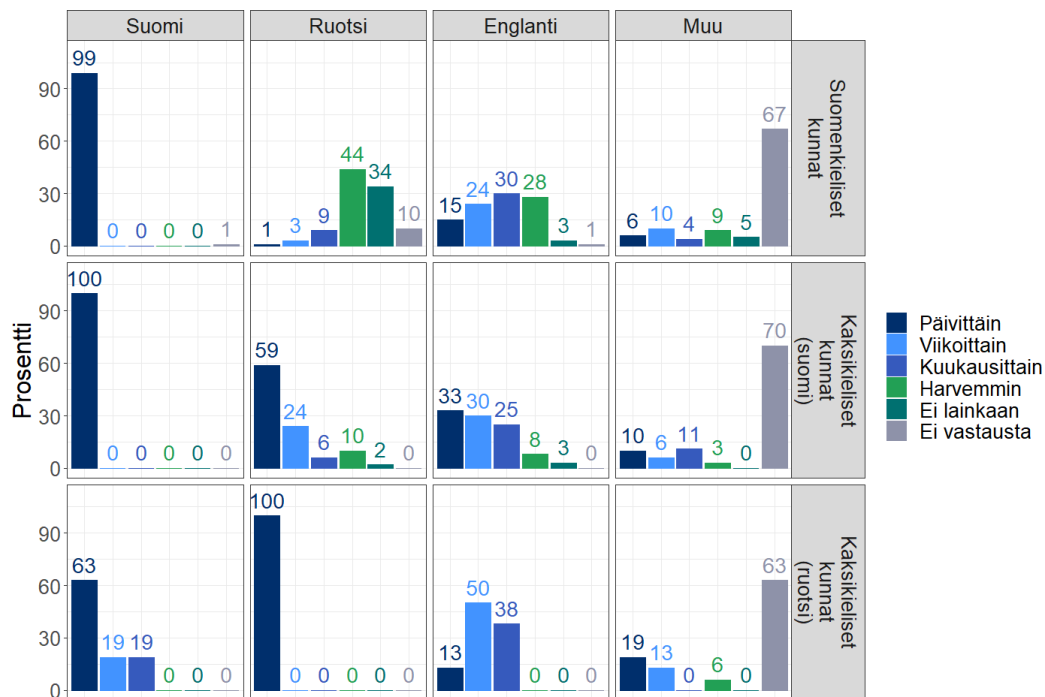

Kuntatyyppi ei vaikuta suomen kielen käyttöasteeseen, sillä kuntatyyppistä riippumatta yli 95 % vastaajista raportoi, että heidän julkishallinnon yksikössään käytetään suomea päivittäin. Muiden kielten osalta kaupunkimaiset kunnat erottuvat muista, sillä sekä ruotsia ja englantia että muita kieliä käytetään niissä useammin kuin muualla. Kaupunkimaisissa kunnissa ruotsia raportoi käytettävän päivittäin tai viikoittain yhteensä 25 % vastaajista, kun taajaan asutuissa kunnissa vastaava osuus on 8 % ja maaseutumaisissa kunnissa 18 %. Englannin kohdalla ero kaupunkimaisten ja taajaan asuttujen kuntien välillä on pienempi (kaupunkimaiset 55 %, taajaan asutut 46 %), kun taas maaseutumaisissa kunnissa englantia raportoi käytettävän 23 % vastaajista. Noin 10–20 % vastaajista kaikissa kuntatyypeissä raportoi heidän yksikössään käytettävän muita kieliä päivittäin tai viikoittain – kaupunkimaisissa kunnissa osuus on suurin, maaseutumaisissa pienin.

Kuviossa 15 tarkastellaan eri kielten käyttöastetta suhteutettuna siihen, onko kunta suomenkielinen, kaksikielinen, jossa enemmistökielenä on suomi, vai kaksikielinen, jossa enemmistökielenä on ruotsi. Suomenkielisiä kuntia esiintyy kaikilla suuralueilla ja kaikissa

kuntatyypeissä, ja myös kaksikielisiä kuntia (lukuun ottamatta maaseutumaisia kuntia), joissa suomi on enemmistökieli, löytyy ympäri Suomea. Kaksikieliset kunnat, joissa enemmistökieli on ruotsi, ovat sen sijaan sijoittuneet Etelä-Suomeen ja Länsi-Suomeen, mutta ne edustavat kaikkia kuntatyyppisiä. Kuvio 15 perustuu 396 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 15. Eri kielten käyttöaste julkishallinnossa kunnan kielisuhteen mukaan.

Kuvio 15 osoittaa, että erilaisten kuntaryhmien välillä on selviä eroja erityisesti suhteessa suomen ja ruotsin käytön useuteen. Suomen käyttöaste on 99–100 % suomenkielisissä kunnissa sekä niissä kaksikielisissä kunnissa, joissa enemmistökieli on suomi, kun taas kaksikielisissä kunnissa, joissa enemmistökieli on ruotsi, vastaajista 82 % raportoi, että heidän julkishallinnon yksikössään käytetään suomea päivittäin tai viikoittain. Ruotsin kohdalla tilanne on päinvastainen, sillä vain 4 % suomenkielisissä kunnissa toimivista julkishallinnon kyselyyn vastanneista raportoi päivittäisestä tai viikoittaisesta ruotsin kielen käytöstä, kun vastaavat osuudet ovat kaksikielisissä kunnissa 83 % (niissä, joissa enemmistökieli on suomi) ja 100 % (enemmistökielenä ruotsi). Myös englannin käyttöasteet vaihtelevat siten, että yksinomaan suomenkielisissä kunnissa 39 % vastaajista raportoi päivittäisestä tai viikoittaisesta käytöstä, kun vastaava osuus kaksikielisissä kunnissa on 63 %. Muita kieliä käyttää päivittäin tai viikoittain 32 % vastaajista niissä kaksikielisissä kunnissa, joissa enemmistökieli on ruotsi, ja 16 % muilla alueilla.

Vastausten perusteella julkishallinnon kielivalinnat näyttävät riippuvan kunnan kielisuhteista. Kaksikielisissä kunnissa kielilainsäädäntö toimii tehokkaasti, koska niissä käytetään erityisesti ruotsia selkeästi enemmän kuin suomenkielisissä kunnissa. Tämä heijastuu myös englannin ja muiden kielten käyttöön, eli kuten kuvio 15 osoittaa, kaksikielisissä kunnissa englantia päivittäin tai viikoittain käyttävien osuus on selvästi korkeampi kuin suomenkielisissä kunnissa. Myös muiden kielten osuus on selvästi korkeampi kaksikielisissä kunnissa, joiden enemmistökieli on ruotsi. Tässä kohtaa on kuitenkin huomioitava, että tämä havainto perustuu vain neljän kunnan vastauksiin (ks. luku 3.3, taulukko 5).

Tässä luvussa raportoitujen kyselytulosten mukaan suomalaisessa julkishallinnossa (ELY-keskuksissa, hyvinvointialueilla, Kelassa sekä kunnissa) käytetään päivittäin suomea (yli 95 % vastaajista on tätä mieltä, lukuunottamatta kaksikielisiä kuntia, joissa enemmistökieli on ruotsi). Englantia käytetään useammin kuin ruotsia. Poikkeuksena tähän on Helsinki-Uusimaa, jossa ruotsia raportoi käytettävän päivittäin tai viikoittain 65 % vastaajista ja englantia 62 %. Myös kaksikielisissä kunnissa englantia käytetään harvemmin kuin ruotsia, toisin kuin suomenkielisissä kunnissa.

Sekä julkishallinnossa että elinkeinoelämässä eri kielten käyttö on pääpiirteissään samankaltaista: suomi on selvästi valtakieli, jota käytetään päivittäin lähes kaikkien vastanneiden henkilöiden työympäristöissä. Molemmilla osa-alueilla seuraavaksi yleisin käytetty kieli on usein englanti ja vain muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta ruotsia käytetään vähemmän kuin englantia. Muiden kielten kuin suomen, ruotsin ja englannin osuudet ovat selvästi matalampia, mutta elinkeinoelämässä muita kieliä käytetään jonkin verran useammin kuin julkishallinnossa.

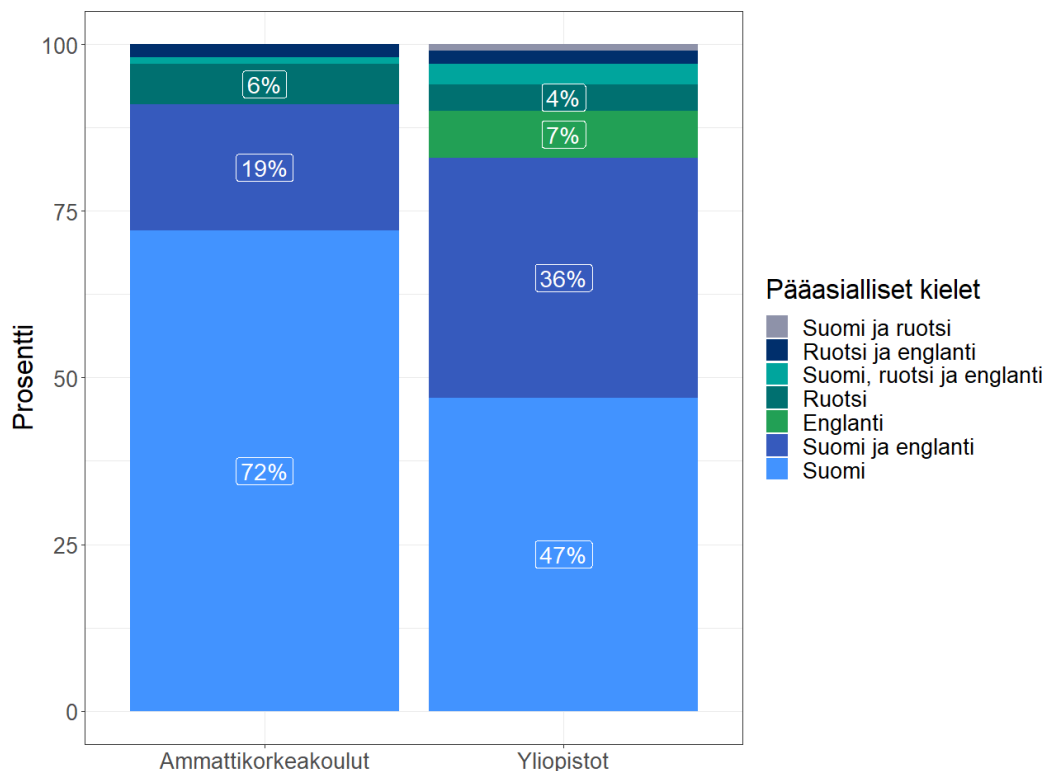
4.1.3 Englannin käyttö korkeakoulutuksessa

Korkeakoulujen kielivalintoja ohjaavat osaltaan ammattikorkeakoulujen toimilupa sekä yliopistolaki, joka määrittää esimerkiksi yliopiston opetus- ja tutkintokielen tai -kielet. Suurimmassa osassa suomalaisia yliopistoja virallinen opetus- ja tutkintokieli on suomi; Helsingin yliopistossa ja Taidekorkeakoulussa kielet ovat suomi ja ruotsi ja Åbo Akademi sekä Hankenissa ruotsi. Aalto-yliopiston tutkintokielet ovat tekniikan ja taiteiden aloilla suomi, ruotsi ja englanti ja kauppatieteiden alalla suomi ja englanti. Lähes kaikilla yliopistoilla on lisäksi olemassa kielipolitiikka, jossa määritellään erityisesti hallintokieli. Tutkimuksessa käytettäviä kieliä ohjailee yhtäältä kansainvälinen tiede ja toisaalta yliopistojen yhteiskunnallinen tehtävä kansalliskielten suojelijoina. Ammattikorkeakouluista valtaosan opetus- ja tutkintokieli on suomi (Arcadassa, Högskolan på Ålandissa ja Noviasa ruotsi ja Poliisiammattikorkeakoulussa suomi tai ruotsi).

Korkeakouluille suunnattu kysely toteutettiin kahtena erillisenä kyselynä, joista toinen lähetettiin kaikkiin suomalaisiin yliopistoihin ja toinen kaikkiin suomalaisiin ammattikorkeakouluihin (ks. luku 3). Vastauksia kertyi yliopistoilta yhteensä 325 kappaletta ja ammattikorkeakouluilta 212 kappaletta. Vastauksia saatiin jokaisesta korkeakoulusta vähintään 2 kpl (Maanpuolustuskorkeakoulu), ja enimmillään vastauksia saatiin 67 kpl (Helsingin yliopisto).

Tarkastelemme ensin korkeakoulujen pääasiallisia kieliä: kuviossa 16 esitetään yleiskuva suomalaisten korkeakoulujen henkilöstön pääasiallisista kielistä. Kuvioon on koottu vastaajien yksiköiden erilaiset kieliyhdistelmät ja niiden prosenttiosuudet. On huomioitava, että kuviossa kuvataan yksittäisten vastaajien vastauksia, ei korkeakoulukohtaisia osuuksia. Esimerkiksi kuvion 16 mukaan 72 % ammattikorkeakouluille suunnatun kyselyn vastaajista raportoi käyttävänsä pääasiallisesti suomen kieltä ja 19 % sekä suomea että englantia. Kuvio 16 perustuu 537 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 16. Korkeakoulujen pääasialliset kielet.

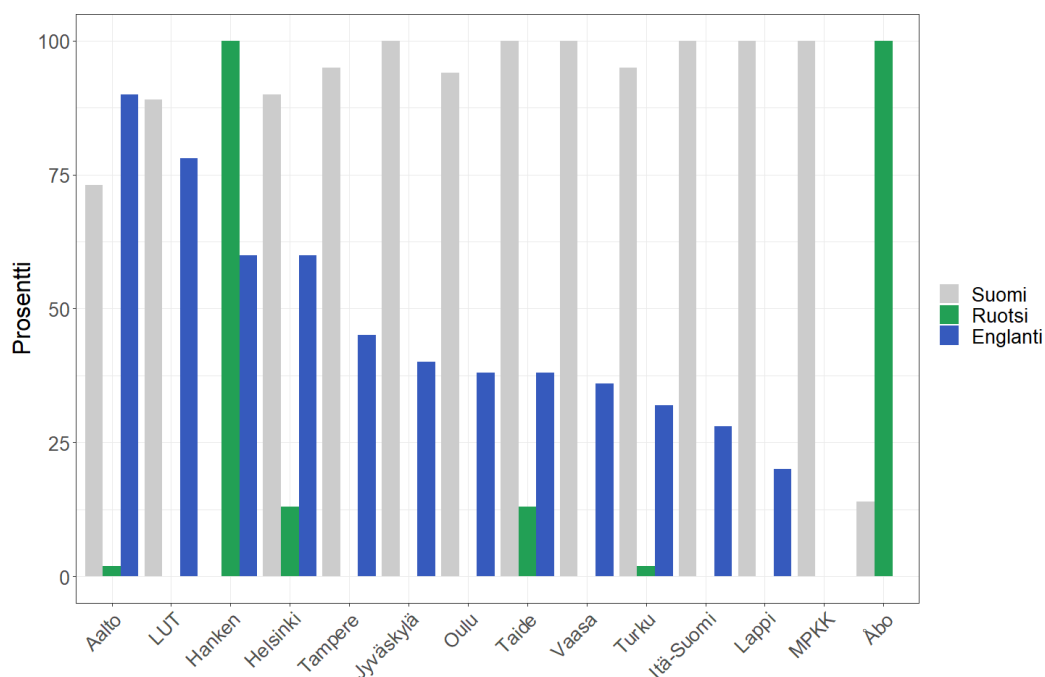

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä on nähtävissä selkeä ero pääasiallisesti vain suomea käyttävien vastaajien kesken siten, että ammattikorkeakouluissa näiden vastaajien osuus on 72 %, kun taas yliopistoissa vastaava osuus on selvästi pienempi, 47 %. Ammattikorkeakouluissa 19 % vastaajista raportoi työyhteisössään käytettävän pääasiallisesti sekä suomea että englantia ja 6 % ruotsia. Sen sijaan yksikään vastaaja ei ilmoittanut käyttävänsä vain englantia. Muiden kieliyhdistelmien osuus ammattikorkeakouluissa on hyvin pieni (yhteensä 3 %).

Yliopistojen pääasiallinen kielivalikoima on monipuolisempi kuin ammattikorkeakouluissa. Noin puolet vastaajista raportoi käyttävänsä pääasiallisesti vain suomea, 36 % suomea ja englantia, 7 % ainoastaan englantia ja 6 % ainoastaan ruotsia. Muiden kieliyhdistelmien osuus on 6 %.

Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan korkeakoulukohtaisia tietoja: yliopistojen kielet esitetään kuviossa 17 ja ammattikorkeakoulujen kielet kuviossa 18. Molemmissa kuvioissa korkeakoulut on järjestetty korkeimman englannin kielen osuuden mukaan siten, että esimerkiksi kuviossa 17 Aalto-yliopistosta saamistamme vastauksista 90 %:ssa raportoitiin englannin olevan pääasiallinen kieli; englannin lisäksi noin 75 % Aallon vastaajista raportoi suomen olevan pääasiallinen kieli ja pieni osuus arvioi myös ruotsin olevan pääasiallinen kieli. Kuvio 17 perustuu 313 vastaajan vastauksiin.

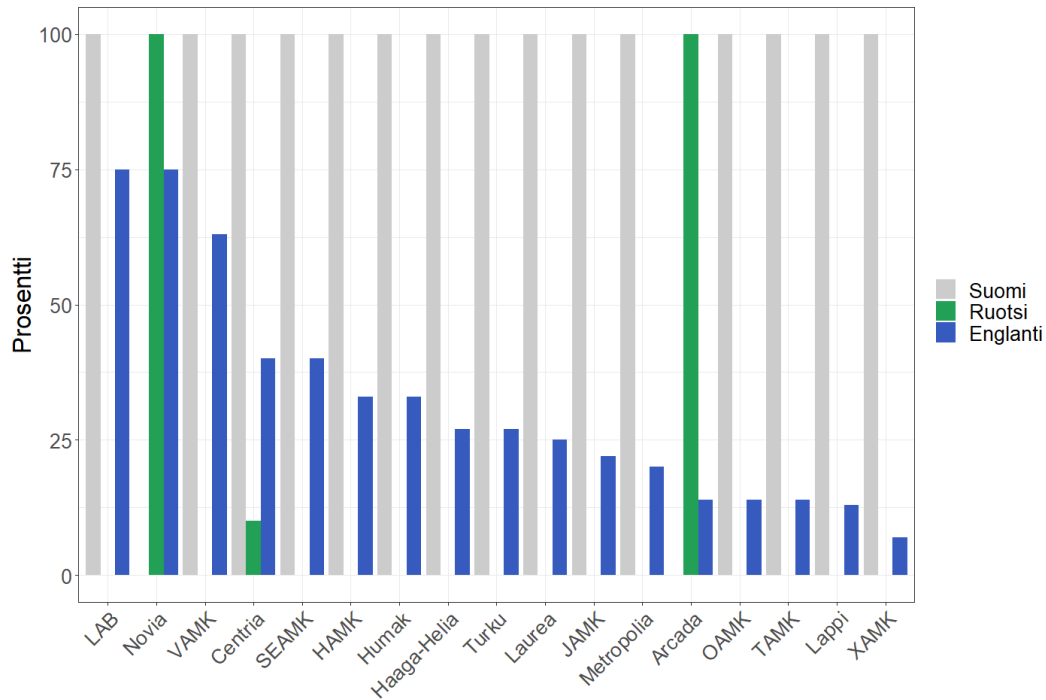
Kuvio 17. Yliopistojen pääasialliset kielet.

Suurimmat englannin kielen osuudet raportoitiin Aalto-yliopistosta (90 %), LUTista (78 %) sekä Hankenista ja Helsingin yliopistosta (molemmissa 60 %). Yksikään Åbo Akademin ja Maanpuolustuskorkeakoulun vastaajista ei raportoinut työyhteisössään käytettävän pääasiallisesti englantia. Vähiten englantia käytetään pääasiallisena kielenä Lapin yliopistossa (20 %) ja Itä-Suomen yliopistossa (28 %). Yksi mahdollinen tekijä englannin käytön taustalla voi olla vieraskielisten opiskelijoiden määrä. Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusesta selviää, että vieraskielisten opiskelijoiden vuonna 2022 suorittamien maisterintutkintojen osuus kaikista maisterintutkinnoista on suurin Aalto-yliopistossa (29 %) ja LUTissa (17 %), mikä voi osaltaan selittää englannin kielen suurta osuutta näissä korkeakouluissa. Toisaalta kuvion 17 mukaan Itä-Suomen yliopistossa alle kolmannes vastaajista raportoi käyttävänsä englantia, vaikka Vipusen mukaan vieraskielisten opiskelijoiden suorittamien tutkintojen osuus on Itä-Suomen yliopistossa kolmanneksi suurin (15 %).

Åbo Akademi ja Hanken ovat pääasiallisesti ruotsinkielisiä, mikä näkyy selvästi tuloksissa. Näitä kahta selvästi pienempiä ruotsin kielen osuuksia raportoitiin myös Taideyliopistosta ja Helsingin yliopistosta (molemmissa 13 %) sekä Aallosta ja Turun yliopistosta (molemmissa 2 %). Yliopistojen kohdalla huomattavaa on se, että vaikka vastaajat ovat pääasiallisesti suomenkielisiä (tämä on tiedossa, sillä teimme kohdennetun otoksen tietyille henkilökunnan jäsenille), kuvion 17 mukaan suomen kieli ei ole kaikille vastanneille pääasiallinen kieli. Esimerkiksi Aalto-yliopiston vastaajista n. 25 % ei raportoi suomen olevan heille pääasiallinen kieli. Sama havainto on tehtävissä LUTin sekä Helsingin, Tampereen, Oulun ja Turun yliopistojen kohdalla. Sen sijaan kaikki vastaajat Taideyliopistossa, Maanpuolustuskorkeakoulussa sekä Jyväskylän, Vaasan, Itä-Suomen ja Lapin yliopistoissa raportoivat suomen olevan pääasiallinen työyhteisön kieli.

Kuviossa 18 kuvataan ne ammattikorkeakoulut, joita edustavat vastaajat raportoivat useamman kielen käytöstä (n= 204).

Kuvio 18. Ammattikorkeakoulujen pääasialliset kielet.

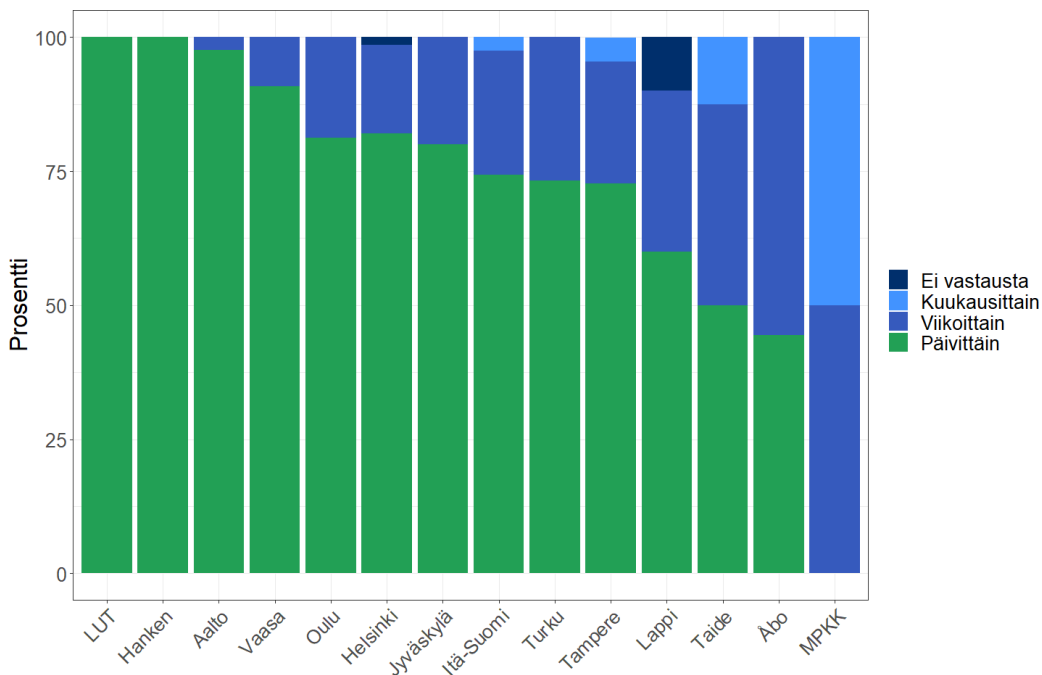
Ammattikorkeakoulujen kohdalla pääasiallisena kielenä raportoitiin yksinomaan suomi kuudessa ammattikorkeakoulussa: Satakunnan amk:ssa, Savoniassa, Poliisiammattikorkeakoulussa, Kareliassa, Diakonia-amk:ssa sekä Kajaanin amk:ssa (näitä korkeakouluja ei siis kuvata kuviossa 18). Högskolan Ålandissa pääasiallinen kieli on ruotsi, ja myös usealla paikkakunnalla Länsi-Suomessa toimiva Novia ja Helsingissä toimiva Arcada ovat ruotsinkielisiä, mutta vastaajat raportoivat työyhteisössään käytettävän myös englantia. Kaikissa muissa ammattikorkeakouluissa englannilla on rooli pääasiallisena kielenä, mutta sen osuus vaihtelee suuresti 75 %:sta (Lahdessa ja Lappeenrannassa toimiva LAB sekä Novia) 7 %:iin (Kaakkois-Suomen amk). Englannin suuri osuus ammattikorkeakoulun toiminnossa vertautuu melko tarkasti englanninkielisen koulutuksen osuuteen: englanninkielisen koulutuspaikan vuonna 2022 vastaanottaneiden osuus⁷ oli LABissa 18 %, Noviassa 28 %, Vaasan amk:ssa 14 %, Centriassa 22 % ja Seinäjoen amk:ssa 23 % kaikista aloituspaikan vastaanottaneista. Niissä ammattikorkeakouluissa, joissa vastaajat eivät raportoineet

7 Aloituspaikan vuonna 2022 vastaanottaneiden koulutuksen kielenä englanti, joko pelkästään tai yhdessä suomen tai ruotsin kanssa. Lähde: Vipunen https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Haku-%20ja%20valintatiedot%20-%20korkeakoulu%20-%20amk%20-%20ammattikorkeakoulu.xlsb

englannin käytöstä, englanninkieliseen koulutukseen valittiin selvästi pienempi osuus uusista opiskelijoista: Savoniassa, Kareliassa ja Diakonia-amk:ssa 7 % aloituspaikan vastaanottaneista valittiin suorittamaan tutkintoaan englanniksi.

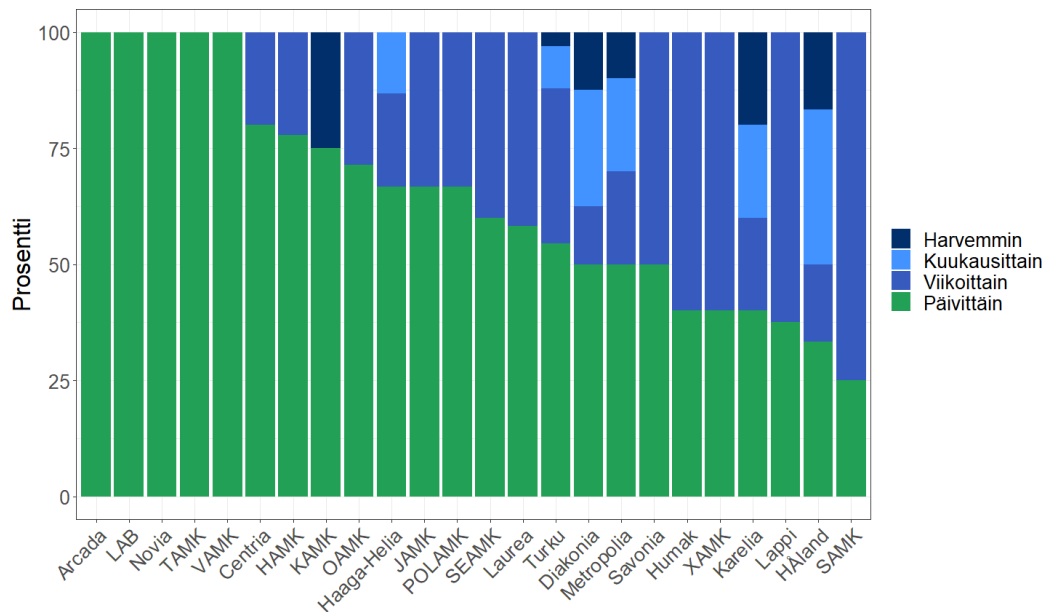
Kuviossa 19 esitetään yliopistojen osalta englannin kieltä koskevat vastaukset kysymykseen ”Kuinka usein käytätte seuraavia kieliä toiminnoissanne?” Yliopistot on järjestetty vastausten mukaan siten, että vasemmassa reunassa esitetään yliopisto, jonka vastaajista suurin osa raportoi englantia käytettävän päivittäin. Kuvio 19 perustuu 315 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 19. Englannin kielen käyttöaste yliopistoissa.

LUT-yliopiston ja Hankenin vastaajista 100 % raportoi, että heidän yksikössään käytetään englantia päivittäin. Myös Aalto-yliopistossa (98 %) ja Vaasan yliopistossa (91 %) lähes kaikki vastaajat raportoivat päivittäisestä englannin kielen käytöstä. Kuudessa yliopistossa (Oulun, Helsingin, Jyväskylän, Itä-Suomen, Turun ja Tampereen yliopistot) englannin päivittäisestä käytöstä raportoi 73–82 % vastaajista. Lapin yliopistossa n. 60 % vastaajista arvioi englantia käytettävän päivittäin, Taideyliopistossa vastaava osuus on 50 % ja Åbo Akademiassa 44 %. Maanpuolustuskorkeakoulussa ei käytetä englantia päivittäin yhdenkään vastaajan mielestä.

Kuvio 20 esittää vastaavan tiedon ammattikorkeakouluista. Kuvio 20 perustuu 204 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 20. Englannin kielen käyttöaste ammattikorkeakouluissa.

Kaikki vastaajat Arcadasta, LAB:ista, Noviasta sekä Tampereen ja Vaasan ammattikorkeakouluista raportoivat, että heidän yksikössään käytetään englantia päivittäin. Myös muiden ammattikorkeakoulujen vastaajat raportoivat päivittäisestä englannin käytöstä, mutta osuudet ovat vähäisempiä kuin viidessä ensin mainitussa. Osuudet vaihtelevat 80 prosentista (Pohjanmaalla toimiva Centria) 25 prosenttiin (Satakunnan amk). Niistä viidestä ammattikorkeakoulusta, joista kaikki vastaajat arvioivat englantia käytettävän päivittäin, kaksi on ruotsinkielisiä (Arcada ja Novia).

Avovastausten perusteella suomalaisissa korkeakouluissa englanti on erityisesti tutkimuksen kieli, mutta enenevässä määrin myös opetuksen sekä hallinnon kieli. Tutkimuksen kansainvälinen kieli on englanti, mistä syystä vähitellen myös suuri osa esimerkiksi kursikirjallisuudesta on saatavilla vain englanniksi. Suurin yksittäinen syy englannin lisääntyneeseen käyttöön myös hallinnossa lienee kansainvälisen henkilökunnan rekrytointi ja kasvava osuus: useat vastaajat toteavat esimerkiksi kokouksen työkieleksi valittavan englannin, jos paikalla on yksikin suomea osaamaton henkilökunnan jäsen. Seuraavassa lainauksessa vastaaja kuvaa eri kielten käyttöä yliopistossa ja tuo esiin myös eri kielten käyttöön liittyviä ongelmakohtia (esimerkiksi ajanpuute, ohjeistuksen puutteellisuus):

Omassa työssäni (suomenkielisessä yliopistossa) suomen lisäksi englanti on käytössä päivittäisenä työkielenä, koska osa tutkijoista ja väitöskirjatutkijoista on englanninkielisiä (alle 20 %). Jossain määrin englanninkielellä on turhankin vahva asema, esim. välillä on väitöskirjatutkijoiden puolelta vaadittu, että kaikki päätökset ym. dokumentit pitäisi olla sanasta sanaa käännettyjä englanniksi. Käännöksiin ei kuitenkaan ole

tarjolla yliopiston sisällä tukea, vaan käännökset jää valmistelijan itsensä tehtäväksi, mikä vie paljon työaika. Yliopistolla on kieliohjelma, mutta se on kovin suppea ja jo yli 5 vuotta vanha, eikä siinä ole kerrottu kovin tarkasti, mikä suomen ja englannin kielen asema käytännön työssä tulisi olla. Ruotsia en käytä työkielenä edes silloin, jos pala-veriin osallistuu ruotsinkielisen yliopiston edustajia, vaan silloinkin työkielenä englanti. (Turun yliopisto)

Avovastauksista ilmenee myös monikielisten tilanteiden ja tehtävien haastavuus: vain yhden kielen käyttö kokouksissa, työpäivän aikaisissa kohtaamisissa ja hallintotehtävissä tarkoittaa usein, että joillakin osallistujilla ei ole (riittävää) mahdollisuutta olla niissä mukana. Suomen tai ruotsin kielen osaamattomuuden ei tulisi olla esteenä kansainvälisen henkilökunnan etenemiselle urallaan, kuten seuraavasta sitaatista ilmenee:

Vid intag av utländsk forsknings-, undervisnings- och övrig personal ökar behovet av engelska, inte enbart inom forskning och undervisning, men även inom administration och beslutsfattning. Denna utveckling kan inte hindras ifall Finlands universitet vill internationaliseras, eftersom våra inhemska språk inte går att omfatta fort till den grad att en forskare från till exempel USA kunde inta anställning som prefekt eller dekanus inom rimlig tid. (Hanken)

Avovastausten mukaan ruotsin käyttö korkeakouluissa on paikkasidonnaista: suomenkielisten yliopistojen vastaajat kommentoivat usein, että he eivät tarvitse ruotsia työssään. Toisaalta ruotsinkielisissä korkeakouluissa ruotsin asema on vahva.

Tässä luvussa on raportoitu korkeakoulujen toiminnan kieliä ja niiden käytön yleisyyttä. Tuloksissa huomionarvoista on havainnoida korkeakoulukentän kokonaiskuvaa ja varsinkin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen eroja. Kuten kuvio 16 osoittaa, suurempi osuus vastaajista yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa raportoi englannin kielen olevan pääasiallinen kieli. Tämän lisäksi 7 % yliopistojen vastaajista raportoi yksikkönsä pääasialliseksi kieleksi pelkästään englannin.

Tuloksia tulkittaessa on huomattava, että yksittäisen korkeakoulun tilanteesta ei ole perusteltua tehdä pitkälle vietyjä johtopäätöksiä, koska niitä koskevat tulokset perustuvat pieneen vastaajamäärään. Vastauksiin voivat vaikuttaa myös monet tekijät, kuten esimerkiksi englanninkieliset opinto-ohjelmat yksittäisessä korkeakoulussa. Englanninkielisten opinto-ohjelmien vaikutus käytettyihin kieliin onkin varmasti yksi kysymys, jota on tulevaisuudessa syytä selvittää tarkemmin. Sen sijaan näyttää että, vaikka englantia käytetään merkittävässä määrin, nykyinen kielilainsäädäntö toimii vastausten mukaan melko hyvin. Ruotsin asema suomen rinnalla ja englannin paineessa on selvästi turvattu ruotsinkielisissä oppilaitoksissa, ja suomenkielisissä korkeakouluissa suomen asema on lähes poikkeuksetta vahva (kuviot 17 ja 18).

Päähavainnot tässä luvussa:

Kaikilla kolmella tutkitulla osa-alueella suomi on selvästi pääkieli. Englantia käytetään varsinkin korkeakouluissa ja elinkeinoelämässä (kuvio 6).

Ruotsia käytetään kaikilla osa-alueilla vähemmän kuin englantia (kuvio 6).

Elinkeinoelämässä englantia käytetään eniten suurissa ja keskisuurissa yrityksissä (kuvio 8) sekä teollisuudessa ja Helsinki-Uudenmaan suuralueella (kuviot 9 ja 10).

Julkisessa hallinnossa englannin käyttö on muuta maata suurempaa Helsinki-Uudenmaan suuralueella (kuvio 13) sekä kaupunkimaisissa kunnissa (kuvio 14).

Englantia käytetään enemmän yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa (kuviot 16, 17 ja 18).

Laaja kielivaranto näyttäisi olevan tarpeen erityisesti elinkeinoelämässä sekä julkishallinnon niissä osissa, joissa kohdataan maahanmuuttajia. Korkeakouluissa suomi ja englanti elävät rinta rinnan ja ruotsia käytetään selvästi vähemmän.

4.2 Englannin kielen käytön erityispiirteitä

Tässä luvussa:

Tarkastellaan englantia asiointi- ja palvelukielenä (erityisesti julkishallinnossa, mutta myös elinkeinoelämässä).

Kartoitetaan englannin tarpeellisuutta erilaisissa tilanteissa tutkituilla osa-alueilla.

Tutkitaan englannin käytön lisääntymisen vaikutuksia palveluiden laatuun ja saatavuuteen sekä sitä, korvaako englanti suomen/ruotsin.

Analysoidaan englannin roolia tieteen kielenä ja korkeakoulutuksessa.

Arvioidaan englannin asemaa kansainvälisten osaajien houkuttelussa ja kotoutumisessa Suomeen.

4.2.1 Englanti asiointi- ja palvelukielenä

Tässä luvussa tarkastellaan englantia asiointikielenä ja sitä, missä määrin se on otettu palvelukieleksi erityisesti julkishallinnossa, mutta myös elinkeinoelämässä. Suomessa kielilain (Kielilaki 423/2003) mukaan joissain viranomaispalveluissa⁸ ja kaksikielisissä kunnissa jokaisella on oikeus käyttää suomea tai ruotsia. Viranomaisen on lisäksi järjestettävä asiassa kuultavalle mahdollisuus tulla kuulluksi omalla kielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Yksikielisessä hyvinvointialueen ja hyvinvointiyhtymän viranomaisessa käytetään hyvinvointialueen tai hyvinvointiyhtymän kieltä ja yksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa käytetään kunnan kieltä. Jokaisella on oikeus tulla kuulluksi omalla kielellään viranomaisen aloitteesta tapahtuvien asioiden hoidossa, esimerkiksi silloin, jos asia koskee välittömästi hänen perusoikeuksiaan.

Asiointikieltä on määritelty myös kielilakia laajemmin. Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on määritellyt sen ”Kielen asemaan liittyvät termit hallinnossamme” -sanastossa niin, että *asiointikieli* on ”kieli, jonka käyttöön viranomainen on sitoutunut toiminnassaan ja jonka laajaan käyttöön henkilöllä on oikeus viranomaisissa”. Tässä määritelmässä korostuu (lakisääteisen) kielenkäytön oikeuden lisäksi se, miten viranomaiset itse määrittävät ne kielet, joiden käyttöön he sitoutuvat toiminnassaan. Asiointikielten lisäksi palveluita voidaan kuitenkin tarjota myös palvelukielillä eli lisäkielillä, joiden tarjoaminen ei perustu velvollisuuteen; muun asiointikielen kuin suomen tai ruotsin käyttöön ei kuitenkaan ole lakisääteistä oikeutta. Kokonaisuutena nämä lähtökohdat siis tarkoittavat, että julkishallinnon asiointikieliä ovat suomi ja ruotsi ja palvelukieliä muut kielet.

Kartoittaaksemme julkishallinnon asiointi- ja palvelukieliä vastaajilta kysyttiin seuraavat kysymykset:

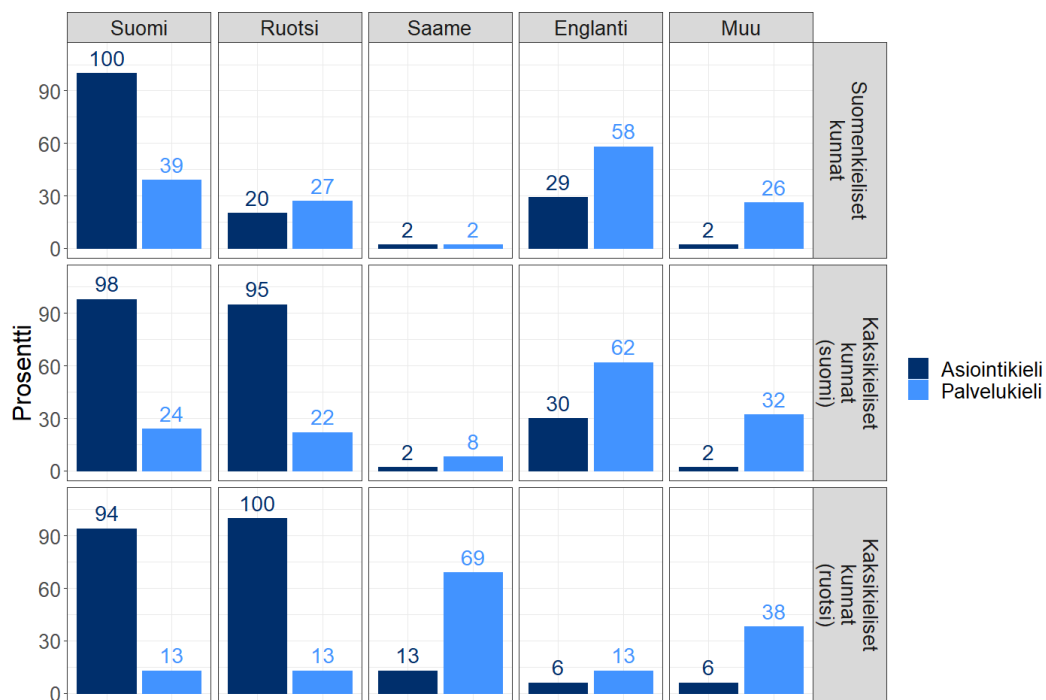
1. ”Yksikössänne käytetään seuraavia asiointikieliä: (Asiointikieli tarkoittaa kieltä, jonka käyttöön viranomainen sitoutuu toiminnassaan)”
2. ”Asiointikielten lisäksi yksikössänne tarjotaan palveluita seuraavilla kielillä:”

Asiointikieliä koskevaa kysymystä täsmensimme Kotuksen laatimalla asiointikielen määritelmällä. Tavoitteena kysymyksellä oli siten ensisijaisesti selvittää sitä, mitä kieliä viranomaiset itse ovat sitoutuneet käyttämään omassa toiminnassaan. Palvelukieliä koskeva kysymys puolestaan ohjasi vastaajia arvioimaan asiointikielten lisäksi tarjottavia kieliä (eli palvelukieliä).

⁸ Kielilakia sovelletaan tuomioistuimissa, muissa valtion viranomaisissa, hyvinvointialueen ja hyvinvointiyhtymän viranomaisissa, kunnallisissa viranomaisissa, itsenäisissä julkisoikeudellisissa laitoksissa sekä eduskunnan virastoissa ja tasavallan presidentin kansliassa.

Kuviosta 21 käy ilmi, kuinka vastaajat kunnista vastasivat yllä esitettyihin kysymyksiin (annetut kielet pystypalkeissa) suhteutettuna kuntien suomen- tai kaksikielisyyteen (vaakapalkissa). Tummansiniset palkit kuvaavat vastauksia kysymykseen 1 (s.o. asiointikielien), ja vaaleansiniset palkit kuvaavat vastauksia kysymykseen 2 (palvelukielet). Kuvio 21 perustuu 396 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 21. Eri kielten käyttö asiointi- tai palvelukielenä julkishallinnossa kielisuhteen mukaan.

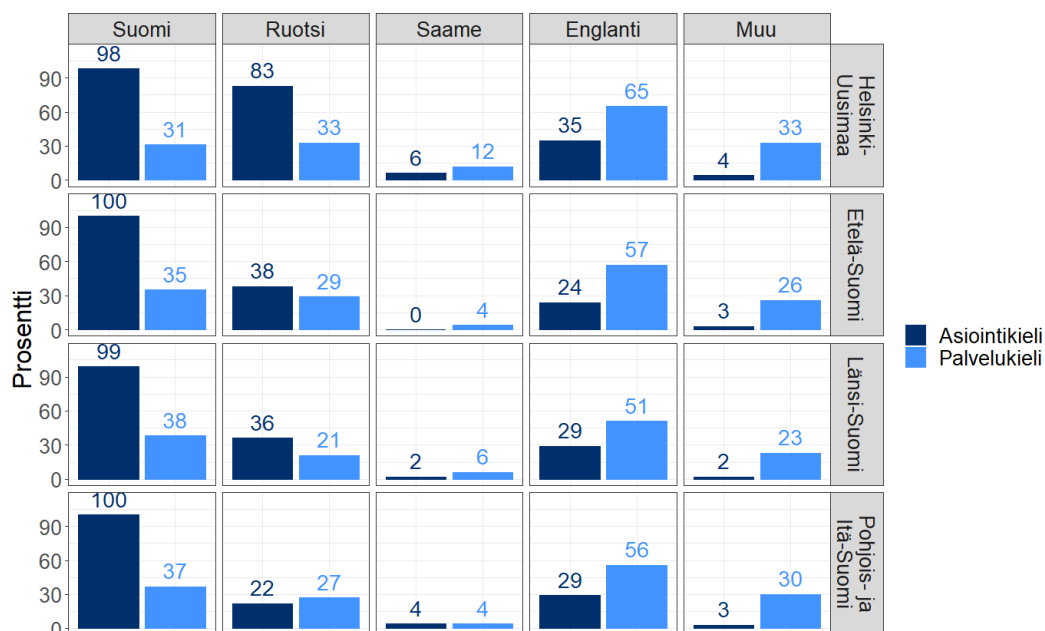
Suomenkielisistä kunnista saatujen vastausten mukaan kaikki vastaajat arvioivat, että suomea tarjotaan aina asiointikielenä, ja lisäksi 39 % vastaajista arvioi suomea tarjottavan myös palvelukielenä. Kaksikielisissä kunnissa tilanne on hyvin samanlainen: lähes kaikki vastaajat arvioivat suomen olevan asiointikieli (enemmistökielenä suomi 98 % vastaajista, ennemmistökielenä ruotsi 94 %), ja pienempi osuus nimesi sen myös palvelukieleksi (suomi 24 %, ruotsi 13 %). Odotusten mukaisesti suomenkielisissä kunnissa ruotsin kielen asema on selkeästi erilainen verrattuna kaksikielisiin kuntiin: vain 20 % suomenkielisten kuntien vastaajista raportoi, että heidän yksikössään käytetään ruotsia asiointikielenä, kun kaksikielisissä kunnissa lähes kaikki vastaajat raportoivat, että ruotsi toimii heidän yksikössään yhtenä asiointikielenä (enemmistökieli suomi 95 %, ruotsi 100 %). Sen sijaan ruotsin asemaan palvelukielenä ei vaikuta kunnan kielisuhde, sillä vain 13–27 % vastaajista ilmoitti ruotsia käytettävän palvelukielenä.

Kysyttäessä englannin kielestä sellaiset kaksikieliset kunnat, joissa enemmistökieli on ruotsi, erottuvat muista kunnista. Ne näyttävät tarjoavan englanninkielisiä palveluita ylipäätään hyvin vähän: vain 6 % vastaajista arvioi, että englannilla on asiointikielen asema ja 13 % asettaa englannin palvelukielen asemaan.⁹ Muissa kaksikielisissä kunnissa sekä suomenkielisissä kunnissa noin kolmasosa vastaajista arvioi englannin olevan asiointikieli ja n. kaksi kolmasosaa arvioi englannin palvelukieleksi.

Saamen kieliä tai muita kieliä tarjotaan asiointikielinä hyvin vähän niin yksi- kuin kaksikielisissä kunnissa (2–13 %). Palvelukielinä saamen kieliä raportoidaan tarjottavan erityisesti niissä kaksikielisissä kunnissa, joissa enemmistökieli on ruotsi (69 %). Muita kieliä tarjotaan palvelukielinä tasaisesti kaikissa kuntatyypeissä (26–38 %). Asiointikielen asemassa vastaajat kertovat julkishallinnossa tarjottavan mm. venäjää tai ukrainaa sekä asiakkaiden omia äidinkieliä. Palvelukielinä tarjottavia muita kieliä ovat mm. venäjä, ukraina, arabia, viro ja saksa sekä asiakkaiden omat äidinkielet esimerkiksi tulkin avustuksella.

Kunnan kielisuhteen lisäksi tarkastelemme asiointi- ja palvelukieliä suhteessa kunnan alueelliseen sijaintiin. Kuviossa 22 esitetään julkishallinnon (siis kunnista, Kelasta, ELY-keskuksesta sekä hyvinvointialueilta) vastaukset suuralueittain. Kuvio 22 perustuu 443 vastaajan vastauksiin.

9 On huomattava, että kuvion 21 vastaukset ovat ristiriidassa edellisessä luvussa esitetyn kuvio 15:n kanssa, jonka mukaan kaksikielisissä, ruotsienemmistöisissä kunnissa englannin käytön laajuus on huomattavan korkea ja lähes kaksi kolmannelta raportoi englantia käytettävän päivittäin tai viikoittain.

Kuvio 22. Eri kielten käyttö asiointi- tai palvelukielenä julkishallinnossa suuralueittain.

Kunnan maantieteellisellä sijainnilla ei näytä olevan vaikutusta suomen tai englannin kielen liittyviin vastauksiin: suomi on selvästi asiointikieli kaikilla suuralueilla (98–100 % vastaajista), ja 31–38 % vastaajista arvioi suomea tarjottavan myös palvelukielenä. Selvästi pienempi osuus vastaajista (24–32 %) raportoi englantia käytettävän asiointikielenä, mutta 51–65 % raportoi sen olevan palvelukieli. Helsinki-Uudenmaan suuralueella englanti arvioidaan sekä asiointikieleksi että palvelukieleksi hieman useammin kuin muilla suuralueilla. Myöskään saamen kielten ja muiden kielten asemaan ei vaikuta suuralue, vaan vain hyvin pieni osuus vastaajista kaikilla suuralueilla arvioi saamen kielten olevan asiointikieliä (0–6 %) tai palvelukieliä (4–12 %). Muiden kielten osalta 23–33 % vastaajista raportoi palvelukielen asemasta, mutta vain alle 4 % asiointikielen asemasta.

Ainoa kieli, jonka käyttöön erityisesti asiointikielenä suuralue näyttäisi vaikuttavan, on ruotsi: 83 % vastaajista Helsinki-Uudellamaalla raportoi, että ruotsia käytetään asiointikielenä, kun muilla suuralueilla vastaava osuus on 22–38 %. Ruotsia tarjotaan palvelukielenä varsin tasaisesti kaikilla suuralueilla. Ruotsin vahvaa asemaa Helsinki-Uudellamaalla selittää erityisesti kaksikielisten kuntien suuri osuus (otannassamme kuusi kymmenestä kyseisen suuralueen kunnasta on kaksikielisiä).

Myös muita kieliä kuin suomea, ruotsia ja englantia käytetään julkisissa palveluissa: avovastausten mukaan niitä käytetään kaikilla suuralueilla asiakaspalvelussa, ukrainalaisille pakolaisille tarjotuissa palveluissa, matkailuneuvonnassa, nuorisopalveluissa, erilaisissa tiedotustilaisuuksissa ja kriisi- ja poikkeusviestinnässä. Tulkkien käyttöön puolestaan

turvaudutaan esimerkiksi kotouttamistyössä sekä varhaiskasvatukseen ja oppivelvollisuu-
teen liittyvissä tilanteissa. Toisaalta ajallisten ja rahallisten resurssien puitteissa englanti on
joskus välttämättömyys, kuten seuraava vastaus osoittaa:

*Maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa aina ei ole tulkkia ja asiakaspalvelija
saattaa käyttää englannin kieltä, vaikka sitä ei häneltä vaadittaisikaan. Usein on hel-
pompimpi käyttää englantia, kun varata tulkki johonkin tulevaan ajankohtaan, mikäli eng-
lanniksi asia saadaan hoidettua. (Yksikielinen kunta Keski-Suomessa)*

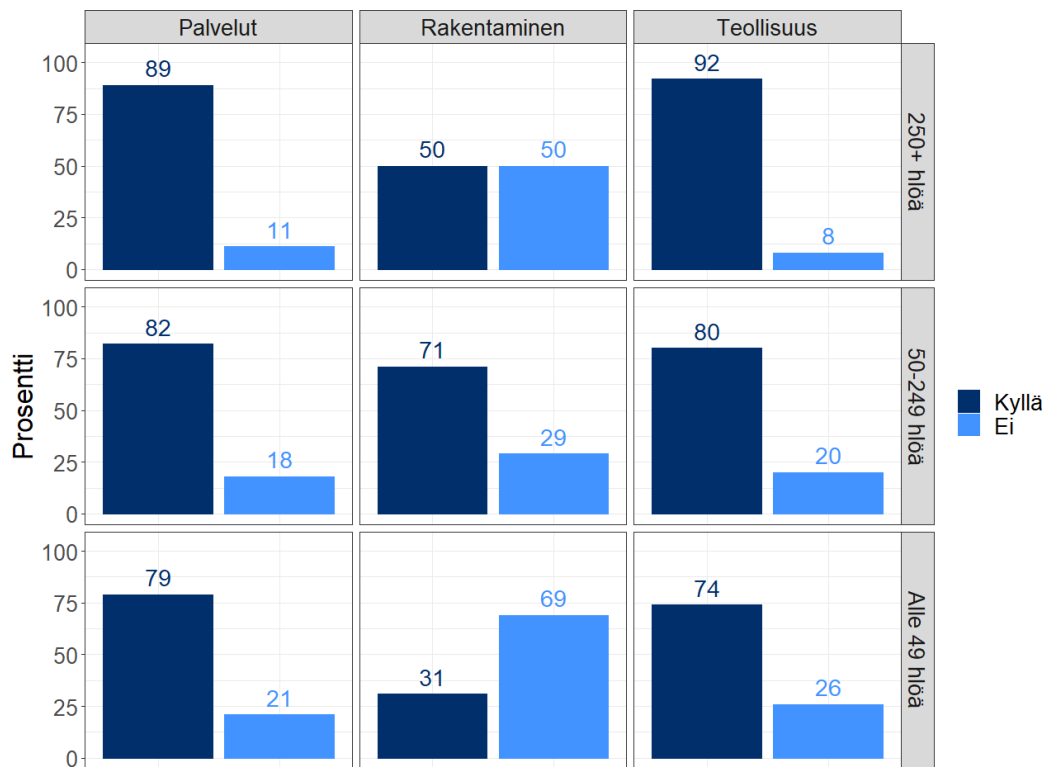
Pohjois- ja itä-suomalaisten vastauksissa nousevat esiin myös tilanteet, joissa tarvitaan
laajempaa palvelukielten valikoimaa: sellaista tarvitaan erityisesti venäjänkielisten ja saa-
menkielisten asiakkaiden kanssa. Helsinki-Uudeltamaalta saaduissa vastauksissa puoles-
taan mainitaan, että osassa viestintätilanteista, kuten työpalavereissa, tarvitaan laajempaa
palvelukielivalikoimaa.

Kuten edellä mainittiin, lähtökohtaisesti kielilain mukaan Suomessa asiointikieliä ovat
suomi ja ruotsi, joiden lisäksi palveluja voidaan tarjota muilla kielillä. Kyselytulostemme
mukaan kuva julkishallinnon asiointi- ja palvelukielistä (ks. kuvio 22) on kuitenkin huomata-
tavasti monipuolisempi: vastaajat raportoivat, että asiointikielinä käytetään suomea (yli
98 % vastaajista), ruotsia (39 %), englantia (29 %) sekä saamen kieliä ja muita kieliä (3 %).
Toisaalta myös palvelukielinä raportoitiiin käytettävän suomea (36 %), ruotsia (74 %), eng-
lantia (55 %) ja saamen kieliä (7 %) sekä niiden lisäksi vielä muitakin kieliä (27 %).

Toisin sanoen, vaikka kielilain (2003/423) määrittämään oikeus käyttää suomea ja ruot-
sia, käytännössä julkishallinnossa on sitouduttu myös englanninkielisten palveluiden tar-
joamiseen, erityisesti suomenkielisissä kunnissa sekä niissä kaksikielisissä kunnissa, joissa
enemmistökieli on suomi. Noin kolmasosa vastaajista näissä kunnissa arvioi siis englan-
nin olevan asiointikieli, jonka käyttöön he ovat viranomaisina sitoutuneet – vaikka kielilaki
ei tätä vaadikaan. Kyseessä on useimmissa tapauksessa valinta, joka on tehty todennäköi-
sesti yksiköiden oman toiminnan tasolla. Virallinen päätös sitoutumisesta englannin kie-
leen on harvinaisempi: tietojemme mukaan tällä hetkellä virallisesti vain Espoon kaupunki
on vuodesta 2017 alkaen ottanut englannin kotimaisten kielten lisäksi asiointikielekseen.
Hyvien palvelujen tarjoaminen ihmisille ja yrityksille kotimaisten kielten lisäksi myös eng-
lanniksi kirjattiin Espoossa valtuustokauden tavoitteeksi syksyllä 2017. Ruotsin kielen
käyttö asiointikielenä on sen sijaan kyselyvastausten mukaan varsin vähäistä, erityisesti
Helsinki-Uudenmaan ulkopuolella sekä suomenkielisissä kunnissa. Asiointikielen valintaan
näyttäisi siis vaikuttavan kielilain ohella se, millä kielillä käytännössä on välttämätöntä toi-
mia, jotta olennaiset palvelut tulevat hoidetuiksi.

Englannin asema palvelukielenä on ajankohtainen kysymys myös yrityksissä. Kuvio 23 havainnollistaa yritysten edustajien vastauksia kysymykseen ”Palveletteko asiakkaitanne englannin kielellä?”, ja se antaa tietoa eri toimialojen (pystypalkeissa) palvelukielistä erikoisissa yrityksissä (vaakapalkeissa). Kuvio 23 perustuu 752 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 23. Englanti palvelukielenä eri kokoisissa yrityksissä sektoreittain.

Palvelualoilla ja teollisuudessa englanninkielisiä palveluita tarjotaan lähes kaikissa vastanneissa yrityksissä varsin tasaisesti riippumatta yrityksen koosta (palvelut 79–89 %, teollisuus 74–92 %). Rakennusalalla englanninkielisten palveluiden osuus on huomattavasti matalampi kuin muilla sektoreilla, ja alalla on myös suurempaa vaihtelua. Erityisesti pienistä, alle 49 henkeä työllistävistä yrityksistä vain kolmannes tarjoaa englanninkielisiä palveluita, ja suurista, yli 250 henkeä työllistävistä yrityksistä noin puolet tekee niin. Keski-kokoisista rakennusalan yrityksistä n. 71 % tarjoaa palveluita englanniksi – tämä osuus on lähellä keskikokoisia yrityksiä palvelu- ja teollisuusaloilla.

Saamiemme avovastausten mukana kuviossa 23 esitettyjä eroja selittänee toimialojen erilainen suhde asiakkaisiin. Rakennusala keskittyy pääasiassa kotimaan markkinoille, kun taas teollisuudessa kansainvälisillä markkinoilla on suuri merkitys, ja palvelualalla

puolestaan kohdataan kansainvälisiä matkailijoita ja maahanmuuttajia, jotka eivät osaa kansalliskieliä. Avovastauksista ilmenee esimerkiksi, että useassa kyselyyn vastanneessa teollisuusyrityksessä englanti on nimetty yrityksen työkieleksi tai viralliseksi kieleksi:

Työskentelemme jo hyvin kansainvälisessä ympäristössä ja virallinen työskentelykielimme on englanti. Toimipisteissämme Suomessa työskentelee yli 50 eri kansallisuuden omaavaa työntekijää. Suurimmassa osassa roolejamme suomen kielen taito ei ole vaatimus. Tietyissä rooleissa, kuten tuotanto, suomen kielen osaaminen on vielä tarvittavaa turvallisuuden kannalta. Tietyillä paikkakunnilla Suomessa englannin kielen osaaminen ei ole välttämättä niin vahvaa, kuin esimerkiksi isommissa kaupungeissa. (Kone- ja prosessisuunnittelu, Uusimaa)

Palvelualalla suurin osa vastaajista (80 %) ilmoitti, että heidän yrityksensä palvelee asiakkaitaan myös englanniksi. Kun tarkastellaan eri liittoihin kuuluvien palvelualan vastaajien vastauksia, nähdään että liittojen välillä on suurehkojakin eroja. Jopa 98 % Apteekkien Työnantajaliittoon kuuluvista vastaajista (n=45) raportoi yrityksensä palvelevan asiakkaita englanniksi, ja korkeita osuuksia raportoivat myös Sivistystyönantajat ry:n (89 %; n=44) ja Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry:n (88 %; n=116) jäsenet. Sen sijaan 77 % Palvelualojen työnantajat PALTA ry:n jäsenistä (n=82) ja vain 52 % Hyvinvointiala HALI ry:n jäsenistä (n=83) raportoi englanninkielisestä palvelusta. PALTAn jäsenet toimivat mm. logistiikan, teknisten palvelujen, yritys- ja asiantuntijapalveluiden sekä informaation ja viestinnän aloilla, ja HALI edustaa sote- ja varhaiskasvatusalan yrityksiä ja järjestöjä. Englanninkielisen palvelun tarjoaminen riippuu siis pitkälti toimialasta: esimerkiksi ravintoloissa palvelemaan asiakkaita englanniksi useammin kuin varhaiskasvatuksessa.

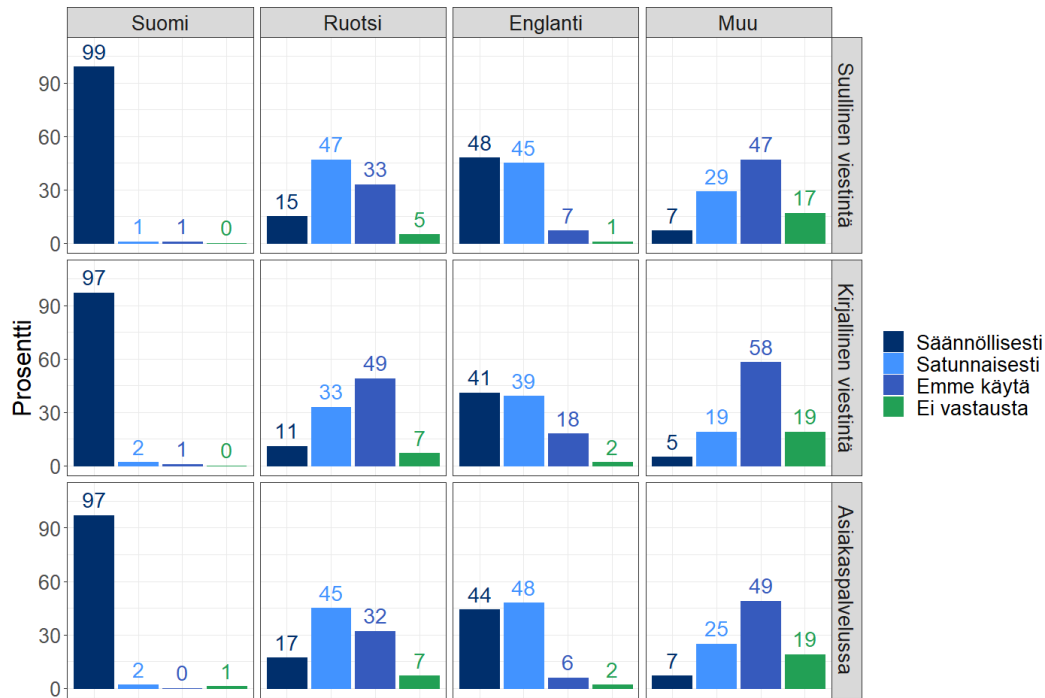
Asiointikielen asema on Suomessa varattu lain mukaan suomelle ja ruotsille – näillä kielillä viranomaisilla on siis velvollisuus tarjota palveluita. Asiointikielten lisäksi palveluja voidaan tarjota myös muilla kielillä. Kyselytulostemme mukaan julkishallinnon todellisuus on käytännössä monipuolisempi kuin laki edellyttää, sillä asiointikieliä – siis kieliä, joiden käyttöön julkishallinto itse sitoutuu – suomen ja ruotsin lisäksi ovat myös englanti ja erityisesti kaksikielisissä (ruotsienemmistöisissä) kunnissa myös saame sekä jotkin maahanmuuttajakielet. Yli puolet vastaajista kaikilla suuralueilla raportoi myös, että englanti on heidän yksikössään palvelukielen asemassa, mikä sekin osaltaan kertoo englannin vakiintuvasta asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Elinkeinoelämän puolella englanninkielisiä palveluita on tarjolla erityisesti palvelualalla ja teollisuudessa sekä suuremmissa rakennusalan yrityksissä. Palvelualalla yrityksen tarjoamien palveluiden luonne näyttää vaikuttavan englanninkielisen palvelun saatavuuteen.

Tässä luvussa tarkasteltiin englannin, mutta myös muiden kielten, asemaa asiointi- tai palvelukielenä julkisessa hallinnossa ja elinkeinoelämässä. Asiointi- ja palvelukielistä ei kysytty erikseen korkeakoulujen vastaajilta, vaan tieteen ja korkeakoulujen kielivalintoja tarkastellaan yksityiskohtaisemmin luvussa 4.2.4.

4.2.2 Englannin käytön tarpeellisuus elinkeinoelämässä, julkishallinnossa ja korkeakouluissa

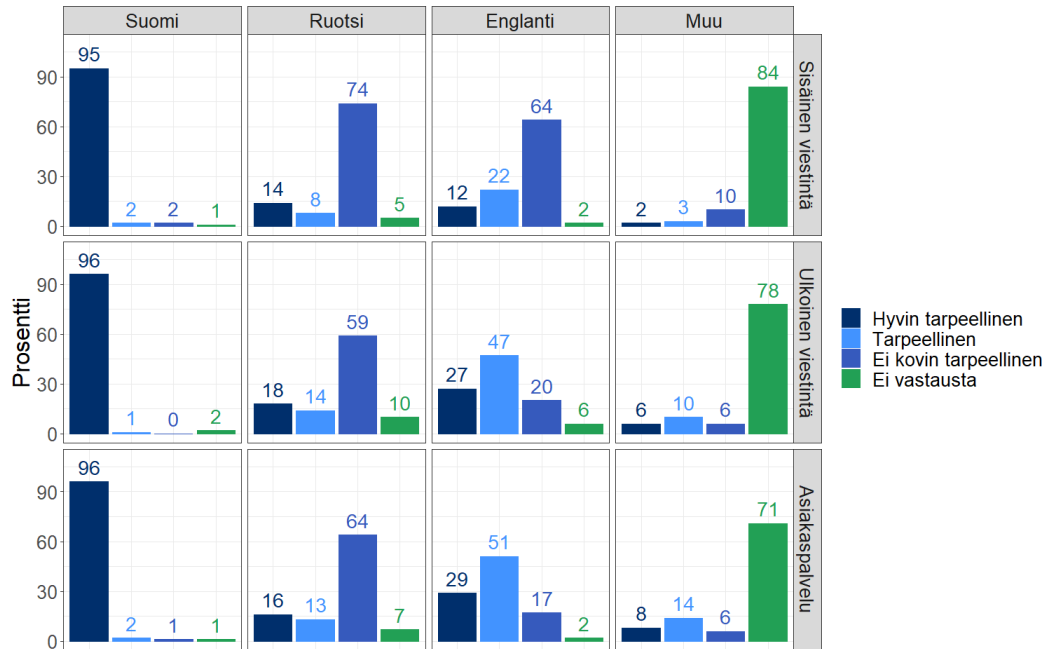
Tämän hankkeen yksi keskeisistä tutkimuskysymyksistä on selvittää englannin käytön tarpeellisuutta, eli sitä, onko englannin käyttö lisä palveluihin vai korvaako se toimintoja kotimaisilla kielillä. Jotta saataisiin eriteltyä tietoa siitä, mihin tarkoituksiin englannin kieltä tarvitaan yhteiskunnan eri osa-alueilla ja tehtävissä, vastaajia pyydettiin arvioimaan englannin kielen tarpeellisuutta yksikkönsä sisäisessä ja ulkoisessa viestinnässä sekä asiakaspalvelutilanteissa. Tässä luvussa käydään läpi vastaukset kielen tarpeellisuudesta eri tehtävissä ensin elinkeinoelämässä, sitten julkishallinnossa ja lopuksi korkeakoulujen erilaisissa toiminnoissa.

Kuviossa 24 tarkastellaan elinkeinoelämän kyselyn vastauksia kysymykseen eri kielten käytön säännöllisyydestä. Vaikka kysymys ei suoranaisesti koske kunkin kielen tarpeellisuutta, voidaan käytön säännöllisyyden katsoa kertovan myös tarpeellisuudesta: mitä säännöllisempää kielen käyttö on, sitä tarpeellisempaa sen voidaan katsoa olevan. Kuvion vaakapalkit kuvaavat eri kielten käyttöä erilaisissa tilanteissa: suullisessa ja kirjallisessa viestinnässä sekä vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa. Kuvio 24 perustuu 757 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 24. Eri kielten tarpeellisuus yritysten viestintätilanteissa.

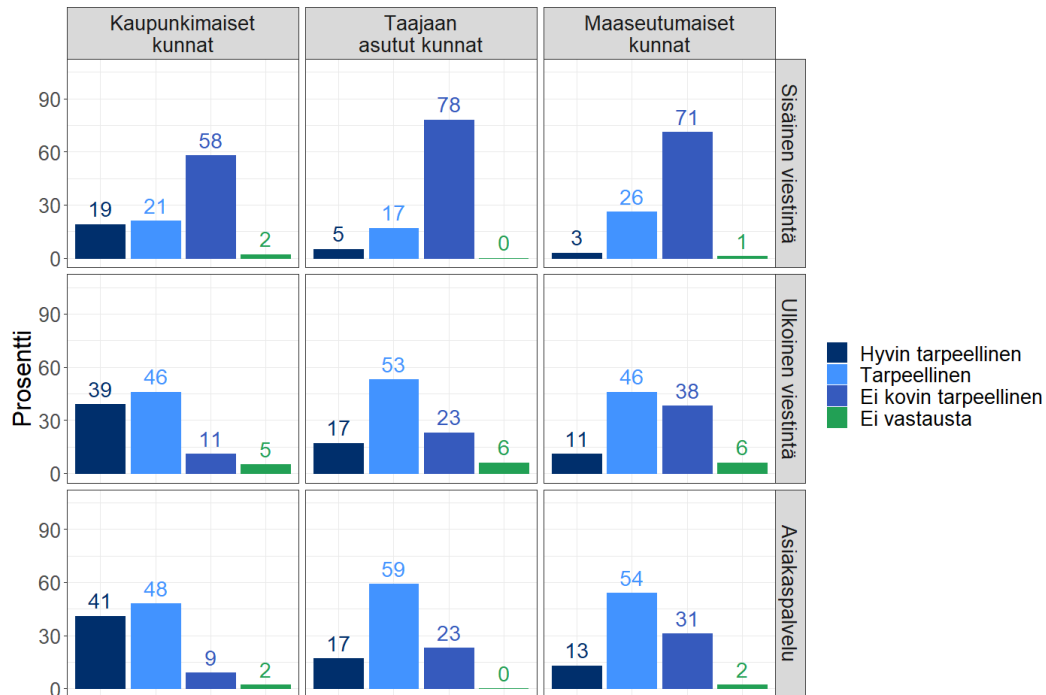
Kuvion 24 mukaan suomea käytetään kaikissa annetuissa tilanteissa säännöllisesti (yli 97 % vastauksista). Englantia käyttää säännöllisesti 41–48 % yrityksistä, kun ruotsin kohdalla vastaava osuus on 11–17 %. Molempien kielten kohdalla kirjallinen viestintä näyttäisi olevan se tilanne, jossa kieltä tarvitaan vähemmän kuin muissa yhteyksissä, mutta ylipäätään erot eri tilanteiden välillä ovat varsin pienet. Noin puolet vastaajayrityksistä ei käytä muita kieliä säännöllisesti, 19–29 % vastaajista käyttää niitä vain satunnaisesti ja vain 5–7 % käyttää niitä säännöllisesti. Elinkeinoelämän eri viestintätilanteissa suomi on siis tarpeellisin kieli, ja englanti on niissä tarpeellisempi kuin ruotsi.

Yrityksistä siirrymme tarkastelemaan julkishallintoa ja erityisesti kuntia: kuinka tarpeelliseksi kuntakyselyyn vastanneet kokevat suomen, ruotsin, englannin ja muiden kielen käytön sisäisessä ja ulkoisessa viestinnässä sekä asiakaspalvelussa? Kuvio 25 perustuu 406 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 25. Eri kielten tarpeellisuus julkishallinnon viestintätilanteissa.

Suomi on hyvin tarpeellinen kaikissa kuntien viestintätilanteissa (enemmän kuin 95 % vastaajista arvioi suomen hyvin tarpeelliseksi kaikissa tilanteissa). Kun tarkastellaan kaikkia kuntia yhdessä, ruotsin käyttö ei ole kovin tarpeellista, etenkin sisäisessä viestinnässä (74 %) tai asiakaspalvelussa (59 %). On kuitenkin syytä ottaa huomioon, että ruotsin kohdalla tilanne on erilainen, kun vertailussa huomioidaan kunnan kielisuhde: ruotsin käytön tarve suomenkielisissä kunnissa on vähäistä (alle 15 % vastaajista kokee ruotsin tarpeelliseksi), kun taas niissä kaksikielisissä kunnissa, joissa enemmistökieli on ruotsi, lähes kaikki vastaajat näkevät ruotsin hyvin tarpeellisenä kaikissa viestintätilanteissa. Niissä kaksikielisissä kunnissa, joissa suomi on enemmistökieli, ruotsin käyttö on hyvin tarpeellista ulkoisessa viestinnässä (75 %) ja asiakaspalvelussa (62 %), kun taas sisäisessä viestinnässä vain puolet vastaajista kokee ruotsin hyvin tarpeelliseksi. Kuvion 25 mukaan englannin käyttö on vastaajien mielestä ruotsia tarpeellisempaa kaikissa viestintätilanteissa, erityisesti ulkoisessa viestinnässä ja asiakaspalvelussa (englannin tarpeellisuutta tarkastellaan tarkemmin kuviossa 26). Muiden kielten tarpeellisuus on selvästi vähäisempää kuin suomen, englannin ja ruotsin.

Kuviossa 26 tarkastellaan sitä, kuinka tarpeellisenä englannin kielen käyttö erityyppisissä kunnissa nähdään (ks. luku 3.3). Kuvio 26 perustuu 396 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 26. Englannin tarpeellisuus julkishallinnon viestintätilanteissa kuntatyypeittäin.

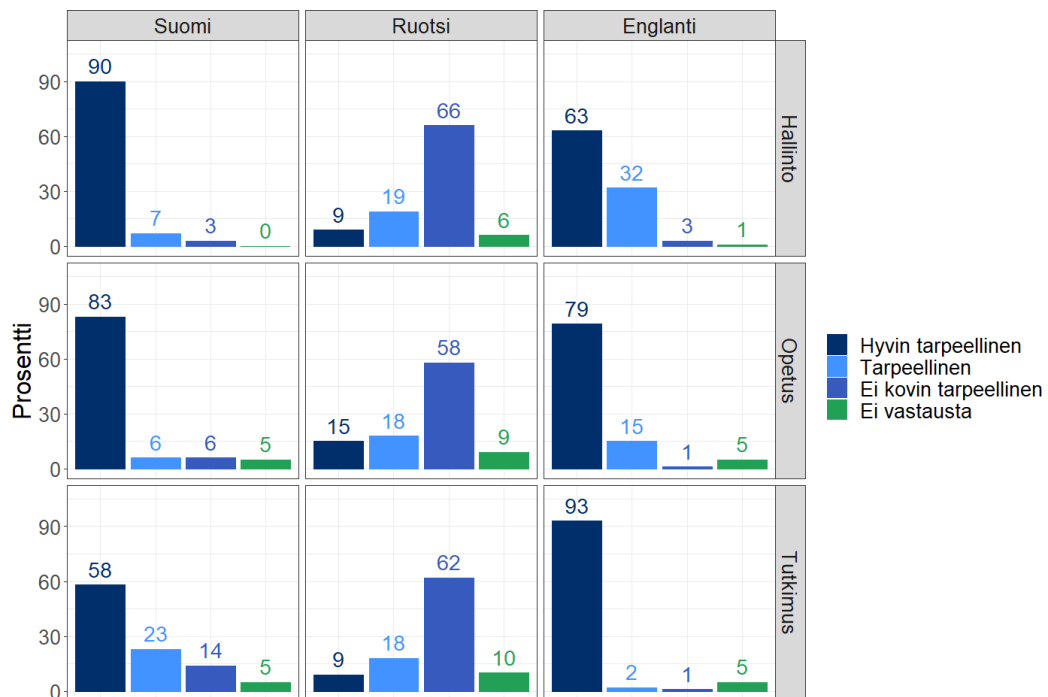
Englannin käytön tarpeellisuuteen näyttää vaikuttavan sekä kuntatyyppi että viestintätilanne: sisäisessä viestinnässä suurin osa vastaajista (58–71 %) kokee, että englannin käyttö ei ole kovin tarpeellista. Toisaalta suurempi osuus vastaajista arvioi englannin tarpeelliseksi tai hyvin tarpeelliseksi asiakaspalvelussa ja ulkoisessa viestinnässä (esimerkiksi markkinoinnissa ja brändäyksessä). Kaupunkimaisissa kunnissa se nähdään tarpeellisempänä (85–89 %) kuin muissa kuntatyypeissä (taajaan asutut 70–76 %, maaseutumaiset 57–67 %). Näitä tuloksia selittää todennäköisesti se, että kaupunkimaisissa kunnissa on enemmän suomea tai ruotsia osaamattomia asiakkaita, jolloin englannin tarve korostuu. Tämä käy ilmi esimerkiksi tilastokeskuksen raportista (Juopperi 2019), jonka mukaan enemmistö (85 %) maahanmuuttajista asettuu kaupunkialueille.

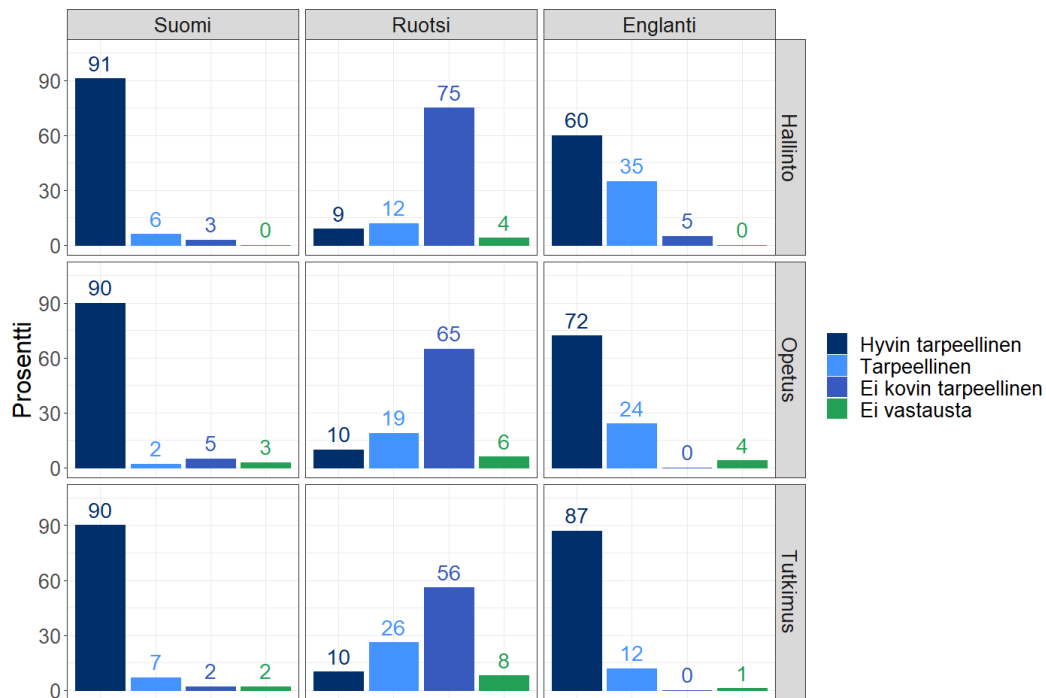
Avovastauksista ei ilmene merkittäviä eroja liittyen kuntien kielisuhteeseen tai maantieteelliseen sijaintiin: niiden mukaan julkishallinnossa käytetään englantia asiakaspalvelutilanteissa, joissa asiakas ei osaa suomea tai ruotsia, tapahtumaviestinnässä ja esimerkiksi matkailumarkkinoinnissa. Pienissä maaseutumaisissa kunnissa muiden kielten kuin suomen tai ruotsin tarve on usein vähäinen, ellei paikkakunnalla asu maahanmuuttajia:

Kunnassamme asuu hyvin vähäisessä määrin maahanmuuttajia ja tästä syystä joh-tuen palveluiden käyttäjät ovat lähes 100 % suomenkielisiä. (Yksikielinen kunta Keski-Suomessa)

Seuraavaksi tarkastellaan vastauksia kysymykseen suomen, ruotsin ja englannin tarpeellisuudesta hallinnon, opetuksen ja tutkimuksen kielinä korkeakouluissa. Kuvio 27 näyttää yliopistojen tulokset ja kuviossa 28 tarkastellaan ammattikorkeakouluja. Kuvio 27 perustuu 325 vastaajan vastauksiin ja kuvio 28 puolestaan 212 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 27. Eri kielten tarpeellisuus yliopistojen toiminnoissa.

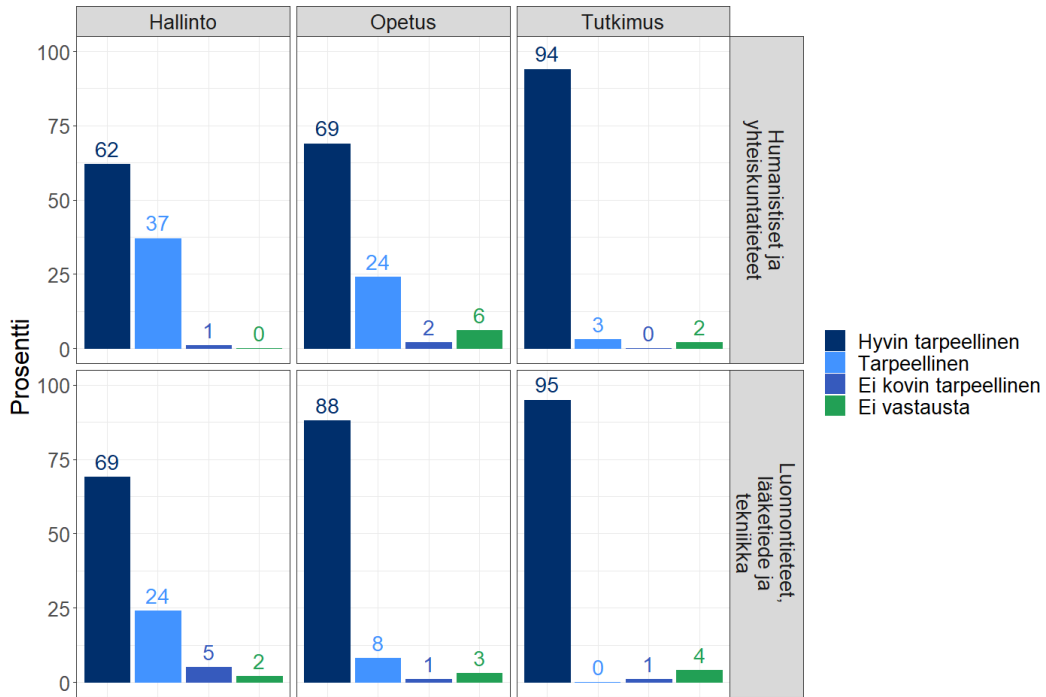

Kuvio 28. Eri kielten tarpeellisuus ammattikorkeakoulujen toiminnoissa.

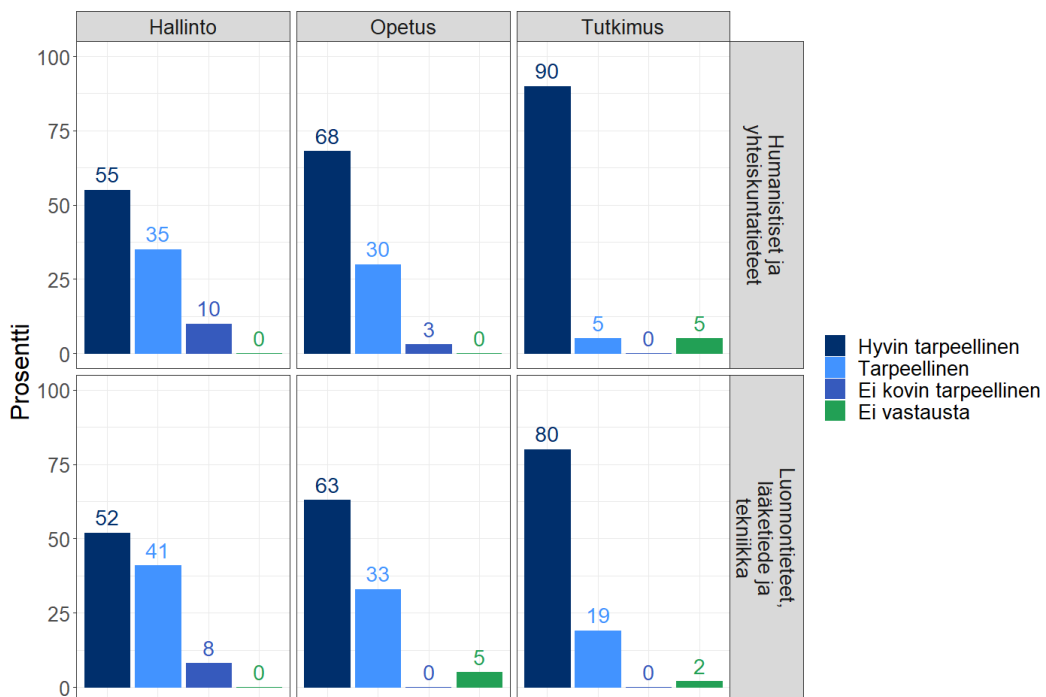
Hallinnollisissa tehtävissä sekä opetuksessa kielten tarpeellisuus on kaiken kaikkiaan hyvin samankaltaista korkeakouluissa: n. 90 % vastanneista katsoo suomen olevan hyvin tarpeellinen ja tarpeellisin kaikista kolmesta kielestä. Ruotsin tarve on selvästi vähäisempi kaikilla osa-alueilla sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa: enimmilläänkin vain 15 % vastaajista kokee ruotsin hyvin tarpeellisenä opetuskielenä. Englanti puolestaan koetaan hyvin tarpeellisenä kielenä korkeakoulujen toiminnassa kauttaaltaan. Noin 60 % yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen vastaajista on sitä mieltä, että englanti on hyvin tarpeellinen hallinnon kielenä, ja noin 70–80 % näkee sen hyvin tarpeellisenä opetuksessa. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan kohdalla suomen kielen tarpeellisuus vähenee selvästi yliopistoissa siten, että 58 % vastanneista kokee suomen kielen hyvin tarpeelliseksi tutkimustoiminnassa, kun ammattikorkeakouluissa vastaava lukema on edelleen 90 %. Ammattikorkeakoulujen tki-toiminta näyttyy siis kielijakaumaltaan tasapuolisempana kuin yliopistojen: yliopistoissa englanti on selvästi tutkimuksen valtakieli ja suomen asema on huomattavasti heikompi.

Englannin tarvetta eri tieteenaloilla tarkastellaan kuvioissa 29 (yliopistot) ja 30 (ammattikorkeakoulu). Kuten luvussa 3.3 todettiin, korkeakouluille suunnattuihin kyselyihin saatiin vastauksia varsin epätasaisesti eri tieteenaloilta, mistä syystä yhdistimme tieteenalat kahteen alaryhmään: humanistis-yhteiskuntatieteellisiin aloihin ja luonnontieteiden, lääketieteen ja tekniikan alojen yhdistelmään. Vastauksia saatiin myös henkilöstöltä, joka ei edusta tiettyä tieteenalaa, ja nämä vastaukset on tässä yhteydessä jätetty huomiotta. Kuvio 29 perustuu siis 192 vastaajan vastauksiin ja kuvio 30 puolestaan 104 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 29. Englannin tarve yliopiston toiminnoissa humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla sekä luonnontieteissä, lääketieteessä ja tekniikan alalla.

Kuvio 30. Englannin tarve ammattikorkeakoulujen toiminnoissa humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla sekä luonnontieteissä, lääketieteessä ja tekniikan alalla.

Kuvioiden 29 ja 30 perusteella englannin kielen tarve eri toiminnoissa on varsin yhdenmukaista yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa erityisesti humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla. Tki-toiminnan ja opetuksen osalta vastaajat yliopistoista ja ammattikorkeakouluista ovat yhtä mieltä englannin käytön tarpeellisuudesta (tki 90–94 %, opetus 68–69 %). Humanistis-yhteiskuntatieteellisten alojen hallinnossa englanti nähdään kuitenkin tarpeellisempuna yliopistoissa (62 %) kuin ammattikorkeakouluissa (55 %). Luonnontieteiden, lääketieteen ja tekniikan osalta yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä on selvästi enemmän eroja siten, että englantia ei pidetä ammattikorkeakouluissa yhtä tarpeellisenä kuin yliopistoissa (esim. englanti on tarpeellinen hallinnossa: 69 % yliopistojen STEM-vastaajista ja 52 % ammattikorkeakoulujen STEM-vastaajista).

Yliopistoista saaduissa vastauksissa on nähtävissä, että tieteenala vaikuttaa englannin käytön tarpeellisuuteen opetuksen kielenä siten, että 88 % luonnontieteitä edustavista vastaajista kokee englannin erittäin tarpeelliseksi, kun taas humanistis-yhteiskuntatieteellisiä aloja edustavista vastaajista 68 % on tätä mieltä. Tutkimuksen ja hallinnon kohdalla samanlaista eroa yliopistoissa ei ole havaittavissa (tutkimus: STEM 95 % ja SSH 94 %; hallinto: STEM 69 % ja SSH 62 %). Opetuksen kieleen eri tieteenaloilla vaikuttavat todennäköisesti toisaalta tutkimuksen ja oppimateriaalien kieli ja toisaalta tieteenalan luonne, kansainvälisen julkaisemisen paineet ja julkaisufoorumeiden kielet.

Tässä luvussa tarkasteltiin englannin kielen käytön tarpeellisuutta erilaisissa toiminnoissa tutkimuksemme eri osa-alueilla. Englanti koetaan kaikilla osa-alueilla tarpeellisempuna kuin ruotsi. Se nähdään erityisen hyödyllisenä asiakaspalvelutilanteissa sekä ulkoisen viestinnän kielenä. Julkishallinnossa englannin käyttö koetaan tarpeellisemmaksi kaupunkimaisissa kunnissa. Korkeakouluissa englanti koetaan tarpeelliseksi etenkin tutkimuksen ja opetuksen kielenä, mutta myös hallinnon kielenä. Luonnontieteellisillä aloilla englannin käytön tarve on hieman suurempi kuin humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla.

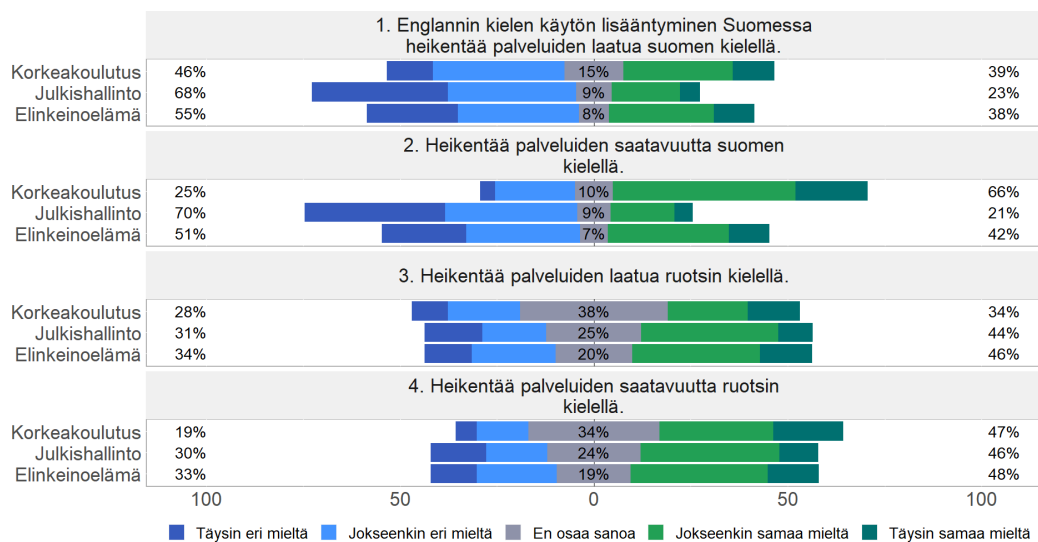
4.2.3 Englanti ja palveluiden laatu ja saatavuus korkeakoulutuksessa, julkishallinnossa ja elinkeinoelämässä

Seuraavissa kuvioissa kuvataan vastauksia kysymyksiin, joissa vastaajia pyydettiin arvioimaan erilaisia väittämiä englannin kielen käytön vaikutuksesta palveluiden laatuun ja saatavuuteen. Kuvio on rakennettu seuraavasti: Kuvio 31 koostuu neljästä laatikosta, joista kukin kuvaa vastauksia yhteen väittämään (väittämät 1–4). Kunkin laatikon sisällä on kuvattu kolme palkkia, jotka edustavat vastauksia eri osa-alueilta, tässä tapauksessa korkeakouluilta, julkishallinnosta sekä elinkeinoelämästä. Keskiviivan vasemmalla puolella olevat sinisävyiset osuudet palkeissa kuvaavat eriäviä mielipiteitä ja oikealla olevat vihertävät osuudet yhteneviä mielipiteitä siten, että tummempi sävy kuvaa vastausta ”täysin eri/samaa mieltä” ja vaaleammat sävyt ”jokseenkin eri/samaa mieltä”. Palkin harmaa osio

sen keskellä kuvaa sitä osuutta vastauksista, joissa vastaaja ei ole osannut valita olevansa eri tai samaa mieltä – harmaan osion kohdalla annettu prosenttiluku kuvaa tämän joukon prosenttiosuutta vastaajista. Prosenttiluvut laatikoiden vasemmassa ja oikeassa reunassa kuvaavat sitä osuutta vastaajista, jotka vastasivat olevansa täysin tai jokseenkin eri mieltä (vasen reuna) tai täysin tai jokseenkin samaa mieltä (oikea reuna) väitteen kanssa. Esimerkiksi kuvion 31 ylimmän laatikon ylin palkki kertoo, että korkeakoulukyselyihin vastanneista 46 % on täysin tai jokseenkin eri mieltä väitteen 1 kanssa, 39 % on täysin tai jokseenkin samaa mieltä ja 15 % ei osannut antaa mielipidettään.

Kuvio 31 kuvaa hankkeen kaikkien kolmen osa-alueen vastaajien mielipiteitä neljään väitteeseen, jotka koskevat englannin kielen lisääntyneen käytön vaikutuksia palveluiden laatuun ja saatavuuteen suomen ja ruotsin kielillä. Kuvio 31 perustuu 1 750 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 31. Englannin kielen lisääntyneen käytön vaikutus suomen- ja ruotsinkielisten palveluiden laatuun ja saatavuuteen.

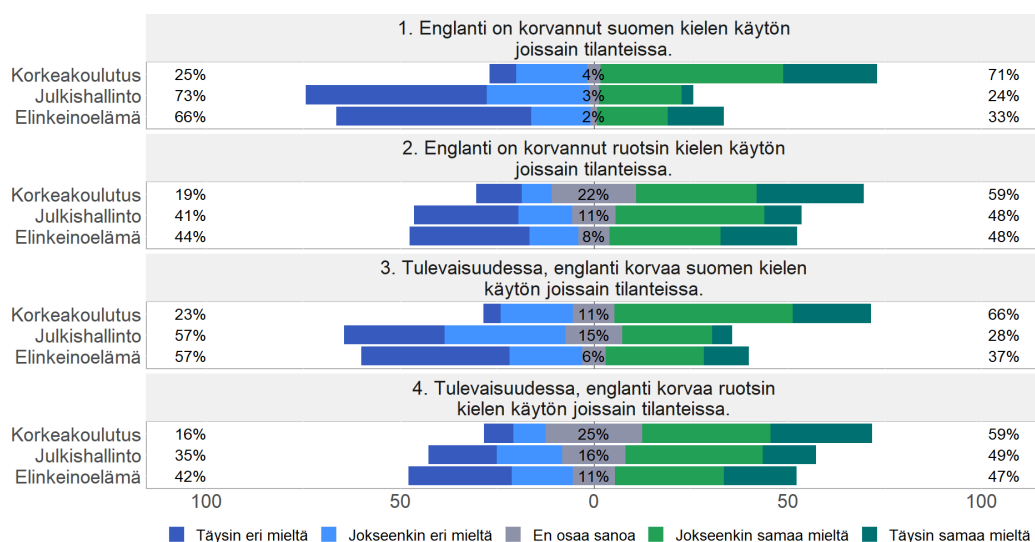

Suomenkielisiä palveluita koskevilla väitteillä 1 ja 2 on selvä ero eri osa-alueiden välillä: julkishallinnon kyselyihin vastanneista suurin osa (n. 70 %) ei koe, että englannin lisääntynyt käyttö heikentää suomenkielisten palveluiden laatua tai saatavuutta. Myös elinkeinoelämän kyselyyn vastanneista enemmistö (55 %) ei koe palveluiden heikentyneen englannin kielen vaikutuksesta. Korkeakoulukyselyihin vastanneet sen sijaan kokevat lisääntyneen englannin kielen käytön vaikuttaneen erityisesti suomenkielisten palveluiden saatavuuteen: 66 % vastaajista on täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteen 2 kanssa ja vain 25 % eri mieltä.

Ruotsinkielisten palveluiden kohdalla tilanne on tasaisempi eri osa-alueiden välillä siten, että hieman suurempi osuus vastaajista on yhtä mieltä väitteiden 3 ja 4 kanssa (s.o. englannin kieli heikentää ruotsinkielisten palvelujen laatua ja saatavuutta: 34–48 % samaa mieltä, 19–34 % eri mieltä). Huomattavaa on, että noin kolmas- tai neljäsosa vastaajista ei ole osannut antaa mielipidettään, mikä osaltaan heijastaa ruotsin kielen varsin alhaista käyttöastetta kaikilla osa-alueilla (ks. kuvio 6).

Palveluiden laatuun ja saatavuuteen liittyy myös kysymys siitä, onko englanti jo korvannut tai tulee se tulevaisuudessa korvaamaan suomen- tai ruotsinkielisiä palveluita. Kuvio 32 havainnollistaa vastauksia neljään väitteeseen: väitteet 1 ja 2 kohdistuvat nykytilanteeseen ja väitteet 3 ja 4 mahdollisiin tulevaisuuskenaarioihin. Kuvio 32 perustuu 1 750 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 32. Huoli englannin vaikutuksesta suomen ja ruotsin käyttöön.

Korkeakoulut erottuvat jälleen muista osa-alueista (vrt. kuvio 31), tällä kertaa entistä selkeämmin. Julkishallinnossa ja elinkeinoelämässä ei koeta englannin korvanneen varsinkaan suomen käyttöä (yli 66 % vastaajista molemmilla osa-alueilla on eri mieltä väitteen 1 kanssa), eivätkä nämä vastaajat usko niin tapahtuvan tulevaisuudessakaan (57 % eri mieltä väitteen 3 kanssa). Korkeakouluissa sen sijaan suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että englanti on jo korvannut suomen sekä ruotsin kielen käyttöä joissain tilanteissa (71 % vastaajista samaa mieltä väitteen 1 ja 59 % väitteen 2 kanssa). Vastausten valossa suomen ja ruotsin kielten asema tulevaisuuden korkeakouluissa näyttäyty epävarmana, sillä suuri osa vastaajista arvioi englannin yhä valtaavan tilaa suomelta (66 %) ja ruotsilta (59 %). Julkishallinnossa ja elinkeinoelämässä ruotsin kielen asema tulevaisuudessa näyttäyty

heikompana kuin suomen, sillä suurempi osa vastaajista arvioi englannin korvaavan ruotsin kieltä (julkishallinto 49 %, elinkeinoelämä 47 %) kuin suomen kieltä (julkishallinto 28 %, elinkeinoelämä 37 %).

Vastaajia pyydettiin myös antamaan esimerkkejä tilanteista, joissa englanti ”on korvanut tai tulee korvaamaan suomen tai ruotsin kielen käyttöä”. Englanti vaikuttaa näiden vastausten perusteella levinneen laajalti erityisesti korkeakoulutuksen eri toimintoihin. Vastaajat raportoivat kotimaisten kielten vaihtuvan englanniksi, kun paikalla on yksikin suomea tai ruotsia osaamaton henkilö. Korkeakoulutuksen kansainvälistymisen myötä tällaiset tilanteet ovat aina vain yleisempiä. Tämä pätee niin kokouksiin ja keskustelutilaisuuksiin kuin opetukseenkin. Lisäksi tieteellisten termistöjen, tiettyjen alojen tieteellisen julkaisemisen sekä esimerkiksi tutkimusrahoitushakemusten kielen todetaan usein olevan englanti. Hallinnollisten tehtävien sekä erityisesti alemman tason opinnäytetöiden todetaan sen sijaan pysyneen toistaiseksi pitkälti suomenkielisinä.

Englannin käyttöön suhtaudutaan kaksijakoisesti: Yhtäältä englannin kielen käyttö mahdollistaa lähtökohtaisesti kaikkien osallistumisen oppilaitoksen toimintoihin ja estää lasikatkon syntymisen niille, joiden suomen tai ruotsin kielen osaaminen ei ole vielä tarpeeksi hyvää. Toisaalta englannin kielen pääasiallinen käyttö voi hankaloittaa kansainvälisten osaajien suomen ja ruotsin kielen opettelua ja vähentää motivaatiota näiden kielten opiskeluun. Jotkut vastaajat totesivat myös, että heidän oma englannin kielen taitonsa ei ole riittävä esimerkiksi omien ajatusten esiin tuomiseksi kokouksissa, mikä aiheuttaa ulkopuolisuuden tunnetta.

Julkishallinnon puolella englannin kielen ei nähdä niinkään syrjäyttävän suomen kieltä, vaan enemmänkin toimivan sen rinnalla ja lisänä. Sen sijaan englanti vaikuttaa myös avovastausten perusteella korvaavan yhä useammin ruotsin kieltä, ja ruotsin kommentoidaan vaihtuvan englanniksi esimerkiksi tilanteissa, joissa asiakaspalvelijan ruotsin taito ei ole riittävällä tasolla asiakkaan palvelemiseksi ruotsin kielellä. Lisäksi on huomattavaa, että kansainvälisen yhteistyön ja monikansallisten verkostojen ohella myös pohjoismaisen yhteistyön raportoidaan toimivan yhä useammin ruotsin sijasta englanniksi. Tyypillistä tilannetta kuvaa seuraava sitaatti:

Englanti ei mielestäni tule korvaamaan suomen kieltä, mutta ruotsin kielen se voi korvata joissakin tilanteissa. Esimerkiksi kansainvälisissä projekteissa, joissa mukana myös ruotsinkielisiä kumppaneita, niin kuitenkin käytetään englannin kieltä. Ruotsin kielen käyttö ja myöskin osaaminen on heikentynyt, mutta kaikki osaavat nykyään englantia, joten tämä kehitys tulee rapauttamaan ruotsin kielen asemaa Suomessa. (ELY-keskus, Varsinais-Suomi)

Englanti toimii yleiskielenä suomea ja ruotsia osaamattomien henkilöiden kanssa: kieltä käytetään muun muassa maahanmuuttaja-asiakkaiden palveluissa, ulkomaisen työvoiman kanssa kommunikoidessa sekä yhteydenpidossa ulkomaisten yhteistyökumppaneiden tai sijoittajien kanssa. Myös kansainvälinen ja turisteille suunnattu viestintä toteutetaan useimmiten englanniksi.

Elinkeinoelämässä englantia käytetään suomen tai ruotsin sijasta usein asiakaspalvelun kielenä. Englanti saattaa myös olla ainoa yhteinen kieli joidenkin työntekijöiden kanssa, ja kansainvälisten osaajien määrän lisääntyessä tämä osuus todennäköisesti kasvaa entisestään. Lisäksi etenkin asiakaspalvelu-, ravintola- sekä hoitoalan työvoimapulat ja Suomen väestörakenne arvioidaan tekijöiksi, jotka johtavat siihen, että työvoimaa tullaan palkkaamaan entistä enemmän ulkomailta. Tämä johtaa vastaajien mukaan siihen, että palveluita tullaan tarjoamaan yhä useammin suomen tai ruotsin sijaan englanniksi. Englannin mainitaan myös toimivan esimerkiksi yrityskielenä, konsernikielenä sekä yrityksen pääkielenä, ja sen todetaan olevan myös ”strategian, vision, mittareiden ja markkinoinnin kieli”. Yrityksissä ei myöskään välttämättä ole vaatimusta kansalliskielen tai -kielten osaamisesta.

Kiteytetysti 1 750 vastauksen perusteella voidaan todeta, että englannin kielen lisääntynyt käyttö ei vaikuta suomenkielisten palveluiden laatuun ja saatavuuteen yhtä lailla kuin ruotsinkielisten: englantia koetaan suuremmaksi uhaksi ruotsille kuin suomelle. Korkeakouluissa joissakin tilanteissa ja tehtävissä englantia on kuitenkin korvannut suomen tai ruotsin kielen käytön. Tämä kehitys tulee todennäköisesti myös jatkumaan. Sen sijaan julkishallinnossa ja elinkeinoelämässä yli puolet vastaajista (57 % kuviossa 32) ei ole sitä mieltä, että englantia korvaisi tulevaisuudessa suomen joissakin tilanteissa.

4.2.4 Englanti tieteen kielenä

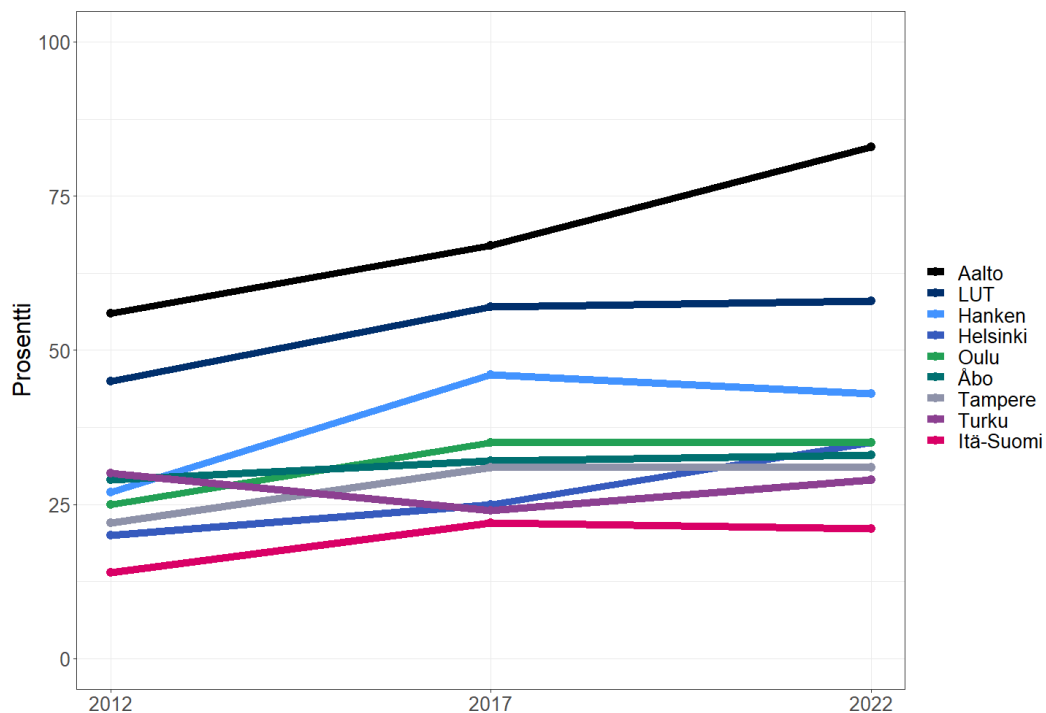
Kuten edellisissä luvuissa käy ilmi, korkeakoulutus erottuu hankkeen muista osa-alueista monellakin tavalla. Tosiasia on, että lukuun ottamatta joitakin kansallisia tieteitä lähes kaikilla tieteenaloilla tutkijat julkaisevat tuloksiaan kansainvälisesti ja useimmiten kansainvälisten julkaisujen kieleksi valikoituu englantia (ks. esimerkiksi Onikki-Rantajääskö & Enqvist 2018). Tosin viimeisimpien havaintojen mukaan englannin osuus tiedejulkaisuista on hie- man vähentynyt viimeisen vuosikymmenen aikana (Saarikivi & Koskinen 2023: 79–80). Kyselymme tulosten kontekstualisoimiseksi kuvataan seuraavaksi englanninkielisten opinnäytteiden osuutta suomalaisissa tiedeyliopistoissa vuosina 2012–2022 julkaistuissa maisteritason opinnäytetöissä sekä väitöskirjoissa, minkä jälkeen palaamme korkeakouluille tehtyjen kyselyiden tuloksiin.

Kuviossa 33 tarkastellaan englanninkielisten maisteritason opinnäytetöiden osuuksia vuosina 2012, 2017 ja 2022. Julkaisutiedot hankittiin ottamalla yhteyttä yliopistojen kirjastoihin tai viestintäpalveluihin, joten luvut perustuvat yliopistojen omiin tilastoihin, jotka ovat

todennäköisesti vähemmän epätarkkoja kuin julkisista tietokannoista poimitut tiedot. Opinnäytteiden julkaisutilastoja hyödynnetään myös keväällä julkaistussa korkeakoulujen kielitilannetta koskevassa raportissa (Saarikivi & Koskinen 2023). Siinä käytetty menetelmä on kuitenkin epäluotettavampi: sen mukaan esimerkiksi suomenkielisten maisterintutkielmien osuus Aalto-yliopistossa olisi vuonna 2011 ollut 20 %, kun se Aallon antamien omien tilastotietojen mukaan on 42 %. Tiedusteluihimme vastattiin kaikista tiedeyliopistoista lukuun ottamatta Lapin ja Vaasan yliopistoja. Maanpuolustuskorkeakoulusta ei tietoja saatu, koska siellä ei ole tarkasteluvuosina kirjoitettu englanninkielisiä opinnäytteitä. Jyväskylän yliopistosta ei saatu vuotta 2012 koskevia tietoja, joten sitä ei lisätä kuvioon 32; Jyväskylän yliopistossa englanninkielisten maisteritason opinnäytetöiden osuus vuonna 2017 oli 19 % ja vastaava osuus vuonna 2022 oli 21 %.

Kuviota 32 tarkasteltaessa on syytä huomata, että siinä esitetään englanninkielisten opinnäytetöiden osuus englannin- ja suomenkielisistä opinnäytetöistä eikä muunkielisiä opinnäytetöitä huomioida. Muun kuin suomen- tai englanninkielisten opinnäytetöiden osuus on kuitenkin pieni kaikissa yliopistoissa. Muista yliopistoista poiketen Hankenin ja Åbo Akademin kohdalla esitetyt luvut kuvaavat englanninkielisten maisteritason opinnäytetöiden osuutta englannin- ja ruotsinkielisten opinnäytetöiden määrästä, sillä näissä yliopistoissa suomeksi kirjoitettujen opinnäytetöiden määrä on hyvin vähäinen. Kuviossa 33 yliopistot on järjestetty suurimman englanninkielisten opinnäytetöiden osuuden mukaan vuonna 2022.

Kuvio 33. Englanninkielisten maisteritason opinnäytetöiden osuus vuosina 2012–2022.

Kuvion 33 mukaan englanninkielisten maisteritason opinnäytetöiden osuus on alle 40 % lähes kaikissa yliopistoissa, joilta saimme heidän omia tilastotietojaan. Tarkasteltavien ajankohtien välillä (2012, 2017 ja 2022) on kuitenkin nähtävissä jonkin verran kasvua englanninkielisten opinnäytetöiden osuuksissa. Kasvua on tapahtunut esimerkiksi Helsingin yliopistossa, jossa englanninkielisten opinnäytetöiden osuus vuonna 2012 oli 20 %, ja vastaava luku vuonna 2022 oli 35 %. Myös Itä-Suomen yliopistossa 14 % vuonna 2012 kirjoitetuista opinnäytetöistä oli kirjoitettu englanniksi, kun vastaava osuus vuonna 2022 oli 21 %.

Kaksi yliopistoa poikkeaa kuitenkin huomattavasti muista: Aalto- ja LUT-yliopistoissa englanniksi kirjoitettujen opinnäytetöiden osuus on huomattavasti suurempi kuin muissa yliopistoissa. Erityisesti Aalto-yliopistossa niiden osuus on kasvanut nopeasti tarkasteltavana ajanjaksona. Aallossa vuonna 2012 kirjoitetuista opinnäytetöistä 56 % oli englanninkielisiä ja vuonna 2022 vastaava osuus oli jopa 83 %. LUT-yliopistossa englanninkielisten opinnäytetöiden osuus on kasvanut 45 %:sta (2012) 58 %:iin (2022).

Aalto ja LUT eroavat muista tiedeyliopistoista siinä, että niiden tarjoama koulutustarjonta on keskitetympää kuin muissa. Aalto tarjoaa koulutusta kauppateiden, taiteiden sekä tekniikan aloilla ja LUT kauppateiden sekä tekniikan aloilla (vuodesta 2024 alkaen myös yhteiskuntatieteiden alalla). Erityisesti tekniikan ala on painottunut näihin kahteen yliopistoon: yli puolet kaikista aloituspaikoista vuonna 2022 tarjottiin Aallossa tai LUTissa (Aalto 34 %, LUT 22 %).¹⁰ Sekä Aalto- että LUT-yliopisto ovat siis keskittyneet STEM-aloille (luonnontieteet, teknologia, insinööritieteet ja matematiikka), kun taas muut kuvion 33 kuvaamat yliopistot tarjoavat opetusta sekä STEM-aloilla että humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla. Toinen selittävä tekijä sille, että Aallossa ja LUTissa englanninkielisten maisteritason opinnäytetöiden osuus on suurempi kuin muualla, löytyy kansainvälisten opiskelijoiden määrästä. Aallossa noin 29 % vuonna 2022 maisterintutkinnon suorittaneista on muun kuin suomen- tai ruotsinkielisiä ja LUTissa vastaava osuus on noin 17 %, kun muissa yliopistoissa osuus jää alle 15 %:iin.¹¹

Ruotsinkielisten korkeakoulujen kohdalla tarkastelemme sitä, miten paljon niissä kirjoitetaan englannin- ja ruotsinkielisiä opinnäytetöitä. Englanninkielisten opinnäytetöiden osuus Åbo Akademiassa on samankaltainen monen muun yliopiston kanssa siten, että niiden osuus on alle 40 % tarkasteltavana ajanjaksona. Hankenissa englanninkielisten

10 Lähde: Vipunen https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Yliopistokoulutuksen%20uudet%20opiskelijat-n%C3%A4k%C3%B6kulma%20yliopisto.xlsb

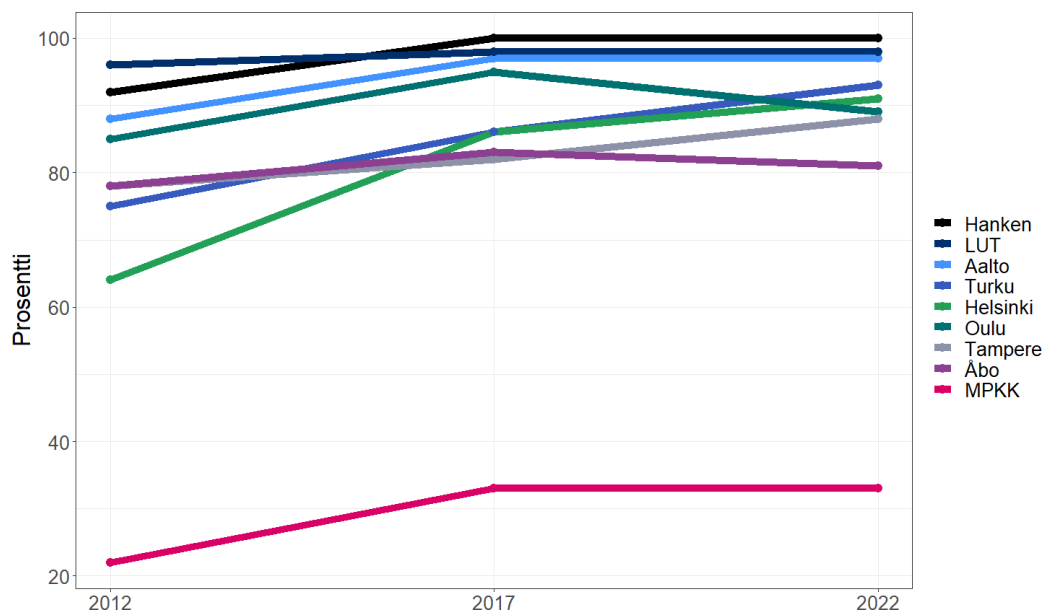
11 Lähde: Vipunen https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Yliopistokoulutuksen%20tutkinnot-n%C3%A4k%C3%B6kulma-yliopisto.xlsb

opinnäytetöiden osuus puolestaan asettuu muiden yliopistojen sekä Aallon ja LUTin väli- maastoon: englanniksi kirjoitettujen opinnäytetöiden määrä on Hankenissa noussut melko jyrkästi 27 %:sta 43 %:iin vuosien 2012 ja 2022 välillä.

Kuvion 33 perusteella voidaan siis päätellä, että suomalaisissa tiedekorkeakouluissa pää- osa maisteritason opinnäytetöistä kirjoitetaan suomeksi, eikä englanninkielisten opinnäy- tetöiden osuudessa ole tapahtunut suuria muutoksia vuosien 2012 ja 2022 välillä (kuvio 33). Tilanne on jokseenkin erilainen luonnontieteisiin painottuvissa yliopistoissa (Aalto ja LUT), joissa yli puolet opinnäytteistä kirjoitetaan englanniksi ja joissa englanninkielisten töiden osuus on noussut tarkasteltavan ajanjakson aikana (erityisesti Aalto-yliopistossa).

Kuviossa 34 tarkastellaan englanninkielisten väitöskirjojen osuutta samalla ajanjaksolla, 2012–2022. Myös nämä luvut saatiin yliopistojen omista tilastoista. Itä-Suomen yliopiston väitöskirjoja koskevat luvut eivät olleet saatavilla ja Jyväskylän yliopiston kohdalla vuo- den 2012 tiedot puuttuivat. Sen sijaan Maanpuolustuskorkeakoulun tiedot ovat mukana kuviossa 34, sillä toisin kuin maisteritason opinnäytetöitä, väitöskirjoja on siellä kirjoitettu sekä suomeksi että englanniksi. Myös kuvion 34 kohdalla Hankenin ja Åbo Akademin luvut kuvaavat englanninkielisten maisteritason opinnäytetöiden osuutta englannin- ja ruotsin- kielisten opinnäytetöiden määrästä. Kuviossa 34 yliopistot on järjestetty suurimman eng- lanninkielisten opinnäytetöiden osuuden mukaan vuonna 2022.

Kuvio 34. Englanninkielisten väitöskirjojen osuus vuosina 2012–2022.

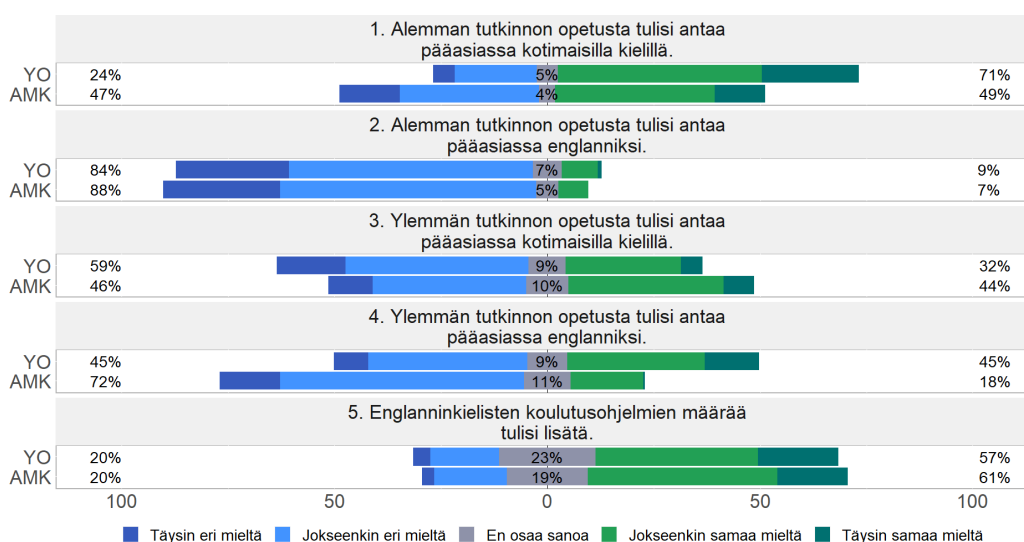

Kuviosta 34 selviää, että suomalaisissa yliopistoissa väitöskirjat kirjoitetaan hyvin yleisesti englanniksi: englanninkielisten väitöskirjojen osuus kaikista julkaistuista väitöskirjoista on 80 % tai enemmän, lukuun ottamatta Maanpuolustuskorkeakoulua, jossa englanniksi kirjoitettujen väitöskirjojen osuus on alle 40 %. Tarkasteltavana ajanjaksona on havaittavissa vain kohtalaista englanninkielisten väitöskirjojen osuuden nousua, mikä kertoo, että tilanne on vakiintunut jo ennen vuotta 2012. Helsingin yliopistossa englanninkielisten väitöskirjojen osuus vuonna 2012 oli huomattavasti alhaisempi kuin muualla (lukuunottamatta MPKK:a) eli noin 64 %. Vuonna 2022 Helsingin yliopisto oli kuitenkin noussut muiden yliopistojen rinnalle, eli väitöskirjojen englanninkielistyminen on ollut siellä muita yliopistoja nopeampaa tarkasteltavan ajanjakson aikana.

Suurin osa väitöskirjoista kirjoitetaan siis englanniksi (kuvio 34). Tämä kehitys on alkanut kuitenkin jo ennen tarkasteltua ajanjaksoa. Väitöskirjojen kohdalla näkyvät tieteen kansainvälistymisen vaatimukset ja se, että jo väitöskirjavaiheessa tutkimus pyrkii kaikilla alueilla kiinnittymään ja olemaan vuorovaikutuksessa kansainvälisen tiedeyhteisön kanssa.

Siirrymme seuraavaksi opinnäytteiden ja väitöskirjojen kielivalinnoista takaisin kyselytutkimuksen tuloksiin. Kuviossa 35 tarkastellaan vastauksia väitteisiin, jotka liittyvät yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opetuskieliin. Väitteet 1 ja 2 koskevat alemmien tutkintojen pääasiallisia opetuskieliä ja väitteet 3 ja 4 ylempien tutkintojen pääasiallisia opetuskieliä. Väitteessä 5 tarkastellaan englanninkielisten koulutusohjelmien määrää. Kuvio 35 perustuu 537 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 35. Väittämät korkeakoulujen opetuskielistä.

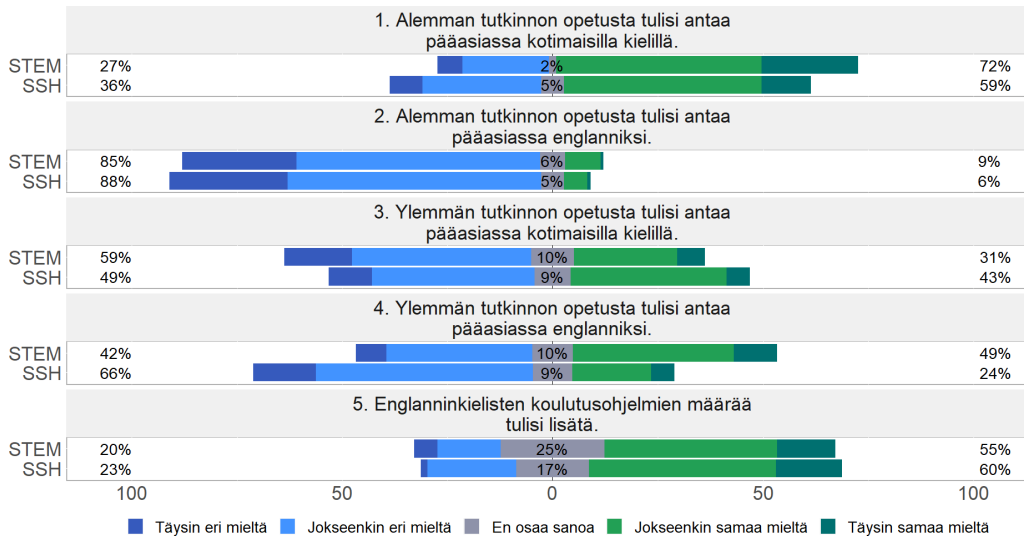
Alempien tutkintojen, siis ammattikorkeakouluissa AMK-tutkinnon ja yliopistoissa kandidaatin tutkinnon, kielivalintaa koskevat vastaukset ovat yhdenmukaisia ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Molemmissa lähes 90 prosenttia vastaajista on sitä mieltä, että alemman tutkinnon opetusta ei tulisi antaa pääasiassa englanniksi. Yliopistoissa vastaajat ovat kuitenkin vahvemmin sitä mieltä, että alemman tutkinnon opetuksessa tulisi käyttää kotimaisia kieliä (71 % vastaajista on samaa mieltä väitteen 1 kanssa), kun taas ammattikorkeakoulujen kohdalla vastaukset jakaantuvat lähes tasan (47 % eri mieltä, 49 % samaa mieltä väitteen 1 kanssa). Näihin eroihin voi vaikuttaa esimerkiksi se, että yliopistoissa on ammattikorkeakouluihin verrattuna suurempi ero alempien ja ylempien tutkintojen välillä siinä, kuinka suuri vieraskielisten opiskelijoiden osuus on kaikista aloittavista opiskelijoista. Alempien ja ylempien AMK-tutkintojen uusien vieraskielisten opiskelijoiden osuus on noin 12–14 %, kun taas alempien ja ylempien yliopistotutkintojen välinen hajonta vaihtelee kandidaatin tutkintojen alle 7 %:sta maisterin tutkintojen noin 35 %:iin.¹² Toisin sanoen englannin kielen tarve on suurimmillaan yliopistojen ylempien tutkinnon opetuksessa, mikä vaikuttanee kuviossa 35 kuvattuihin mielipiteisiin.

Vastauksissa, jotka koskevat ylempien tutkintojen (ylempien AMK-tutkintojen ja maisterin tutkintojen) opetuskieltä, on varsin suurta vaihtelua. Yliopistoissa yli puolet vastaajista (n. 60 %, väite 3) ajattelee, että opetusta ei tulisi antaa vain kotimaisilla kielillä. Toisaalta yliopistoissa ollaan hyvin erimielisiä siitä, voisiko englanti olla pääasiallinen opetuskieli (45 % on eri mieltä ja 45 % samaa mieltä väitteen 4 kanssa). Ammattikorkeakoulujen vastauksissa tilanne on jokseenkin päinvastainen, sillä mielipiteet ylempien tutkinnon opetuksen antamisesta pääasiassa kotimaisilla kielillä ovat jakautuneet hyvin hajanaisesti (46 % eri mieltä, 44 % samaa mieltä), kun taas yhtä mieltä ollaan siitä, että englantia ei selvästi haluta pääasialliseksi opetuskieleksi (72 % eri mieltä väitteen 4 kanssa).

Vastauksissa, jotka koskevat englanninkielisten opetusohjelmien määrää, enemmistö vastaajista sekä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa on sitä mieltä, että englanninkielisten koulutusohjelmien lukumäärää pitäisi lisätä. Tätä vastustaa 20 % vastaajista.

Kuviossa 36 opetuksen kielivalintoja tarkastellaan eri tieteenalojen näkökulmasta: kuvioon on koottu vastaukset vastaajilta, jotka edustavat joko luonnontieteellisiä aloja (STEM) tai humanistis-yhteiskuntatieteellisiä aloja (SSH) sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa. Kuvio 36 perustuu 296 vastaajan vastauksiin.

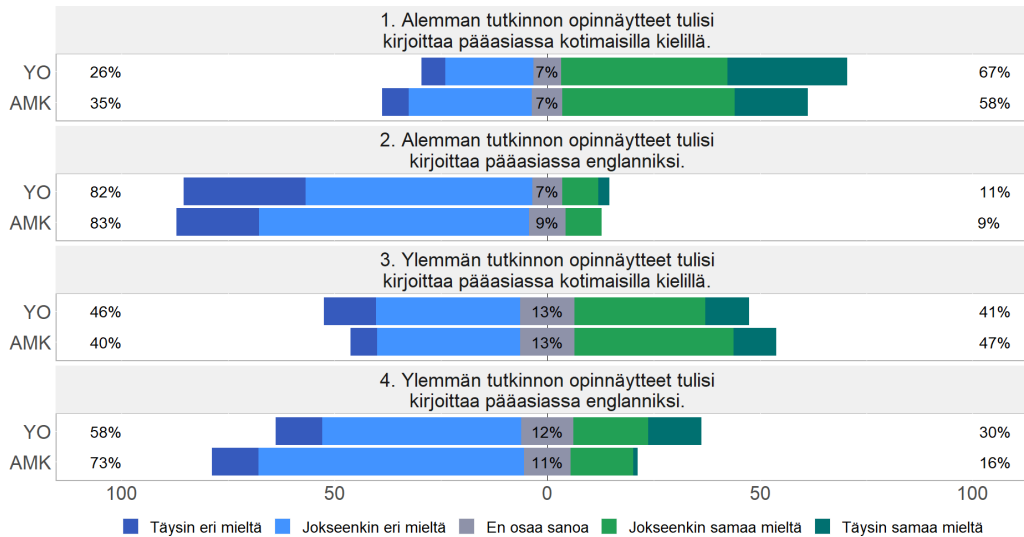
12 Lähde:Yliopistot:https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Yliopistokoulutuksen%20uudet%20opiskelijat-n%C3%A4k%C3%B6kulma%20vuosi.xlsb
Ammattikorkeakoulut: https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammattikorkeakoulujen%20uudet%20opiskelijat%20-%20tilastovuosi.xlsb

Kuvio 36. Väittämät korkeakoulujen opetuskielistä eri tieteenaloilla.

Kuvio 36 paljastaa, että alemmien tutkintojen kohdalla ei ole havaittavissa suurta eroa tieteenalojen välillä: suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että alemmien tutkintojen opetuksen tulisi tapahtua kotimaisilla kielillä (STEM 72 % samaa mieltä väitteen 1 kanssa, SSH 59 %). Ylempien tutkintojen opetuskielen kohdalla luonnontieteitä edustavat vastaajat ovat vahvemmin englannin kannalla (49 % samaa mieltä väitteen 4 kanssa), vaikkakin lähes yhtä suuri osuus (42 %) on sitä mieltä, että opetusta ei tulisi antaa vain englanniksi. Humanistis-yhteiskuntatieteellisiä aloja edustavat vastaajat ovat selkeämmin englanninkielistä opetusta vastaan (66 % eri mieltä väitteen 4 kanssa). Myös avovastauksissa kommentoitiin tieteenalojen välisiä eroja:

Kielivalinta koulutuksissa riippuu hyvin pitkälti tieteenalasta. Joillakin aloilla on perusteltua opettaa suomeksi, joillakin englanniksi. (Lapin yliopisto)

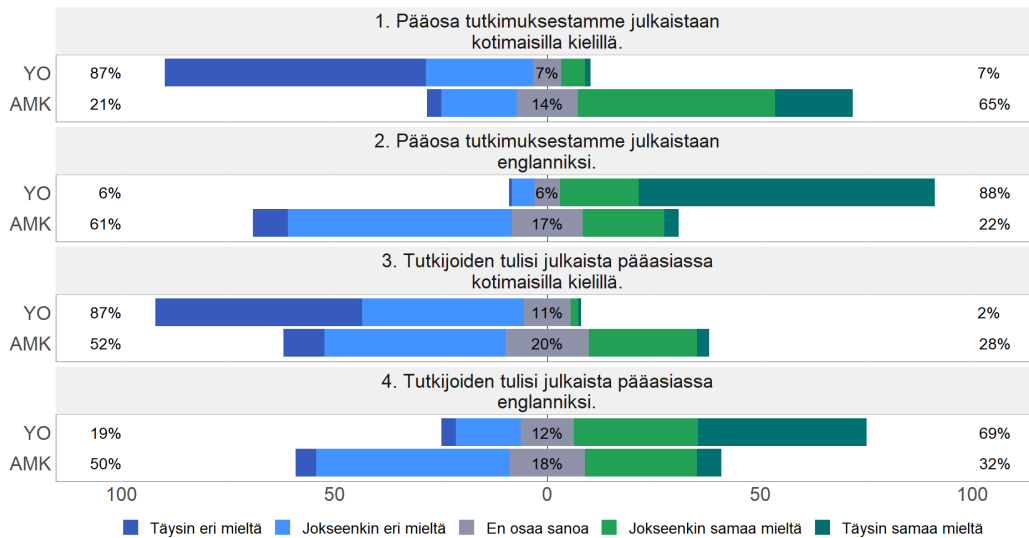
Opinnäytteiden kirjoituskielen kohdalla mielipiteet ovat selkeämmät, kuten kuviosta 37 selviää. Kuvio 37 perustuu 537 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 37. Väittämät korkeakoulujen opinnäytteiden kielistä.

Yli puolet vastaajista sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa on sitä mieltä, että alemman tutkinnon opinnäytteet tulisi kirjoittaa pääasiassa kotimaisilla kielillä (yliopistoissa 67 %, ammattikorkeakouluissa 58 % vastaajista on samaa mieltä väitteen 1 kanssa) eikä englanniksi (yliopistoissa 82 %, ammattikorkeakouluissa 83 % vastaajista on eri mieltä väitteen 2 kanssa). Kysyttäessä ylempien tutkintojen opinnäytetöiden kieltä yliopistoista ja ammattikorkeakouluista saadut vastaukset eroavat siten, että vaikka molemmat ovat edelleen kotimaisten kielten kannalla, kolmannes yliopistoissa toimivista vastaajista (30 %) on sitä mieltä, että opinnäytetyö tulisi kirjoittaa englanniksi, kun taas ammattikorkeakouluissa toimivista vastaajista vain 16 % ajattelee näin.

Eri tieteenaloja edustavat vastaukset osoittavat, että vastaajien mielestä alempien tutkintojen opinnäytetyöt olisi hyvä kirjoittaa kotimaisilla kielillä sekä luonnontieteellisillä että humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla (lähes 70 % samaa mieltä väitteen 1 kanssa). Toisaalta ylempien tutkintojen opinnäytetöiden kohdalla humanistis-yhteiskuntatieteelliset alat ovat vahvasti kotimaisten kielten kannalla (74 % eri mieltä väitteen 4 kanssa), kun taas luonnontieteellisillä aloilla englanniksi kirjoitettuihin opinnäytetöihin suhtaudutaan suopeammin (55 % eri mieltä väitteen 4 kanssa).

Kuviossa 38 keskitytään tutkimuksen kielivalintoihin liittyviin väitteisiin. Väitteet 1–4 kuvaavat tutkimuksen julkaisemisen kieltä. Kuvio 38 perustuu 537 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 38. Väittämät tieteellisen julkaisemisen kielistä.

Kuviosta 38 ilmenee, että yliopistoissa julkaistaan pääasiallisesti englanniksi ja tulokset heijastelevat sitä tosiasiaa, että suomalaisten tutkijoiden on välttämätöntä julkaista englanniksi pystyäkseen osallistumaan kansainväliseen tieteelliseen työhön ja keskusteluun. Esimerkiksi 88 % yliopistojen vastaajista ilmoittaa julkaistun tutkimuksen olevan pääasiassa englanninkielistä (väite 2), kun taas ammattikorkeakouluissa julkaiseminen tapahtuu enimmäkseen kotimaisilla kielillä (65 % vastaajista on samanmielisiä väitteen 1 kanssa). Eroja näkyy myös siinä, millä kielillä julkaisemisen tulisi vastaajien mukaan tapahtua. Yliopistojen vastaajien mukaan julkaisemisen on oltava kansainvälistä: vain 2 % yliopistojen vastaajista on sitä mieltä, että julkaisuissa tulisi käyttää pääasiassa kotimaisia kieliä (väite 3), kun ammattikorkeakouluissa vastaava luku on 28 %. Yliopistoissa yli kaksi kolmasosaa vastaajista on sitä mieltä, että tiedejulkaisemisen kieli on englanti (väitteet 2 ja 3).

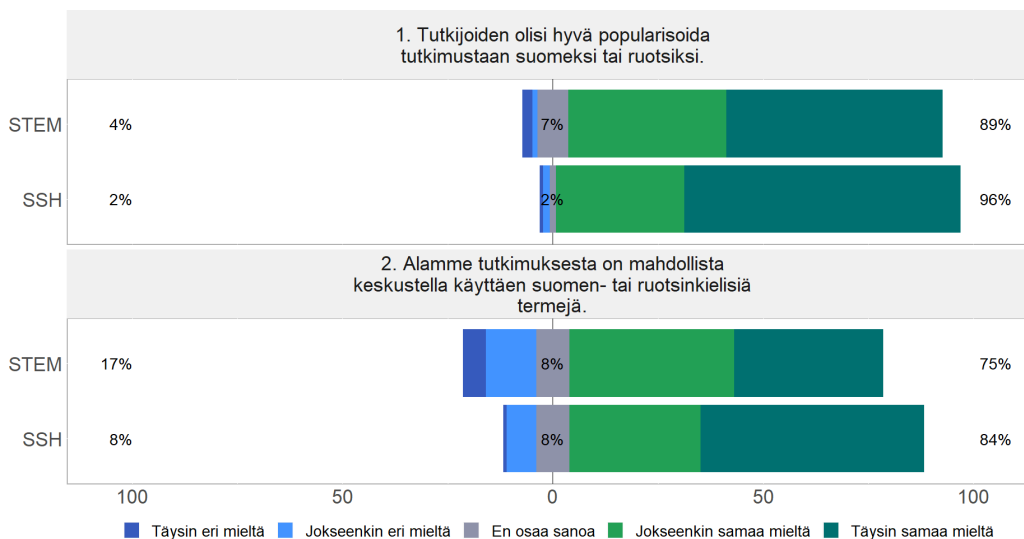
Myös avovastauksissa nousee toistuvasti esiin kansainvälisen tieteen englanninkielistymisen ylipäättään sekä se, että tiedejulkaisujen on oltava englanniksi, jotta tutkimus näkyy ja vaikuttaa kansainvälisesti. Eräs vastaajista tuo esille myös suomenkielisen tiedekentän pienuuden, mikä voi vaikuttaa tutkimuksen laatuun negatiivisesti:

Lisäksi julkaiseminen kansainvälisesti (yleensä englanniksi) on äärimmäisen tärkeätä tutkimuksen laadun kannalta. Suomi on aivan liian pieni kielialue esimerkiksi laadukkaan vertaisarvioinnin näkökulmasta. Suomen kielen painottaminen tutkimuksessa olisi tutkimuksen laadun kannalta hyvin lyhytnäköistä. (Helsingin yliopisto)

Avovastauksissa painottuu myös alakohtaisuus ja tutkimuksen aiheen vaikutus kielivalintaan: suomalaisiin tai Suomeen kohdistuva tutkimus on hyvä julkaista suomeksi, mutta yleismaailmallisempi aihe vaatii englantia saavuttaakseen kansainvälisen yleisön.

Kuviossa 39 tarkastellaan vastauksia kysymyksiin koskien tieteen popularisointia (väite 1) sekä suomen- tai ruotsinkielisen termistön käyttöä (väite 2) luonnontieteellisillä (STEM) ja humanistis-yhteiskuntatieteellisillä (SSH) aloilla. Kuvio 39 perustuu 296 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 39. Väittämät tieteen popularisoinnista ja termeistä.

Huomattavan suuri osuus vastaajista molemmilla tieteenaloilla on yhtä mieltä väitteen 1 kanssa, eli tieteen popularisointi suomeksi tai ruotsiksi on heistä tärkeää (SSH 96 % samaa mieltä väitteen 1 kanssa, STEM 89 %). Väitteen 2 kohdalla on pieni ero tieteenalojen välillä siten, että hieman suurempi osuus humanistis-yhteiskuntatieteitä edustavista vastaajista kokee, että heidän tutkimusalallaan on olemassa riittävä suomen- tai ruotsinkielinen termistö (SSH 84 % samaa mieltä väitteen 1 kanssa, STEM 75 %). Huomattavaa on kuitenkin se, että myös luonnontieteellisillä aloilla suuri enemmistö vastaajista pystyy käyttämään suomen- tai ruotsinkielisiä termejä tutkimuksessaan.

Tämän luvun havainnot perustuvat sekä korkeakoulujen ilmoittamiin opinnäytteiden ja väitöskirjojen kielivalintoihin että kyselyjen tuloksiin. Ne antavat kokonaiskuvaa siitä, miten laajasti englantia tarvitaan ja käytetään korkeakoulutuksessa ja tieteessä. Näiden tietojen kokoamista tähän raporttiin motivoi se, että kun arvioidaan korkeakoulujen tilannetta, arviointi perustuu mahdollisimman laajaan ja monipuoliseen aineistoon.

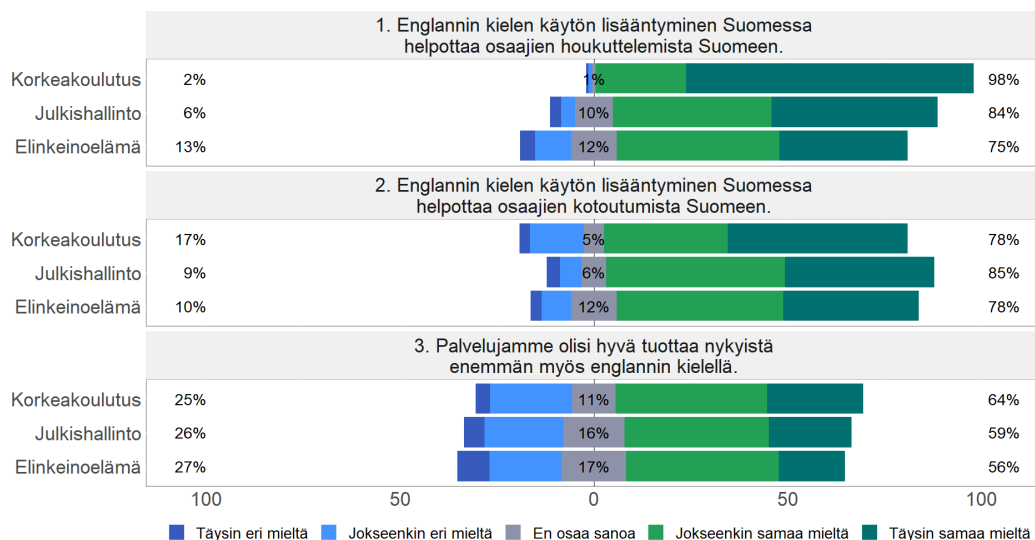
Tässä kokonaiskuvassa näkyy selvästi pyrkimys hyödyntää kotimaisia kieliä opetuksen kielinä, varsinkin alemmissä korkeakoulututkinnoissa. Vastaajien mukaan englantia tarvitaan kuitenkin enemmän ylemmissä tutkinnoissa, mutta ei silloinkaan niiden pääasiallisena kielinä. STEM-aloilla tarve englannin kielen käyttöön on hieman suurempaa kuin SSH-aloilla. Tutkimusjulkaisujen kielissä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen väliset erot tulevat selvästi näkyviin niin, että yliopistoissa julkaistaan tutkimusta pääasiassa englanniksi, ammattikorkeakouluissa puolestaan kotimaisilla kielillä. Tähän on myös selkeä peruste ja tarve: tieteellinen työ on luonteeltaan kansainvälistä. Tämä näkyy myös opinnäytteiden kielivaihtelussa: suurin osa maisteritason opinnäytetöistä kirjoitetaan edelleen kotimaisilla kielillä, mutta väitöskirjat englanniksi. Huolimatta englannin käytöstä tiedejulkaisemisen kielinä, vastaajat pitävät tärkeänä popularisoida tutkimusta kotimaisilla kielillä ja ylivoimainen enemmistö yliopistojen vastaajista kokee, että heidän alallaan tutkimuksesta voi keskustella kotimaisilla kielillä.

4.2.5 Englanti kansainvälistymisen välineenä

Yksi tämän hankkeen tutkimuskysymyksistä koskee sitä, miten englanti voisi osaltaan helpottaa tämän päivän Suomessa osaavan työvoiman sekä opiskelijoiden houkuttelua ja heidän kotoutumistaan Suomeen. Koska englanti on yksi tärkeimmistä globaaleista *lingua franca* -kielistä, se on usein lähes itsestään selvä valinta tilanteissa, joissa osallistujilla ei ole muuta yhteistä kieltä, jolla viestiä. Näin on myös Suomessa: perustutkimuksesta löytyy useita esimerkkejä siitä, miten Suomessa englannin kieltä käytetään työvälineenä, joka mahdollistaa esimerkiksi kansainvälisen yhteistyön ja kaupankäynnin (esimerkiksi Mauranten 2012; Räisänen 2020; Hiippala ym. 2021). Tässä luvussa tarkastellaan erityisesti kysymyksiä, jotka liittyvät englannin tehtävään kansainvälistyvän työelämän yhtenä työvälineenä ja mahdollistajana Suomessa.

Kuviossa 40 esitellään vastaajien näkemyksiä siitä, miten englannin kasvanut merkitys vaikuttaa kansainvälisten osaajien houkutteluun ja kotoutumiseen. Kuvio 40 perustuu 1 750 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 40. Väittämät lisääntyvän englannin käytön vaikutuksista osaajien houkutteluun ja kotoutumiseen.

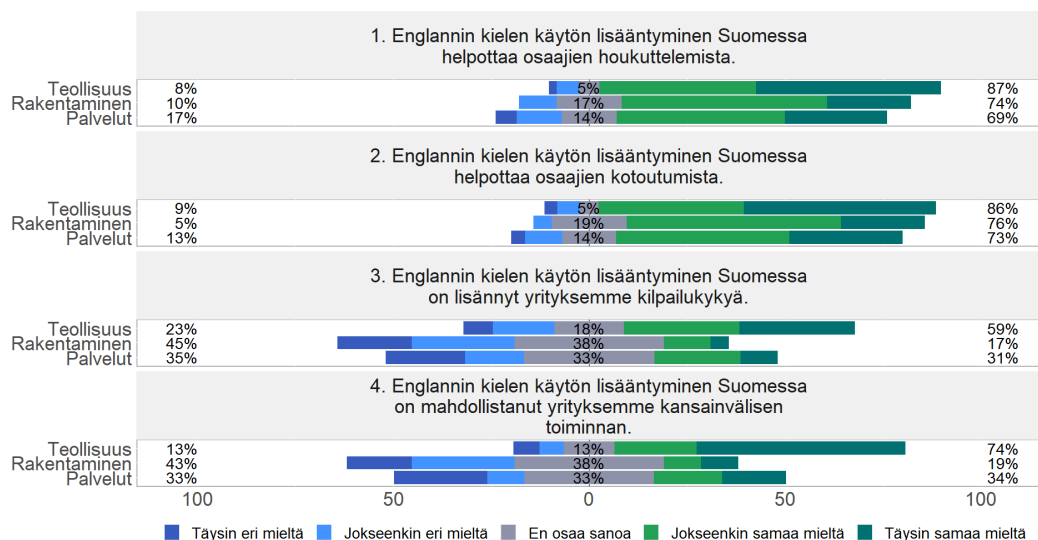

Kuviosta 40 selviää, että kaikilla tutkimuksen osa-alueilla nähdään englannin kielen hyödyt kansainvälistymisen välineenä. Vastauksista käy ilmi se, että erityisesti korkeakoulukyselyihin vastanneiden mielestä englannin käyttö Suomessa helpottaa myös osaajien houkuttelemista maahan (98 % samaa mieltä väitteen 1 kanssa). Myös julkishallinnon (84 %) ja elinkeinoelämän (75 %) vastaajat ovat pitkälti samaa mieltä. Englantia pidetään hyödyllisenä myös osaajien kotoutumisen kannalta, sillä yli 75 % kaikista vastanneista on yhtä mieltä väitteen 2 kanssa. Kiinnostavasti korkeakouluissa ollaan vahvasti sitä mieltä, että englanti helpottaa osaajien houkuttelua, mutta sen merkityksestä heidän kotoutumiselleen näkemykset eriyvät jonkin verran (78 % vastaajista on väitteen 2 kanssa samaa mieltä).

Vastaajat ovat enimmäkseen samaa mieltä väitteen 3 kanssa (elinkeinoelämä 56 %, julkishallinto 59 %, korkeakoulut 64 %), eli kullakin osa-alueella toivotaan nykyistä enemmän toimintoja ja palveluita englannin kielellä. Tämän kysymyksen kohdalla on kuitenkin huomattava, että joka neljäs on väitteen kanssa erimielisiä, eli he ajattelevat, että englanninkielisten palvelujen määrää ei tulisi lisätä. Korkeakoulut korostuvat tässäkin kohtaa siinä mielessä, että ne tarjoavat jo nykyisellään runsaasti englanninkielisiä toimintoja, mutta sen lisäksi 64 % korkeakoulukyselyyn vastanneista toivoo vielä entistäkin enemmän palveluja englanniksi.

Kuviossa 41 paneudutaan tarkemmin elinkeinoelämää edustavien vastaajien näkemyksiin englannin asemasta kansainvälistymisen mahdollistavana välineenä. Vastaukset on jaoteltu yrityksen päätoimialan mukaan (ks. luku 3). Kuvio 41 perustuu 757 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 41. Väittämät lisääntyvän englannin käytön vaikutuksista osaajien houkutteluun ja kotoutumiseen elinkeinoelämässä.

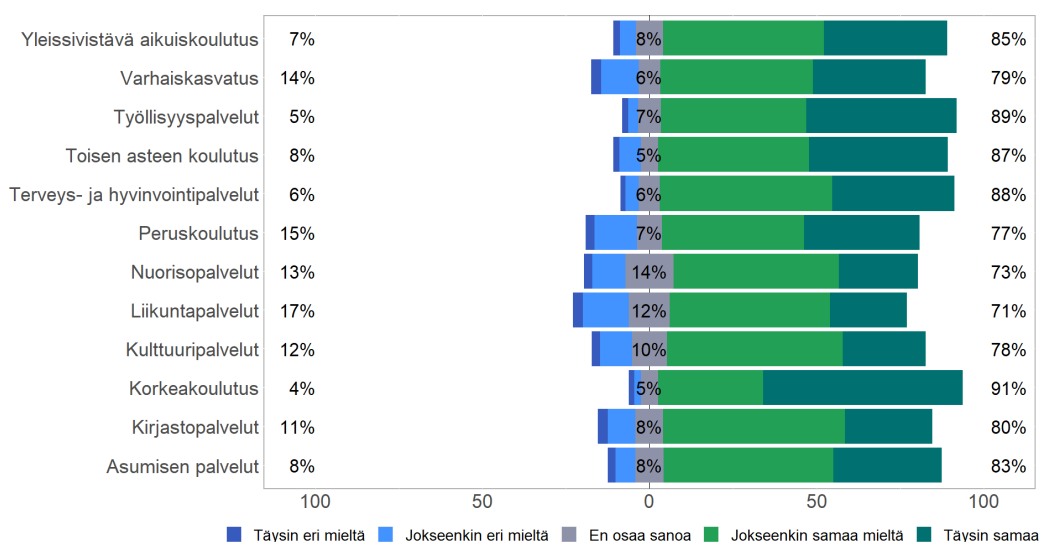

Väitteiden 1 ja 2 kohdalla on toimialakohtaisia eroja siinä, kuinka moni vastaajista kokee englannin helpottavan osaajien houkuttelemista ja kotoutumista Suomeen. Teollisuudessa n. 86 % vastaajista on samaa mieltä molempien väitteiden kanssa, kun taas palvelualaa edustavista vastaajista 69 % prosenttia on samaa mieltä väitteen 1 ja 73 % väitteen 2 kanssa. Rakennusalan vastaukset sijoittuvat kahden muun toimialan väliin.

Teollisuus erottuu muista toimialoista erityisesti väitteiden 4 ja 3 kohdalla. Englannin käytön lisääntyminen Suomessa on mahdollistanut erityisesti teollisuusyritysten kansainvälistä toimintaa (74 % samaa mieltä väitteen 4 kanssa) sekä lisännyt niiden kilpailukykyä (59 %). Sen sijaan erityisesti rakentamisen alalla englannin käytön vaikutus yrityksen kilpailukykyyn tai kansainväliseen toimintaan on vastaajien mukaan selvästi heikompi (45 % eri mieltä väitteen 3 kanssa, 43 % eri mieltä väitteen 4 kanssa). Teollisuusyritykset suhtautuvat siis muita toimialoja positiivisemmin englannin kieleen, kun kyseessä on kilpailukyky ja kansainvälinen toiminta. Tätä voi selittää yritysten koko: yli 70 % kyselyyn vastanneista palveluita ja rakentamista edustavista yrityksistä on pieniä, alle 49 henkeä työllistäviä yrityksiä, joilla ei ehkä ole merkittävää kansainvälistä toimintaa. Sen sijaan vastanneista teollisuusyrityksistä vain 42 % edustaa pieniä yrityksiä ja lähes 60 % keskikokoisia (50–249 henkeä) tai suurempia yrityksiä (yli 250 henkeä). On todennäköistä, että suuremmissa yrityksissä on enemmän kansainvälistä toimintaa ja siten enemmän hyötyä englannin kielestä kuin pienemmissä yrityksissä.

Julkishallinnon kyselyyn sisällytettiin kysymys palveluista, jotka olisi hyvä olla saatavilla englannin kielellä, jotta se lisäisi Suomen houkuttelevuutta työperäisen maahanmuuton kohteena. Kysymys muokattiin koskemaan kunkin vastaajan tarjoamia palveluita, toisin sanoen Kelalle suunnattuun kyselyyn kerättiin Kelan tarjoamia palveluita ja kunnille suunnattuun kyselyyn kuntien tarjoamia palveluita. Kuviossa 42 tarkastellaan kuntien työntekijöiden näkemyksiä palvelujen tarjoamisesta englanniksi maahanmuuton näkökulmasta. Kuvio 42 perustuu 406 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 42. Palvelut, jotka olisi hyvä olla saatavilla englannin kielellä, jotta se lisäisi Suomen houkuttelevuutta maahanmuuton kohteena.

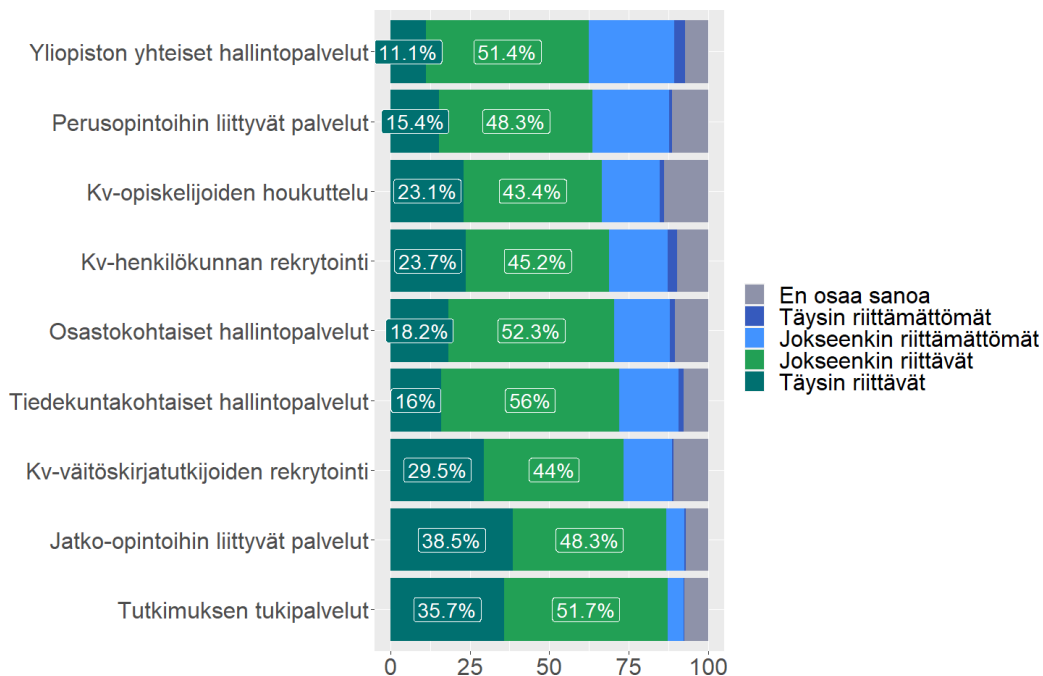
Vastaajien mielestä kunnissa kaikkia palveluja olisi hyvä olla saatavilla englanniksi mutta erityisesti korkeakoulutukseen, työllisyyteen, terveys- ja hyvinvointipalveluihin, toisen asteen koulutukseen sekä yleissivistävään aikuiskoulutukseen liittyviä palveluita olisi erityisen hyvä tarjota englannin kielellä (yli 85 % vastaajista kannattaa näitä). Vähiten englanninkielisiä palveluja kaivataan liikunta-alalla, mutta siinäkin tapauksessa 71 % kannattaa niitä.

Kelan palveluista asumisen, lapsiperheiden, maahanmuuton ja opiskelun tuet olisi erityisen hyvä tarjota myös englanniksi (100 % vastanneista samaa mieltä, n=8). ELY-keskusten palveluista tarpeellisia englanniksi ovat työhön ja maahanmuuttoon sekä yritystoimintaan liittyvät palvelut (yli 96 % samaa mieltä, n=25). Hyvinvointialueiden palveluista lasten, nuorten ja perheiden palvelut, erikoissairaanhoido sekä perusterveydenhuolto olisi maahanmuuton näkökulmasta erityisen hyvä tarjota englanniksi (88 % samaa mieltä, n=17).

Avovastauksista selviää, että edellä mainittujen palvelujen lisäksi vastaajien mielestä myös esimerkiksi yritys- ja elinkeinopalveluja, maahanmuuton alkuvaiheen palveluja sekä ikään-tyneiden palveluja olisi hyvä olla saatavilla englannin kielellä.

Kuvio 43 esittää yliopistoissa työskentelevien vastaajien näkemyksiä siitä, missä määrin englanninkielisiä palveluja on riittävästi tarjolla (asteikolla palvelut täysin riittämättömät – täysin riittävät). Kuvio 43 perustuu 325 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 43. Englanninkielisten palveluiden riittävyys yliopistoissa.

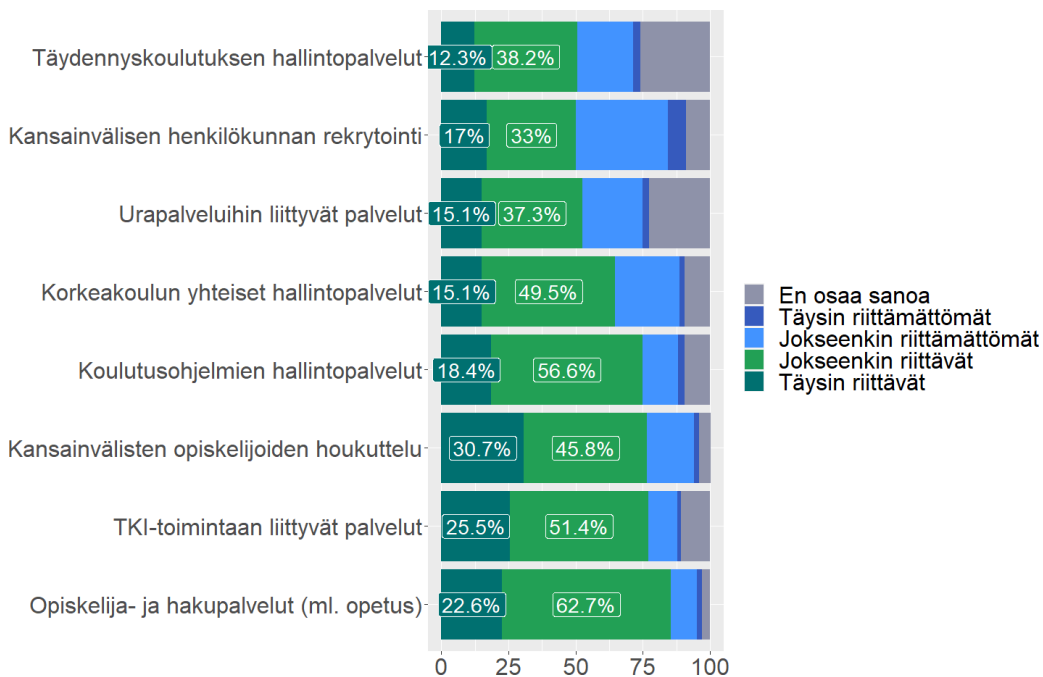

Kuvion 43 perusteella vastaajat ovat sitä mieltä, että tutkimuksessa ja jatko-opinnoissa englanninkielisten palvelujen riittävyys on erittäin hyvä (n. 85 % vastaajista kokee palvelut jokseenkin tai täysin riittäviksi), mutta yliopiston yhteisiä hallintopalveluita tai perusopintoihin liittyviä palveluita (mukaan lukien opetusta) ei ole aivan riittävästi tarjolla (n. 25–30 % vastaajista kokee englanninkieliset palvelut riittämättöminä). Kaiken kaikkiaan kuitenkin yli puolet vastaajista kokee, että yliopistojen englanninkieliset palvelut ovat riittävällä tasolla.

Kuviosta 44 selviää, että ammattikorkeakouluissa toimivat vastaajat kokevat englanninkielisten palveluiden olevan riittäviä erityisesti opiskelija- ja hakupalveluiden (ml. opetuksen) osalta (n. 86 % vastaajista, n=212) sekä TKI-toiminnan ja kansainvälisten opiskelijoiden

houkuttelun kannalta (n. 76 % vastaajista). Sen sijaan täydennyskoulutuksen hallinnossa sekä kansainvälisen henkilökunnan rekrytoinnissa englanninkieliset palvelut ovat vastaajien mukaan jokseenkin riittämättömiä (23 % ja 40 % vastaajista on tätä mieltä).

Kuvio 44. Englanninkielisten palveluiden riittävyys ammattikorkeakouluissa.

Avovastauksista ilmenee, että vastaajat kokevat suurimmiksi haasteiksi englannin kielen käytössä korkeakoulujen toiminnoissa erityisesti erilaisten hallinnollisten päätösten tai asiakirjojen sekä palveluiden kääntämisen englanniksi. Näihin tehtäviin ei usein ole tarpeeksi resursseja tai käännösapua eikä riittävää kielitaitoa niillä henkilöillä, jotka käännökset tuottavat. Lisäksi virallisten tekstien kääntäminen lisää valmisteluaikaa jopa useilla päivillä, mikä on johtanut siihen, että joissain tapauksissa tekstejä on tuotettu ainoastaan englanniksi. Vastaajat nostavat esiin myös ilmaisun liiallisen yksinkertaistumisen vierasta kieltä käytettäessä.

Ammattikorkeakouluissa kiinnitetään lisäksi huomiota siihen, että noin puolet opiskelijoista tulee toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta, ja näillä opiskelijoilla kerrotaan olevan usein haasteita, kun opetuksessa käytetään englannin kieltä. Lisäksi huomautetaan, että myöskään kansainvälisten opiskelijoiden tai edes opettajien englannin kielen taso ei välttämättä ole riittävän korkea laadukkaan opetuksen ja oppimisen varmistamiseksi. Samaan aikaan suomen kielen tärkeys korostuu tietyillä aloilla: esimerkiksi harjoitteluiden järjestäminen englanninkielisille opiskelijoille sote-alalla todetaan erittäin hankalaksi.

Luvussa 4.2.5 esitellyt tulokset osoittavat englannin kielellä olevan olennainen rooli osajien houkuttelussa ja kotoutumisessa. Tämä koskee kaikkia kolmea yhteiskunnan osa-aluetta, joita tässä hankkeessa on tutkittu. Tuloksista käy ilmi, että englannin rooli on olennainen varsinkin korkeakoulujen ja tieteen (kuvio 40) sekä teollisuuden ja palveluolajien (kuvio 41) kannalta. Huomionarvoista vastauksissa on myös se, että suurin osa vastaajista näkee englanninkielisten palvelujen lisäämisen olevan tarpeen myös tulevaisuudessa, mutta toisaalta eri mieltä olevia on noin neljännes.

Päähavainnot luvussa 4.2:

Suomen ja ruotsin lisäksi viranomaiset erityisesti suomenkielisissä kunnissa sekä kaksikielisissä kunnissa, joiden pääkieli on suomi, ovat sitoutuneet samalla tavalla myös englanninkielisen asioinnin mahdollistamiseen. Palvelukielten valikoima määrittyy asiakkaiden tarpeiden mukaan (kuviot 21, 22 ja 23).

Julkisen hallinnon osalta ennen kaikkia kaksikielisissä kunnissa kielilaki toimii eikä englanti ole korvannut ruotsia.

Vastaajat kaikilla tutkituilla osa-alueilla pitävät englantia erittäin tarpeellisenä, erityisesti ulkoisen viestinnän ja asiakaspalvelun kielenä. Sen tarve korostuu erityisesti isoissa kaupungeissa (kuviot 24, 25 ja 26) sekä tutkimuksen ja opetuksen kielenä (kuviot 27 ja 28).

Julkisen hallinnon ja elinkeinoelämän vastaajat eivät koe englannin lisääntyneen käytön vaikuttaneen suomenkielisten palveluiden laatuun tai saatavuuteen, kun taas korkeakouluissa nähdään suomenkielisten palveluiden saatavuuden heikentyneen. Lisäksi englanti vaikuttaa kielteisemmin ruotsinkielisiin kuin suomenkielisiin palveluihin (kuviot 31 ja 32).

Pääosa maasteritason opinnäytetöistä kirjoitetaan suomeksi, eikä englanninkielisten opinnäytetöiden osuudessa ole tapahtunut suuria muutoksia vuosien 2012 ja 2022 välillä; Aalto- ja LUT-yliopistot erottuvat muista suuremmalla englanninkielisten opinnäytetöiden osuudella (kuvio 33). Enemmistö väitöskirjoista kirjoitetaan englanniksi (kuvio 34).

Alemman korkeakoulututkinnon (AMK-tutkinnon ja kandidaatin tutkinnon) opinnäytetyöt tulisi vastaajien enemmistön mukaan kirjoittaa kotimaisilla kielillä; ylemmän korkeakoulututkinnon kohdalla yliopistoissa ollaan valmiimpia englanninkielisiin opinnäytetöihin kuin ammattikorkeakouluissa (kuvio 37).

Ylivoimainen enemmistö yliopistojen vastaajista katsoo, että heidän aloillaan on riittävästi terminologiaa kotimaisilla kielillä ja että tutkimusta tulisi paitsi kirjoittaa myös popularisoida kotimaisilla kielillä (kuvio 39).

Englannin rooli työvoiman, kansainvälisten osaajien ja opiskelijoiden houkutelussa ja kotoutumisen mahdollistajana on erittäin tärkeä kaikilla tutkimuksen osa-alueilla (kuviot 40 ja 41).

4.3 Kielivalikoima, kielellinen yhdenvertaisuus, ohjeistukset ja hyvät käytänteet

Luvussa 4.3:

Kartoitetaan työyhteisöjen kielivalikoimia ja asenteita eri kieliä kohtaan.

Tarkastellaan kielellistä yhdenvertaisuutta ja sen toteuttamista.

Tutkitaan eri kielten käyttöön liittyvää ohjeistusta.

Esitellään vastaajien esiin nostamia hyviä käytänteitä.

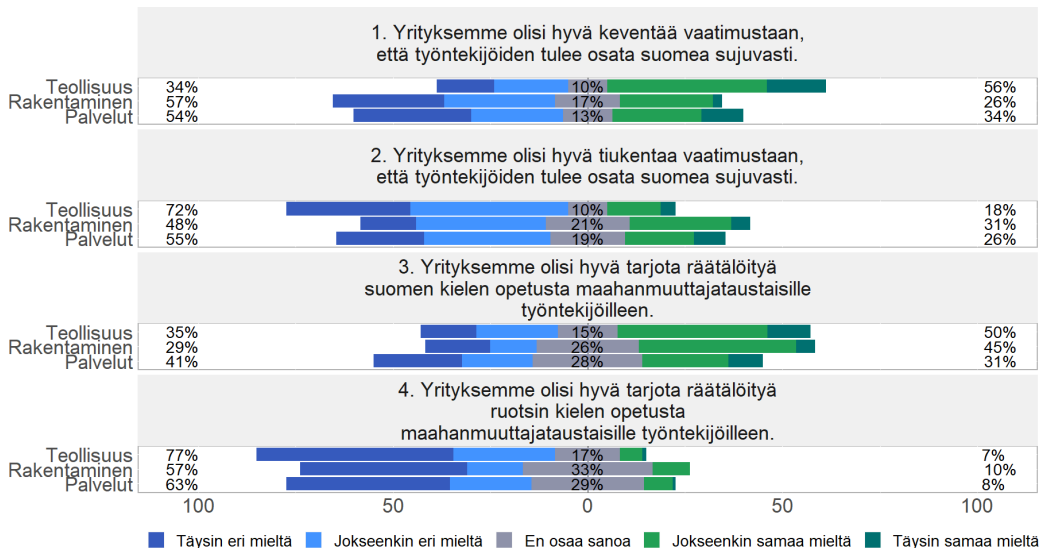
Luvussa selvitetään laajemmin työyhteisöjen kielivalikoimaa ja asenteita eri kieliä kohtaan. Sen lisäksi tarkastellaan, millä keinoilla taataan kaikkien osallisten kielellinen yhdenvertaisuus ja missä määrin organisaatioilla ja yrityksillä on käytössään ohjeistusta ja tukea yhdenvertaisuuden varmistamiseksi. Erityisesti kiinnitetään huomiota siihen, millä tavalla vältetään tilanne, jossa englannin ottaminen käyttöön tai sen käytön laajentuminen voisi vaikuttaa epäsuotuisasti palveluiden saatavuuteen kotimaisilla kielillä. Luvussa kartoitetaan myös hyviä käytänteitä, eli sitä, miten palveluiden tuottaminen englanniksi hyödyttäisi niitä Suomessa asuvia tai Suomeen hakeutuvia henkilöitä, jotka eivät osaa maan kansalliskieliä.

4.3.1 Työyhteisön kielivalinnat

Luvussa 4.3.1 kartoitetaan sitä, mitä kieliä vastaajat toivoivat omissa työyhteisössään käytettävän. Kuvio 45 esittelee elinkeinoelämän edustajien vastauksia, kuvio 46 julkishallinnon vastaajien näkemyksiä ja kuvio 47 keskittyy korkeakoulutusta edustavien vastaajien näkemyksiin.

Elinkeinoelämän kyselyssä työyhteisön kielivalinnoista kysyttiin, millaisia kielitaitovaatimuksia työnantajilla on työntekijöilleen ja millaista tukea he ovat valmiita työntekijöille tarjoamaan (kuvio 45). Kuvio 45 perustuu 757 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 45. Väittämät henkilöstön kielitaitovaatimuksista elinkeinoelämässä.

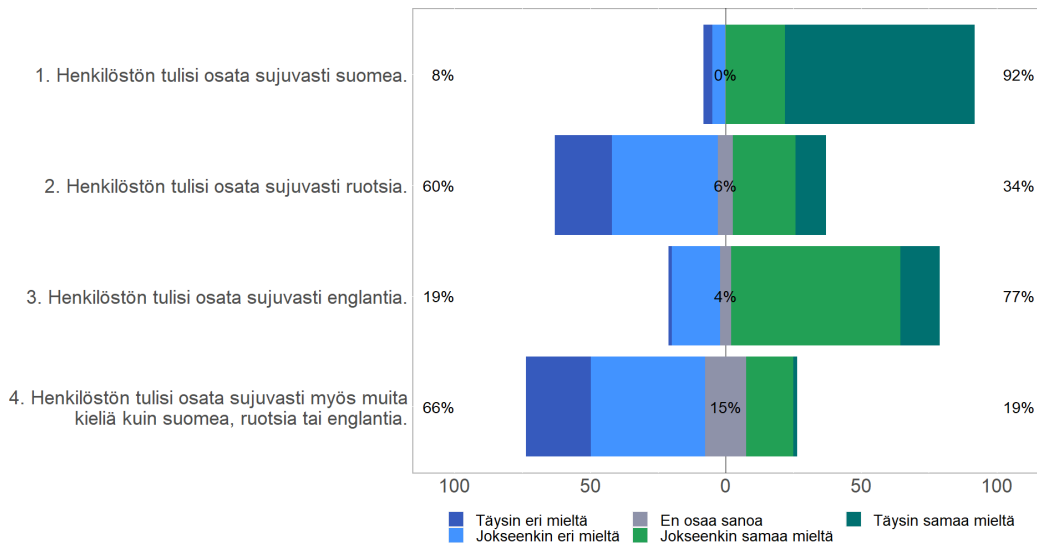

Elinkeinoelämän vastausten perusteella suurin osa vastaajista on tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseen, joka koskee kielitaitovaatimuksia suomeksi. Kuten kuvion väitteiden 1 ja 2 kohdalla ilmenee, suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että yritysten ei tulisi keventää kielitaitovaatimuksia sen suhteen, että työntekijöiden tulee osata suomea sujuvasti. Toisaalta tätä vaatimusta ei tulisi heistä myöskään tiukentaa. Eri toimialoja tarkasteltaessa näiden väitteiden kohdalla nähdään, että teollisuudessa suomen kielen sujuvuudesta ollaan valmiita tinkimään useammin kuin rakennus- ja palvelualoilla (teollisuudessa 56 % vastaajista samaa mieltä väitteen 1 kanssa ja 72 % eri mieltä väitteen 2 kanssa). Vastauksista ilmenee myös, että teollisuudessa englantia käytetään useammin kuin muilla toimialoilla (vrt. esim. kuviot 10 ja 11, joissa teollisuus erottuu selkeästi muista aloista suuremman englannin tarpeen osalta). Tämä heijastuu todennäköisesti myös kuvion 41 havainnollistamiin mielipiteisiin siitä, että teollisuuden vastaajien mukaan englanti on helpottanut kansainvälisten työntekijöiden houkuttelua ja kotoutumista.

Kun tarkastellaan räätälöidyn kielinopetuksen tarvetta, havaitaan, että vastaajien mielestä yritysten maahanmuuttajataustaisille työntekijöilleen tarjoaman kielikoulutuksen tulisi kohdistua erityisesti suomen kieleen eikä niinkään ruotsin kieleen (väitteet 3 ja 4).

Julkishallinnolle suunnattuun kyselyyn sisällytettiin myös kysymys siitä, mitä kieliä julkishallinnon henkilökunnan tulisi osata sujuvasti (kuvio 46). Kuvio 46 perustuu 456 vastaajan vastaukseen.

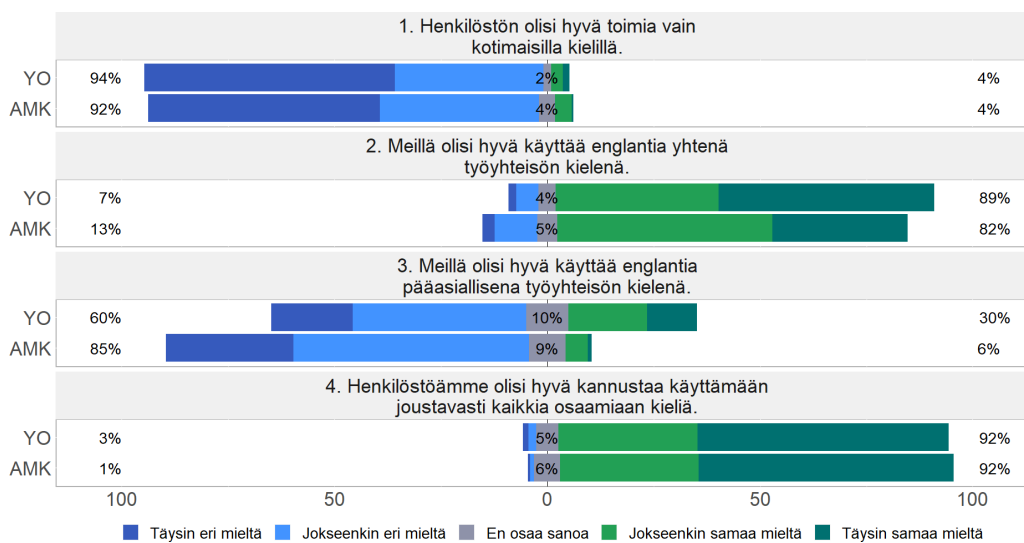
Kuvio 46. Väittämät henkilöstön kielitaitovaatimuksista julkishallinnossa.

Kuvion 46 perusteella vastaajat ovat vahvasti sitä mieltä, että julkishallinnon henkilöstön tulisi osata sujuvasti suomea (92 % vastaajista samaa mieltä väitteen 1 kanssa) ja englantia (77 % samaa mieltä väitteen 3 kanssa). Sen sijaan enemmistö vastaajista ei koe ruotsin tai muiden kielten osaamista välttämättömäksi (60 % eri mieltä väitteen 2 kanssa, 66 % eri mieltä väitteen 4 kanssa). Kuvion 41 perusteella suomalainen julkishallinto ylipäätään näyttää edellyttävän suomen ja englannin osaamista henkilöstöltään. Huomattavaa tässä yhteydessä on kuitenkin se, että esimerkiksi Kelan vastaajista 75 % (n=8) kokee myös ruotsin sujuvan taidon tarpeelliseksi ja noin kolmannes Kelan ja hyvinvointialueiden (n=17) vastaajista pitää tärkeänä myös muiden kielten sujuvaa osaamista. Ruotsin ja muiden kielten osaaminen näyttää kuitenkin olevan suomen ja englannin kielen osaamista enemmän sidoksissa siihen, mistä tehtävästä tai toimijasta on kyse. Kaksikielisillä viranomaisilla on myös lakisääteinen velvoite palvella asiakkaita sekä suomeksi että ruotsiksi.

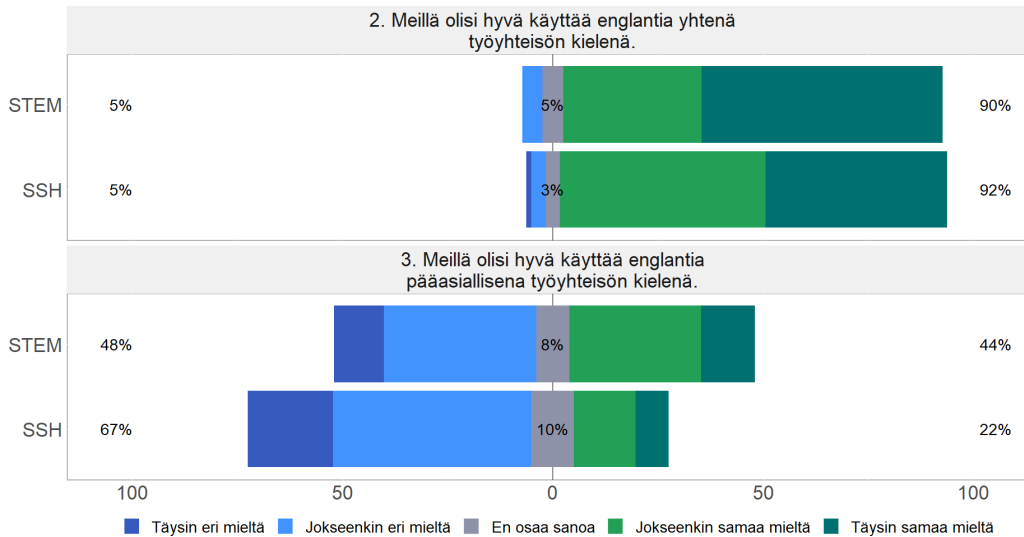
Korkeakoulujen henkilöstön kielitaitovaatimuksia ja eri kielten käyttöä kartoitettiin kyselyssä myös selvittämällä sitä, millä kielillä viestintä koetaan työyhteisössä tarpeelliseksi (kuvio 47). Yksi peruste näille kysymyksille oli, että sekä julkisuudessa että joissakin aikaisemmissa selvityksissä on viime aikoina oltu huolestuneita kansalliskielten asemasta nimenomaan korkeakouluissa (esim. Saarikivi & Koskinen 2023). Kuvio 47 perustuu 537 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 47. Väittämät henkilöstön kielitaitovaatimuksista korkeakouluissa.

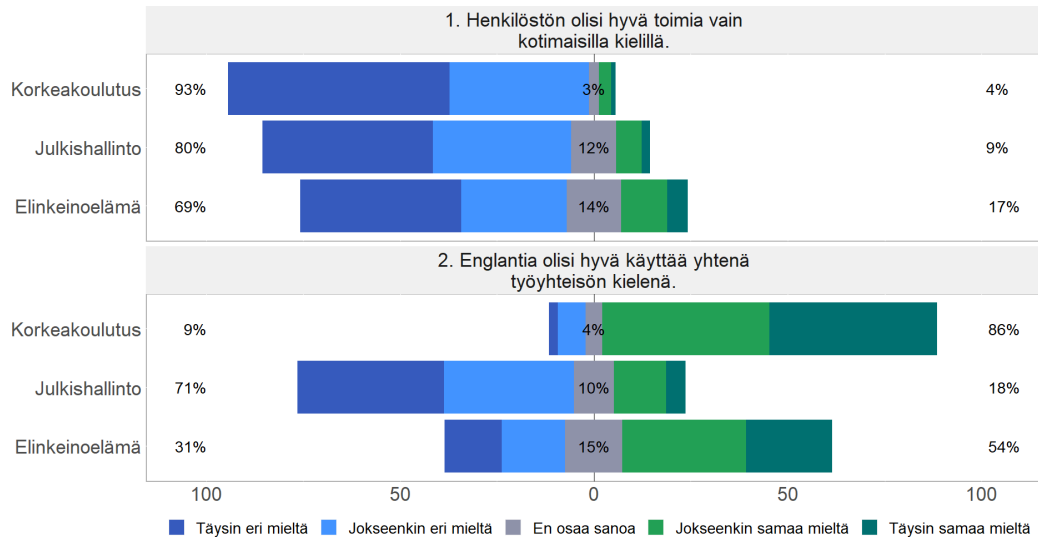
Kuviossa 47 ammattikorkeakouluista sekä yliopistoista saadut vastaukset ovat keskenään hyvin samanlaisia ja niistä piirtyy selkeä kuva siitä, mitä korkeakouluissa ajatellaan englannin asemasta: vastaajien mielestä korkeakoulujen henkilöstön ei tulisi toimia vain kotimaisilla kielillä (yli 90 % vastaajista eri mieltä väitteen 1 kanssa). Sen sijaan henkilöstöä olisi hyvä kannustaa käyttämään kaikkia osaamien kieliä monipuolisesti ja joustavasti (n. 90 % samaa mieltä väitteen 4 kanssa). Englantia olisi puolestaan hyvä käyttää yhtenä työyhteisön kielinä (82 % ammattikorkeakoulujen ja 89 % yliopistojen vastaajista samaa mieltä väitteen 2 kanssa), mutta ei kuitenkaan sen pääasiallisena kielinä, varsinkaan ammattikorkeakouluissa (85 % ammattikorkeakoulujen ja 60 % yliopistojen vastaajista eri mieltä väitteen 3 kanssa). Noin kolmasosa yliopistojen vastaajista olisi valmis käyttämään englantia työyhteisön pääasiallisena kielinä, mikä kertoo jälleen englannin vahvasta asemasta suomalaisissa yliopistoissa.

Kuviossa 48 tarkastellaan väitteitä 2 ja 3 eri tieteenalojen näkökulmasta yliopistoissa (ammattikorkeakoulujen vastauksia ei huomioida tässä kuviossa). Kuvio 48 perustuu 192 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 48. Väittämät henkilöstön kielitaitovaatimuksista eri tieteenaloilla.

Sekä luonnontieteellis-teknisillä että humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla lähes kaikki vastaajat (n. 90 %) ovat valmiita käyttämään englantia yhtenä työyhteisön kielenä yliopistoissa. Väitteen 3 kohdalla nähdään, että erityisesti luonnontieteellisiä aloja edustavat vastaajat olisivat valmiita käyttämään pääasiallisesti englantia (44 % vastaajista), kun taas humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla osuus on selvästi pienempi (22 % yliopistojen SSH-aloja edustavista vastaajista samaa mieltä väitteen 3 kanssa).

Kaikkien osa-alueiden vastaajilta kysyttiin myös, millä kielillä henkilöstön olisi työssään hyvä toimia: vastaukset esitetään kuviossa 49, joka perustuu 1 750 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 49. Väittämät työyhteisön kielistä kaikilla osa-alueilla.

Kyselyihin vastanneiden mielestä millään osa-alueella ei tulisi toimia vain kotimaisilla kielillä: elinkeinoelämän kyselyyn vastanneista vain 17 % on yhtä mieltä väitteen 1 kanssa ja muilla osa-alueilla myönteisten vastausten osuus on vielä pienempi. Kaikilla tutkimuksen osa-alueilla kannatetaan siis sitä, että niiden edustamilla aloilla toimitaan monikielisesti.

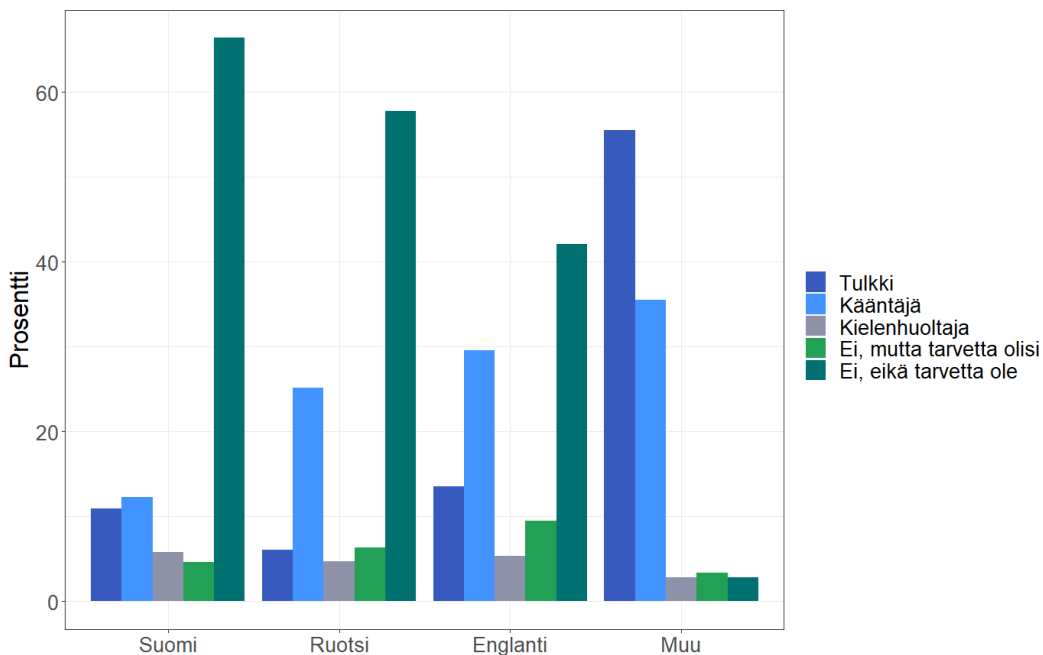
Väitteen 2 kohdalla vastaukset eri osa-alueilta poikkeavat toisistaan huomattavasti. 86 % korkeakoulukyselyihin vastanneista on sitä mieltä, että englantia olisi hyvä käyttää yhtenä työyhteisön kielenä korkeakouluissa. Sen sijaan julkishallinnon kyselyihin vastanneista 71 % on eri mieltä väitteen 2 kanssa, eli kunnissa, Kelassa, ELY-keskuksissa ja hyvinvointialueilla ei nähdä tarvetta sille, että englanti toimisi yhtenä työyhteisön kielenä. Elinkeinoelämän kyselyn perusteella englanti voisi hyvinkin toimia yhtenä henkilöstön kielenä yrityksissä: hieman yli puolet vastaajista on samaa mieltä väitteen 2 kanssa.

Tässä luvussa tarkastellut tulokset osoittavat, että yhteiskunnan osa-alueet eroavat selvästi toisistaan suhteessa englannin käyttöön työkielenä. Korkeakouluissa on vahva tarve käyttää englantia yhtenä työyhteisön kielenä, ja vastauksista käy ilmi, että yli 90 % katsoo, että korkeakoulumaailma ei voi toimia vain kotimaisilla kielillä (kuviot 47 ja 49). Englannin asema yhtenä työyhteisön kielenä on tervetullut ajatus myös elinkeinoelämässä, mutta ei niinkään julkishallinnossa (kuvio 49).

4.3.2 Kielellinen yhdenvertaisuus

Monet tahot tarjoavat erilaisia kieleen liittyviä asiantuntijapalveluita (esim. kielenhuolto, kääntäminen, tulkkaus) varmistaakseen kielellisen yhdenvertaisuuden toteutumisen. Yhdenvertaisuudella tässä yhteydessä tarkoitamme sitä, missä määrin ja millä tavoin kielen valinnan ja kielenkäytön näkökulmasta asiakkaita ja työyhteisön jäseniä kohdellaan yhdenvertaisesti. Tässä luvussa tarkastellaan ensinnä, miten julkishallinnossa ja korkeakouluissa hyödynnetään eri kielten kieliasiantuntijoita (suomi, ruotsi, englanti ja muut kielet julkishallinnossa; suomi, ruotsi ja englanti korkeakouluissa). Kyselyssä tiedusteltiin, hyödyntävätkö yksiköt tarvittaessa kieliasiantuntijoiden, siis tulkkien, kääntäjien tai kielenhuoltajien palveluita, ja jos eivät, olisiko asiantuntijoille kuitenkin tarvetta. Kuvio 50 esittelee kieliasiantuntijoiden tarpeen julkishallinnossa suhteessa eri kieliin, ja se perustuu 456 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 50. Kieliasiantuntijoiden käyttö erikielisissä toiminnoissa.

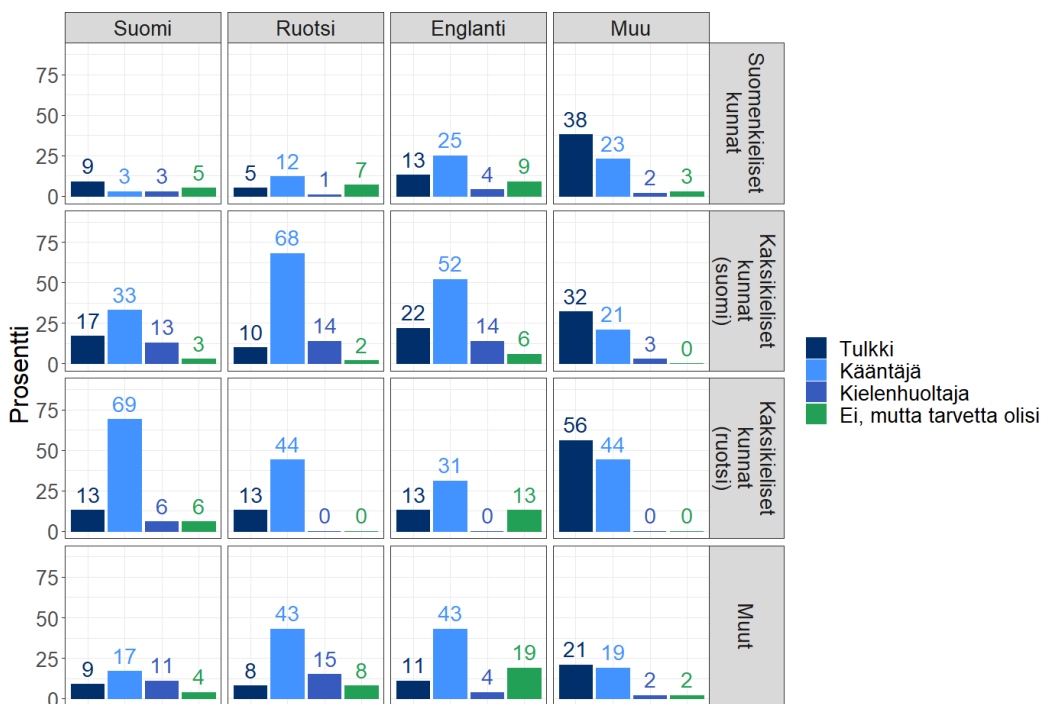

Kuviosta 50 selviää, että erilaisten asiantuntijoiden tarve julkishallinnossa vaihtelee kielen mukaan. Sekä ruotsin että englannin kohdalla suurin tarve on kääntäjille (25 % vastanneista raportoi kääntäjän tarpeesta ruotsin kielen kohdalla, 30 % englannin kohdalla). Myös tulkin apua tarvitaan useammin englannin kuin ruotsin kohdalla (13 % vastaajista raportoi englannin kielen tulkin tarpeesta, 6 % ruotsin). Tilanteissa, joissa käytetään muita kieliä kuin suomea, ruotsia tai englantia, tulkkien ja kääntäjien tarve on huomattavasti suurempi (55 % vastaajista raportoi tulkin ja 35 % kääntäjän tarpeesta). Tämä tulos on

odotusten mukainen sikäli, että muita julkishallinnossa käytettäviä kieliä on lukuisia (mm. venäjä ja arabia) eikä henkilöstö välttämättä ole opiskellut niitä. Huomattavaa on, että suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että käytettäessä suomea, ruotsia ja englantia kieliasiantuntijoille ei ole tarvetta, mutta vain alle 3 % heistä on samaa mieltä muiden kielten kohdalla. Toisin sanoen julkishallinnon henkilöstön oma kielitaito on monessa tilanteessa riittävä suomen, ruotsin ja englannin kielellä tapahtuvien tehtävien hoitamisessa, mutta kielten ammattilaisten apua tarvitaan erityisesti muunkielisten (esimerkiksi somalin-, arabian- tai darinkielisten) asiakkaiden kanssa.

Kuviossa 51 taustamuuttujana on kunnan kielisuhte: suomenkieliset ja kaksikieliset kunnat sekä muut julkishallinnon kyselyihin vastanneet tahot eli Kela, ELY-keskukset ja hyvinvointialueet yhdessä. Kuvio 51 perustuu 450 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 51. Kieliasiantuntijoiden käyttö erikielisissä toiminnoissa julkishallinnossa.

Kuviosta 51 ilmenee, että kieliasiantuntijoiden käyttö julkishallinnossa riippuu käytetyn kielen (ks. kuvio 50) lisäksi kunnan kielisuhteesta. Kaiken kaikkiaan tarpeellisin asiantuntija näyttää olevan kielenkääntäjä – tarve tosin vaihtelee suuresti siten, että esimerkiksi suomenkielisissä kunnissa 25 % vastaajista ilmoittaa kääntäjän tarpeesta englannin kielen kohdalla (muiden kielten kohdalla vähemmän), kun taas kaksikielisissä kunnissa kääntäjän tarve suomen ja ruotsin kohdalla on selvästi suurempi (69 % suomen kohdalla

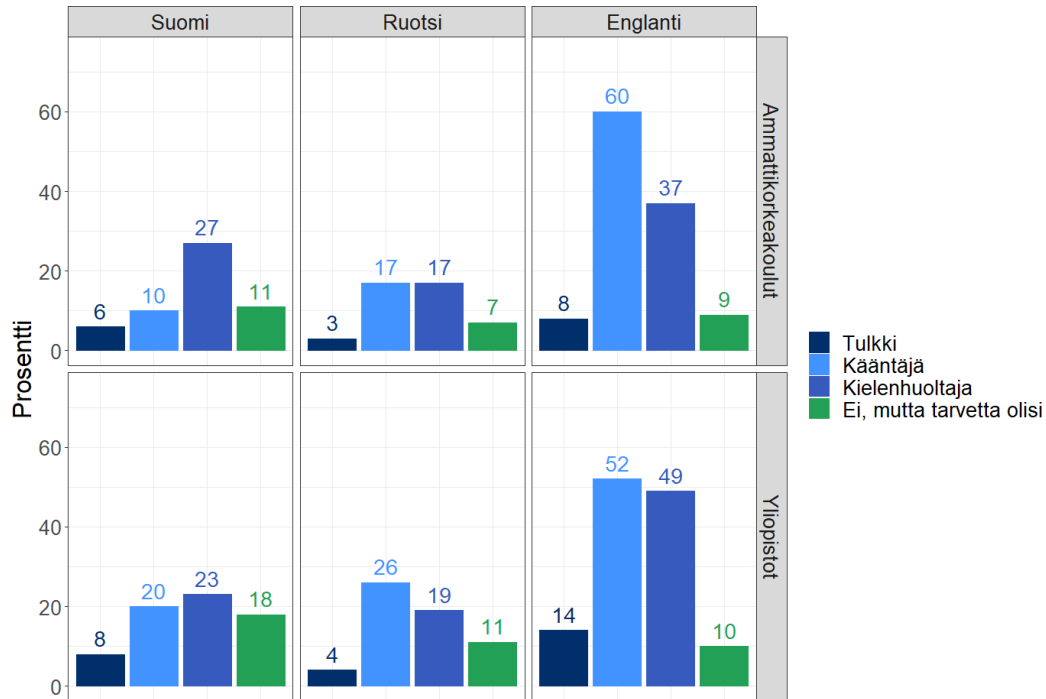
ruotsienemmistöisissä kunnissa ja 68 % ruotsin kohdalla suomienemmistöisissä kunnissa). Vain, kun käytetään muita kieliä kuin suomea, ruotsia ja englantia, tulkkeja tarvitaan enemmän kuin kääntäjiä – asiakaspalvelutilanteissa tulkin apu on luonnollisesti hyödyllisempää kuin kääntäjän. Esimerkiksi suomenkielisissä kunnissa 38 % vastaajista raportoi tulkin tarpeesta ja 23 % kääntäjän tarpeesta.

Suomenkielisissä kunnissa käytetään vastaajien mukaan ylipäätään vain vähän kieliasiantuntijoita: noin kolmasosa vastaajista raportoi tulkin käytöstä ja noin neljäsosa kääntäjän käytöstä muiden kielten kuin suomen, ruotsin tai englannin kohdalla. Muuten kieliasiantuntijoita vaikutetaan hyödynnettävän lähinnä englanninkielisissä tilanteissa tai tekstien tuottamisessa (tulkki 13 %, kääntäjä 25 %). Kaksikielisissä kunnissa on sen sijaan enemmän tarvetta kieliasiantuntijoille, erityisesti kääntäjille. Niissä kaksikielisissä kunnissa, joissa enemmistökieli on suomi, kääntäjiä käytetään erityisesti ruotsin- (68 % vastaajista) ja englanninkielisissä (52 %) tehtävissä ja tulkkeja tilanteissa, joissa käytetään muita kieliä (32 %) tai englantia (22 %). Kaksikielisissä kunnissa, joissa enemmistökieli on ruotsi, käytetään erityisesti kääntäjiä, niin suomen (69 %), ruotsin (44 %) ja englannin (31 %) kuin muidenkin kielten (44 %) osalta. Tulkkausapua niissäkin tarvitaan muunkielisissä tilanteissa (56 %).

Huomioitavaa kuvioon 51 liittyen on se, että ”kaksikielisen viranomaisen on käytettävä yksityishenkilön kieltä [siis suomea tai ruotsia] ilman tulkkia ja ilman käännösapua, koska viranomaisella on 23 §:n 1 momentin mukaan velvollisuus huolehtia siitä, että yksilön kielilliset oikeudet toteutuvat käytännössä, ja koska viranomaiselta vaaditaan molempien kansalliskielten riittävää hallintaa” (ks. HE 92/2002). Tästä voidaan päätellä, että kuviossa 51 kuvattu tulkkien ja kääntäjien tarve suomen ja ruotsin kielten kohdalla kaksikielisissä kunnissa suuntautuu itse asiassa englantiin ja muihin kieliin siten, että esimerkiksi suomen tai ruotsin kielestä käännetään teksti englanniksi tai muille kielille. Kyselyssä ei pyydetty tarkennusta minkälaisesta kieliparista on kyse.

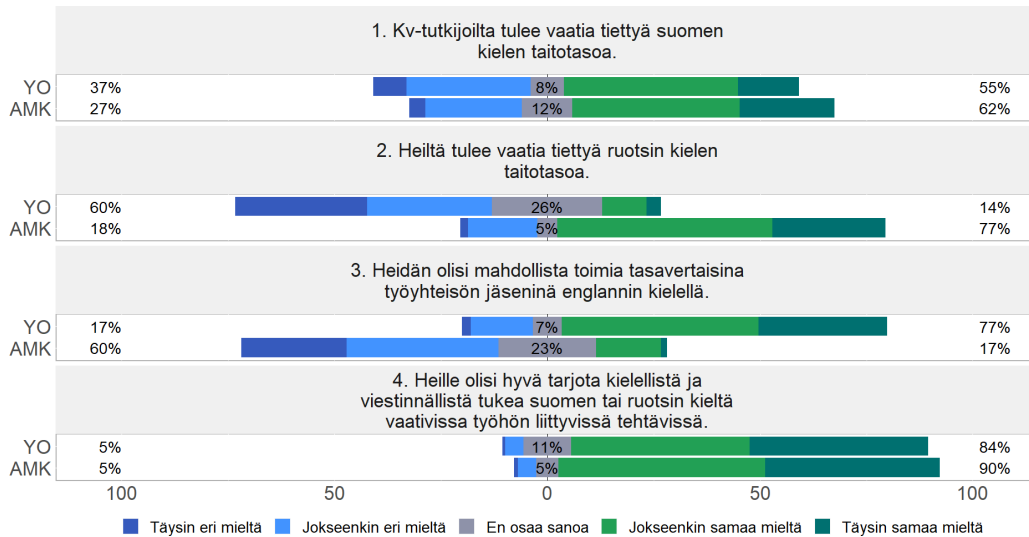
ELY-keskusten, hyvinvointialueiden ja Kelan tehtävissä (kuviossa 51 ”Muut”) kieliasiantuntijoita tarvitaan erityisesti kääntäjiä ruotsin- ja englanninkielisten dokumenttien laatimisessa (molempien kielten kohdalla 43 % vastaajista raportoi kääntäjien käytöstä).

Korkeakouluissa kieliasiantuntijoita hyödynnetään monipuolisesti kaikissa kielissä, mutta erityisesti näin on englanninkielisissä toiminnoissa (kuvio 52). Kuvio 52 perustuu 496 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 52. Kieliasiantuntijoiden käyttö erikielisissä toiminnoissa korkeakouluissa.

Kieliasiantuntijoiden tarve näyttyy melko samanlaisena yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Ylipäätään erilaisten kieliasiantuntijoiden tarve on erityisesti suomen ja ruotsin kohdalla varsin vähäistä (alle 27 %), kun taas englannin kohdalla kääntäjien ja kielenhuoltajien tarve on selvästi suurempi (37–60 %). Kaikkien kielten kohdalla tulkkien käytöstä hyödynnetään hieman enemmän ammattikorkeakouluissa (4–14 % vastaajista raportoi tulkin käytöstä) kuin yliopistoissa (3–8 %). Kääntäjien palveluita käytetään suomen- ja ruotsinkielisissä toiminnoissa enemmän ammattikorkeakouluissa (amk:t 20–26 %, yo:t 10–17 %), kun taas yliopistot hyödyntävät englannin kielen kääntäjiä enemmän (amk:t 52 %, yo:t 60 %). Kielenhuoltajien tarve on korkeakouluissa ylipäätään suurempi kuin julkishallinnossa (vrt. kuvio 44) ja heitä käytetään kaikenkielisissä toiminnoissa, mutta erityisesti englannissa (37–49 %) ja suomessa (23–27 %). Kuviosta 52 ilmenee myös, että kunkin kielen kohdalla ja molemmissa korkeakoulutyypeissä ei välttämättä ole kieliasiantuntijaa saatavilla, vaikka tarvetta olisi (7–18 % vastaajista raportoi kieliasiantuntijan tarpeesta).

Korkeakouluissa kielellinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus korostuu, sillä työyhteisöön kuuluu usein henkilöitä, jotka eivät osaa suomea tai ruotsia niin hyvin, että he voisivat tasa-arvoisesti osallistua kaikkien yhteisön toimintaan. Yliopistoille ja ammattikorkeakouluille suunnatuissa kyselyissä tiedusteltiin vastaajien näkemyksiä käytännöistä, jotka voisivat auttaa kansainvälisiä tutkijoita ja opiskelijoita kotoutumaan (ks. kuvio 53). Kuvio 53 perustuu 537 vastaajan vastaukseen.

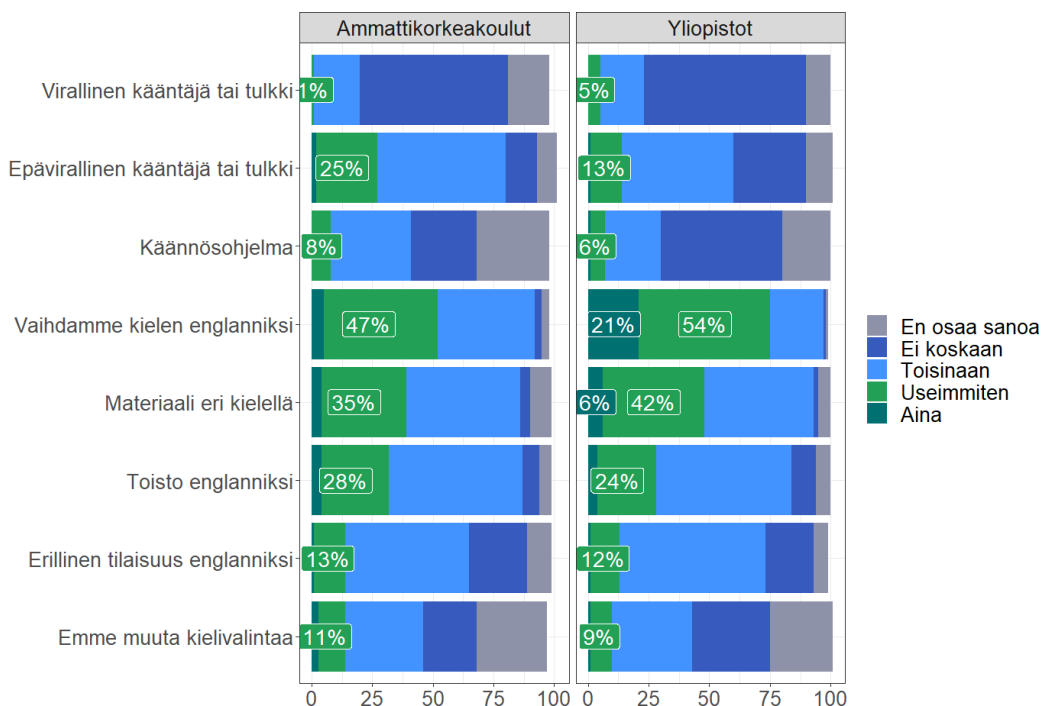
Kuvio 53. Väittämät kansainvälisten osaajien kielitaidosta korkeakouluissa.

Yli puolet vastaajista (yliopistoissa 55 %, ammattikorkeakouluissa 62 %) on sitä mieltä, että kansainvälisiltä tutkijoilta ja opiskelijoilta tulisi vaatia tiettyä suomen kielen tasoa (väite 1), mutta ruotsin kielen osaamisesta yliopistoja edustavat vastaajat ovat selvästi eri mieltä ammattikorkeakouluja edustavien kanssa. Yliopistokyselyyn vastanneista enemmistö (60 %) on eri mieltä väitteen 2 kanssa, kun taas ammattikorkeakouluille suunnattuun kyselyyn vastanneista jopa 77 % on sitä mieltä, että myös ruotsin kielen kohdalla tulisi vaatia tiettyä osaamistasoa. Näiden vastausten lähempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että tuloksia selittävät ruotsinkielisten ammattikorkeakoulujen vastaukset, joissa erityisesti toivotaan ruotsin kielen osaamista.

Väitteeseen 3 annettujen vastausten perusteella näyttää siltä, että yliopistot ovat valmiimpia mahdollistamaan suomea tai ruotsia osaamattomien integroitumisen työyhteisöön englannin kielellä: 77 % yliopistojen vastaajista on samaa mieltä väitteen 3 kanssa, kun taas ammattikorkeakouluissa enemmistö (60 %) on eri mieltä. Tämä kertonee siitä, että jo tällä hetkellä englantia käytetään enemmän yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa (vrt. kuviot 17 ja 18). Riippumatta englannin kielellä toimimisesta, valtaosa (yo:t 84 %, amkt: 90 %) kaikkien korkeakoulujen vastaajista toivoo, että kansainvälisille opiskelijoille ja tutkijoille tarjottaisiin kielellistä ja viestinnällistä tukea sellaisissa tehtävissä, jotka vaativat suomen tai ruotsin kieltä (väite 4).

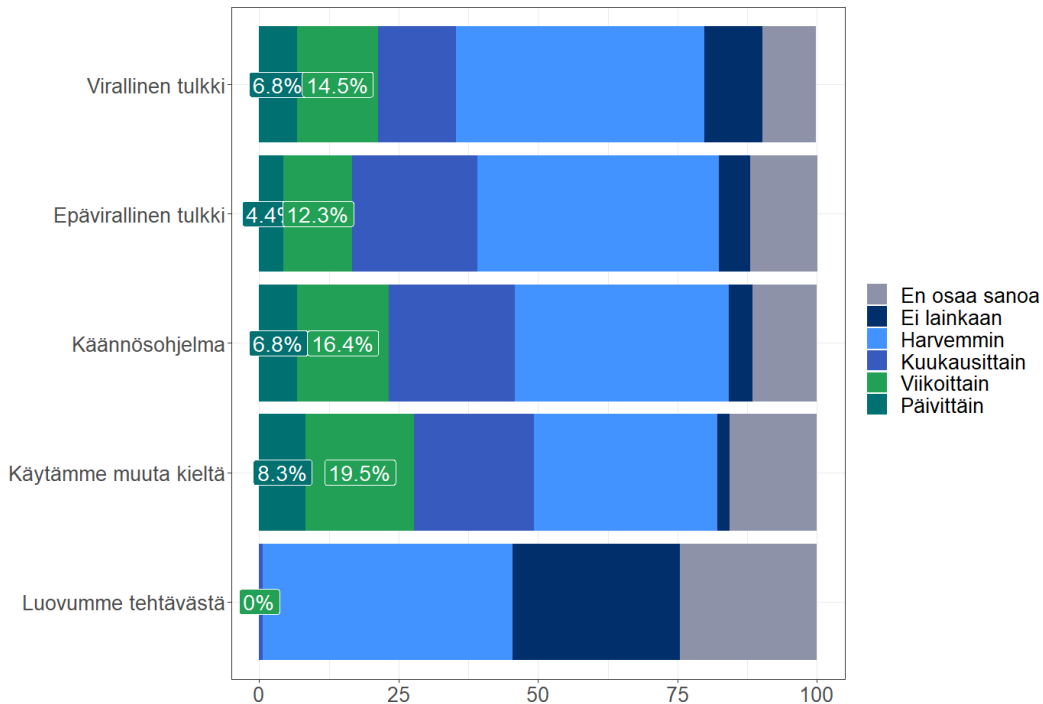
Toimintojen kielelliseen mukauttamiseen on korkeakouluissa tarjolla useita erilaisia vaihtoehtoja, joita tarkastellaan kuviossa 54. Kysymystä pohjustettiin tarjoamalla vastajille skenaario, jossa suomea tai ruotsia osaamaton opiskelija tai henkilökunnan jäsen osallistuu tilaisuuteen, jonka kieli on suomi tai ruotsi. Kuvio 54 perustuu 537 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 54. Toimintojen kielellinen mukauttaminen korkeakouluissa.

Saatujen vastausten perusteella ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa turvaudutaan suunnilleen yhtä usein erilaisiin strategioihin sen varmistamiseksi, että suomea tai ruotsia osaamaton henkilö voi osallistua tilaisuuteen tasavertaisesti muiden kanssa. Kuvioista 54 käy ilmi, että useimmiten käytettävät strategiat ovat kielen vaihtaminen englantiin (ammattikorkeakouluissa puolet ja yliopistoissa lähes 75 % vastaajista vaihtaa englantiin aina tai useimmiten), tilaisuuden materiaalien tarjoaminen toisella kielellä (amk:t n. 35 %, yo:t n. 50 %) sekä tilaisuuden sisällön toistaminen englanniksi (molemmissa n. 25–30 %). Myös erillisen englanninkielisen tilaisuuden järjestäminen tai epävirallisen tulkin tai kääntäjän (esimerkiksi kollegan) hyödyntäminen ovat usein käytettyjä strategioita. Toisaalta noin 10–13 % vastaajista ilmoittaa, että he eivät vaihda tilaisuuden kieltä.

Kuviossa 55 tarkastellaan toimintojen kielellistä mukauttamista julkishallinnossa eli strategioita, joita käytetään, kun esimerkiksi palvelutilanteessa osanottajilla ei ole yhteistä kieltä. Kuvio 55 perustuu 456 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 55. Toimintojen kielellinen mukauttaminen julkishallinnossa.

Kaikkia neljää ehdotettua strategiaa käytetään melko tasaisesti: n. 20–25 % vastaajista kertoo hyödyntävänsä käännösohjelmaa tai virallista tai epävirallista tulkkia tai kääntäjää päivittäin tai viikoittain. Kuvion 37 mukaan eniten käytetty mukauttamisen muoto on muiden mahdollisten kielten käyttö: noin puolet vastaajista käyttää kielirepertuaariaan joustavasti kuukausittain tai useammin. Yhteisen kielen puutteen vuoksi tehtävästä luopuminen ei ole tavanomainen valinta, vaan yli 25 % vastaajista raportoi, ettei tehtävästä luovuta koskaan kieliongelmiensa vuoksi, ja lähes puolet vastaajista toteaa näin käyneen vain harvoin.

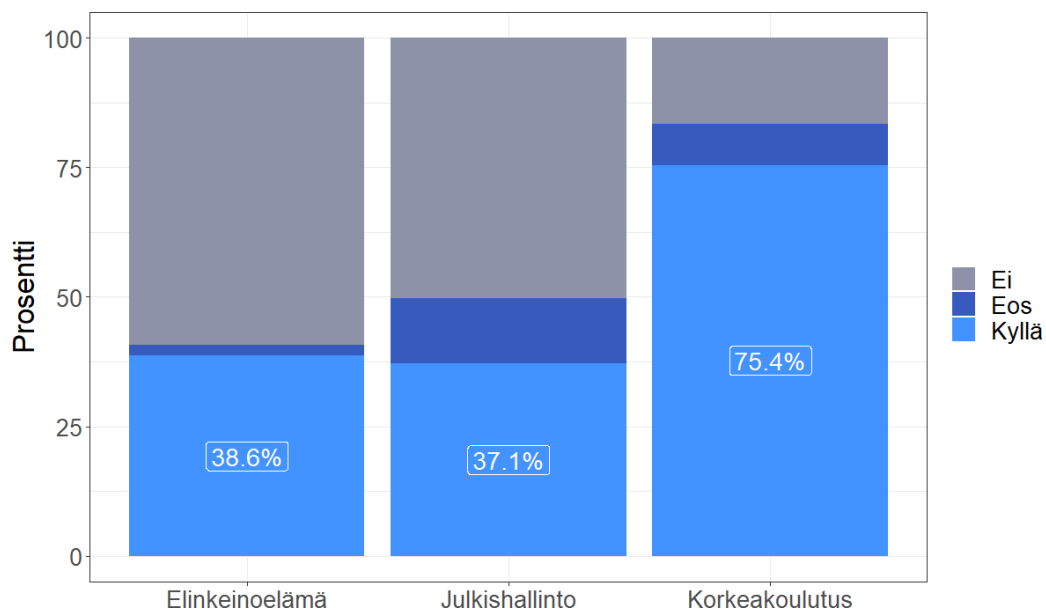
Tässä luvussa selvitettiin, että erilaisten kieliasiantuntijoiden tarve vaihtelee kielen mukaan siten, että kääntäjiä tarvitaan eniten ruotsin ja englannin kielissä ja tulkkia muissa kielissä (kuvio 50). Kartoitimme myös korkeakoulujen ja julkishallinnon tapoja tarjota viestinnällistä tukea suomea tai ruotsia osaamattomien työyhteisön jäsenten integroimiseksi – useimmin käytetty strategia molemmilla osa-alueilla on kielen vaihtaminen englanniksi (kuviot 54 ja 55).

4.3.3 Ohjeistukset eri kielten käytöstä

Monikieliset organisaatiot ja työyhteisöt hyötyisivät ohjeistuksesta, jossa määriteltäisiin selkeästi, mitä kieliä yhteisössä käytetään, missä tarkoituksissa ja millä tavoilla. Esimerkiksi yritysten kieliin liittyvä ohjailu saattaa hyvinkin perustua vain hiljaiseen tietoon, ilman varsinaisen ohjeistuksen olemassaoloa (Sainio 2019). Vaikka yritykset olisivatkin tehneet kielipoliittisia linjauksia, ei niistä läheskään aina olla kuitenkaan tietoisia (Kangasharju ym. 2010). Julkishallinnossa kielten käyttöä puolestaan ohjailevat erilaiset, mm. asiointikieliin liittyvät, lait ja säädökset (ks. luku 4.2.1), mutta kuten elinkeinoelämässä, myös julkishallinnossa on olemassa lisäksi hiljaista kielipolitiikkaa, josta ei olla välttämättä tietoisia ja joka saattaa olla jopa ristiriidassa tietoisien ohjauksen kanssa (Tiililä 2010). Korkeakoulujen kielivalintoja ohjaavat osaltaan ammattikorkeakoulujen toimiluvat sekä yliopistolaki, joka määrittää esimerkiksi yliopiston opetus- ja tutkintokielen tai -kielet (ks. luku 4.1.3).

Kyselyssä haluttiinkin selvittää, ollaanko tutkimillamme osa-alueilla tietoisia ohjeistuksesta, koetaanko se tarpeelliseksi ja kuinka laajasti sitä noudatetaan. Kuviossa 56 esitetään vastaukset kysymykseen ”Onko käytössänne ohjeistusta eri kielten käytöstä?” kaikilla kolmella osa-alueella. Kuvio 56 perustuu 1 750 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 56. Ohjeistus eri kielten käytöstä.

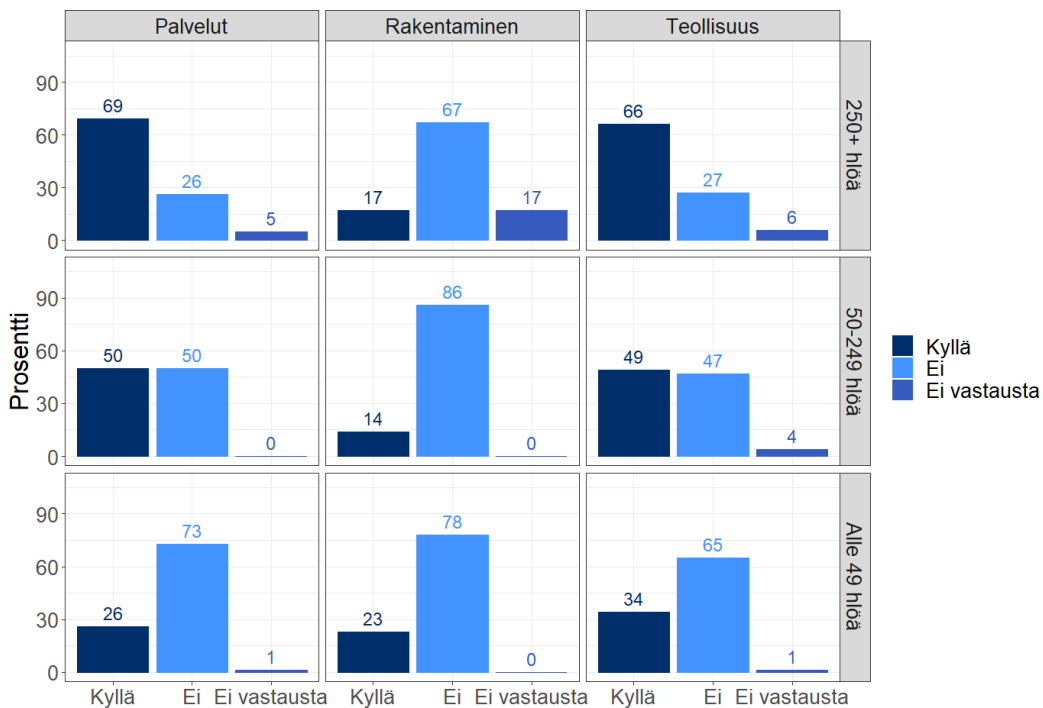

Kielten käyttöön liittyvää ohjeistusta on saatavilla hieman yli kolmasosalla elinkeinoelämän ja julkishallinnon vastaajista sekä noin kahdella kolmasosalla korkeakoulujen vastaajista. Julkishallinnon ja korkeakoulujen kohdalla on jonkin verran epätietoisuutta ohjeistuksen olemassaolosta, mikä viittaa siihen, että ainakaan nämä vastaajat eivät käytä

ohjeita. Elinkeinoelämän aineistossa pienempää eos-vastausten määrää selittänee se, että vastaajat ovat esimerkiksi henkilöstöjohtajia ja ovat todennäköisesti vastuussa ohjeistusten laatimisesta. Korkeakoulujen korkeaan kyllä-vastausten osuuteen vaikuttaa todennäköisesti se, että korkeakoulujen opetus- ja tutkintokielestä määrätään yliopistolaissa ja ammattikorkeakoulujen toimiluvissa, minkä lisäksi monella korkeakoululla on olemassa kielipoliittinen linjaus eri kielten käytöstä (ks. esim. [Oulun yliopiston sivusto](#)).

Kuvioissa 57–59 esitellään tarkemmin kieliin liittyvän ohjeistuksen käyttöä eri osa-alueilla. Kuviossa 57 tarkastellaan kieliohjeistuksen olemassaoloa erikokoisissa yrityksissä toimialoittain. Kuvio 57 perustuu 757 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 57. Ohjeistus kielten käytöstä eri kokoisissa yrityksissä toimialoittain.

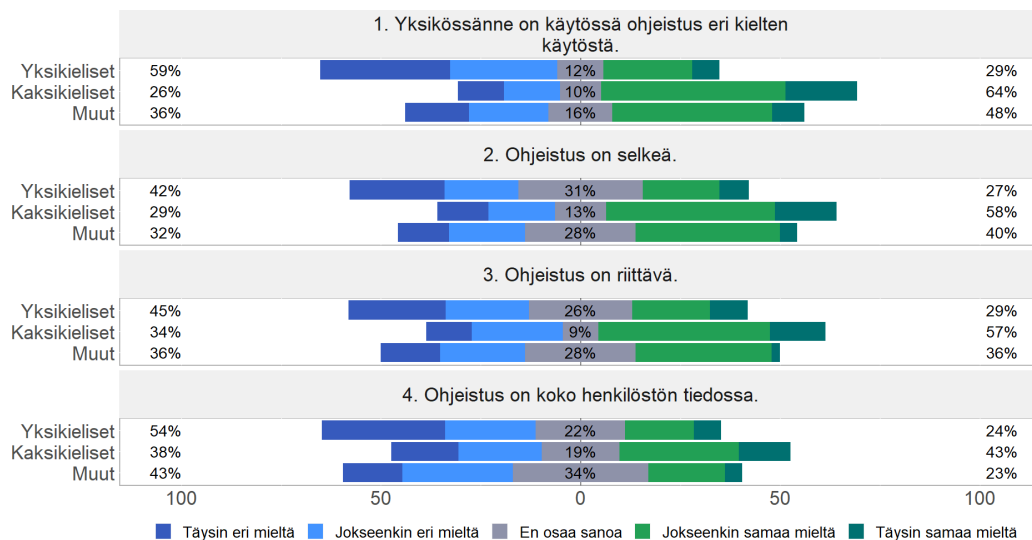

Palvelu- ja teollisuusaloilla ohjeistuksen tilanne näyttäytyy varsin samankaltaisena: suurista, yli 250 henkeä työllistävistä yrityksistä lähes 70 %:lla ja 50–249 henkeä työllistävistä 50 %:lla on käytössään ohjeita kielten käyttöön liittyen. Pienillä, alle 49 henkeä työllistävillä yrityksillä teollisuudessa ja palvelualoilla ohjeistus on saatavilla n. 30 %:ssa vastanneista yrityksistä. Toisin sanoen yrityksen koko vaikuttaa ohjeistuksen olemassaoloon siten, että mitä suurempi yritys, sen todennäköisemmin ohjeistus on saatavilla.

Rakennusalalla tilanne on hyvin erilainen siinä mielessä, että kielten käytön ohjeita on olemassa vain n. 20 prosentilla vastanneista yrityksistä eikä yrityksen koolla ole samanlaista merkitystä kuin muussa elinkeinoelämässä, sillä suurin todennäköisyys (23 %) ohjeistukselle on pienissä rakennusyrityksissä.

Kuten kuviosta 56 jo ilmeni, n. 40 % julkishallinnon kyselyihin vastanneista raportoi, että heidän yksikössään on käytössä kieliin liittyvää ohjeistusta. Kuviossa 58 tarkastellaan vastauksia yksikielisistä ja kaksikielisistä kunnista sekä ELY-keskuksista, hyvinvointialueilta ja Kelasta ("Muut" kuviossa 58). Kuvio 58 perustuu 450 vastaajan vastaukseen.

Kuvio 58. Väittämät ohjeistuksen käytöstä julkishallinnossa kunnan kielisuhteen mukaan.

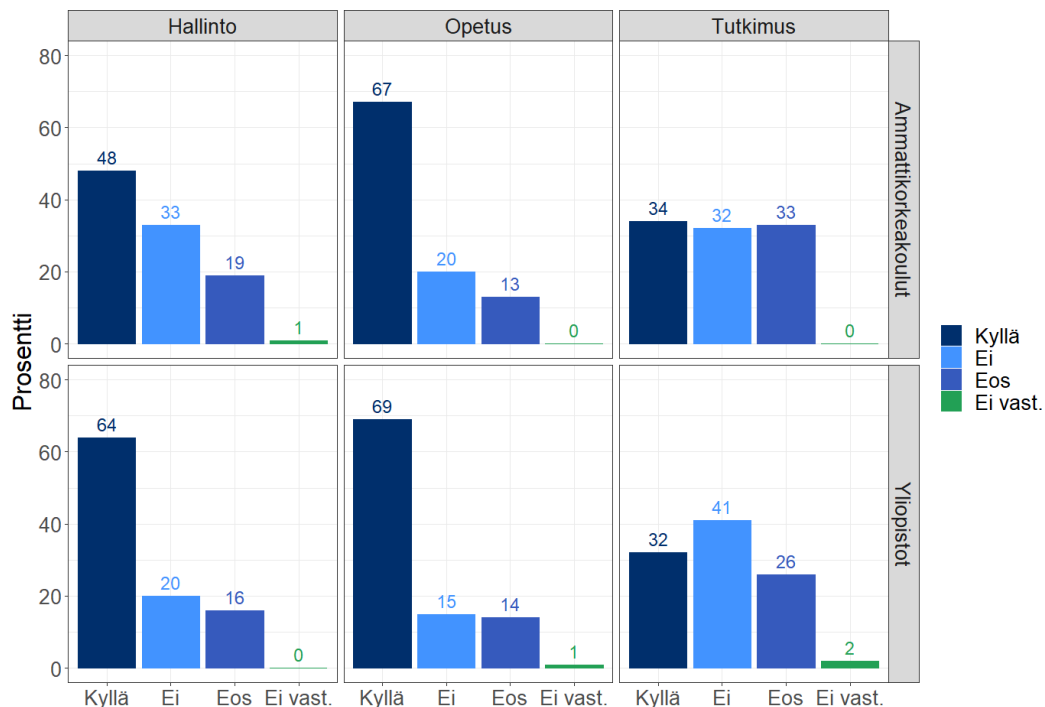

Kuviosta 58 ilmenee, että kielten käyttöön liittyvää ohjeistusta on käytössä erityisesti kaksikielisissä kunnissa (64 % samaa mieltä väitteen 1 kanssa) ja muissa julkishallinnon toimijoissa (46 %), kun taas vain kolmannes yksikielisten kuntien vastaajista raportoi ohjeistuksen käytöstä (29 %). On varsin odotuksenmukaista, että kaksikielisissä kunnissa kiinnitetään enemmän huomiota eri kielten käyttöön, kun taas yksikielisissä kunnissa tarve ohjeistukselle voi olla vähäisempi. Kuviosta 58 ilmenee myös, että kaksikielisissä kunnissa ollaan paremmin selvillä ohjeistuksen laadusta ja riittävyydestä kuin yksikielisissä kunnissa, sillä en osaa sanoa -vastausten osuus on suurempi yksikielisissä kunnissa. Tarkasteltaessa muita julkishallinnon toimijoita Kela erottuu muista kaikkien neljän väitteen kohdalla: Kelan vastaajien (n=8) mielestä heidän ohjeistuksensa on selkeämpi (väite 2) ja riittävämpi (väite 3) kuin muissa yksiköissä, ja ohjeistus on Kelassa laajemmin henkilöstön tiedossa (väite 4).

Kuvion 58 perusteella julkishallinnon ohjeistus kielten käytöstä voisi olla selkeämpi, kattavampi ja paremmin henkilöstön tiedossa erityisesti yksikielisissä kunnissa ja muissa julkishallinnon toimijoissa (suurempi osuus vastaajista on eri mieltä väitteiden 2–4 kanssa).

Kuten kuviosta 56 jo selvisi, korkeakouluissa on vastaajien mukaan varsin laajalti käytössä ohjeistus kielten käytöstä (75 % vastaajista raportoi ohjeistuksen olemassaolosta). Kuvio 59 antaa tarkempaa tietoa näistä kieliohjeista. Se perustuu 537 vastaajan vastauksiin.

Kuvio 59. Ohjeistus kielten käytöstä korkeakoulujen toiminnoissa.

Sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa ohjeita annetaan erityisesti opetuksen (ammattikorkeakoulut 67 % ja yliopistot 69 %) sekä etenkin yliopistoissa myös hallinnon (amk:t 48 %, yo:t 64 %) piirissä. Sen sijaan tutkimukseen liittyvä ohjeistus on selvästi vähäisempää (n. 33 % molemmissa), tai sen olemassaolosta ei olla varmoja (en osaa sanoa -vastausten osuus amk:t 33 %, yo:t 26 %). Ohjeistus on saatettu kokea turhaksi, sillä tutkimuksen kielivalintoja ohjaa yhtäältä itse tutkimusaihe ja siihen sopiva julkaisukanava ja toisaalta tutkimuksen kansainvälisyys ja vahva paine julkaista tietyllä kielellä. Toisaalta julkisessa korkeakoulujen henkilökunnan keskustelussa korostetaan usein ohjeistuksen puutetta ja kielipolitiikan epäselvyyttä.

Tässä luvussa tarkasteltujen tulosten mukaan eri kielten käyttöön liittyvä ohjeistus on olemassa erityisesti korkeakouluissa (kuvio 56) – varsinkin opetukseen liittyen (kuvio 59) –, suurissa yrityksissä (kuvio 57) sekä kaksikielisissä kunnissa (kuvio 58). Yksikielisissä kunnissa vain kolmannes vastaajista raportoi ohjeistuksen olemassaolosta (kuvio 58).

Kokonaisuudessaan tässä luvussa raportoidut vastaukset antavat kuvan joustavasta monikielisydestä, jossa toimintojen kielellinen mukauttaminen on jo arkipäivää tilanteissa, joissa on mukana kansalliskieliä osaamattomia henkilöitä.

Päähavainnot luvussa 4.3:

Suomen kielen taito on olennainen kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla (kuviot 45 ja 46).

Korkeakouluissa englannin asema yhtenä työyhteisön kielenä on tärkeä (kuvio 49).

Kielellistä tukea tarvitaan kääntäjiltä (englanti ja ruotsi) sekä tulkeilta (muut kielet kuin suomi, ruotsi tai englanti) (kuviot 51 ja 52).

Korkeakouluissa joustava monikielisyys toteutuu siten, että toimintoja mukautetaan erityisesti vaihtamalla kieltä tarpeen mukaan (kuviot 54 ja 55).

Elinkeinoelämässä kielten käyttöä koskevaa ohjeistusta on käytössä erityisesti suuremmissa yrityksissä palvelualalla ja teollisuudessa (kuvio 57).

Julkishallinnossa kielten käyttöä koskevaa ohjeistusta olisi hyvä lisätä erityisesti yksikielisissä kunnissa (kuvio 58).

5 Englanti kuntien viestinnässä sosiaalisessa mediassa

Perustutkimus on osoittanut, että yksi todennäköinen syy englannin kielen aseman vahvistumiselle sekä maailmanlaajuisesti että Suomessa on digitalisaatio. Tällä tarkoitetaan yhtäältä sitä, että suurelta osin englannin kielellä tuotettu internetsisältö vaikuttaa siihen, mitä kieliä ihmiset käyttävät verkossa. Toisaalta digitalisaation roolilla tarkoitetaan sitä, että ylirajaisessa digitaalisessa viestinnässä valikoituu käyttöön yksi kieli, jonka osuuspohja on laajin – näin on käynyt juuri englannin kanssa. Esimerkiksi David Crystal, brittiläinen kielentutkija ja kansantajuistaja, esitti vuonna 2008, että englantia käyttää toisena tai vieraana kielenä joidenkin arvioiden mukaan jopa yli 2 miljardia ihmistä (Crystal 2008). Samoin on arvioitu, että englantia on selkeästi internetissä eniten käytetty kieli (Statista 2023) ja että jopa noin kaksi kolmasosaa internetin sisällöstä olisi englanniksi. Osuuden on arvioitu olevan loivassa laskussa, mutta tosiasia on, että yhteiskunnan digitaalista kehitystä ajaa eteenpäin Yhdysvaltojen länsirannikolla oleva vahva teknologian ja tekoälyn keskittymä, ja tämän voi olettaa johtavan englannin vahvan aseman jatkumiseen myös tulevaisuudessa.

Keskitymme tässä luvussa englannin asemaan sosiaalisessa mediassa ja tarkastelemme julkishallinnon kielivalintoja yhdellä sosiaalisen median alustalla. Muodostaessamme kokonaiskuvausta englannin käytöstä hyödynnämme siis sekä kyselytutkimuksia, joissa käyttäjät itse raportoivat kielenkäytöstään, että julkisen hallinnon toimijoiden todellisesta kielenkäytöstä rakentuvaa aineistoa.

Aiemman tutkimuksen mukaan Suomessa sosiaalisen median alustoilla käytetään ylivertaisesti eniten kotimaisia kieliä. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että esimerkiksi pikaviestipalvelu Twitterin (nykyään X) sisällöstä Suomessa noin kolmasosa on englanniksi, mutta että suomen osuus on selvästi sitä korkeampi (Coats 2019; Laitinen ym. 2018; Hiippala ym. 2020). Tämän osion taustana on [Kuntaliiton verkkoviestinnän ja sosiaalisen median kysely](#) (2022), johon vastasi yhteensä 181 kuntaa. Niistä 49 % ilmoitti käyttävänsä verkkopalveluissa englantia, 96 % suomea ja 32 % ruotsia, joka oli kolmanneksi suosituin kieli. Kuntien käyttämistä sosiaalisen median alustoista suosituin oli Facebook ja nyt tarkastelemamme alusta Twitter oli käytössä noin puolella kunnista. Tämä vastaa omaa kokonaisotostamme: hyödynnämme aineistoa, jossa ovat mukana kaikki ne kunnat, joilla on Twitter-tili (n=164 eli 53 % suomalaisista kunnista).

Digitaalisena syntynyt aineisto, eli käyttäjien tuottama teksti ja siihen liittyvä metadata, ovat hyödynnettävissä tutkimukseen Euroopan unionin tekstin- ja datanlouhinnan direktiivin (2019/790) sekä uudistetun kotimaisen tekijänoikeuslain (263/2023) perusteella. Olemme rajanneet tässä käsittelyn vain kuntien virallisiin tileihin, joiden sisältö tuotetaan julkisin varoin, joten niiden kielivalintojen tarkastelu on perusteltua ja tutkimuseettisesti kestävä. Tutkimuksessa kerätty aineisto tallennetaan Yhteiskuntatieteelliseen Tietoarkistoon ja tulosten verifioimiseksi se on saatavilla myös tämän tutkimuksen vastuullisen johtajan kautta Itä-Suomen yliopistosta.

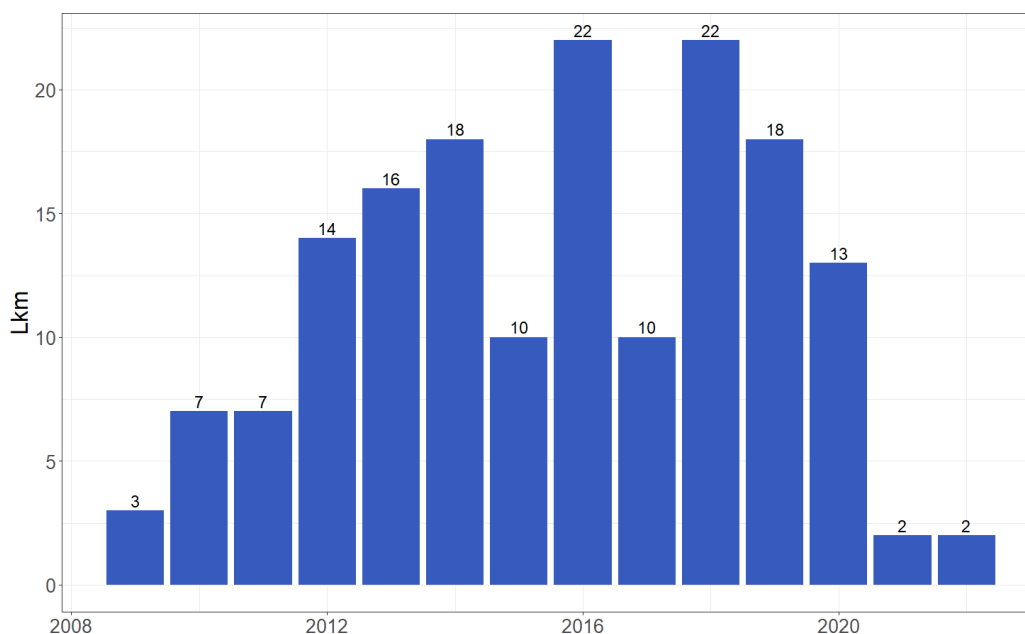
Taulukko 6 kuvaa aineistoa, jossa 164:n kunnan tilit sisältävät viestejä vuosilta 2010–2023. Kunnat ovat tänä aikana hyödyntäneet 42 kieltä omassa viestinnässään. Yhteensä ne ovat tuottaneet 347 605 kappaletta viestejä, joissa on noin 4,2 miljoonaa sanetta. Kyseessä ovat pikaviestit ja viestin keskimääräinen pituus on 12 sanetta. Keräyshetkellä kevättalvella 2023 tili on ollut kunnalla keskimäärin seitsemän vuotta.

Taulukko 6. Someaineiston perusjakauma.

Tilejä	Viestit lkm	Saneet lkm	Viestien pituus k.a	Tilin ikä k.a
164	347.605	4.174.268	12,0	7 v.

Viestien lkm k.a	Aktiviteetti	Kielten lkm	Ajanjakso
2.120	0,83	42	2009–2023

Kuvio 60 havainnollistaa vuosia, jolloin tilit on perustettu. Aineistomme kuvaa siis 2010-lukua ja 2020-luvun alkua. Ensimmäiset suomalaisten kuntien tilit perustettiin Twitteriin vuonna 2009, ja aktiivisimmat vuodet olivat 2016 ja 2018 – molempina vuosina palveluun tuli mukaan 22 kuntaa.

Kuvio 60. Twitter-tilien perustamisvuodet.

Tämän tutkimushankkeen tarpeisiin aineisto on riittävä sekä kokonsa että ajallisen kattavuutensa osalta, ja kokonaisotoksena se antaa kuvan yhden julkisen hallinnon osan digitaalisesta viestinnästä. Seuraavaksi tarkastelemme, millä kielillä viestit on kirjoitettu. Tieto perustuu Twitterin oman kielentunnistusalgoritmin tuottamaan tietoon, joka löytyy viestin mukana olevasta metatiedosta. Algoritmin toimintaa ei aivan tarkalleen tunneta, koska kyseessä on yksityisen yrityksen tuote, mutta on arvioitu, että sen toiminta varsinkin isojen kielten tunnistamisessa on tarkempaa kuin ihmisen tekemä arvio (ks. yhteenveto Laitinen ym. 2018). Rajaamme tässä luvussa havainnot koskemaan vain englantia kotimaisten kielten rinnalla (taulukko 7).

Taulukko 7. Eri kielten osuus kuntien Twitter-aineistossa.

Käytetty kieli	Lukumäärä	%-osuus kaikista viesteistä
Suomi	319 948	92,0 %
Ruotsi	13 294	3,8 %
Englanti	6 966	2,0 %

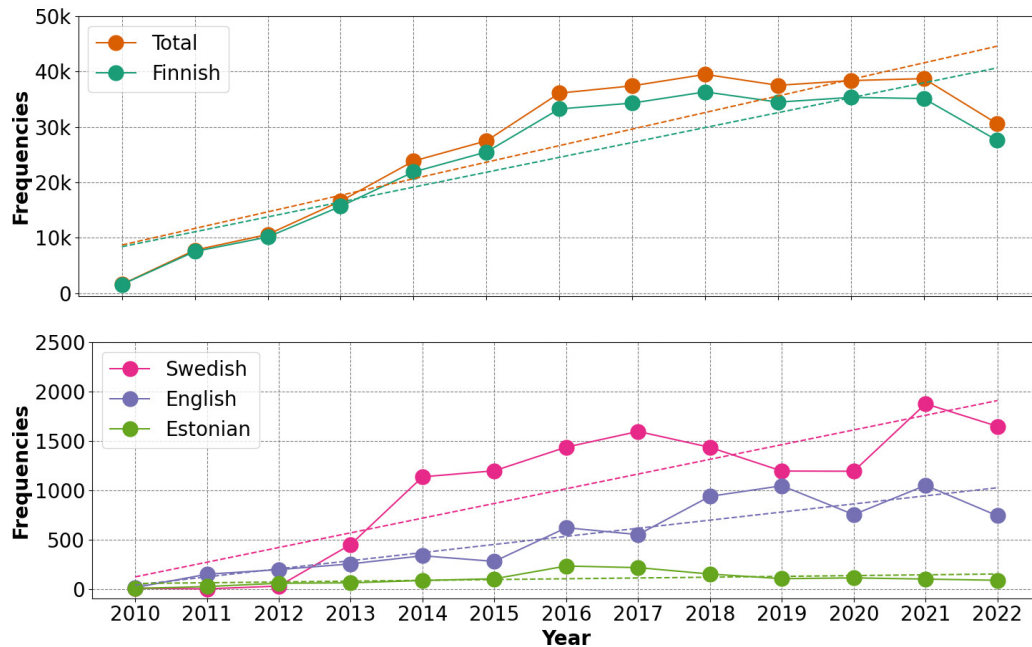
Taulukko 7 osoittaa selvästi, että kuntien sometiedotuksessa käytetään lähes yksinomaan kotimaisia kieliä. Englannin osuus viesteistä on pieni, vain 2 %. Muiden kielten (mm. norja, venäjä, puola ja latvia) osuus on marginaalinen.

Englantia ei siis käytetä merkittävässä määrin kuntien someviestinnässä, ja 56 kunnassa sitä ei käytetä lainkaan. Ruotsiksi ei viestitä 106 kunnan tilillä, kun taas suomi ei kuulu kolmen Ahvenanmaan kunnan (Brändö, Kumlinge ja Lemland) Twitter-viestintään. Aineistossa on mukana viisi sellaista kuntaa, joiden viesteistä yli 5 % on englanniksi. Nämä ovat:

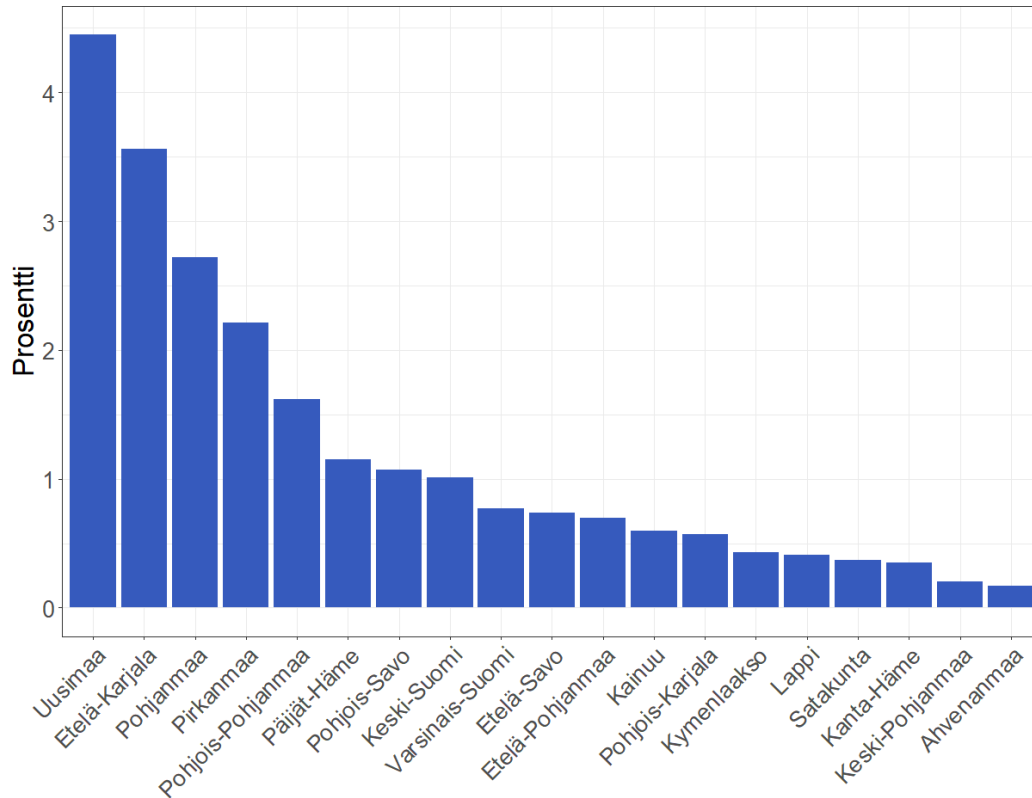
- Espoo (9 %)
- Rautjärvi (9 %)
- Miehikkälä (8 %)
- Lappeenranta (6 %)
- Helsinki (6 %).

Muutamassa muussa kunnassa englannin osuus viestien kokonaismäärästä on yli 2 %. Näihin kuuluu väestömäärältään pieniä kuntia, kuten Luhanka (5 %), Savitaipale (2 %) ja Kalajoki (2 %), tai pieniä kaupunkeja (esim. Raahel, 3 %), mutta myös isoja kaupunkeja, kuten Vaasa (5 %), Tampere (3 %), Oulu (2 %) ja Vantaa (2 %).

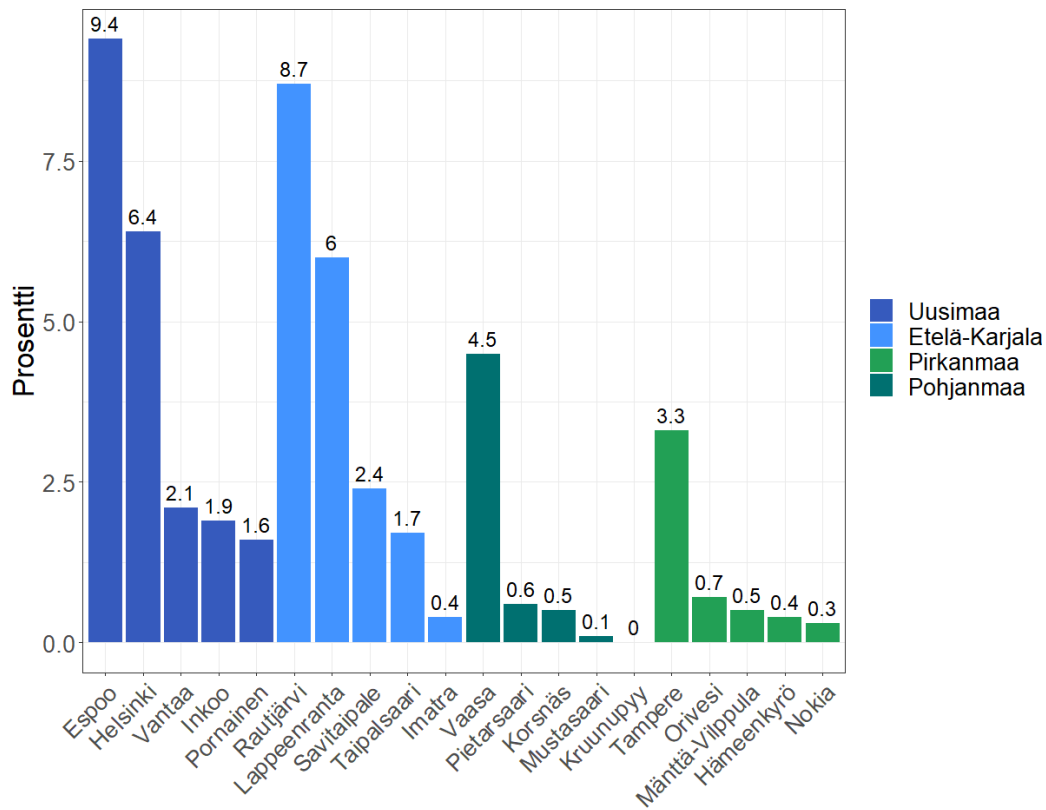
Kun tarkastellaan yleisimmin käytettyjen kielten lukumäärää suhteessa viestien julkaisuvuoteen (2010–2022), huomataan, että kielten välisissä suhteissa ei ole tällä ajanjaksolla tapahtunut suuria muutoksia. Englanti oli toiseksi yleisin kieli 2010-luvun alussa, mutta hyvin pian ruotsin osuus kasvoi niin, että siitä tuli toiseksi yleisimmin käytetty kieli. Kuviossa 61 huomattavaa on y-akselin muuttuva mittakaava, jota selittää se, että lukumäärät yleisimmin käytetyn kielen (suomi) osalta ovat monta kertaa suuremmat kuin ruotsin, englannin ja viron kielen osalta.

Kuvio 61. Eri kielten osuudet kuntien Twitter-tileillä vuosina 2010–2022.

Luvussa 4.1 kyselytutkimuksemme tulokset osoittivat, että englantia käytetään huomattavasti useammin Helsinki-Uudenmaan alueella kuin muualla Suomessa. Erot näkyivät muun muassa julkisen hallinnon vastauksissa (4.1.). Kuvio 62 kuvaa englanninkielisten twiittien osuutta kaikista kielistä alueittain. Kuten kuviosta huomataan, englannin osuus on hyvin pieni kaikissa maakunnissa, ja suurin osa (yli 95 %) kaikista twiiteistä kuntien tileillä on kirjoitettu suomeksi tai ruotsiksi. Eniten englantia käytetään tässä aineistossa Uudellamaalla, Etelä-Karjalassa, Pohjanmaan maakunnassa sekä Pirkanmaalla. Englannin osuus on matalin Satakunnassa, Kanta-Hämeessä, Keski-Pohjanmaalla sekä Ahvenanmaalla.

Kuvio 62. Englanninkielisten twiittien osuus alueellisesti vuosina 2009–2022.

Alla olevassa kuviossa 63 on esitetty tarkempi kuva kielijakaumasta niissä neljässä maakunnassa, joissa englantia käytetään eniten kuvion 62 mukaan. Kun Uudenmaan sisällä tarkastellaan pelkästään englanninkielisten viestien jakaumaa, huomataan, että kuntien välillä on suuria eroja. Englantia käytetään eniten Espoossa ja Helsingissä (molemmissa osuus kaikista viesteistä on suurempi kuin 6 %). Alueilla, joissa englantia käytetään eniten, se näyttää tyypillisesti keskittyvän vain muutamaun kuntaan. Ilmiö on selvästi havaittavissa kuviossa 63. Esimerkiksi Etelä-Karjalassa englantia käytetään eniten Rautjärvellä ja Lappeenrannassa, Pohjanmaalla Vaasassa ja Pirkanmaalla Tampereella.

Kuvio 63. Englannin jakautuminen kunnittain neljän eri maakunnan aineistossa.

Koska kuvioista 63 ilmenee melko selvästi englannin käytön keskittyminen suuriin kaupunkeihin, aineistoa tarkasteltiin myös paikkakunnan koon mukaan (taulukko 8). Jaotellussa pääkaupunkiseudun metropolialueen kunnat (Espoo, Helsinki, Kauniainen ja Vantaa) muodostivat yhden alueen, suuret, yli 100 000 asukkaan kaupungit (6 kappaletta) toisen, pienet, alle 100 000 asukkaan kunnat tai kaupungit (75 kpl) kolmannen sekä maaseutumaiset, alle 10 000 asukkaan kunnat neljännen (79 kpl) alueen. Taulukko 8 havainnollistaa, että eri kielten käyttö on vahvasti sidoksissa paikkakunnan kokoon.

Suomen osuus on pienin pienissä kunnissa (85 %), mitä selittänee se, että monet niistä ovat myös ruotsinkielisiä – vastaavasti ruotsin osuus on niissä korkein (8 %). Näissä kunnissa englantia ei juurikaan käytetä someviestinnässä. Englannin osuus on korkein metropolialueella, mutta sielläkin ainoastaan 6 %, eli vain hieman enemmän kuin ruotsin osuus (5 %). Eniten suomea käytetään isoissa kaupungeissa (96 %) sekä alle 100 000 asukkaan paikkakunnilla (92 %).

Taulukko 8. Eri kielten osuus kuntien some-viesteissä alueen ja paikkakunnan koon mukaan.

Paikkakunta	Lukumäärä	Viestit	% suomi	% ruotsi	% englanti
Metropolialue	4	56 630	88 %	5 %	6 %
Kaupungit >100 000 asukasta	6	105 423	96 %	<1 %	2 %
Kaupungit (10 000–100 000 asukasta)	75	155 598	92 %	5 %	<1 %
Pienet maaseutukunnat	79	29 954	85 %	8 %	<1 %

Viimeisenä tarkastelemme viesteissä käytettyä kieltä ja viestien saamia reaktioita. Vuorovaikutus on merkittävä osa tähän valitun sosiaalisen median sovelluksen käyttöä, ja yksittäinen viesti voi saada useita erilaisia reaktioita. Viesti voidaan lähettää uudelleen, jolloin käyttäjä jakaa se omille seuraajilleen (uudelleentwiittaus). Tämän lisäksi viestiin voidaan vastata (reply) tai siitä voidaan pitää (like), ja sitä voidaan myös lainata osana toista viestiä (nk. quote).

Alla olevassa taulukossa 9 on tarkasteltu, minkä verran kuntien erikieliset viestit saavat reaktioita. Ensimmäinen luku on viestin saama keskimääräisten reaktioiden lukumäärä ja suluissa on korkein luku. Toisin sanoen yksi suomenkielinen viesti uudelleentwiitataan keskimäärin noin 0,8 kertaa mutta ruotsiksi kirjoitettu viesti vain 0,3 kertaa. Englanninkielisissä viesteissä luku on 1,2. Taulukosta 9 näkyy, että lukumäärällisesti eniten reaktioita saavat suomenkieliset viestit, mutta keskiarvot osoittavat, että eniten reaktioita saadaan kuitenkin aikaiseksi englanninkielisillä viesteillä. Tämä pätee niin uudelleentwiittaukseen ja vastauksiin kuin lainauksiin ja tykkäämisiin.

Taulukko 9. Sosiaalisen median vuorovaikutus ja sen suhde viestin kieleen.

Viestin kieli	Uudelleentwiittaus	Vastaus	Tykkäys	Lainaus
Suomi	0,78 (max. 245)	0,14 (273)	2,93 (1988)	0,17 (131)
Ruotsi	0,33 (max. 134)	0,11 (262)	0,84 (532)	0,04 (60)
Englanti	1,23 (max. 194)	0,17 (54)	3,17 (315)	0,16 (46)

Taulukko 9 on yksinkertainen, mutta se perustuu usean sadantuhannen viestin massaan, eli sen voidaan olettaa heijastavan kielivalintojen merkitystä vuorovaikutukselle. Se kertoo, että englantia näytetään käytettävän selkeään tarkoitukseen kuntien viestinnässä, ts.

sillä on käyttötarkoitus ja englantia käyttämällä viesti saadaan mahdollisesti leviämään laajemmalle joukolle. Tulos on systemaattinen, eli se on havaittavissa kaikissa neljässä vuorovaikutuksen luokassa.

Tämän osion tulokset ovat osoittaneet, että tutkimukseen valitulla sosiaalisen median alustalla suomi on selvästi pääkieli: sen osuus on yli 90 % kaikesta viestinnästä. Myös ruotsia käytetään koko maan tasolla enemmän kuin englantia. On huomattavaa, että tulos koskee kuntien viestintää ulospäin kuntalaisille (nykyisille ja tuleville). Tulos on jopa selkeämpi kuin monet aiemmat tutkimukset osoittavat (Coats 2019; Hiippala ym. 2020; Laitinen, Paulasto & Meriläinen 2020). Niissä englannin osuus on vaihdellut noin 20 ja 30 %:n välillä koko aineistossa. Yksi mahdollinen selitys on, että aikaisemmissa tutkimuksissa on tarkasteltu laajemmin väestötasoa, kun tämä tutkimus rajautui julkiseen hallintoon ja kuntien viralliseen viestintään. Englannin käyttö vaihtelee maantieteellisesti niin, että selkeästi eniten sitä käytetään Uudellamaalla ja varsinkin pääkaupunkiseudun neljässä metropolialueen kunnassa (Espoo, Helsinki, Kauniainen ja Vantaa). Maan eri alueilla korostuvat maantieteellisten alueiden isot keskuskaupungit. Vuorovaikutuksen tutkiminen osoittaa, että englanniksi kirjoitetut kuntien viestit saavat eniten reaktioita muilta käyttäjiltä. Nyt kerätty ainutlaatuisen rikas aineisto ja tässä esitetyt tulokset tarjoavat kiinnostavan lähtökohdan digitaalisten ihmistieteiden menetelmiä hyödyntäville jatkotutkimuksille. Yksi tutkittava aihe on se, eroavatko erikieliset viestit myös aiheiltaan eli viestitäänkö englanniksi erilaisista aiheista kuin kotimaisilla kielillä. Toinen erittäin kiinnostava aihe liittyy sosiaalisen median perusolemukseen eli siihen, millaisissa sosiaalisissa verkostoissa englantia eniten käyttävät kunnat toimivat ja ovatko nämä vuorovaikutusverkostot erilaisia kuin niiden kuntien verkostot, joissa englantia käytetään vähemmän (esim. Laitinen, Fatemi & Lundberg 2020).

6 Johtopäätökset ja suositukset

6.1 Tutkimuksen päätulokset

Yleismaailmallinen ilmiö on, että kieliä koskevassa julkisessa keskustelussa keskeisiksi teemoiksi nousevat yleensä uhat ja kielen (kuvitteellinen) rappio (Milroy J. & Milroy L. 1985; Watts & Trudgill (toim.) 2002; Blommaert 2005). Myös Suomessa englannin kielen vahvistuva asema on nähty uhkana kotimaisille kielille (Blommaert ym 2012) ja se on antanut syytykkeitä myös vihapuheelle ja loukkaavalle käyttäytymiselle. Sillä, miten kielistä ja kielten käyttäjistä puhutaan, voi olla vakavia seurauksia yksittäisille ihmisille, ryhmille, aloille ja viime kädessä koko yhteiskunnalle, sen taloudelliselle elinvoimaisuudelle ja sen pyrkimykselle taata kaikille yhdenvertaiset mahdollisuudet menestyä riippumatta kielellisestä taustasta.

Viimeaikaisessa tutkimuksessa englantia on nähty uhkana esimerkiksi tuoreessa raportissa, joka koskee yliopistojen kielitilannetta (Saarikivi & Koskinen 2023). Siinä nostetaan esille useita uhkakuvia kansalliskielten marginalisoitumisesta ei vain koulutuksessa, vaan myös laajemmin yhteiskunnassa. Raportin huomiot eivät kuitenkaan perustu laajaan empiiriseen tutkimukseen, eikä niiden tueksi esitetä kattavaa ja systemaattisesti kerättyä aineistoa. Sen johtopäätöksiä on myös luonnehdittu ongelmallisiksi ja syrjiviksi, koska niissä asetetaan vaatimuksia lähes ainoastaan maahantulijoille ja toimenpide-ehdotuksissa yliopistojen kansainvälinen henkilöstö nähdään ainoastaan ongelmana (Björnö & Saarinen 2023).

Kuten tutkimuksemme osoittaa, tällä hetkellä merkkejä kansalliskielten marginalisoinnista suomalaisessa yhteiskunnassa on kuitenkin vain vähän. Katsaus yhteiskunnalliseen kielitilanteeseen kertoo samaa. Kaikki yhteiskunnan keskeiset instituutiot ja tehtävät voivat toimia kansalliskielillä. Lähes kaikki yhteiskunnallinen keskustelu käydään kansalliskielillä, oikeuslaitos toimii suomeksi ja ruotsiksi, ja uutisia julkaistaan pääasiassa kotimaisilla kielillä. Lisäksi kaunokirjallisuus ja taide-elämä kukoistavat sekä suomeksi että ruotsiksi, puolustuslaitos hoitaa päivittäistä toimintaansa kotimaisilla kielillä¹³ ja esi- ja perusopetuksesta lähtien koulutuksen pääasialliset kielet ovat suomi ja ruotsi. Tutkimuksen ja etenkin tiedejulkaisemisen osalta on totta, että niiden kieli on pääasiassa englantia.

13 Jäsenyys puolustusliitto Natossa muuttanee tätä tilannetta ainakin hieman, koska puolustusliiton viralliset kielet ovat englantia ja ranska. On muistettava, että suomalaiset ovat toimineet jo pitkään YK:n rauhanturvatehtävissä kansainvälisesti, joten toiminnasta monikielisessä ympäristössä on jo vuosikymmenten kokemus.

Tämä ei kuitenkaan ole ensisijaisesti tutkijoiden oma valinta, vaan se johtuu sekä tieteen ja tiedejulkaisemisen kansainvälisyydestä että korkeakoulujen rahoitusmallista, joka kannustaa tutkijoita julkaisemaan korkeimman arvion saaneilla julkaisukanavilla, jotka ovat yleensä englanninkielisiä. Huomattavaa on kuitenkin, että monella alalla englanninkielisten tiedejulkaisujen osuus on vähentynyt hieman 2010-luvulta alkaen, mikä selviää myös Saarisen ja Koskisen raportista (2023: 81–83). Maisteritason opinnäytetöissä englanninkielisten töiden määrä on sen sijaan noussut hiukan, vaikkakin Aalto- ja LUT-yliopistoja lukuun ottamatta suurin osa maisteritason opinnäytetöistä kirjoitetaan edelleen suomeksi tai ruotsiksi kaikissa tarkastelluissa yliopistoissa. Kaiken kaikkiaan Suomessa kansalliskielten tilanne näyttää kuitenkin vakaalta ja niiden asema on turvattu lainsäädännöllisinkin toimin.

Olemme tässä tutkimuksessa raportoineet tuloksia kartoituksesta, joka toteutettiin laajan kyselytutkimuksen avulla ja jonka tukena hyödynnettiin laajaa sosiaalisen median aineistoa, jossa tarkasteltiin kuntien asukkaalleen suuntaamaa viestintää yhdellä sosiaalisen median kanavalla. Käytetty aineisto koostuu 1 750 ihmisen vastauksista kyselyihin sekä 347 605 sosiaalisen median viestistä, jotka oli lähetetty kuntien virallisilta Twitter-tileiltä vuosina 2010–2022. Aineistomme on kerätty systemaattisesti, ja sen analyysi on toteutettu mahdollisimman läpinäkyvästi.

Kiteytetysti tutkimuksen päähavainnot ovat seuraavat:

1. Suomi on selkeästi maan pääkieli ja vastaajille on tärkeää säilyttää tämä asiantila.
2. Englanti on yksi monikielisen Suomen keskeisistä kielistä, mutta sen rooli ja merkitys vaihtelee huomattavasti eri aloilla, tehtävissä ja tilanteissa.
3. Englannilla on tärkeä merkitys joillakin yhteiskunnan osa-alueilla. Kyselytulosten mukaan englannin käytön rajoittaminen voisi aiheuttaa merkittävää haittaa kansainväliselle yhteistyölle sekä vaikeuttaa kansainvälisten osaajien, työvoiman ja opiskelijoiden saamista ja kotoutumisesta Suomeen.
4. Englannin käytön vastustaminen tai kieltäminen niissä tilanteissa, joissa osallistujilla ei ole muuta yhteistä kieltä, ei ole tämän tutkimuksen tulosten valossa perusteltua. Joustava monikielisyys saa tutkimuksessa kannatusta kaikilla tutkituilla aloilla.
5. Englannin kielen asemasta monikielistyvässä Suomessa on tärkeää keskustella kiihkottomasti, ja arvioitaessa sen tehtäviä ja tarpeellisuutta on erityisen tärkeää hyödyntää systemaattista tutkimustietoa.

Seuraavaksi kiteytämme tutkimuksen päätuloksia yksityiskohtaisemmin. Ensiksi selvitämme englannin käytön laajuutta, sen jälkeen esittelemme tuloksia, jotka koskevat englannin käytön vaikutusta palvelujen laatuun ja saatavuuteen, ja kolmanneksi pohdimme asenteita eri kieliä kohtaan sekä vastaajien ajatuksia kielellisestä yhdenvertaisuudesta. Kokoamme yhteen myös hyviä käytänteitä sen suhteen, miten Suomessa taataan englannin rinnakkaiselo kansalliskielten kanssa.

Englannin käyttö ei ole pääosin johtanut suomen kielen aseman heikentymiseen.

- Kaikilla kolmella tutkimuksen osa-alueella suomi on selvästi niiden pääkieli (kuviot 6, 7, 12, 16).
- Englanti on maan toiseksi yleisimmin käytetty kieli, mutta myös ruotsia tarvitaan varsinkin elinkeinoelämässä ja julkisessa hallinnossa (kuviot 6, 7, 12, 16).
- Englantia käytetään paljon varsinkin korkeakouluissa ja elinkeinoelämässä (kuviot 6, 7, 12, 16).

Elinkeinoelämä

- Elinkeinoelämän pääkieli on suomi, ja myös ruotsin käyttöala on merkittävä (kuviot 6 ja 7).
- Elinkeinoelämässä englantia käytetään eniten suurissa ja keskisuurissa yrityksissä (kuvio 8) sekä varsinkin Helsinki-Uudenmaan suuralueella (kuvio 9).
- Englanti palvelee erityisesti teollisuuden ja palvelualan tarpeita, mutta ei ole välttämätön rakennusalalla (kuviot 10 ja 41).

Julkishallinto

- Julkisessa hallinnossa englannin käyttö on muuta maata yleisempää Helsinki-Uudenmaan suuralueella (kuvio 13) sekä kaupunkimaisissa kunnissa (kuvio 14).
- Laaja kielivaranto (suomi, ruotsi, englanti ja muut kielet) näyttäisi olevan elinkeinoelämän lisäksi tarpeen erityisesti julkishallinnon niissä osissa, joissa kohdataan maahanmuuttajia.
- Julkishallinnon someviestinnässä englantia ei käytetä kuin marginaalisesti: eniten englantia esiintyy isojen paikkakuntien Twitter-julkaisuissa, mutta silloinkin vain muutama prosentti viesteistä on englanniksi (luku 5).

Korkeakoulut

- Yliopistoissa englantia käytetään enemmän kuin ammattikorkeakouluissa (kuvio 16), mutta enemmistö molemmissa kannattaa englannin käyttöä yhtenä (mutta ei pääasiallisena) työyhteisön kielenä (kuvio 47).
- Yliopistojen opinnäytetöiden kielissä englannin osuus on kasvanut hiukan, mutta suurin osa opinnäytetöistä kirjoitetaan edelleen suomeksi (kuvio 33), paitsi luonnontieteisiin painottuvissa yliopistoissa (Aalto ja LUT). Väitöskirjat puolestaan kirjoitetaan lähes aina englanniksi (kuvio 34).
- Korkeakoulutuksessa näkyy selvästi pyrkimys hyödyntää kotimaisia kieliä opetuksen kielenä, varsinkin alemmissa korkeakoulututkinnoissa. Englantia tarvitaan enemmän ylemmissä tutkinnoissa, mutta ei silloinkaan niiden pääasiallisena kielenä (kuvio 35).

Englanti ei vastaajien mukaan korvaa suomen kieltä palveluissa, vaan on lisä palveluiden määrään ja saatavuuteen. Näkemys englanninkielisten palveluiden lisääntymisestä tulevaisuudessa jakaa vastaajia.

- Englannin merkitys osaavan työvoiman, asiantuntijoiden ja opiskelijoiden houkuttelussa ja kotoutumisen mahdollistajana on erittäin tärkeä (kuviot 40 ja 41).
- Julkisen hallinnon ja elinkeinoelämän vastaajat eivät ole sitä mieltä, että englanti olisi jo korvannut tai tulee korvaamaan suomen kielen käyttöä (kuviot 31 ja 32).
- Korkeakouluissa enemmistö vastaajista katsoo, että englanti on korvannut suomen kieltä joissakin toiminnoissa ja heikentänyt erityisesti suomenkielisten palveluiden saatavuutta (kuviot 31 ja 32).
- Moni julkishallinnon organisaatio on suomen ja ruotsin lisäksi sitoutunut muihinkin asiointikieliin omassa toiminnassaan. Etenkin englanti nousee esiin asiointikielenä. Resursseista ja tarpeista riippuen palvelua voidaan tarjota myös muilla kielillä kuin suomella, ruotsilla ja englannilla (kuviot 21 ja 22).
- Englantia käytetään palvelukielenä enemmän suomenkielisissä kunnissa ja kaksikielisissä kunnissa, joiden pääkieli on suomi (kuvio 21). Sama näkyy myös kuntien Twitter-tileillä.
- Vastausten mukaan erityisesti kaksikielisissä kunnissa englanti ei ole korvannut ruotsia, mikä viittaa siihen, että julkisessa hallinnossa kieliläilla on selkeä vaikutus kielikäytänteihin (kuviot 15 ja 21).
- Vastaajat näkevät englannin tarpeellisenä kaikilla tutkituilla osa-alueilla. Julkisessa hallinnossa sitä tarvitaan erityisesti ulkoiseen viestintään ja asiakaspalveluun. Sen tarve sekä perinteisessä että sosiaalisen median viestinnässä korostuu erityisesti isoissa kaupungeissa (kuviot 24, 25 ja 26).

- Korkeakoulujen vastaajat kannattavat sitä, että alemman korkeakoulututkinnon (AMK-tutkinnon ja kandidaatin tutkinnon) opinnäytteet tulisi kirjoittaa kotimaisilla kielillä (kuvio 35).
- Ylivoimainen enemmistö yliopistojen vastaajista katsoo, että heidän aloillaan on riittävästi terminologiaa suomeksi ja ruotsiksi ja että tiedettä tulisi popularisoida kotimaisilla kielillä (kuvio 39).

Työyhteisöjen kielivalikoimat ja asenteet eri kieliä kohtaan antavat kuvan joustavasta monikielisyydestä, jossa toimintojen kielellinen mukauttaminen on arkipäivää tilanteissa, joissa on mukana kansalliskieliä osaamattomia.

- Suomen kielen taito on olennainen kaikilla tutkimuksen osa-alueilla (kuviot 45, 46 ja 47).
- Korkeakouluissa on vahva tarve käyttää englantia yhtenä työyhteisön kielenä (kuvio 47), ja yli 90 % vastaajista katsoo, että korkeakoulumaailma ei voi toimia vain kotimaisilla kielillä (kuviot 47 ja 49).
- Englannin asema yhtenä työyhteisön kielenä saa kannatusta elinkeinoelämässä, mutta selkeästi vähemmän julkishallinnossa (kuvio 49).
- Kielellistä tukea tarvitaan kääntäjiltä (englanti ja ruotsi) sekä tulkeilta (kun kyseessä muut kielet kuin suomi, ruotsi tai englanti) (kuvio 50).
- Korkeakouluissa ja julkishallinnossa toimintoja mukautetaan tilanteissa, joissa osa osallistujista ei osaa suomea tai ruotsia tarpeeksi, erityisesti vaihtamalla kieltä tarpeen mukaan (kuviot 54 ja 55).
- Kielten käyttöön liittyvää ohjeistusta on olemassa erityisesti korkeakouluissa (kuvio 56), varsinkin opetukseen liittyen (kuvio 59), suurissa yrityksissä (kuvio 57) sekä kaksikielisissä kunnissa (kuvio 58).
- Julkishallinnossa kielten käyttöä koskevaa ohjeistusta olisi hyvä lisätä erityisesti yksikielisissä kunnissa (kuvio 58).

6.2 Toimenpide-ehdotukset

Suomi on monikulttuurinen ja monikielinen maa, jossa englannin kielellä on merkittävä rooli kansalliskielten rinnalla. Tämä näkyy sekä tämän tutkimuksen tuloksissa että viimeisten yli kahden vuosikymmenen ajan tehdyssä perustutkimuksessa. Tässä luvussa esitetyt toimintaehdotukset pohjautuvat molempien tuottamiin havaintoihin.

Englannin näkyvyys suomalaisessa yhteiskunnassa on yksi ilmentymä suurista yhteiskunnallisista muutosprosesseista. Kun näitä prosesseja ymmärretään paremmin, pystytään myös varmistamaan englannin yhteiselo kansalliskielten rinnalla. Tämä tarkoittaa sitä, että

kun pohditaan, mikä merkitys ja asema englannin kielellä pitäisi olla yhteiskunnassa suhteessa Suomen muihin kieliin, ratkaisu ei löydy englannin kielen kategorisesta vastustamisesta. Englannin asemaa ei ole syytä rajoittaa tai kaventaa lainsäädännöllisin keinoin, koska päätöksen vaikutukset organisaatioiden ja yhteisöjen toimintaympäristöihin olisivat negatiivisia. Ratkaisu ei myöskään ole muuttaa englannin juridista roolia tuomalla se kolmanneksi kansalliskieleksi. Ratkaisun on oltava monisyisempi.

Muutos 1900-luvun jälkipuoliskon yhtenäiskulttuurista tilanteeseen, jossa lähes kaikki yhteiskunnan eri osat ja toiminnot ovat 2020-luvulla kansainvälisesti verkottuneita, on ollut erittäin nopea. Tässä tilanteessa tarvitaan kielipolitiikan selkeyttämistä yhteiskunnassa, sen instituutioissa ja työyhteisöissä, jotta kaikki suomalaiset – nykyiset ja tulevat – kokevat, että he saavat ja kykenevät olemaan osallisina suomalaisessa yhteiskunnassa. Yhteiskunnan rakenteiden ja käytänteiden on oltava valmiita ottamaan vastaan uudet tulijat ja heidän mukanaan tulevan kulttuurisen ja kielellisen monimuotoistumisen. Rakenteiden ja käytänteiden on oltava niin läpinäkyviä, joustavia ja oikeudenmukaisia, että niin uudet tulijat kuin Suomessa syntyneet kansalaiset voivat ne ottaa omakseen. Näihin käytänteisiin kuuluu myös joustava monikielisyys, jossa tärkeitä resursseja ovat Suomen kansalliskielet, mutta myös englanti ja muut kielet.

Toimenpide-ehdotus 1: Englannin muuttunut asema on otettava huomioon päätöksenteossa

Perustutkimus on jo pitkään osoittanut, että suomalaiset suhtautuvat englannin kieleen käytännönläheisesti, eivätkä systemaattiset havainnot osoita laajaa kotimaisten kielten käyttöalan kaventumista. Tätä tutkimustietoa on perusteltua hyödyntää aiempaa järjestelmällisemmin ja huomioida englannin asema laajasti kansalliskielten ohella käytettynä kielenä. Samalla on kuitenkin huomattava, että vaikka englannin asema on syytä ottaa paremmin huomioon tulevaisuuden kielipoliittisessa päätöksenteossa, ei se ole ainoa kieli, jota Suomessa tarvitaan. Jotta pystytään ennakoivasti linjaamaan monikielisen yhteiskunnan ja sen keskeisten instituutioiden ja toimintojen kielipolitiikkaa, tarvitaan tutkimukseen perustuva ohjelma, jonka pohjalta voidaan kehittää rakenteita ja käytänteitä joustavan monikielisellemme Suomelle. Tässä työssä on huomioitava se, että kieli- ja kielikoulutuspolitiikkaa tehdään monipaikkaisesti yhteiskunnan eri tasoilla: valtiovallan ja yhteiskunnan eri instituutioiden piirissä, ihmisten jokapäiväisen arjen tasolla, luokkahuoneissa, työyhteisöissä ja yrityksissä. Sen linjaamisessa korostetaan myös osallisuuden tärkeyttä eli huomioidaan ihmisten kielellisten repertuaarien moninaisuus ja niistä nousevat tarpeet (Pöyhönen ym. 2019).

Toimenpide-ehdotus 2: Laaja vieraiden kielten varanto on turvattava tulevaisuudessa

Vientivetoisena ja maantieteellisesti Euroopan laidalla sijaitsevana maana Suomen on syytä huolehtia laajasta kielivarannosta. Jo nyt suomalainen yhteiskunta on monikielinen, ja laaja kielitaito on tärkeä osatekijä menestykselle, toimivalle ja inklusiiviselle elinkeinoelämälle, julkishallinnolle ja korkeakoulutukselle. Laajasta kielivarannosta huolehtiminen tarkoittaa yhtäältä sen varmistamista, että laajimmin käytetyn ei-kotimaisen kielen, englannin, osaamisen taso vastaa niitä tarpeita, joita erityisesti kansainvälistyvä työelämä edellyttää. Toisaalta se, että suomalaiset toimivat entistä enemmän erilaisilla globaaleilla foorumeilla ja aloilla, tarkoittaa myös sitä, että pelkästään englannin kielen osaaminen ei riitä. Kuten Suomessa historiallisesti, vieraat kielet ovat edelleen sekä tärkeää sivistyspääomaa että olennaisia työvälineitä, joilla suomalaiset voivat toimia monikielisesti ja kansainvälisesti. On siis varmistettava, että Suomessa osataan laajasti myös muita nykykieliä, esimerkiksi ranskaa, saksaa, espanjaa, kiinaa, arabiaa ja venäjää.

Toimenpide-ehdotus 3: Kotimaisten kielten omaksumiseen kannustavia yhteiskunnan rakenteita on tuettava

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että osaavan ja korkeasti koulutetun työvoiman houkuttelussa ja pitovoimassa sekä elinkeinoelämän toimintaedellytysten turvaamisessa englannilla on tärkeä merkitys osana monikielistä Suomea. Kun halutaan huolehtia siitä, että tulijoiden on mahdollista kotoutua ja integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan, on varmistettava, että heillä on mahdollisuus omaksua myös ainakin toinen kansalliskielistä. Keskeinen keino tässä tehtävässä on se, että tulijoille taataan riittävästi laadukasta kielikoulutusta, joka on heidän tarpeisiinsa nähden sopivaa. Erityisen tärkeää ovat kielen käyttöä painottavat opetuskäytänteet ja oppimista tukevat vuorovaikutussuhteet, joissa kansalliskieliä voi oppia, vaikka kotoutumisen ensiaskeleet olisi otettu englanniksi.

Toimenpide-ehdotus 4: Kielellisten kuplien syntymistä on vältettävä

Monikielisessä yhteiskunnassa on vältettävä kehitystä, jossa yhteiskunnan sisälle syntyy yksikielisiä kuplia. Yksikielisiä kuplia voi syntyä esimerkiksi, jos maahanmuuttajat voivat elää ja toimia suomalaisessa yhteiskunnassa opiskelematta ja käyttämättä suomea tai ruotsia. Tällaisia kuplia voi kehittyä yhteiskunnan eri tasoille, esimerkiksi korkeasti koulutetulle asiantuntijaeliitille, joka toimii työssään vain englannin kielellä. Yksikielinen kupla on kyseessä myös silloin, jos suomalaiset haluavat toimia vain yksikielisesti ja vaativat myös muilta samanlaista yksikielisyyttä. Kielelliset kuplat voivat syventää yhteiskunnallisia jakolinjoja ja lisätä eri sosiaalisten ryhmien eriytymistä.

Integraation sijasta kielelliset kuplat vahvistavat segregaatiota. Kuplien ehkäisyssä sekä kielipolitiikka että kielikoulutus ovat avainasemassa – ne ovat kanavia, joilla varmistetaan, että maahanmuuttajat saavat kielellisiä resursseja, jotka mahdollistavat kuulumisen,

osallisuuden ja toimimisen suomalaisessa yhteiskunnassa. Esi- ja perusopetuksessa ja toisella asteella on huolehdittava opetuksesta kotimaisilla kielillä. Samalla on huolehdittava myös siitä, että kantaväestölle monikielisyys ja vieraiden kielten opiskelu näyttäytyvät luonnollisena osana modernia yhteiskuntaa.

Toimenpide-ehdotus 5: Kielten valintaan liittyvät kysymykset on nähtävä laajempina osana organisaatioiden ja yhteisöjen rakenteita

Jos organisaatioissa harkitaan englannin käyttöönottoa yhdeksi työyhteisön kieleksi kotimaisten kielten rinnalle, on tärkeää, että tällainen valinta ei ole vain tekninen päätös, vaan että sen seurauksia ihmisten arkeen harkitaan huolella ja niin, että ne perustuvat kieliasiantuntijoiden tuella tehtävään arvioon.

Tämä vaatii sitä, että kielen ammattilaisten ammattikuvaa on päivitettävä monikielisen yhteiskunnan asiantuntijoiksi. Nykykielten koulutusta korkeakouluissa on vahvistettava ja näin mahdollistettava se, että Suomessa on käytössä laaja kielialan ammattilaisten osaamispohja, jota voidaan hyödyntää sekä julkisissa että yksityisissä organisaatioissa. Tämä edellyttää hyvää resursointia kielialan opintoihin. Kielen ammattilaisten koulutusta on päivitettävä niin, että heillä on hyvät valmiudet tukea ja tarjota koulutusta organisaatioille ja työyhteisöille, kun ne suunnittelevat kielivalintojaan ja linjaavat monikielisiä käytänteitään.

Toimenpide-ehdotus 6: On varmistettava tehokas ja systemaattinen kielivalintojen seuranta

Osana kieli- ja kielikoulutuspolitiikan rakenteellisia muutoksia on kehitettävä myös kielivalintojen systemaattista tilastointia, koska toimenpide-ehdotusten tekemisen on syytä perustua tutkittuun ja luotettavaan tietoon. Tällä hetkellä esimerkiksi korkeakoulujen opinnäytetöiden ja tutkimusjulkaisujen kielivalintojen raportoinnissa on käytössä useita järjestelmiä, joiden kattavuus vaihtelee ja joiden luotettavuus on heikko, eikä sitä kautta ole helposti saatavissa ajantasaista tietoa. Myös digitaalisesti syntyneessä kielenkäytössä tapahtuvia kielivalintoja seuraamaan on kehitettävä laaja ja eettisesti kestävä järjestelmä, joka hyödyntää digitaalisten ihmistieteiden osaamista (Laitinen ym. 2018). Kuva kielivalinnoista esimerkiksi sosiaalisen median sovelluksissa on oltava lähes reaaliaikainen.

Toimenpide-ehdotus 7: Monikielisten korkeakoulujen toimintaedellytykset on turvattava

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että tiedekorkeakoulujen monikielisiä käytänteitä on hyvä vahvistaa, jotta varmistetaan niiden toimintakyky sekä paikallisesti että kansainvälisesti. Valmisteluissa on kuultava laajasti yliopistojen henkilökuntaa. Kansainvälisesti toimivat korkeakoulut ja korkeatasoisen tieteen tekeminen edellyttävät toimintaa

kansainvälisillä kielillä, mutta tiedettä tulee lisäksi paitsi tehdä myös julkaista ja popularisoida kotimaisilla kielillä. Yliopistojen rahoitusmallin on myös tuettava tällaista toimintaa nykyistä enemmän.

Toimenpide-ehdotus 8: Monikielisen Suomen joustavia kieliasenteita on tuettava

Monikielisessä Suomessa kansalaisia on kannustettava kielelliseen suvaitsevaisuuteen. Tämä pitää sisällään niin kansalliskielten kuin englannin erilaisten kielimuotojen, tyylien ja aksenttien (mukaan lukien osittaisen kielitaidon) suvaitsemista ja hyväksymistä. Esimerkiksi maahantulijoille on annettava mahdollisuus harjoittaa ja harjoitella kotimaisia kieliä ilman, että keskustelun kieli vaihdetaan nopeasti englanniksi. Myöskään suomalaisten tapoja käyttää englantia ei ole syytä leimata ongelmallisiksi tai hävettäväksi, varsinkin kun englannin käytön normeja on maailmassa lukuisia ja kun suurin osa maailman englannin puhujista ei ole sen syntyperäisiä puhujia. Myös median rooli on tällaisen suvaitsevaisuuden edistämässä merkittävä: eri kielimuotojen käyttö ja näkyvyys mediassa ovat merkkejä siitä, että Suomessa hyväksytään myös muunlaiset kotimaisten kielten ja englannin kielten muodot kuin perinteiset oikeakielisyyden tai syntyperäisten kieltenpuhujien normin määritellyt.

Kansalliseksi tavoitteeksi on asetettava suvaitsevainen kielitietoisuus eri tilanteissa. Ihmisten kielitaustat ovat aina erilaisia ja heillä on myös oikeus käyttää moninaisia kielellisiä resurssejaan joustavasti ja tilanteen mukaisesti limittäin ja vaihdellen (Li 2022). Samalla suvaitsevainen kielitietoisuus tarkoittaa sitä, että huolehditaan riittävästä tuesta monikielissä ympäristöissä toimiville ihmisille.

Toimenpide-ehdotus 9: Kielitietoisuuden vahvistamista osana organisaatioiden normaalia strategista suunnittelua on tuettava

Tässä tutkimuksessa on tunnistettu yhtäältä se, että elinkeinoelämän, julkishallinnon ja korkeakoulujen monikielisyyteen liittyvät haasteet ovat monitahoisia, osin samanlaisia ja osin erilaisia. Toisaalta on havaittu, että kielivalintoihin liittyvä terminologia (esimerkiksi asiointi- ja palvelukielen ero) on monille epäselvää. Monikieliset organisaatiot, instituutiot, yritykset, työpaikat ja työyhteisöt hyötyvät tätä tutkimusta kohdennetummasta oman toimintansa systemaattisesta tarkastelusta. Tällaisissa selvityksissä voidaan tunnistaa ja päivittää niiden tarpeita, haasteita ja tavoitteita sekä kehittää toimivia ja oikeudenmukaisia ruohonjuuritaso ratkaisuja käytännön monikieliselle toiminnalle. Kieliasiantuntijoiden tuella ne voivat itse esimerkiksi kehittää omaa kieliympäristöään kohdennettujen tarveanalyysien avulla. Kyse on tässä pohjimmiltaan kielitietoisuuden vahvistamisesta: toimintakulttuurien ja organisaation rakenteiden muutoksesta, joka pohjautuu analyysiin eri kielten rooleista ja käytöstä, niiden osaamistasoista ja niiden käyttäjien tuen tarpeista.

Toimenpide-ehdotus 10: Tulevaisuudessa on osattava paremmin hyödyntää parhaita kokemuksia ja käytänteitä monikielisessä Suomessa

Olemassa oleva runsas perustutkimus ja lukuisat selvitykset, mukaan lukien tämä tutkimus, voivat antaa paljon arvokasta tietoa yhteiskunnan eri osa-alueille niiden hakiessa ratkaisuja monikielisyyteen liittyviin kysymyksiin ja käytänteisiin. Tätä tietämystä on hyödynnettävä paremmin tulevaisuudessa, huolimatta siitä, että Suomen monikielisuus ei ole yksi yhtenäinen ilmiö. Esimerkiksi, kuten tässä tutkimuksessa on ilmennyt, englannin rooli on erityisen merkittävä korkeakouluissa, ja ne kokemukset ja haasteet, joita siihen liittyy, voivat luoda muille yhteiskunnan osa-alueille pohjaa niiden kielipolitiikkojen ja -käytänteiden kehittämisessä. Tässä mielessä Englanti korkeakouluissa on kuin kanarialintu hiilikaivoksessa: omalla tavallaan se voi paljastaa monia ongelmakohtia ja hyötyjä, joita liittyy siihen, että englantia käytetään entistä enemmän. Eri alojen kokemuksia – hyviä ja huonoja – kannattaa siten kuunnella laajemminkin.

Liitteet

Liite 1: Kunnille suunnattu kyselylomake

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta: Julkishallinto

Tutkimuksen tavoite

Tämä kysely toteutetaan osana Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoimintaa (<https://vnk.fi/valtioneuvoston-selvitys-ja-tutkimustoiminta>). Sen tarkoituksena on selvittää englannin kielen asemaa julkishallinnossa, elinkeinoelämässä, sekä korkeakouluissa. Tämä on julkishallinnon osuutta koskeva kysely ja se lähetetään kuntien lisäksi ELY-keskukselle, hyvinvointialueille sekä Kelalle. Kunnista on valittu vastaajiksi valtakunnallisesti edustava joukko.

Tutkimuksen tuottama ajantasainen kokonaiskuva englannin kielen käytöstä 2020-luvun Suomessa luo pohjan yhteiskunnalliselle päätöksenteolle ja keskustelulle. Kattavaa tutkimusta englannin kielen käytöstä ja sen vaikutuksista tarvitaan, jotta Suomeen voidaan luoda englannin kielen käyttöä ja asemaa koskevia yhteisiä kielipoliittisia linjauksia. Antamanne vastaukset ovat siksi erittäin arvokkaita.

Tutkimuksen toteuttaminen

Pyydämme Teitä vastaamaan kyselyyn oman yksikkönne toiminnan näkökulmasta.

Kyselyyn vastaaminen vie noin 10–15 minuuttia ja sen voi tehdä tietokoneella, tabletilla tai puhelimella. Vastaamisen voi keskeyttää ja siihen voi palata joko lomakkeella olevan linkin kautta tai sähköpostiinne lähetetyn linkin avulla. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Tutkimuksessa kerätyt tiedot julkaistaan tutkimusraporttina, eikä tuloksista voida tunnistaa yksittäisiä vastaajia. Tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset tullaan raportoimaan valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan verkkojulkaisusarjassa syksyllä 2023.

Tutkimuksen aineisto kerätään valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan ohjeiden mukaisesti ja sitä käsitellään kansallisten ja Itä-Suomen yliopiston aineistonhallintaohjeiden mukaisesti tietoturvallisesti. Vastausaineisto tallennetaan tutkimuksen jälkeen ja se tulee olemaan julkisesti saatavilla tutkimuksen tulosten todentamisen ja toistettavuuden varmistamiseksi avoimella käyttöluvalla (Creative Commons BY 4.0).

I KIELIYMPÄRISTÖ JA KIELIPOLITIikka

1. Yksikössänne käytetään seuraavia asiointikieliä:

Asiointikieli tarkoittaa kieltä, jonka käyttöön viranomainen sitoutuu toiminnassaan.

Kyllä – ei

Suomea – Ruotsia – Saamen kieliä – Englantia – Muuta kieltä, mitä?

2. Asiointikielten lisäksi yksikössänne tarjotaan palveluita seuraavilla kielillä:

Kyllä – ei

Suomeksi – Ruotsiksi – Saamen kielillä – Englanniksi – Muulla kielellä, millä?

3. Jos valitsitte kohdassa 2 palvelukieleksi jonkin muun kuin suomen tai ruotsin, kuvailkaa lyhyesti tyypillistä tilannetta tai tilanteita, jossa sitä tarvitaan.

4. Arvioikaa seuraavia väittämiä:

Täysin eri mieltä – jokseenkin eri mieltä – en osaa sanoa – jokseenkin samaa mieltä – täysin samaa mieltä

- Yksikössänne on käytössä ohjeistus eri kielten käytöstä.
- Ohjeistus on selkeä.
- Ohjeistus on riittävä.
- Ohjeistus on koko henkilöstön tiedossa.

II ERI KIELTEN KÄYTTÖ

5. Kuinka usein toiminnoissanne käytetään seuraavia kieliä?

Päivittäin – viikoittain – kuukausittain – harvemmin kuin kuukausittain – ei ollenkaan – en osaa sanoa

Suomea – Ruotsia – Englantia – Muuta kieltä, mitä?

6. Arvioikaa kielten tarpeellisuutta erilaisissa tilanteissa:

Hyvin tarpeellinen – tarpeellinen – ei kovin tarpeellinen

- Sisäisessä viestinnässä: suomi – ruotsi – englanti – muu kieli
- Vuorovaikutuksessa asiakkaiden tai sidosryhmien kanssa: suomi/ruotsi/englanti/muu kieli
- Ulkoisessa viestinnässä: suomi – ruotsi – englanti – muu kieli

7. Tässä voitte halutessanne kommentoida eri kielten käyttöä eritellymmin:

III ENGLANNIN KIELEN TARVE JA VAIKUTUS TOIMINTOIHINNE

8. Arvioikaa seuraavia väittämiä englannin kielen vaikutuksesta suomen tai ruotsin käyttöön toiminnassanne.

Täysin eri mieltä – jokseenkin eri mieltä – en osaa sanoa – jokseenkin samaa mieltä – täysin samaa mieltä

- Englanti on korvannut suomen kielen käytön joissain tilanteissa.
- Englanti on korvannut ruotsin kielen käytön joissain tilanteissa.
- Tulevaisuudessa englanti korvaa suomen kielen käytön joissain tilanteissa.
- Tulevaisuudessa englanti korvaa ruotsin kielen käytön joissain tilanteissa.

9. Kuvailkaa lyhyesti tilanteita, joissa englanti on korvannut tai tulee korvaamaan suomen tai ruotsin kielen käyttöä.

10. Arvioikaa seuraavia väittämiä julkisten palvelujen näkökulmasta. Englannin kielen käytön lisääntyminen Suomessa:

Täysin eri mieltä – jokseenkin eri mieltä – en osaa sanoa – jokseenkin samaa mieltä – täysin samaa mieltä

- Heikentää palveluiden laatua suomen kielellä.
- Heikentää palveluiden saatavuutta suomen kielellä.
- Heikentää palveluiden laatua ruotsin kielellä.
- Heikentää palveluiden saatavuutta ruotsin kielellä.
- Heikentää palveluiden laatua muilla kuin kansalliskielillä.

- Heikentää palveluiden saatavuutta muilla kuin kansalliskielillä.
- Helpottaa osaajien houkuttelemista Suomeen.
- Helpottaa osaajien kotoutumista Suomeen.
- On lisännyt Suomen vetovoimaa.
- On mahdollistanut Suomen kansainvälistymistä.

11. Mitä kuntien palveluja olisi hyvä olla saatavilla englannin kielellä, jotta se lisäisi Suomen houkuttelevuutta maahanmuuton kohteena?

Täysin eri mieltä – jokseenkin eri mieltä – en osaa sanoa – jokseenkin samaa mieltä – täysin samaa mieltä

Varhaiskasvatus – Peruskoulutus – Toisen asteen koulutus – Korkeakoulutus – Yleissivistävä aikuiskoulutus – Terveys- ja hyvinvointipalvelut – Nuorisopalvelut – Kulttuuripalvelut – Kirjastopalvelut – Liikuntapalvelut – Asumisen palvelut – Työllisyyspalvelu – Muu, mikä?

12. Kertokaa lyhyesti minkälaisia mahdollisia hyötyjä tai ongelmia englannin kielen käyttö kuntanne palveluissa on tuonut esiin.

IV KEHITYSKOHEET JA HYVÄT KÄYTÄNTEET

13. Hyödyntääkö yksikkönne tulkkeja, kääntäjiä tai kielenhuoltajia?

Kyllä – ei

Tulkki – Kääntäjä – Kieliasiantuntija – Ei, mutta tarvetta olisi – Ei, eikä tarvetta ole

Suomi – Ruotsi – Englanti – Muu kieli

14. Miten yksikössänne toimitaan palvelutilanteessa, jossa osapuolten kielitaito ei ole riittävä?

Päivittäin – viikoittain – kuukausittain – harvemmin kuin kuukausittain – ei ollenkaan – en osaa sanoa

- Käytämme virallista kääntäjää tai tulkkia.
- Tukeudumme epäviralliseen kääntäjään tai tulkkiin (esim. kollega, perheenjäsen).

- Käytämme käännösohjelmaa.
- Käytämme muita mahdollisia osaamiemme kieliä.
- Luovumme tehtävästä.
- Tällaista tilannetta ei ole ollut.
- Muulla tavalla, millä?

15. Arvioi seuraavia käytänteitä yksikkönne palvelujen näkökulmasta.

Täysin eri mieltä – jokseenkin eri mieltä – en osaa sanoa – jokseenkin samaa mieltä – täysin samaa mieltä

- Henkilöstön tulisi osata sujuvasti suomea.
- Henkilöstön tulisi osata sujuvasti ruotsia.
- Henkilöstön tulisi osata sujuvasti englantia.
- Henkilöstön tulisi osata sujuvasti myös muita kieliä kuin suomea, ruotsia tai englantia.
- Henkilöstölle olisi hyvä tarjota räätälöityä suomen kielen opetusta.
- Henkilöstölle olisi hyvä tarjota räätälöityä ruotsin kielen opetusta.
- Henkilöstölle olisi hyvä tarjota räätälöityä englannin kielen opetusta.
- Henkilöstön olisi hyvä toimia vain kotimaisilla kielillä.
- Yksikössämme olisi hyvä käyttää englantia yhtenä työyhteisön kielenä.
- Yksikkömme olisi hyvä kannustaa henkilöstöään käyttämään joustavasti kaikkia osaamiaan kieliä.
- Yksikkömme palveluja olisi hyvä tuottaa nykyistä enemmän myös englannin kielellä.
- Yksikkömme palveluja olisi hyvä tuottaa nykyistä enemmän myös muilla kielillä kuin suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi.

16. Millaisia muita hyviä käytänteitä tulisi hyödyntää englannin kielen käytössä suomen ja ruotsin kielen rinnalla?

TAUSTATIEDOT

- Kuntanne?
- Mikä on toimialanne kunnassanne?

Kiitos vastauksistanne! Voitte jättää palautetta tässä.

Liite 2: Tutkimuksen tietosuojaseloste

TIETEELLISEN TUTKIMUKSEN TIETOSUOJASELOSTE, Itä-Suomen yliopisto

Laatimispvm: 15.9.2022

Tietosuojaseloste sisältää ne tiedot, jotka tulee kertoa tutkittaville käsiteltäessä henkilö-tietoja tieteellisessä tutkimuksessa sekä käsittelytoimista tehtävän selosteen tiedot. Informointivelvoitteesta säädetään EU:n yleisen tietosuojasetuksen (EU 2016/679) artikloissa 12–14 ja käsittelytoimista tehtävästä selosteesta artiklassa 30.

Tietosuojaselosteessa kuvataan henkilötietojen käsittely ja sillä osoitetaan, että tutkimuksessa noudatetaan tietosuojalainsäädäntöä. Tietosuojaseloste voi toimia myös pohjana tutkittaville annettavan informaation laatimiseen.

1. Tutkimuksen nimi

Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla

2. Tutkimuksen rekisterinpitäjä ja yhteystiedot (*monivalinta*)

Täydentävän rahoituksen sopimustutkimus/hanke. (*valittu*)

Englanti Suomen kansalliskielten rinnalla / Prof. Mikko Laitinen / Filosofinen tdk.

Itä-Suomen yliopisto, PL 1627, 70211 Kuopio, puhelinvaihe 0294 45 1111, sähköposti: kirjaamo@uef.fi

- Perusrahalta tai henkilökohtaisella apurahalla tehtävä tutkimus
- Opinnäytetyö (kandidaatti- tai pro gradu -tutkielma, väitöskirja)
- Yhteisrekisterinpitäjä

3. Tutkimuksen osapuolet ja vastuunjako

Mikko Laitinen, Sirpa Leppänen, Paula Rautionaho, Sara Backman

Valtioneuvoston kanslian selvitys- ja tutkimustoiminta (VN-TEAS) (<https://vnk.fi/valtioneuvoston-selvitys-ja-tutkimustoiminta>)

Mikko Vieltojärvi ja Leena Nyman Elinkeinoelämän keskusliitosta auttoivat levittämään elinkeinoelämälle suunnattua kyselyä EK:n jäsenyrityksiin.

Emine Ehrström Pohjanmaan ELY-keskuksesta auttoi levittämään kyselyä ELY-keskuksiin.

Kehittämisen asiantuntija Päivi Nyberg auttoi levittämään kyselyä Kelan organisaatioon.

Tutkimuksesta ja sen tuloksista vastaavat kuitenkin tutkimuksen suorittajat.

4. Tutkimuksen ohjaaja, vastuullinen johtaja tai siitä vastaava ryhmä

Professori Mikko Laitinen
mikko.laitinen@uef.fi

5. Tutkimuksen suorittajat

Professori FT Mikko Laitinen
Professori emerita, FT Sirpa Leppänen
Yliopistotutkija FT Paula Rautionaho
Projektitutkija FM Sara Backman

6. Tietosuojaavastaavan yhteystiedot

Mikko Laitinen
mikko.laitinen@uef.fi
Agora 235 (Yliopistokatu 4, 80100 Joensuu)
+358 50 4412389

7. Yhteyshenkilö henkilötietojen käsittelyyn liittyvissä asioissa

Mikko Laitinen
mikko.laitinen@uef.fi
+358 50 4412389

8. Tutkimuksen luonne (*monivalinta*)

- Kertatutkimus (*valittu*)
- Seurantatutkimus

9. Tutkimusaineiston säilyttäminen, hävittäminen tai arkistointi

Tutkimusaineiston säilytysaika tutkimustarkoituksessa vuodet 2022–2027

Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen: (*monivalinta*)

- Henkilötietoja sisältävä tutkimusaineisto hävitetään
- Henkilötietoja sisältävä tutkimusaineisto arkistoidaan (*valittu*)
 - ilman tunnistetietoja (*valittu*)
 - tunnistetiedoin

Jos tutkimusaineisto arkistoidaan, niin mikä on arkistointipaikka:

Kyselytutkimusten vastaukset arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkiston ja kerätty sosiaalisen median aineisto arkistoidaan Kielipankkiin.

10. Mikä on henkilötietojen käsittelytarkoitus?

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus on tieteellinen tutkimus.

11. Millä perusteella henkilötietoja käsitellään?

Henkilötietojen käsittely edellyttää aina laista löytyvää käsittelyperustetta. Tässä tutkimuksessa käsittelyperuste on: *(monivalinta)*

- yleistä etua koskeva tehtävä/rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttö, tarkemmin:
 - tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastointi *(valittu)*
 - tutkimusaineistojen ja kulttuuriperintöaineistojen arkistointi *(valittu)*
 - yleisen edun mukaisen viranomaistehtävän suorittaminen
- rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttaminen mikä oikeutettu etu on kyseessä:
 - rekisteröidyn suostumus *(valittu)*
 - rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattaminen

Tutkimuksessa käsitellään erityisiä henkilötietoryhmiä koskevia henkilötietoja tai rikostuomioihin ja rikkomuksiin liittyviä henkilötietoja. Niiden käsittelylle tarvittava erityisperuste on: *(monivalinta)*

- yleisen edun mukainen arkistointitarkoitus, tieteellinen tai historiallinen tutkimus, tilastointi *(valittu)*
- rekisteröidyn nimenomainen suostumus *(valittu)*
- tärkeä yleinen etu koskeva syy lainsäädännön nojalla
- kansanterveyteen liittyvä yleinen etu

12. Mitä henkilötietoja tutkimusaineisto sisältää?

Vastaajan paikkakunta, työtehtävä, vastaajan tieteenala, sosiaalisen media aineistossa kerättiin kaikki ohjelmointirajapinnan kautta saatava tieto. Nämä tietueet eivät ole henkilötietoja, koska aineisto kerättiin organisaatioittain.

13. Mistä lähteistä henkilötietoja kerätään?

Henkilötietoja kerätään tutkimukseen seuraavista lähteistä: *(monivalinta)*

- Suoraan tutkimukseen osallistuvilta *(valittu)*
 - Haastattelu
 - Videointi
 - Sähköinen kyselylomake (Webropol, Redcap tai vastaava) *(valittu)*
 - Postissa lähetettävä kyselylomake
 - Muu tapa, mikä:
- Muualta kuin tutkimukseen osallistuvilta, mistä ja mitä tietoja: Sosiaalisen media ohjelmointirajapinta (Twitter Academic API) *(valittu)*
- Tutkittavalla ei ole velvollisuutta toimittaa tarvittavia henkilötietoja, osallistuminen on vapaaehtoista *(valittu)*

14. Tietojen siirto/luovuttaminen tutkimusryhmän ulkopuolelle

Tallennetaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon ja Kielipankkiin (ks. kohta 9)

15. Tietojen siirto/luovuttaminen EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Ei

16. Automatisoitu päätöksenteko

Tieteellisessä tutkimuksessa henkilötietojen käsittelyä ei käytetä osallistujia koskevaan päätöksentekoon.

17. Henkilötietojen suojauksen periaatteet (monivalinta)

Tutkimuksen osalta on tehty eettinen ennakoarviointi:

Kyllä

Puoltavan lausunnon antanut tutkimuseettinen toimikunta:

Ei (*valittu*)

Tietojärjestelmissä käsiteltävät tiedot on suojattu seuraavasti:

käyttäjätunnuksella (*valittu*)

salasanalla (*valittu*)

käytön rekisteröinnillä

kulunvalvonnalla (fyysinen tila)

muu tapa, mikä:

Pseudonymisointi ja anonymisointi:

Tieteellisessä tutkimuksessa on tarpeellista säilyttää tutkimusaineistot, jotta tutkimustulokset voidaan verifioida ja jo kerättyjä tutkimusaineistoja voidaan käyttää jatkotutkimukseen ja uusiin tieteellisiin tutkimuksiin. Tutkimusaineistot anonymisoidaan tai pseudonymisoidaan aina, kun se on mahdollista. Tutkimustulokset julkaistaan siinä muodossa, ettei yksittäinen henkilö ole yleisesti tunnistettavissa. Erityistapauksissa esim., kun haastatellaan kuvataiteilijoita heidän teoksistaan, voi olla perusteltua ilmaista tekijät.

Tässä tutkimuksessa: (*monivalinta*)

Aineisto anonymisoidaan aineiston perustamisvaiheessa (kaikki tunnistetiedot poistetaan täydellisesti, jotta paluuta tunnistetietoon ei ole eikä aineistoon voida yhdistää uusia tietoja)

Suorat tunnistetiedot poistetaan aineiston perustamisvaiheessa (pseudonymisointi)

Tunnisteellisuuteen voi palata koodiavaimen avulla ja aineistoon voidaan yhdistää uusia tietoja

Aineisto analysoidaan käyttäen vain epäsuoria tunnistetietoja (*valittu*)

Aineisto sisältää vain epäsuoria tai pseudonyymejä tunnistetietoja

Aineisto analysoidaan suoraan tunnistetiedoin, koska (peruste suorien tunnistetietojen säilyttämiselle):

Suojatoimet arkaluonteisten tietojen osalta: (*monivalinta*)

- Tutkimussuunnitelma
- Tutkimuksen vastuuhenkilö, kuka:
- Henkilötietoja käsitellään ja luovutetaan vain tutkimustarkoituksiin ja toimitaan siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille (*valittu*)
- Tutkimuksen osalta on tehty tietosuojan vaikutustenarviointi

18. Tutkimukseen osallistuvan oikeudet ja niiden mahdollinen rajoittaminen

Rekisteröidyllä on tietosuojasetuksen mukaan oikeus:

- saada tietoa henkilötietojen käsittelystä, ellei laissa ole erikseen säädettyä poikkeusta
- tarkastaa itseään koskevat tiedot
- oikaista tietojaan
- poistaa tietonsa (ei sovelleta, jos käsittelyperuste on lakisääteinen tai yleisen edun mukainen tehtävä)
- rajoittaa tietojensa käsittelyä
- vastustaa tietojensa käsittelyä, jos käsittelyperuste on yleinen tai oikeutettu etu
- pyytää itse toimittamiensa henkilötietojen siirtämistä järjestelmästä toiseen, jos käsittelyperuste on suostumus
- peruuttaa antamansa suostumus
- henkilötietojen oikaisua/poistoa/käsittelyn rajoitusta koskeva rekisterinpitäjän ilmoitusvelvollisuus
- olla joutumatta automaattisen päätöksenteon kohteeksi (rekisteröity voi sallia automaattisen päätöksenteon suostumuksellaan)
- tehdä ilmoitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä

Rekisteröity voi käyttää oikeuksiaan ottamalla yhteyttä tutkimuksen yhteyshenkilöön tai tietosuojavastaavaan. Lisätietoja rekisteröidyn oikeuksista antavat tutkimuksen yhteyshenkilö ja/tai tutkimuksen tietosuojavastaava.

Jos henkilötietojen käsittely tutkimuksessa ei edellytä rekisteröidyn tunnistamista ilman lisätietoja eikä rekisterinpitäjä pysty tunnistamaan rekisteröityä, niin oikeutta tietojen tarkastamiseen, oikaisuun, poistoon, käsittelyn rajoittamiseen, ilmoitusvelvollisuuteen ja siirtämiseen ei sovelleta.

Tutkimukseen osallistuvan oikeuksista poikkeaminen on tarpeen ja perusteltua, jos tutkimuksella on yleisen edun mukaiset tarkoitukset ja tutkimukseen osallistuvan oikeudet todennäköisesti estävät tarkoitusten saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti ja tällaiset poikkeukset ovat tarpeen näiden tarkoitusten täyttämiseksi. (*monivalinta*)

- Rekisteröidyn oikeuksista ei poiketa tässä tutkimuksessa (*valittu*)

Seuraavista rekisteröidyn EU:n yleisen tietosuojasetuksen mukaisista oikeuksista tullaan todennäköisesti poikkeamaan tässä tutkimuksessa:

- Rekisteröidyn oikeus saada tietoa henkilötietojen käsittelystä (informointivelvoitteesta voi poiketa tieteellisessä tutkimuksessa tietosuojasetuksen art. 14 kohdan 5b perusteella, jolloin tulee tehdä tietosuojan vaikutustenarviointi sekä saattaa tutkimuksen tiedot julkisesti saataville)
- Rekisteröidyn oikeus tarkistaa itseään koskevat tiedot
- Rekisteröidyn oikeus tietojensa oikaisemiseen
- Rekisteröidyn oikeus käsittelyn rajoittamiseen
- Rekisteröidyn oikeus vastustaa henkilötietojensa käsittelyä

Perustelut rekisteröidyn oikeuksista poikkeamiselle:

Seuraavat suojatoimet on toteutettu tässä tutkimuksessa, jotta tutkimukseen osallistuvan oikeuksista voidaan poiketa:

- Tutkimustiedote on saatettu julkisesti saataville ja tutkimuksesta on tehty tietosuojan vaikutustenarviointi (poikettaessa tutkittavien informoinnista)
- Henkilötietojen käsittely perustuu tutkimussuunnitelmaan
- Tutkimuksella on vastuuhenkilö tai siitä vastaava ryhmä
- Henkilötietoja käytetään ja luovutetaan vain historiallista tai tieteellistä tutkimusta taikka muuta yhteensopivaa tarkoitusta varten sekä muutoinkin toimitaan niin, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille
- Tutkimuksessa käsitellään ns. arkaluonteisia tietoja ja siitä on tehty vaikutustenarviointi, joka on toimitettu tietosuojavaltuutetun toimistoon ennen käsittelyn aloittamista (poikettaessa tarkastus-, oikaisu-, rajoittamis- ja vastustusoikeudesta)

Liite 3: Tutkimukseen valitut kunnat aakkosjärjestyksessä

Askola, Enonkoski, Espoo, Eurajoki, Finström, Forssa, Heinola, Helsinki, Humpilla, Hyvinkää, Hämeenlinna, Iisalmi, Imatra, Inari, Joensuu, Jyväskylä, Jämsä, Kajaani, Kangasala, Kannus, Karstula, Kaustinen, Kitee, Kokkola, Korsnäs, Kotka, Kouvola, Kuhmo, Kuhmoinen, Kuopio, Kuortane, Kurikka, Kustavi, Kuusamo, Lahti, Laihia, Lapinjärvi, Lappajärvi, Lappeenranta, Lapua, Lemland, Lempäälä, Lieksa, Lieto, Lohja, Maarianhamina, Merijärvi, Merikarvia, Mikkeli, Muurame, Närpiö, Orimattila, Oulu, Padasjoki, Parainen, Pello, Pieksämäki, Pietarsaari, Pirkkala, Pomarkku, Pori, Porvoo, Pukkila, Pyhtää, Pyhäntä, Raahe, Rauma, Rautjärvi, Riihimäki, Rovaniemi, Ruokolahti, Ruovesi, Rääkkylä, Salla, Salo, Savonlinna, Seinäjoki, Sievi, Sotkamo, Sysmä, Taivalkoski, Taivassalo, Tampere, Tervo, Tornio, Turku, Tuusula, Urjala, Uusikaupunki, Vaasa, Vantaa, Varkaus, Vesilahti, Vieremä, Virolahti, Äänekoski

LÄHTEET

- Asikainen-Kunnari, T., Heikkilä, K. & Komppa, J. (2022a). Korkeakoulujen kansainvälisille tutkinto-opiskelijoille ja kansainväliselle henkilökunnalle tarjottava kotimaisten kielten opetuksen ja oppimisen tuki – opintohallinnon näkökulma. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 13(2). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2022/korkeakoulujen-kansainvalisille-tutkinto-opiskelijoille-ja-kansainvaliselle-henkilokunnalle-tarjottava-kotimaisten-kielten-opetuksen-ja-oppimisen-tuki-opintohallinnon-nakokolma>
- Asikainen-Kunnari, T., Komppa, J. & Heikkilä, K. (2022b). Korkeakoulujen kansainvälisille tutkinto-opiskelijoille tarjottava kotimaisten kielten opetus ja oppimisen tuki – opettajien näkökulma. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 13(4). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2022/korkeakoulujen-kansainvalisille-tutkinto-opiskelijoille-tarjottava-kotimaisten-kielten-opetus-ja-oppimisen-tuki-opettajien-nakokolma>
- Birkstedt, J. (2015). Englannin opetuksen lyhyt historia. Teoksessa Nevalainen, T., Rissanen, M. & Taavitsainen, I. (toim.), *Englannin aika – elävän kielen kartoitusta*, 473–490. Helsingin yliopisto: Nykykielten laitos.
- Björnö, A. & Saarinen, T. (2023). Huolipuhetta kielestä vai kielitietoisia ratkaisuja? – Kommentti Saarikiven ja Koskisen raporttiin ”Monikielistä sivistystä vai englanninkielisiä ratkaisuja”. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(4). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2023/huolipuhetta-kielesta-vai-kielitietoisia-ratkaisuja-kommentti-saarikiven-ja-koskisen-raporttiin-monikielista-sivistysta-vai-englanninkielisia-ratkaisuja>
- Blommaert, J., Leppänen, S., Pahta, P. & Räisänen, T. (2012). *Dangerous Multilingualism – Northern Perspectives to Order, Purity and Normality*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Coats, S. (2019). Online language ecology: Twitter in Europe. Teoksessa Stemle, E. & Wigham, C. (toim.), *Building computer-mediated communication corpora for sociolinguistic analysis*, 73–96. Clermont-Ferrand: Presses universitaires Blaise Pascal.
- Crystal, D. (2008). Two thousand million? *English Today* 24(1), 3–6. <https://doi.org/10.1017/S0266078408000023>
- E2 Tutkimus. (2022). Ulkomaalaiset osaajat Suomessa: työelämä, arki ja osallisuus. *Kansainvälisten osaajien Suomi -tutkimushanke*.
- EF Education First. (2022). EF English Proficiency Index. Saatavilla: <https://www.ef.com/wwen/epi/>
- Eurobarometer. (2012). Attitudes towards multilingualism. Saatavilla: <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=40217>
- Eurostat. (2016). Foreign language skills statistics. Saatavilla: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Foreign_language_skills_statistics#Level_of_command_of_best_known_foreign_language

- Eurostat. (2023). NUTS - Nomenclature of territorial units for statistics. Saatavilla: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/background>
- Finlex. Kielilaki 423/2003. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030423>
- Finlex. HE 92/2002 Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi kielilainaksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020092>
- Hakulinen, A., Kalliokoski, J., Kankaanpää, S., Kanner, A., Koskeniemi, K., Laitinen, L., Määttä, S. & Nuolijärvi, P. (2009). *Suomen kielen tulevaisuus: kielipoliittinen toimintaohjelma*. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisu; Nro 155). Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <http://scripta.kotus.fi/www/verkkajulkaisut/julk7/>
- Hagerlund, Tony. (2020). Kuntien verkkoviestinnän ja sosiaalisen median käytön kysely 2020. Saatavilla: <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kuntien%20verkkoviestinn%C3%A4n%20ja%20sosiaalisen%20median%20k%C3%A4yt%C3%B6n%20kysely%202020.pdf>
- Hiippala, T., Väisänen, T., Toivonen, T. & Järvi, O. (2020). Mapping the languages of Twitter in Finland: Richness and diversity in space and time. *Neuphilologische Mitteilungen*, 121(1), 12–44. <https://doi.org/10.51814/nm.99996>
- Härmälä, M. & Marjanen, J. (2022). *Englantia koronapandemian aikaan – A-englannin osaaminen 9. luokan lopussa keväällä 2021*. Julkaisut 22:2022. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. URL: <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/englantia-koronapandemian-aikaan-englannin-osaaminen-9-luokan-lopussa-kevaalla-2021>
- Härmävaara, H.-I. & Lilja, N. (2023). Monikieliset käytänteet ja suomen kieli fyysisessä työssä – esimerkkinä rakennusala. *Kielikello*, 2/2023. Saatavilla: <https://www.kielikello.fi/-/monikieliset-k%C3%A4yt%C3%A4nteet-ja-suomen-kieli-fyysisess%C3%A4-ty%C3%B6ss%C3%A4>
- Juopperi, J. (2019). Maahanmuuttajat suuntaavat kaupunkeihin – Euroopasta tulleita asettunut maaseudullekin. Tilastokeskus, Tieto & Trendit. Saatavilla: <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/maahanmuuttajat-suuntaavat-kaupunkeihin-euroopasta-tulleita-asettunut-maaseudullekin/>
- Juusola, H., Nori, H., Lyytinen, A., Kohtamäki, V. & Kivistö, J. (2021). *Ulkomaiset tutkinto-opiskelijat suomalaisissa korkeakouluissa – Miksi Suomeen on päädytty ja kiinnostako työskentely Suomessa opintojen jälkeen?* Eurostudent VII -tutkimuksen artikkelisarja. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:14.
- Kangasharju, H., Piekkari, R. & Sääntti, R. (2010). Yritysten kielipolitiikka – missä se piilee? Teoksessa Lappalainen, H., Sorjonen, M-L. & Vilkkunen, M. (toim.), *Kielellä on merkitystä: näkökulmia kielipolitiikkaan*, 136–157. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Karvi. (2022). A-englannin oppimistulosten arviointi keväällä 2021. <https://www.karvi.fi/fi/arvioinnit/esi-ja-perusopetus/oppimistulosten-arvioinnit/englanti-9-lk>
- Kim, J., Toivola, M., Heikkola, L. M. & Saloranta, A. (2022). Saisinko puhua suomea? *Kielikello* 3/2022. Saatavilla: <https://www.kielikello.fi/-/saisinko-puhua-suomea>

- Komppa, J., Lehtimaja, I. & Rautonen, J. (2017). Kansainväliset jatko-opiskelijat ja tutki-
jat suomen kielen käyttäjinä yliopistossa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 8(1). Saatavilla:
[https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2017/
kansainvaliset-jatko-opiskelijat-ja-tutkijat-suomen-kielen-kayttajina-yliopistossa](https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2017/kansainvaliset-jatko-opiskelijat-ja-tutkijat-suomen-kielen-kayttajina-yliopistossa)
- Kotilainen, L., Kurhila, S. & Lehtimaja, I. (2022). Monikielinen työpaikka – tehokkuuden, vai-
vattomuuden vai kielenoppimisen ehdoilla? *Kielikello* 1/2022. Saatavilla: [https://www.
kielikello.fi/-/monikielinen-ty%C3%B6paikka](https://www.kielikello.fi/-/monikielinen-ty%C3%B6paikka)
- Kotimaisten kielten keskus. (2018). Suomi tarvitsee pikaisesti kan-
sallisen kielipoliittisen ohjelman. Saatavilla: [https://www.kotus.
fi/ohjeet/suomen-kielen-lautakunnan-suosituksia/kannanotot/
suomi-tarvitsee-pikaisesti-kansallisen-kielipoliittisen-ohjelman](https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen-kielen-lautakunnan-suosituksia/kannanotot/suomi-tarvitsee-pikaisesti-kansallisen-kielipoliittisen-ohjelman)
- Kuntaliitto. (2019). Väestönkehitys C23-kaupungeissa. Saatavilla: [https://www.kuntaliitto.fi/
file/23751/download?token=k9Qanbbb](https://www.kuntaliitto.fi/file/23751/download?token=k9Qanbbb)
- Kuntaliitto. (2020). Tietoa kehyskuntaverkostosta. Saatavilla: [https://www.kuntaliitto.fi/
yhdyskunnat-ja-ymparisto/kaupunkipolitiikka/kehyskuntaverkosto/tietoa-verkostosta](https://www.kuntaliitto.fi/yhdyskunnat-ja-ymparisto/kaupunkipolitiikka/kehyskuntaverkosto/tietoa-verkostosta)
- Kuntaliitto. (2022). Seutukaupungit ja seutukaupunkiverkosto. Saatavilla:
[https://www.kuntaliitto.fi/yhdyskunnat-ja-ymparisto/kaupunkipolitiikka/
seutukaupungit-ja-seutukaupunkiverkosto](https://www.kuntaliitto.fi/yhdyskunnat-ja-ymparisto/kaupunkipolitiikka/seutukaupungit-ja-seutukaupunkiverkosto)
- Kuntaliitto. (2023). Pienten kuntien edunvalvonta ja kehittämi-
nen. Saatavilla: [https://www.kuntaliitto.fi/talous-ja-elinvoima/
elinvoima/maaseutupolitiikka-ja-maaseudun-kehittaminen/
pienten-kuntien-edunvalvonta-ja-kehittaminen](https://www.kuntaliitto.fi/talous-ja-elinvoima/elinvoima/maaseutupolitiikka-ja-maaseudun-kehittaminen/pienten-kuntien-edunvalvonta-ja-kehittaminen)
- Kytölä, S. (2008). Englanti huumorin ja syrjinnän välineenä suomalaisen *Futisforumin* kes-
kusteluissa. Teoksessa Leppänen, S., Nikula, T. & Kääntä, L. (toim.), *Kolmas kotimainen:
lähikuvia englannin käytöstä Suomessa*, 236–274. Helsinki: SKS.
- Latomaa, S. & Nuolijärvi, P. (2005). The language situation in Finland. Teoksessa Kaplan, R.
B. & Baldauf, R. B. (toim.), *Language Planning and Policy in Europe, Vol. 1. Hungary, Fin-
land and Sweden*, 125–232. <https://doi.org/10.21832/9781853598128-005>
- Laitinen, M. (Tulossa). English in Finland. Teoksessa Bolton, K. (toim.), *The Wiley Blackwell
Encyclopedia of World Englishes*. Oxford: Wiley Blackwell.
- Laitinen, M., Fatemi, M. & Lundberg J. (2020). Size matters: Digital social networks and lan-
guage change. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 3:46. doi: 10.3389/frai.2020.00046
- Laitinen, M., Lundberg, J., Levin, M. & Martins, R. (2018). The Nordic Tweet Stream: a dyna-
mic real-time monitor corpus of big and rich language data. Teoksessa Mäkelä, E., Tolo-
nen, M. & Tuominen, J. (toim.), *Proceedings of the Digital Humanities in the Nordic
Countries 3rd Conference, DHN 2018; Helsinki; Finland; 7 March 2018 through 9 March
2018*, 349–362. Helsinki, Finland. Saatavilla: <http://ceur-ws.org/Vol-2084/short10.pdf>
- Lehtimaja, I., Kotilainen, L. & Kurhila, S. (2021). Monikielisyyden haasteet työyhteisössä.
Työelämän tutkimus 19(3), 452–463. Saatavilla: [https://journal.fi/tyoelamantutkimus/
article/view/109950/65403](https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/109950/65403)

- Lehtonen, H. (2015). *Tyylitellen. Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisessä Helsingissä*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1333-7>
- Leppänen, S. (2007). Youth language in media contexts: insights into the functions of English in Finland. *World Englishes* 26(2), 149–169.
- Leppänen, S., Pitkänen-Huhta, A., Nikula, T., Kytölä, S., Törmäkangas, T., Nissinen, K., Kääntä, L., Virkkula, T., Laitinen, M., Pahta, P., Koskela, H., Lähdesmäki, S. & Jousmäki, H. (2009). *Kansallinen kyselytutkimus englannin kielestä Suomessa: Käyttö, merkitys ja asenteet*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Leppänen, S., Pitkänen-Huhta, A., Nikula, T., Kytölä, S., Törmäkangas, T., Nissinen, K., Kääntä, L., Räisänen, T., Laitinen, M., Pahta, P., Koskela, H., Lähdesmäki, S. & Jousmäki, H. (2011). *National Survey on the English Language in Finland: Uses, Meanings and Attitudes*. Helsinki: Research unit for the variation, contacts and change in English. [Online.] Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/22892>
- Leppänen, S. & Nikula, T. (2008). Johdanto. Teoksessa Leppänen, S., Nikula, T. & Kääntä, L. (toim.), *Kolmas kotimainen: Lähikuvia englannin käytöstä Suomessa*, 9–40. Helsinki: SKS.
- Leppänen, S. & Pahta, P. (2012). Finnish language endangered – language ideological debates about English in the Finnish press from 1995 to 2007. Teoksessa Blommaert, J., Leppänen, S., Pahta, P. & Räisänen, T. (toim.), *Dangerous Multilingualism – Northern Perspectives to Order, Purity and Normality*, 142–175. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Leppänen, S., Kytölä, S. & Westinen, E. (2017). Multilingualism and multimodality in language use and literacies in digital environments. Teoksessa Thorne, S. L. & May, S. (toim.), *Language, Education and Technology, Encyclopedia of Language and Education*, 119–130. New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-02237-6_9
- Li, W. (2022). Translanguaging as a political stance: implications for English language education. *ELT Journal*, 76(2), 172–182. <https://doi.org/10.1093/elt/ccab083>
- Lindell, M. (2021). Kielibarometri 2020. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2/2021.
- Louhiala-Salminen, L., Charles, M. & Kankaanranta, A. (2005). English as a lingua franca in Nordic corporate mergers: Two case companies. *English for Specific Purposes*, 24(4), 401–421. <https://doi.org/10.1016/j.esp.2005.02.003>
- Martin, M. (2008). Puhu suomea! Oppijan kielestä ja kielipolitiikasta. *Kielikello* 2. Saatavilla: <https://www.kielikello.fi/-/puhu-suomea-oppijan-kielesta-ja-kielipolitiikasta>
- Mauranen, A. (2012). *Exploring ELF: Academic English Shaped by Non-native Speakers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Milroy, J. & Milroy, L. (1985). *Authority in Language: Investigating Language Prescription and Standardisation*. London: Routledge.
- Moore, K. & Varantola, K. (2005). Anglo-Finnish contacts: Collisions and collusions. Teoksessa: Anderman, G. & Rogers, M. (toim.), *In and Out of English: For Better, For Worse*, 133–152. Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781853597893-012>

- Nikula, T. (2007). The IRF pattern and space for interaction: Comparing CLIL and EFL classrooms. Teoksessa Dalton-Puffer, C. & Smit, U. (toim.), *Empirical Perspectives on CLIL Classroom Discourse*, 179–204. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Nurmi, V. (1989). *Kansakoulusta peruskouluun*. Porvoo: WSOY.
- OECD. (2015). *Enhancing the Contributions of SMEs in a Global and Digitalised Economy*. Meeting of the OECD Council at Ministerial Level Paris, 7-8 June 2017. Paris: OECD Publishing. Saatavilla: <https://www.oecd.org/industry/C-MIN-2017-8-EN.pdf>
- Onikki-Rantajääskö, T. & Enqvist, J. (2018). Tieteen termipankki kehittää suomen kielen käyttöä tieteen kielenä. *Kielikello* 1. Saatavilla: <https://www.kielikello.fi/-/tieteen-termipankki-kehittaa-suomen-kielen-kayttoa-tieteen-kielena>
- Ortiz Holmberg, B. (2022). Prata svenska och finska. *Språkbruk*. Saatavilla: <https://www.sprakbruk.fi/-/prata-svenska-och-finska->
- Pahta, P. (2008). The history of English studies in Finland. Teoksessa Haas, R. & Engler, B. (toim.), *European English Studies: Contributions towards the History of a Discipline II*, 15–41. Leicester: The English Association for ESSE.
- Paunonen, H. (2006). Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. Teoksessa Juusela, K. & Nisula, K. (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä*, 13–99. Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Pöyhönen, S., Nuolijärvi, P., Saarinen, T., & Kangasvieri, T. (2019). Kielipolitiikka ja kielikoulutuspolitiikka monipaikkaisina ilmiöinä ja tutkimusaloina. *Kieli, koulutus, politiikka: monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. Tampere: Vastapaino.
- R Core Team. (2023). *_R: A Language and Environment for Statistical Computing_*. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. <https://www.R-project.org/>
- RT Rakennusteollisuus. (2023). Ulkomainen työvoima rakennusalalla. Saatavilla: <https://www.rt.fi/Tietoa-alasta/Tyoelama/Tietoja-tyovoimasta-rakennusalalla/Tyovoima-rakennusalalla/>
- Räsänen, T. (2020). The use of multimodal resources by technical managers and their peers in meetings using english as the business lingua franca. *IEEE Transactions on Professional Communication*, 63(2), 172–187. <https://doi.org/10.1109/TPC.2020.2988759>
- Saarikivi, J. & Koskinen, J. (2023). Monikielistä sivistystä vai englanninkielisiä ratkaisuja? Selvitys yliopistojen kielivalinnoista. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu* 24. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165060>
- Sainio, S. (2019). *Kielistrategialla on merkitystä*. Turku: Turun yliopisto.
- Statista. (2023). Common languages used for web content 2023. Saatavilla: <https://www.statista.com/statistics/262946/most-common-languages-on-the-internet/>
- Suomen Yrittäjät. (2021). *Yrittäjägallup kesäkuu 2021*. Saatavilla: https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2021/07/yrittajagallup_kesa_2021_kielitaito.pdf
- Taavitsainen, I. & Pahta, P. (2003). English in Finland: globalisation, language awareness and questions of identity. *English Today*, 19(40), 3–15. <https://doi.org/10.1017/S0266078403004024>

- Takala, S. & Havola, L. (1984). *English in the Socio-linguistic Context of Finland*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tarnanen, M. & Pöyhönen, S. (2011). Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. *Puhe ja kieli* 31(4), 139–152.
- Tieteen termipankki. (2023). Kielitiede: rinnakkaiskielisyys. Saatavilla: <https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Kielitiede:rinnakkaiskielisyys>
- Tiililä, U. (2010). Kielipolitiikka: tietoisten ja tahattomien toimien summa. Teoksessa Lappalainen, H., Sorjonen, M-L. & Vilkuna, M. (toim.), *Kielellä on merkitystä: näkökulmia kielipolitiikkaan*, 158–178. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Tilastokeskus. (2023). Suuralueet 2023. Saatavilla: <https://www.stat.fi/fi/luokitukset/suuralue/>
- Tilastokeskus. (2023). Tilastollinen kuntaryhmitys. Saatavilla: https://www.stat.fi/meta/kas/til_kuntaryhmit.html
- Tilastokeskus. (2023). Vieraskielisten määrä kasvoi lähes 38 000 henkilöllä. Saatavilla: <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8lprraorrr20dut5a0tyw5>
- Valtioneuvosto. (2021). Koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartta 2035. Valtioneuvoston julkaisuja 2021(74). Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163408>
- Watts, R. & Trudgill, P. (2002). *Alternative Histories of English*. London: Routledge.
- Veivo, O., Mäntylä, K., Inha, K. & Toomar, J. (2023). Nuoret arvostavat monipuolista kielitaitoa ja haluavat osata kieliä laajentaakseen maailmankuvaansa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(4). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2023/nuoret-arvostavat-monipuolista-kielitaitoa-ja-haluavat-osata-kielia-laajentaakseen-maailmankuvaansa>
- Wickham, H. (2016). *ggplot2: Elegant Graphics for Data Analysis*. Springer-Verlag New York.
- Wickham, H., François, R., Henry, L., Müller, K. & Vaughan, D. (2023). *_dplyr: A Grammar of Data Manipulation_*. R package version 1.1.2. <https://CRAN.R-project.org/package=dplyr>
- Vipunen. (Ei päivämäärää). Opetushallinnon tilastopalvelu. Saatavilla <https://vipunen.fi/fi-fi>
- YLE Areena. (2014). Suomen eu-ratkaisua hoputettiin ja jarrutettiin eduskunnassa. Saatavilla: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/02/26/suomen-eu-ratkaisua-hoputettiin-ja-jarrutettiin-eduskunnassa>

tietokayttoon.fi

ISBN PDF 978-952-383-055-4

ISSN PDF 2342-6799